

NUORTEN TAIDEVIERAILUKOKEMUKSET JA KULTTUURINEN OSALLISUUS TAIDETESTAajat-HANKKEESSA

SOFIA LAINE & MAARIA HARTMAN

Nuorten
taidevierailukokemukset
ja kulttuurinen osallisuus
Taidetestaajat-hankkeessa

Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat-hankkeessa

SOFIA LAINE & MAARIA HARTMAN

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkojulkaisu 150

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Kansikuva: Reetta Kandolin, 2018, osa teoksesta *nimetön triptyyksi*, sormiväri paperille oikealla ja vasemmalla kädellä.

Taitto: Aleksi Salokannel · SISIIN

Kannen taitto: Tanja Konttinen

Suomen Kulttuurirahasto on tukenut tämän teoksen julkaisua.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät
2020. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 150, *Tiede*

ISBN 978-952-372-002-2

ISSN 1799-9227

Julkaisujen tilaukset:

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog/>

*Omistettu lukuvuosien 2017–2020 kahdeksaluokkalaisille.
Erityisesti heille, jotka meidän on ollut ilo tavata.*

Sisällylys

1. Johdanto: Taidetestaajat historiallisena ilmiönä Suomessa	9
Taidetestaajat-hankkeen taide- ja kulttuurikohteet	11
Taidetestaajat-hanke osana yläkoulujen opetusta ja taidekasvatusta	16
2. Nuorten taidevierailukokemusten tutkiminen Taidetestaajat-hankkeessa	19
Tutkimuskysymykset, kulttuuriin osallistamisen tasomalli sekä aiheen aiempi tutkimus	19
Tutkimuksen toteutus	24
Aineistonkeruumenetelmät	26
Tutkimukseen valikoituneiden Taidetestaajat-hankkeen taide- ja kulttuurikohteiden esittely	34
Aineistonhallinta ja tutkimusetiikka	44
Aineiston jäsenitys ja analyysi	48
3. Kahdeksaluokkalaisten erilaiset lähtökohdat vastaanottaa, ymmärtää ja kokea taidetta	51
Harrastaminen ja vapaa-aika	51
Kulttuurin kuluttaminen vapaa-ajalla	55
Valinnaiset taideaineet yläkoulussa	56
Nuorten kulttuurisen toimijuuden kategoriat	58
Taidetestaajat-vierailuiden noviisit erityisenä tutkimusjoukkona	61
Nuorten omat taidekäsitteet	62
4. Perheen, koulukontekstin ja luokkakaverisuhteiden vaikutuksista nuorten taidevierailukokemukseen	65
Perhe ja nuorten yhteiskuntaluokka	67
Koulujen kulttuuripalveluiden käyttö	69
Koulujen ja opettajien retkiosaaminen ja asenteet matkustamiseen	71
Luokan sosiaalisten ja kaverisuhteiden vaikutukset taidekokemukseen	74
5. Nuorten kokemukset kulttuurin saatavuudesta ja saavutettavuudesta Taidetestaajat-hankkeessa	77
6. Nuorten kokemus kulttuurin ja taiteen vastaanottamisesta Taidetestaajat-hankkeessa	79
7. Nuorten kokemukset taiteen suunnitteluun tai toteutukseen osallistumisesta Taidetestaajat-hankkeessa	87
8. Nuorten osallisuudesta Taidetestaajat-hankkeen kehittämisessä ja päätöksenteossa	95
9. Yhteenveto ja johtopäätökset	99
Taidekokemusten purkaminen ja taidekasvatus kriittisinä tekijöinä	
Taidetestaajat-hankkeessa nuorten taidekokemusten vahvistamisesta	108
Jatkotutkimusideoita	110

Epilogi	113
Lähteet	119
Liitteet	125
Kirjoittajat	147
Tiivistelmä	149
Abstract	151
Sammandrag	153

1. Johdanto: Taidetestaajat historiallisena ilmiönä Suomessa

Taidetestaajat on Suomen Kulttuurirahaston (SKR), Svenska kulturfondenin (SKF) ja Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton (SuLaKuKeLi) jättihanke. Hankkeen alullepanijat kutsuvat sitä maailman suurimmaksi organisoiduksi taidearvioinniksi. Se sai alkunsa Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlallisuuksissa päätöksestä toteuttaa historiallisen laaja taidehanke yläkouluikäisille. Päätökseen vaikutti Suomen Kulttuurirahaston syntyhistoria: vuonna 1938 rahastoa perustettaessa kansakoululaiset kiersivät ovelta ovelle keräämässä sille aloituspääomaa. Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Antti Arjava kertoi 3.4.2019 ennen Anna Karenina -baletin 8.-luokkalaisille taidetestaajille ja kutsuvieraille tarkoitetun esityksen alkamista, että Taidetestaajat-hankkeen kautta Suomen Kulttuurirahasto haluaa nyt kiittää koululaisia. 8.-luokkalaiset valikoituivat kohteeksi useasta syystä: tärkeimpänä vaikutti kasvatustalon asiantuntijoiden näkemys, että 8.-luokkalaiset ovat yläkoulun ”välivaiheessa”, jossa murrosikään ja identiteettiin liittyvät teemat ovat vahvasti läsnä. Taidetta halutaan hankkeessa tarjota nuorille tässä ”herkässä iässä”. Vierailujen käytännön järjestelyjen vuoksi oppilasluokkien ryhmätiedot tarvitaan suunnitteluun jo edellisestä keväänä, jolloin 7.-luokkalaiset on hankala tavoittaa. Toisaalta 9.-luokkalaiset ja heidän opettajansa ovat jo suuntautuneet peruskoulun päättymiseen ja toiselle asteelle siirtymiseen. Valtakunnallinen hanke toteutetaan kolmena lukuvuotena vuoden 2017 syksystä vuoden 2020 kevääseen. Koska koulut ovat lähteneet mukaan hankkeeseen erittäin aktiivisesti, siihen osallistuu noin 60 000 nuorta vuosittain. Opettajat mukaan lukien taidetta pääsee hankkeessa kokemaan noin 200 000 suomalaista.

Hankkeen taidekohteet päätetään taidelaitosten tekemien hakemusten perusteella kolmen toteuttajan yhteisessä valintaraadissa (ts. SKR, SKF ja SuLaKuKeLi). Jokainen luokka tekee kaksi matkaa. Luokat tekevät yhden vierailun lähialueellaan ja toisen pääkaupunkiseudulle tai pääkaupunkiseudulta muualle Suomeen. Säätiöt maksavat oppilaiden ja opettajien matkat ja pääsyliput. Humoristisesti Taidetestaajat-hanketta on logistisesti luonnehdittu sotien jälkeisen Suomen historian suurimmaksi mobilisaatioksi: noin 60 000 kahdeksaluokkalaista opettajineen liikutetaan busseilla, junilla, lentokoneilla ja muilla joukkoliikennevälineillä kahteen taidekohteeseen ja takaisin aina yhden lukuvuoden aikana. Matkoja ja kohdevierailuja koordinoi Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto (SuLaKuKeLi), joka myös avustaa taideorganisaatioita ja kouluja yhteydenpidossa sekä yleisötyön suunnittelussa. Luokat eivät itse valitse taidekohteita tai retkien päivämääriä, vaan hankkeen aluekoordinaattorit esittävät aikataulut kouluille.

Taidetestaajat-hankkeen kotisivulta¹ selviää, että ensimmäisen puolentoista vuoden aikana (15.1.2019 mennessä) hankkeessa oli matkustettu 1 365 382 kilometriä, 74 vierailukohteeseen, 765 koulun voimin ja nuoret ovat tehneet 73 776 teosarviota Taidetestaajat-verkkosivulle. Ennen kun luokat lähtevät kohdevierailulle, kouluille on tullut tietoa ja informaatiota vierailuun liittyvistä ennakkotehtävistä eli ”etkoista”, jotka on määrä toteuttaa koululla ennen retkeä. Etkot voivat olla opettajille jaettu oppimateriaali,

---

1 Ks. <https://www.taidetestaajat.fi/> (viitattu 15.1.2019)

joka liittyy kohdevierailuun ja jonka taideinstituutio on valmistanut etukäteismateriaaliksi ja käytäväksi oppilaiden kanssa läpi ennen varsinaista vierailua. Etukäteismateriaali voi sisältää videoita, kuvia, tietokilpailuja, dioja, jopa kakuntekoreseptin. Etkot voivat tarkoittaa myös yleisöyöntekijöiden tai taiteilijoiden vierailua koululla ja taidetyöpajaa teemaan liittyen. Saattaa myös olla, että oppilaat valmistavat jotakin omaa materiaalia osaksi kohdevierailua etukäteen.

Itse kohteessa on usein nuorille tarjolla muutakin kuin pelkkä esitys tai näyttelykiertos. Esityksen jälkeen teatterissa tai konserttipaikassa saattaa olla ”jatkot”, joka voi olla esimerkiksi yleisökeskustelu tai jokin muu toiminta taidekohteessa. Myös opettajille jaetaan usein taideinstituutioista toimintaehdotuksia ja materiaalia jälkityöskentelyä varten, jolloin ”jatkot” järjestetään kouluilla tai paluumatkalla. Vierailun jälkeen oppilaiden toivotaan tekevän arvionsa teoksesta älypuhelimien selaimessa toimivalla sovelluksella: opettajat antavat jokaiselle oppilaalle oman koodin. Taidetestaajat-sivustolla vastauksia voi tarkastella teos-, koulu- ja luokkakohtaisesti. Käytännössä kaikki luokat eivät kuitenkaan toteuta etkoja, jatkoja tai teosarviointia.

Hankkeen rahoittajat SKR ja SKF ovat yksityisiä säätiöitä, joiden varallisuus on peräisin yksityisiltä lahjoittajilta. Lahjoittajien tahdon toteuttaminen on säätiöiden tarkoituksen ydin. Tehtäväänsä SKR toteuttaa ennen kaikkea myöntämällä apurahoja tieteelliseen ja taiteelliseen työskentelyyn. Vastaavasti julkisen vallan asettamat kulttuuri- tai koulutuspoliittiset tavoitteet tai peruskoulun kaltaisen julkisen vallan ylläpitämisen peruspalvelun rahoittaminen ovat etäämmällä säätiön toiminnan ytimessä. Näin ollen SKR:n Taidetestaajat-hankkeelle asettama tarkoitus kiinnittyy ennen kaikkea taiteen sisäisiin arvoihin sekä pyrkimykseen ylläpitää taiteen merkityksellisyyttä yhteiskunnassa.

Hankkeen rahoittajat kokivat peruskoulut otollisimmaksi ympäristöksi tavoittaa maamme kahdeksaluokkalaisten nuoret. Hankkeen mahdollistamiseksi on tarvittu koulujen myötävaikutusta. Opetushallituksen kanssa on keskusteltu hankkeen suunnitteluvaiheessa toistuvasti. Hanketta valmisteltiin lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen kuntaliiton ja Suomen Rehtorit ry:n kanssa.

SKR:n aiempi Oopperaan!-hanke toimi kimmokkeena laajemmalle Taidetestaajat-hankkeelle. SKR:n ja Suomen Kansallisoopperan yhteisen Oopperaan!-hankkeen ansiosta noin 6 400 seitsemäsluokkalaista opettajineen eri puolilta Suomea sai maksuttoman oopperaelämyksen Kansallisoopperassa vuonna 2011. Tavoitteena oli lisätä oopperamusiikin tunnettuutta nuorison keskuudessa sekä madaltaa taidemuodon osallistumiskynnystä. Oopperaan!-hankkeen yhteydessä toteutetusta kyselytutkimuksesta käy ilmi, kuinka ne oppilaat, jotka tekivät opettajien kanssa ennakkoon oopperaan liittyviä harjoituksia, antoivat oopperalle noin yhden kouluarvosanan verran paremman arvosanan kuin muut. Samoin ne oppilaat, jotka harrastivat itse klassista musiikkia, pitivät esitystä sopivan pitkänä useammin kuin ne nuoret, jotka eivät harrastaneet klassista musiikkia tai musiikkia ylipäätään. Klassista musiikkia harrastavat antoivat teoksille myös korkeimmat arvosanat. (2013 SKR.)

Taidetestaajat-hankkeella on valtakunnallisesti iso osallistumisprosentti: hyvin harva koulu tai oppilas jää Taidetestaajat-kokemuksen ulkopuolelle. Hankkeessa nuoret viedään kokemaan kaksi erilaista kulttuurikohdetta. Näin varmistetaan, ettei taidevierailukokemus jää vain yhden kohteen tarjoaman elämyksen varaan. Taidetestaajat-hankkeen tarkoituksena on sen rahoittajien mukaan vaikuttaa positiivisesti yksittäisen nuoren

taidesuhteeseen sekä antaa hänelle tunne siitä, että hänen mielipiteensä on oikeutettu ja merkityksellinen. Vastaavasti hankkeella on haluttu kannustaa taidelaitoksia tarjoamaan nuorille taidetta, joka koskettaa. Toiveena on myös, että Taidetestaajat-kokemuksesta syntyisi kipinä elinikäiseen taidesuhteeseen. Kuten Taidetestaajat-hankkeen esitteessä kirjoitetaan:

Nuoret ovat tulevaisuuden kulttuuripalvelujen käyttäjiä, joiden äänen Taidetestaajat tuo kuuluviin. Testauksesta syntyvät arviot tarjoavat taidelaitoksille ja taiteentekijöille tilaisuuden saada arvokasta tietoa siitä, kuinka ottaa lapset ja nuoret tulevaisuudessa entistä paremmin huomioon.

Hankkeen tavoitteista kirjoitetaan hankkeen kotisivulla (www.taidetestaajat.fi) puolestaan seuraavasti:

Mitkä ovat hankkeen tavoitteet?

Taidetestaajat-hankkeella halutaan purkaa myytti taiteesta vaikeana lajina ja tarjota nuorille ikimuistoisia elämyksiä. Tavoitteena on saada suomalaiset nuoret kokemaan taidetta – myös sellaista, johon moni ei muuten saisi kosketusta.

Taidetestaajat on enemmän kuin käynti teatterissa tai museossa, sillä taidevierailuihin liittyy taidekokemusta syventävää ennakko- ja jälkityöskentelyä. Taiteessa mielenkiintoista ei ole ainoastaan teos tai näyttely, vaan myös kaikki se, mitä taustalla tapahtuu. Siksi oppilaat saavat etukäteen tietoa esityksestä, taiteilijoista ja taidemuodosta. Itse kohteessa nuoret pääsevät tutustumaan taiteen lisäksi siihen, miten taideteos syntyy, millaista on taiteilijan työ tai mitä asioita tapahtuu ennen kuin esitys on valmis. Jälkityöskentely puolestaan auttaa nuoria käsittelemään taidevierailulla heränneitä kysymyksiä.

Taidetestaajat näyttää nuorille, miten omia tunteita voi ilmaista eri tavoilla. Taidevierailujen jälkeen nuorilla on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan, oivalluksiaan ja mielipiteitään. Heitä varten on luotu selainpohjainen sovellus, jolla he arvioivat taide-elämyksensä. Sovellusta käytetään älypuhelimilla tai tableteilla.

Taidetestaajat-hanke tuo nuorten äänen kuuluviin ja päästää aikuiset kurkistamaan nuorten maailmaan. Kahdeksaslukkalaisten antamat arviot tarjoavat kaikille kulttuurin kokijoille tuoreen näkökulman vanhoihin klassikoihin ja ajankohtaisiin ilmiöihin. Kun taidelaitokset ja taiteilijat saavat nuorelta yleisöltä suoraa palautetta, ne voivat lisätä ja kehittää nuorille suunnattua tarjontaansa. Parhaimmillaan koulujen ja taidelaitosten välille syntyy pysyvää yhteistyötä.

Hankkeen kotisivulla todetaan myös, että ”Taidetestaajissa pyritään voittamaan kaikki osallistumisen esteet, jotta nuoret voivat osallistua esimerkiksi liikuntarajoitteista, äidinkielestä tai asuinpaikasta riippumatta”. Palaamme yhteenvetoluvussa hankkeen julkilausuttuihin tavoitteisiin ja pohdimme, kuinka ne tutkimuksemme valossa näyttävät toteutuvan (ks. Taulukko 9).

TAIDETESTAajat-HANKKEEN TAIDE- JA KULTTUURIKOhteet

Taidetestaajat-hankkeen vierailukohteet on valittu erikseen kullekin toimintavuodelle avoimella haulla. Tiedot hakukelpoisuudesta ja muut hakijoille asetettavat ehdot on kerrottu hankkeen internetsivustoilla (ts. Taidelaitossopimuksen yleiset ehdot). Taidetes-

taajat-hankkeen taidelaitossopimuksen yleisissä ehdoissa kerrotaan, että hanke on avoin niin esittäväille kuin visuaaliselle taiteelle. Tilaisuudet voivat olla konsertteja, teatteri- tai tanssiesityksiä, taidenäyttelyjä tai muuta vastaavaa. Valinnassa valintaraati painottaa sekä taiteellista laatua että yleisötyön kiinnostavuutta ja sopivuutta kahdeksaluokkalaisille: ”Riman tulee olla enemmistölle sopivalla korkeudella nuoria aliarvioimatta.” Lisäksi sanotaan, että musiikin painopiste on ”ns. taidemusiikissa”.

Taidetestaajien tarkoitus on tarjota koululaisille ikimuistoinen taide-elämys, joka voi olla kimmoke elinikäiseen kulttuurin harrastamiseen. Se, miten nuoret vastaanotetaan ja miten heistä huolehditaan vierailun aikana, on tärkeää. Tavallinen museokierros tai näytelmä ei riitä, vaan organisaatioilta odotetaan vieraanvaraisuutta sekä huolella suunniteltua ja osallistavaa yleisötyötä. Kahdeksaluokkalaisille tulee esitellä organisaation toimintaa esimerkiksi tarjoamalla käyntiä kullisien taakse tai muilla vastaavilla tavoilla. Nuoret on perehdytettävä taidelajiin ja heitä on rohkaistava, jotta he uskaltavat nauttia ja vaikuttua kokemastaan taide-esityksestä. Nuoret voivat jopa olla mukana taiteellisessa luomisprosessissa ja teoksen synnyssä. (SKR, Taidelaitoksille, yleiset ehdot)

Yleisissä ehdoissa painotetaan, että yleisötyöhön tulee sisällyttää kulttuurikohteessa vierailun lisäksi etukäteis- ja jälkityöskentelyä: ”Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi video-esitys- tai työpajojen tarjoamista vierailulle tuleville luokille.”

Etukäteistyöskentelyssä on hyvä korostaa sitä, miten esitys ja teokset nivoutuvat taiteen ja kulttuurin kenttään sekä kulttuurihistoriaan. Jatkojen tulee linkittyä taidetestausideaan ja kokemuksen käsittelyyn. (Taidelaitoksille, yleiset ehdot)

Yleisissä ehdoissa toivotaan myös, että taidelaitos kehittäisi verkkosivuillaan ja sosiaalisessa mediassa viestintää nuorille ja tarjoaisi materiaalia myös koko hankkeen käyttöön. Lisäksi kannustetaan pohtimaan: ”Voisivatko taiteilijat ja muut esityksen tai näyttelyn parissa työskentelevät raottaa arkeaan nuorille? Voisivatko nuoret vaihtaa ajatuksia esityksistä heidän kanssaan? Organisaation toivotaan myös jatkossa pitävän yhteyttä nuoriin ja kehittävän toimintaansa yhä enemmän nuoria kiinnostavaksi.”

Logistiikasta yleisissä ehdoissa todetaan, että yhden lukuvuoden aikana organisaation tulee ottaa vastaan merkittävä osa oman maakuntansa kahdeksaluokkalaisista eli satoja tai jopa tuhansia koululaisia:

Jokaiseen tilaisuuteen on mahdollista vähintään linja-autollisen verran yleisöä. Vierailut on järjestettävä koulupäivinä ja pääosin päiväsaikaan. Vierailuajoja olisi hyvä olla sekä syys- että kevätlukukaudella. Vierailukokonaisuuden tuottaminen kaksikielisenä on hakijalle etu. Organisaation on oltava oikeustoimikelpoinen. Hakijaksi hyväksytään rekisteröidyt yhteisöt ja säätiöt sekä kunnalliset ja valtiolliset taidelaitokset. Yksityishenkilöt ja työryhmät eivät voi osallistua hankkeeseen. (Taidelaitoksille, yleiset ehdot)

Ensisijainen vierailukohteiden valintaan valintaraadissa vaikuttanut tekijä on taiteellinen laatu. Kuten taidealalla yleisesti, SKR:ltä saadun tiedon mukaan taiteellisen laadun arviointi valintaraadissa perustuu asiantuntijatyöskentelyyn, ei kirjallisesti muotoiltuihin kriteereihin. Samalla tavoin SKR arvioi vuosittain lähes 9000 taiteen hakemusta.

Tavanomaisesta apurahahausta poiketen on Taidetestaajat-hankkeen hakemuksia arvioitaessa annettu painoarvoa taiteellisen laadun ohessa myös muille tekijöille. Ensinnäkin hakijoilta edellytetään suunnitelma siitä, kuinka he aikovat nuoret vierailuun valmistaa, sekä suunnitelma jälkityöskentelystä. Toiseksi taidelaitosten on toivottu tiedostavan, että Taidetestaajat-hanke tarjoaa heille ainutlaatuisen tilaisuuden rakentaa yhteyttä tulevaan yleisöönsä. Siksi pelkkä rutiininomainen koululaiskonsertti tai muu vastaava ei kelvannut kohteeksi. Tarkoituksena ei silti ollut tarjota nuorisolle erityistä ”nuorisotaidetta” tai käyttää taidetta välineenä nuorisoa koskettavien teemojen käsittelyyn. Valinnassa painottui se, että Taidetestaajat-hankkeessa kysymys on ensisijaisesti taiteen kokemisesta, ei taiteen avulla tapahtuvasta opetuksesta. Arvioon kuitenkin vaikutti positiivisesti, jos teoksella katsottiin olevan nuoria puhuttelevia ominaisuuksia.

Kolmanneksi, koska oli päätetty, että toinen Taidetestaajat-vierailu suuntautuu nuoren omalle lähialueelle, oli myös valittavien taidelaitosten sijoitettava maantieteellisesti riittävän kattavasti. Nuorille haluttiin tarjota taidetta myös riittävän monimuotoisesti. Valintaraati ei pitänyt toivottavana, että yhdessä maakunnassa on tarjolla vuodesta toiseen vain musiikkia ja toisessa vain teatteria. Suomessa taidelaitosten maantieteellinen jakauma on kovin epätasapainoinen. SKR:n tätä tutkimusta varten antaman tiedon mukaan joiltakin maantieteellisiltä alueilta tuli hakemuksia runsaasti yli tarpeen, samalla kun toisilta alueilta hakijoita jouduttiin maanittelemaan mukaan. Vaikka hankkeeseen osallistuvilta taidelaitoksilta edellytettiin riittävää kokoa ja kykyä ottaa vastaan riittävän suuria yleisö-määriä, pyrittiin valinnoissa tietoisesti saamaan mukaan toimijoita myös perinteisen taidelaitoskentän ulkopuolelta: kansallisten instituutioiden (kuten Kansallisteatteri ja Kansallisooppera) ja valtiosuusjärjestelmän (VOS) piiriin kuuluvien taidelaitosten (kuten kaupunginteattereiden) rinnalle haluttiin myös niin sanotun vapaan kentän toimijoita. Lisäksi pidettiin toivottavana, että vuosittain tapahtuva taideinstituutioiden haku on aito ja osallistujiin saadaan vaihtuvuutta.

Neljänneksi, koska Taidetestaajat-hankkeessa on kysymys historiallisen suuren ihmisjoukon liikkumisesta, jo taidelaitoksia valittaessa on pitänyt ottaa huomioon logistiikkaan liittyviä asioita. Tällaisia ovat esimerkiksi matkustusyhteydet, kellonajat, kustannukset, volyymit sekä hakijan mahdollisuudet vastata erityisiin tarpeisiin (mukaan lukien uskontoon, elämänkatsomukseen tai monikielisyyteen liittyvät teemat). Hankkeen toteuttajilta vahvistetun tiedon mukaan hankebudjetista huomattavan suuri osa käytetään matkoihin.

Keräsimme liitteeseen 8 Taidetestaajat-hankkeen kaikki teokset ja laskimme, kuinka monta luokkaa on nähnyt minkäkin teoksen ja vierailut missäkin taideinstituutiassa kolmen hankevuoden aikana. Taidetestaajat-hankkeessa on mukana yhteensä 99 taidelaitosta ja niin sanotun vapaan kentän toimijaa. Näistä 30 oli teattereita ja 27 taidemuseoita. Mukana on kaupunginteattereita, kaupungin taidemuseoita, Kansallisteatteri, Kansallisgalleria Ateneum, Kiasma ja Sinebrychoffin taidemuseo sekä kuvataiteilijoiden nimikkomuseoita. Musiikin taiteenalan alle sijoittuu Taidetestaajat-hankkeessa 18 vierailukohdetta, joista useimmat ovat klassisen musiikin sinfoniaorkestereita, orkestereita, kamariorkestereita tai kamarikuoroja. Klassisen musiikin esittäjien lisäksi mukana ovat Kaustisen kansanmusiikkiryhmä ja UMO Helsinki Jazz Orchestra.

Tanssi on merkitty taiteenlajiksi yhdeksälle taidelaitokselle tai toimijalle, sirkus kolmelle. Lisäksi kahdeksalle toimijalle on merkitty taiteenlajiksi monitaide ja/tai muu.

Esimerkiksi Compañía Kaari & Roni Martin on sijoitettu Taidetestaaajat-sivustolla kategoriaan monitaide, vaikka heidän teoksensa pohjautuvat vahvasti tanssiin. Monitaiteeksi on sijoitettu myös Tanssiteatteri MD ja Circo. Loput monitaidekohteista on taidemuseoita tai kulttuurikeskuksia.

Mukana on kaksi oopperan tarjoajaa: Poike ry ja Suomen kansallisooppera ja baletti, joista jälkimmäisessä on esitetty kahdeksaluokkalaisille myös tanssia. Lisäksi Kansallinen audiovisuaalinen instituutti on esittänyt nuorille kinokonsertteja osana hanketta, ja nämä esitykset sijoittuvat ainoana elokuva-taiteenlajin alle.

Seitsemän hankkeessa eniten nähtyä teosta ovat (tutkimusaineistoomme sisältävät neljä teosta on lihavoitu):

- Kill Carmen, Compañía Kaari & Roni Martin, monitaide/muu, 867 luokkaa (17 311 vierailua)
- Art Pro, Kansallisgalleria Kiasma, 595 luokkaa (12 070 vierailua)
- **Punainen viiva, Red Nose Company, teatteri, 641 luokkaa (12 042 vierailua)**
- Taidebattle, Kansallisgalleria Ateneum, kuvataide, 424 luokkaa (8 306 vierailua)
- **Blue Notes on Silver Screen – jazzia elokuvissa, UMO Helsinki Jazz Orchestra, musiikki, 374 luokkaa (7 262 vierailua)**
- **Klasaribasari II, Tapiola Sinfonietta, musiikki, 365 luokkaa (7 048 vierailua)**
- **Talvisirkus Rakkaus, Tanssiteatteri Hurjaruuth, Sirkus, 319 luokkaa (6 186 vierailua)**

Nämä seitsemän teosta ovat samalla ainoat, joissa on vierailut yli 300 koululuokkaa. Kaikista Taidetestaaajat-hankkeen 380 000 taidevierailusta (oppilaat ja opettajat yhteenlaskettuina) näiden seitsemän teoksen osuus on lähes viidennes (18 %). Kill Carmania ja Taidebattlea on esitetty kahtena vuotena peräkkäin, Punaista Viivaa ja Art Pro:ta kaikkina kolmena vuotena.

Kahdeksan Taidetestaaajat-hankkeessa eniten vierailtua taidelaitosta ja niin sanotun vapaan kentän toimijaa ovat (tutkimusaineistoomme sisältävät kolme taidelaitosta ja ns. vapaan kentän toimijaa on lihavoitu):

- Suomen kansallisooppera ja baletti, ooppera ja tanssi, 1 939 luokkaa (38 439 vierailua)
- Compañía Kaari & Roni Martin, monitaide/muu, 1 202 luokkaa (24 504 vierailua)

- **Tapiola Sinfonietta, musiikki, 895 luokkaa (17 182 vierailua)**
- Turun filharmoninen orkesteri, musiikki, 818 luokkaa (15 826 vierailua)
- Kansallisgalleria / Kiasma, kuvataide, 595 luokkaa (noin 12 070 vierailua)
- **Red Nose Company, teatteri, 641 luokkaa (12 042 vierailua)**
- Kansallisgalleria / Ateneum, kuvataide, 576 luokkaa (11 297 vierailua)
- **Helsingin Kaupunginteatteri, teatteri, 528 luokkaa (10 091 vierailua)**

Nämä kahdeksan taidelaitosta ja niin sanotun vapaan kentän toimijaa ovat myös ainoat, joissa on vierailut yli 500 koululuokkaa. Kaikista Taidetestaajat-vierailuista 37 % on tehty näihin laitoksiin. Aineistomme kolmesta laitoksesta jokaiseen tuotiin oppilaita valtakunnallisesti. Tapiola Sinfoniettan ja Helsingin Kaupunginteatterin lisäksi myös Red Nose Companyn Helsingin esitystä matkustettiin katsomaan lähialueen lisäksi muilta alueilta. Red Nose Company samoin kuin Compañía Kaari & Roni Martin ovat kiertueattereita, ja molempien toimistot sijaitsevat Helsingissä. Näin ollen kahdeksan eniten vierailun taidelaitoksen ja vapaan ryhmän joukossa on vain yksi taidelaitos pääkaupunkiseudun ulkopuolelta: Turun filharmoninen orkesteri.

Koska Taidetestaajat-hankkeessa halutaan mahdollistaa myös nuorten vierailuja kansallisiin taide- ja kulttuuri-instituutioihin, joita oli vain kolme kahdeksasta eniten vierailusta taideinstituutiosta ja joihin sijoittui vain kaksi seitsemästä eniten nähdystä teoksesta, tarkastelemme erikseen, kuinka monen nuoren kohdalla kansallisen taideinstituution saavutettavuus hankkeessa toteutuu (tutkimusaineistomme sisältävät kaksi taidelaitosta on lihavoitu):

- Suomen kansallisooppera ja baletti, ooppera ja tanssi, 1939 luokkaa (38 439 vierailua)
- Kansallisgalleria / Kiasma, kuvataide, 595 luokkaa (12 070 vierailua)
- Kansallisgalleria / Ateneum, kuvataide, 576 luokkaa (11 297 vierailua)
- **Radion sinfoniaorkesteri, musiikki, 499 luokkaa (9 896 vierailua)**
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, elokuva, 355 luokkaa (7 152 vierailua)
- **Suomen Kansallisteatteri, teatteri, 365 luokkaa (7 092 vierailua)**
- Svenska Teatern, teatteri, 343 luokkaa (6 639 vierailua)
- Kansallisgalleria / Sinebrychoffin taidemuseo, kuvataide, 275 luokkaa (5 703 vierailua)

Noin neljännes (26 %) kaikista Taidetestaajat-hankkeen matkoista suuntautuu kansallisiin taideinstituutioihin eli noin puolet Suomen nuorista pääsevät hankkeessa vierailemaan jossakin näistä. Uudenmaan alueen paikallisista vierailuista noin neljännes (24 %) suuntautuu näihin kansallisiin kohteisiin. Uudenmaan ulkopuolisista pääkaupunkiseudulle suuntautuvista niin sanotuista valtakunnallisista vierailuista 68 % tapahtuu näihin kohteisiin. Hankkeen toteuttajat ovat halunneet painottaa Uudenmaan ulkopuolelta saapuvien nuorten mahdollisuuksia vierailuun kansallisessa taideinstituutiossa. Silti noin kolmannes Uudenmaan ulkopuolella asuvista nuorista vierailee hankkeessa pääkaupunkiseudulla muualla kuin kansallisessa taideinstituutiossa².

TAIDETESTAAJAT-HANKE OSANA YLÄKOULUJEN OPETUSTA JA TAIDEKASVATUSTA

Taidetestaajat-hankkeessa koulujen osallistuminen on vapaaehtoista. Hanketta suunniteltaessa on haluttu varmistaa vierailujen sekä niihin liittyvien ennako- ja jälkityöskentelyn yhteensovittavuus peruskoulujen opetussuunnitelmaan. Tässä työssä hankkeen alullepanijat ovat konsultoineet sekä viranomaisia että kasvatusalan asiantuntijoita. Lisäksi ennen hankkeeseen ryhtymistä SKR teetti suunnittelutyön tueksi yläkouluja koskevan kyselytutkimuksen. Toiminnan valtakunnallisuus on varmistettu sitouttamalla kuntien sivistystoimet siihen mukaan niin, että tarjous saapua taide-elämyksen ääreen olisi aidosti voimassa kaikkialla Suomessa asuville nuorille.

Hankkeen alullepanijoiden mukaan Taidetestaajat-hankkeen voidaan nähdä tukevan syksyllä 2016 käyttöön otetun opetussuunnitelman mukaisia monialaisia oppimiskokonaisuuksia ja laaja-alaista osaamista. Vierailut tarjoavat opetussuunnitelman mukaiseen opettamisen eheyttämiseen useita erilaisia vaihtoehtoja niin sisällöllisesti kuin menetelmällisesti. Taidetestaajat-hankkeen voidaan nähdä tukevan ilmiöpohjaista oppimista tarjoten samalla koulun ulkopuolisia oppimisympäristöjä. Myös kouluille suunnattu viestintä ja hankkeen vuosikello on ajoitettu koulujen lukuvuosirytmiiin. Vierailukohteiden valinnassa ja matkojen järjestelyssä on pyritty ottamaan huomioon kouluarjen käytännön haasteet.

Opetusneuvos Eija Kauppinen on esittänyt Opetushallituksen seminaarissa (Kauppinen 2018a), kuinka Taidetestaajat-hanke nivoutuu uuden opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen ”kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2)” painopisteeseen. Tästä lähtökohdasta korostuvat taidekasvatukselliset aiheet kulttuurisesti kestävästä elämäntavasta ja monimuotoisessa ympäristössä toimimisen edellytyksistä, ihmisoikeuksien kunnioittamiselle perustuva kulttuurinen osaaminen, arvostavan vuorovaikutuksen taidot sekä erilaiset keinot ilmaista itseään ja näkemyksiään. (Kauppinen 2018a.)

Tässä opetussuunnitelman osassa (L2) oppilaita ohjataan ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamiseen ja arvostamiseen sekä oman kulttuuri-identiteetin ja myön-

2 Laskennallisena arviona käytettiin tietoa, jonka perusteella noin 30 % suomalaisista asuu Uudellamaalla. Uudellamaalla asuvien oman alueen matkoja on kolmen vuoden aikana noin 54 000. Vastavasti valtakunnallisista matkoista 70 % on sellaisia, joissa Uudenmaan ulkopuolella asuvat saapuvat pääkaupunkiseudulle. Tällaisia matkoja on kolmen vuoden aikana yhteensä 126 000. Laskennassa erotettiin Uudenmaan koulujen vierailut jokaisen kansallisen taideinstituution kokonaisvierailuiedoista selvittämällä, mitkä koulut sijaitsevat Uudellamaalla ja mitkä sen ulkopuolella.

teisen ympäristösuhteen rakentamiseen. Oppilaita ohjataan myös näkemään kulttuurinen moninaisuus lähtökohtaisesti myönteisenä voimavarana. (Kauppinen 2018a.)

Opetushallituksessa on toivottu, että Taidetestaajat-hanke mahdollistaisi kouluuyhteisöille kokemuksen koulun ulkopuolella tehtävästä yhteistyöstä, jossa oppilaat oppivat havaitsemaan kulttuurisia erityispiirteitä ja toimimaan joustavasti eri ympäristöissä. Oppilaiden toivotaan saavan mahdollisuuksia kokea ja tulkita taidetta, kulttuuria ja kulttuuriperintöä. Oppilaiden toivotaan myös oppivan välittämään, muokkaamaan ja luomaan kulttuuria ja perinteitä, huomaamaan niiden merkityksen hyvinvoinnille. (Kauppinen 2018a.)

Opetusneuvos Eija Kauppinen esityksestä (2018a) käy ilmi myös, että Opetushallitus pitää toivottavana, että Taidetestaajat-hankkeen toteutuksessa kahdeksaluokkaisille synnyisi ”tilaisuuksia harjaantua esittämään mielipiteensä rakentavasti ja toimimaan eettisesti”. Lisäksi toivotaan, että oppilaita ohjataan arvostamaan ja hallitsemaan omaa kehoaan ja käyttämään sitä tunteiden ja näkemysten, ajatusten ja ideoiden ilmaisemiseen. Taidetestaajat-hankkeeseen kytkeytyvässä koulutyössä olisi suotavaa rohkaista oppilaita mielikuvituksen käyttöön ja kekseliäisyyteen. Taidetestaajat-hanke nähdään kumppanina, joka ohjaa oppilaita edistämään toiminnallaan esteettisyyttä ja nauttimaan sen eri ilmenemismuodoista.

Kiinnostavasti vuosiluokalla 7 oppilaita ohjataan monilukutaitoisuuden syventämiseen laajentamalla tekstien kirjoja kaikkien oppiaineiden opetuksessa:

Teksteillä tarkoitetaan tässä sanallisten, kuvallisten, auditiivisten, numeeristen ja kinesteettisten symbolijärjestelmien sekä näiden yhdistelmien avulla ilmaistua tai ilmenevää tietoa. Harjoittelun painopiste on analyttisessä, kriittisessä ja kulttuurisessa lukutaidossa. Oppilaiden monilukutaitoa syvennetään tutustuttamalla heidät kertoviin, kuvaaviin, ohjaaviin, kantaa ottaviin ja pohtiviin tekstilajeihin. Oppilaita ohjataan kehittämään kuvanlukutaitoa käyttämällä erilaisia kuvatulkinnan menetelmiä ja esittämisen tapoja. (Kauppinen 2018a)

Voidaankin ajatella, että kahdeksannella luokalla koetellaan nuorten seitsemännellä luokalla omaksumaa monilukutaitoa Taidetestaajat-hankkeessa. Opetushallituksen näkökulmasta olisi toivottavaa, että Taidetestaajat-hanke auttaisi oppilaita hahmottamaan, miten eri oppiaineissa opiskeltavat asiat liittyvät toisiinsa ja ”oikeaan” elämään. Samalla hankkeen toivotaan lisäävän mahdollisuuksia ymmärtää asioiden vuorovaikutussuhteita ja keskinäisiä yhteyksiä. Taidetestaajat-hanke on myös linjassa niiden kulttuuripolitiikan tavoitteiden kanssa, joilla pyritään edistämään ”kulttuurin tasa-arvoista ja monipuolista saatavuutta, saavutettavuutta ja käyttöä” (Opetusministeriö 2009, 11).

Lasten ja nuorten taidekasvatus on osa pitkäjänteistä taidetoimintaa, jossa taide on nähty kaikkien lasten ja nuorten oikeutena ja myös mahdollisuutena. Taide voi lisätä lasten ja nuorten kokemusta yhteiskunnallisesta tasa-arvosta sekä parantaa hyvinvointia (ks. Houni & Pässilä & Väkevä 2017, 2). Kulttuuritoiminnan merkitys lapsen hyvinvoinnille on laajasti tunnustettu asia, ja tutkimusten sekä Antti Rinteen hallitusohjelman mukaan lasten tasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistua taide- ja kulttuuriharrastuksiin tulee lisätä (Valtioneuvoston kanslia 2019, 172–173). Jokaisella lapsella on oikeus kulttuuripalveluihin riippumatta asuinpaikastaan tai sosioekonomisesta taustastaan. Tätä tavoitetta Taidetestaajat-hanke pyrkii osaltaan tukemaan.

Keväällä 2019 toteutetussa Taidetestaajat-kyselyssä kouluille ja taidelaitoksille käy ilmi, että Taidetestaajat-projektin aikana 78 % vastaajista toimi luokan vastuupettajana, 7 %

muuna opettajana ja 11 % koulun Taidetestaajat-yhteishenkilönä. 4 % vastanneista oli rehtoreita tai muuta koulun henkilökuntaa. Kouluissa kyselyyn vastanneista henkilöistä 94 % kertoo osallistuneensa luokan kanssa Taidetestaajat-vierailuun, eli lähes kaikki. Samanaikaisesti vastanneista ainoastaan 24 % kertoo osallistuneensa Taidetestaajat-vierailuun myös lukuvuonna 2017–2018. Yläkouluissa seitsemännellä luokalla jokaiselle luokalle valitaan vastuupettaja, ja yleensä tämä vastuupettaja jatkaa tehtävässä yhdeksännen luokan päättymiseen saakka. Koska Taidetestaajat-hankkeessa valtaosa taidevierailuihin osallistuvista opettajista on luokan vastuupettajia, he useimmiten tekevät taidevierailun vain yhden hankevuoden aikana. Vain 24 %:lla opettajista (ts. niillä, joilla on mahdollisuus tehdä taidevierailut useampana lukuvuonna) on tilaisuus syventää vierailun taidekasvatuksellista ulottuvuutta omassa opetuksessaan seuraavana lukuvuonna, muille opettajille kokemus jää yhden lukuvuoden erityiskokemukseksi ilman opetuksellista jatkumoa.

2. Nuorten taidevierailukokemusten tutkiminen Taidetestaajat-hankkeessa

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme kysymyksenasettelut ja toteutuksen yleisellä tasolla. Tutkimuskysymykseen vastaamme kuudessa analyysiluvussa (luvut 3–8). Erityisesti luvuissa 5–8 analyysiamme kehystää kulttuuriin osallistamisen tasomalli, jonka esittelemme lyhyesti tämän menetelmäluvun ensimmäisessä alaluvussa. Seuraavissa alaluvuissa kerromme, kuinka olemme toteuttaneet tutkimuksen ja miten olemme keränneet ja tuottaneet aineiston. Tutkimusaineiston keruuseen valikoituneet taide- ja kulttuurikohteet esitellään tämän jälkeen, ennen aineistonhallintaan ja tutkimusetiikkaan keskittyvää alalukua. Päätämme luvun aineiston jäsenystä ja analyysia koskeviin pohdintoihin.

TUTKIMUSKYSYMYKSET, KULTTUURIIN OSALLISTAMISEN TASOMALLI SEKÄ AIHEEN AIEMPI TUTKIMUS

Keväällä 2018 Suomen kulttuurirahasto lähestyi Nuorisotutkimusverkostoa toiveenaan arviointitutkimus Taidetestaajat-hankkeen vaikutuksista, erityisesti nuorten näkökulmasta. Nuorten taideretkiä on länsimaissa tutkittu varsin vähän (ks. O’Toole ym. 2014; Martin 2012; Miles 2018 & Stinson 2016), joten se, että Taidetestaajat-hankkeesta on tekeillä kolme valtakunnallista tieteellistä tutkimusta yhtä aikaa, on merkittävä lisä akateemiseen keskusteluun myös kansainvälisellä tasolla.

Tutkimussuunnitelmasta käytiin dialogia tilaajan ja toteuttajan välillä, minkä pohjalta tutkimusasetelmaa räätälöitiin tilaajan kanssa yhteistyössä. Tutkimusprosessin edetessä tutkimuksen päätutkimuskysymykseksi muotoutui: *Taidetestaajat-hankkeen merkitys nuorten taidevierailukokemusten sekä kulttuurisen osallisuuden mahdollistajana ja vahvistajana*. Nuorten taidevierailukokemuksiin vaikuttavat yksilölliset (kuten harrastuneisuus), sosiaaliset (kuten perhe, koulu ja sosiaaliset luokkasuhteet) ja maantieteelliset (kuten lähimpien kulttuuripalveluiden sijainti) tekijät. Analysoimme näitä tekijöitä luvuissa kolme ja neljä. Taidetestaajat-hanke on mahdollista nähdä myös nuorten osallistamishankkeena, jolla pyritään lisäämään nuorten osallistumista ja osallisuutta taiteeseen, kulttuuriin ja taideinstituutioihin (ks. Virolainen 2015, 57). Tutkimuksemme analyysiluvuissa 5–8 tarkastelemme nuorten taidekokemusten eri ulottuvuuksia tukeutuen kulttuuriin osallistumisen neliportaiseen tasomalliin.

Kulttuuriin osallistamisen neljäportaisen tasomallin (Virolainen 2015) ensimmäisenä portaana on saatavuus ja saavutettavuus, jotka Taidetestaajat-hanke tasa-arvoisesti pyrkii takaamaan jokaiselle 8.-luokkalaiselle. Toisena portaana tasomallissa on kulttuurin ja taiteen vastaanotto. Taidetestaajat-hankkeessa nuorille tarjotaan aktiivisesti vastaanottajan roolia. Taidetestaajat-hankkeessa, kuten tällä tasolla yleisemminkin, kansalaiset ”sopeutetaan” tai ”koulutetaan” valmiisiin palveluihin. Tyypillistä on, että tällä tasolla kansalaisilla ei ole todellista päätösvaltaa. Nuoret ovat ”kävijöitä”. (Virolainen 2015, 60.)

Jotta Taidetestaajat-hankkeessa noustaisiin mallin kolmannelle portaalalle, olisi nuoret otettava ”osallistujina” mukaan palveluiden suunnitteluun. Neljännellä tasolla nuoren oma

toimijuus kehitty ja vahvistuu. Tällä tasolla nuoret voivat osallistua kulttuuritoimintojen kehittämiseen sekä niistä päättämiseen yhteisöllisesti. Tällöin pitkäkestoisuus ja säännöllisyys lisäävät todellista osallisuutta. Tällainen osallisuus antaisi nuorille valmiuksia myös myöhempiin taide- ja kulttuuriopintoihin. (Virolainen 2015, 60–61.) Ben Fletcher-Watson (2015, 27–29) nostaa esiin myös välttämättömyyden tiedostaa osallistumisen eri portailla, että aina on joku, joka ei halua liittyä mukaan. Hän tähdentää oikeutta olla osallistumatta kulttuuritoimintaan sekä mahdollisuutta säädellä osallistumisen tapaa ja intensiteettiä.

Varhaislapsuudesta lähtien oppimisen ja kokemisen kautta rakentuva kulttuurikompetenssi tarkoittaa yksilön kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Kulttuurikompetenssi on suurelta osin tiedostamatonta, mutta sen osatekijöitä eli tietoja, taitoja, tietoisuutta ja asenteita on mahdollista harjoitella. Kulttuurikompetenssiin sisältyvät kulttuuritietoisuus ja ilmaisu sekä sosiaaliset taidot ja kansalaistaidot, myös toimittaessa kulttuurien välissä. (Seirala 2012, 9.) Yhdistämme analyysissämme kulttuurikompetenssin eri ulottuvuudet kulttuuriin osallistamisen neliportaiseen tasomalliin, ja selvitämme, kuinka kulttuurikompetenssin on mahdollista kehittyä eri tavoin kulttuuriin osallistumisen tasomallin eri tasoilla.

Kysymys Taidetestaajat-hankkeen merkityksestä nuorten taidevierailukokemusten mahdollistajana ja vahvistajana on keskeinen myös hankkeen alullepanijoille. Käsitettä kokemus käytetään hyvin vaihtelevasti niin eri tieteenaloilla kuin arkipuheessa, ja käsitteen käyttöä ja määrittelyä koskeva keskustelu on sen vuoksi sekä hankalaa että erittäin tarpeellista (Toikkanen & Virtanen 2018, 9,17). Osuvasti tutkimusaiheeseemme liittyen sanan ”kokemus” etymologia kytkeytyy matkan tekoon, läpikulkuun tai läpikäyntiin (Backman 2018, 27–28). Tämän matkanteon voidaan nähdä sisältävän koettelemuksia, itsensä haastamista ja riskinottoa ja johtavan onnistuessaan uudenväliseen tuntemiseen ja tietämiseen (mt., 27–28). Nuorten taiteen kokemisen erilaisia ulottuvuuksia pyrimme lähestymään John Deweyn (esim. 2010, 49) teoriaa mukailien ottamalla huomioon myös tilanteessa vaikuttavia muita tekijöitä. Kuten Dewey (mt.) seuraavassa luonnehtii, elämä on täynnä erilaisia kokemuksia, joista osa jää jäsentymättömiksi erilaisten ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vuoksi ja vain osasta muodostuu eheä kokemus:

Kokemusta esiintyy jatkuvasti, koska vuorovaikutus elävän olennon ja sitä ympäröivien olosuhteiden välillä sisältyy elämän itsensä kulkuun. [...] Usein kuitenkin kokemuksemme on jäsentymätöntä. Koemme asioita, mutta emme sillä tavoin, että ne muodostaisivat yksittäisen kokemuksen. Vallitsee sekavuus ja hajaannus: havaintomme ja ajatuksemme riitelevät keskenään, samoin haluamamme ja saamamme. [...] Ryhdymme johonkin ja lopetamme, mutta lopettamisemme ei johdu kokemuksemme pääsemisestä alkuperäiseen päämääräänsä, vaan ulkoisista keskeytyksistä tai sisäistä tympääntymisestäämme.

Tällaisen kokemuksen sijasta saamme kokea jonkin kokemuksen, jos kokemamme aines toteutuu kulkunsa kuljettuaan täydellisesti. Silloin ja vain silloin yksi kokemus yhdentyy muihin kokemuksiin ja poikkeaa niistä kokemuksen yleisessä virrassa. [...] Jokin tilanne, [...] ulottuu laidasta laitaan, ettei se katkea kesken, vaan saa täytyttyksensä. Tällaiset kokemukset ovat kokonaisuuksia, joilla on luontainen ominaislaatunsa ja itseriittoisuutensa. Ne ovat yksittäisiä kokemuksia. (Dewey 2010, 49–50.)

Tutkiessamme nuorten taidevierailukokemuksia osana koulupäivää, erilaisia häiriöitä ja katkoksia saattavat tuottaa vierailun erilaiset toiminnot, aikataulut ja sosiaaliset tilanteet. Jotta taidevierailukokemuksesta syntyisi Deweyn (mt.) luonnehdinnan mukainen

eheä kokonaisuus, tarvitaan myös nuoren sisäistä motivaatiota sekä mahdollisuutta ja kapasiteettia keskittyä taidevierailuun eikä elämän muihin senhetkisiin ilmiöihin.

Taide koetaan aistien välityksellä, jolloin kokemus voi tarkoittaa tapahtuman aiheuttamaa välitöntä aisti- tai tunnevaikutelmaa (Heinonen ym. 2014). Tästä käytetään usein suomen kielessä sanaa elämys. Aistimuksen ja tunteen välimaastoon sijoittuva affekti (mm. Grossberg 1995 ja Deleuze & Guattari 1983) on vaikeasti sanoitettava, eriytymätön ja intensiivinen tuntemus. Siihen perustuva tunne, kuten ilo, suru, pelko tai aggressio, sen sijaan on mahdollista nimetä. Pyrimme tutkimuksessamme tavoittamaan myös näitä vaikeammin sanoitettavia kahdeksaluokkalaisten taiteen kokemuksia. Olemme kiinnostuneita nuorten kokemusperäisestä tiedosta Taidetestaajat-taidevierailuista sekä tavasta, jolla he kokemusperäisesti erittelevät elämästään (Heinonen ym. 2014, 11–12). Taidevierailukokemukset voivat olla nuorille luonteeltaan niin vähän tai ei ollenkaan tunteita herättäviä ja nopeasti unohduksiin painuvia kuin mieleenpainuva taide-elämyksiä (vrt. Linko 1998, 11), ja tätä kokemusten kirjoa pyrimme tutkimuksellamme selvittämään.

Lasten taidekokemuksia on Suomessa tutkittu myös aiemmin. Muun muassa Serja Turunen (2016) on tutkinut lasten taidemusiikin kuuntelukokemuksia ja lasten havainnoilleen ja kokemalleen antamia merkityksiä eksistentiaalis-fenomenologisella otteella. Hän lähestyy lasten kokemuksia kokonaisvaltaisesti tutkien, miten lapset saapuvat kuuntelutilanteeseen ja suuntautuvat elämismaailmaan tietyn mielialan vallassa ja virittyneinä, suuntaavat huomionsa musiikkiin tai muihin ympäristön ilmiöihin, tekevät havaintoja itsestään, ympäristöstään ja musiikista ja merkityksellistävät asioiden välisiä suhteita eri tavoin (Turunen 2016, 44–45). Turunen kirjoittaa mielikuvaisuuden, aistisuuden ja kehollisuuden olleen 3.–4.-luokkalaisille tutkittaville tyypillisiä kokemisen tapoja ja nostaa esiin sen, miten kokemukset pohjautuivat aikaan, tilaan, tilanteeseen ja lasten mielialoihin yhtä lailla kuin kuunneltuun musiikkiin. Turunen (2016, 221) mukaan ”lapsille luonteenomaista kahleentonta kokemistapaa” olisi tärkeää osata hyödyntää, tässä tapauksessa kuuntelukasvatuksessa.

Lasten ja nuorten taidekokemusten tutkiminen on haasteellista, koska kokemusten sanallistaminen voi olla tutkimustilanteessa vaikeaa (Toikkanen & Virtanen 2018, 17). Jarkko Toikkanen ja Ira Virtanen ehdottavatkin yhtenä mahdollisuutena jokaisen nuorten tutkimushaastattelutilanteessa tuottaman ilmaisun tutkimuksellista lähestymistä itsessään kokemuksena eikä pelkästään kuvauksena alkuperäisestä, osittain vaikeasti jälkikäteen tavoitettavasta kokemuksesta. Kai Tuuri ja Henna-Riikka Peltola (2018, 149, 155) puolestaan kirjoittavat musiikin kuuntelukokemuksen tarkastelusta paitsi kuunteluprosessin ja jokaisen kuuntelijan mentaalisenä reflektointina, myös dynaamisesti ja vuorovaikutuksessa rakentuvana. Heidän mukaansa toisen persoonan, tässä tapauksessa tutkijan ja luokkakaverien, mukana olo välittäjänä voi auttaa yksilöä tavoittamaan omaa kuuntelukokemustaan.

Tarja Pääjoki (julkaisematon käsikirjoitus, tulossa 2020) kirjoittaa läpi elämän rakentuvasta taidesuhteesta, joka syntyy jokaiselle hänen taiteen parissa saamiensa tai yhtä lailla saamatta jääneiden kokemusten kautta. Taidesuhte vaikuttaa ihmisen taideodotuksiin sekä siihen, miksi ja millaista taidetta ihminen on motivoitunut kokemaan tai tekemään, tai onko hänellä taidekiinnostusta lainkaan. Se osaltaan määrittelee myös sen, millaisiksi seuraavat taidekokemukset muotoutuvat. Myös kielteinen tai välinpitämätön suhtautuminen taiteeseen on taidesuhte. Taidesuhteen taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät, kuten minäkäsitys ja sosiaalinen viiteryhmä siihen kuuluvien ihmisten omine taidekäsityksineen sekä taide- ja

kulttuuripalveluiden saatavuus. (Pääjoki, tulossa). Erilaiset taidesuhteet ja esimerkiksi eri alueiden kulttuuriset erityispiirteet olisi tärkeää nähdä lähtökohtaisesti yhtä arvokkaina.

Kun Taidetestaajat-hankkeessa kahdeksaluokkalainen vierailee taidekohteessa kasvatus- ja opetustehtävää toteuttavan koulun ja sen sisällä toimivan informaalin (ts. luokkakaverisuhteet, ajanvietto ennen itse esitystä ja sen jälkeen) koulun kanssa, asetettu tapahtuma hyvin erilaiseen kontekstiin kuin jos kahdeksaluokkalaisten ohjattaisiin taidevierailuille vaikkapa huoltajiensa tai harrastusryhmänsä kanssa.

Taide käy kulttuurissa mahdolliseksi tekijän, teoksen ja kokijan kolmiyhteydessä, ja jokainen kokija löytää tämän mahdollisuuden omakohtaisesti, jos löytää (Tuomikoski 1987, 38). Tässä tutkimuksessa pyrimme analysoimaan nuorten taidevierailukokemusta kokonaisvaltaisesti huomioiden oppilaiden etko- ja jatkotyöskentelyt. Holistiseen otteeseen liittyvät myös pohdintamme erilaisten kohtaamisten merkityksistä Taidetestaajat-hankkeessa: kuinka nuoret kohtaavat toisensa, opettajansa, taidematko-kohteiden henkilökunnan, ylipäättään retken aikaiset uudet tilat ja ympäristöt (vrt. Saarikangas 2006). Millaisiksi muodostuvat näiden kohtaamisten ja tuttuun ympäristöön palaamisen merkitykset kokemuksen kannalta?

Nuorten taidevierailukokemuksia käsittelevistä aiemmista tutkimuksista laajin on vuonna 2014 julkaistu australialainen tutkimus (O'Toole ym.). Kyseisen tutkimuksen aineisto kerättiin kolmessa Australian suurimmassa osavaltiossa, 70 koulussa, 13 suurimmassa taideinstituutiossa (ml. Sydneyn ooppera ja osavaltiotheaterit, vrt. maakunta- ja kaupunginteatterit Suomessa), yhteensä 21 teatteriesityksessä. Tutkimusta varten on kerätty näkemyksiä nuorilta, opettajilta ja teatterin ammattilaisilta, sen pääfokuksen kuitenkin pysyessä nuorten kokemuksissa teatteriyhteisönä. Lähes 3000 nuorta vastasi kyselyyn, heistä yli 800:aa haastateltiin (osaa useaan otteeseen), 150 nuorta seurattiin kaksi vuotta pitkitäistutkimuksella, minkä lisäksi haastateltiin lähes sata ammattilaista. (O'Toole ym. 2014.)

Tutkimuksen tuloksien perusteella nuoret käyttäytyvät eri tavoin iltanäytöksissä ja oppilasnäytöksissä. Iltanäytöksissä, joissa on paikalla myös aikuisia ja ikäihmisiä (ts. esityslippunsa normaalisti hankkinutta taideyleisöä), oppilaat käyttäytyvät samalla tavoin kuin muu yleisö ja ovat responsiivisempia sekä tuntevat olonsa mukavammaksi kuin oppilasnäytöksissä. Kyseisen tutkimuksen mukaan oppilasnäytöksissä epä mukavuus liittyy osittain kouluinstituution tapaan ”paimentaa” oppilaita, osittain koulun kehukseen, sosiaalisiin rooleihin ja suhteisiin. (O'Toole ym. 2014.)

Australialaiset tutkijat (O'Toole ym. 2014) olivat erityisen kiinnostuneita selvittämään, miksi nuoret käyvät tai eivät käy teatterissa. Tutkimuksessa paikannetaan kolme toisiinsa linkittyvää päätekijää, jotka vaikuttavat nuorten toimintaan yleisönä tai selittävät sitä, miksi he eivät käy teatterissa. Nämä ovat teatterin lukutaito, itsevarmuus kyseisen teeman/aiheen äärellä kyseisessä sosiaalisessa kontekstissa – sekä teatterietiketti. Kirjassa analysoidaan perusteellisesti myös nuorten asenteita ja toimintatapoja erityisenä ikäryhmänä teatterin kannalta. Tutkijoiden mukaan nuorten teatterikokemus muotoutuu monen erilaisen tekijän yhteisvaikutuksena. Rakennuksen fyysisten ja arkkitehtonisten piirteiden lisäksi tunnelma teatterirakennuksessa (salissa ja muualla) sekä kokemus siitä, että on tervetullut, vaikuttavat teatterikokemukseen. Tutkijat myös pohtivat, miten erilaiset sosiaaliset tilanteet vaikuttavat nuorten mahdollisuuteen heittäytyä mukaan teatteriesitykseen.

Teatterin lukutaito on hyödyllinen käsite, kun pohditaan, kuinka mukavaksi tai epä mukavaksi nuoret teatterivierailun itselleen kokevat. Australialaisten tutkijoiden (O'Toole ym. 2014) mukaan, oleellista on antaa nuorille riittävästi informaatiota vierailukohteesta

(rakennus, esityksen sisältö ja toimintaetiketti), mutta samalla tämä informaatio ei saisi olla liian uuvuttavaa ensikertalaiselle. Myös taidetta on mahdollista oppia lukemaan.

Kuvaamassamme tutkimuksessa (mt., 196) tutkijat liittivät teatterin lukutaitoon nuorten itsevarmuuden ja tunteen toimijuudesta teatterivierailun aikana. Heidän mielestään taiteen lukutaitoa on mahdollista vahvistaa osana peruskouluopetusta. Tärkeäksi teatterin lukutaidon opettamisessa tutkijat näkevät nuorten oman taiteen tekemisen yhdistämisen ammattilaisten teoksien kokemiseen yleisönä. Koululuokassa vaikeus on siinä, että luokasta löytyy sekä ensikertalaisia, noviiseja, että kyseisen taidemuodon aktiivisia harrastajia. Tällöin koulun olisi kyettävä tarjoamaan ensikertalaiselle ymmärrettävä ja lähestyttävä vierailuelämys ja kokeneemmalle taidevierailijalle haastetta ja jotakin uutta. Taiteen lukutaidon lisäksi kyseisen tutkimuksen mukaan taidevierailukokemuksen kokonaisuuden kannalta on merkitystä myös nuorten osallisuudella ja sitoutumisella. Menestyksellisen kokemuksen syntyyn vaikuttaa suuresti myös jälkityöskentely, jossa perusteellisesti käsitellään nuorten vierailulle ja esitykselle antamia merkityksiä. Jälkityöskentelyn toteuttajan olisi hyvä olla kasvatuksen ja taiteen ammattilainen. Lisäksi kokemuksen vapaamuotoinen purkaminen omien kavereiden, vertaisryhmän ja perheenjäsenten kanssa on tärkeää. Tutkimuksen perusteella keskustelu teatterisalissa heti esityksen jälkeen ei kokemuksen antoisuuden kannalta ole yhtä merkittävä kuin kaksi ensin mainittua jälkityöskentelyn muotoa. (Mt., 196.)

Referoimassamme australialaisessa tutkimuksessa (mt., 9) löydettiin kaikkiaan laaja kirjo teatterivierailukokemukseen vaikuttavia tekijöitä, joista tärkeimmät ovat a) aiemmat teatterikokemukset lapsuudessa tai oman perheen kanssa, 2) opettajan ja koulun vaikutukset vierailuun, 3) esityspaikka kokonaisuudessaan (mukaan lukien arkkitehtuuri, sijainti ja muu yleisö) sekä 4) itsevarmuuden tunne teatterissa paikan päällä: nuoret haluavat kokea yhtäältä, että uusi tilanne on heidän hallinnassaan, ja toisaalta, että heitä arvostetaan yleisönä ja heidät aidosti toivotetaan tervetulleiksi. Omassa tutkimuksessamme tarkastelemme näitä samoja tekijöitä Taidetestaajat-hankkeen kannalta.

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että taide- ja kulttuuripalveluita aktiivisimmin käyttävät henkilöt ovat korkeasti koulutettuja, keski-ikäisiä, lapsettomia naisia, jotka asuvat kaupungissa (Lindholm 2015, 24). Samaan aikaan varsinkin klassisen musiikin konserttien yleisöt ikääntyvät: nuoremmat ikäpolvet eivät hakeudu konsertteihin samalla tavoin kuin vanhemmat ikäpolvet. Toisaalta kulttuurituotteiden määrä ja kirjo ovat lisääntyneet valtavasti. (Mt., 28.) On myös tutkimustuloksia (mm. Metsäpelto 2010) siitä, etteivät suomalaiset nuoret aikuiset kuluta korkeakulttuuria, koska se ei edusta heille tavoiteltavaa kulttuurista pääomaa ja he mieltävät teatterissa käymisen yläluokan ja ikääntyneiden harrastukseksi.

Australialaisessa tutkimuksessa (O'Toole ym. 2014, 9) ilmeni, että nuoret eivät mene teatteriin, koska 1) heiltä puuttuu tietoa asiasta, 2) heillä ei ole oikeanlaisia sosiaalisia suhteita vierailuun, 3) heillä on kielteinen asenne menemistä kohtaan (ml. aiempi kielteinen kokemus), 4) teatterivierailut ovat heidän mielestään liian kalliita, 5) vierailu olisi logistisesti liian vaikeaa tai 6) kukaan ei fasiltoi heidän vierailuaan. Myös nämä teemat ovat mukana tutkimuksessamme ja analyysissamme.

Myös Suomessa on virinnyt tutkimusta ja keskustelua kulttuuripalveluiden ei-osallistujista. Samalla on pohdittu, voiko yleisötyöllä tai ilmaisilla sisäänkäynneillä osallistaa ei-kävijöitä kulttuurin pariin (Lindholm 2015, 28). Yleisötyönä Taidetestaajat on nähtävissä kulttuuriin

osallistamisena, jossa koko ikäluokka, mukaan lukien mahdollisimman epätodennäköiset yleisöt, kutsutaan mukaan. Tämä osallistaminen on sosiaalista toimintaa, jossa ihmiset saavat kosketuksen sellaiseen taidepalveluun, jota eivät ole itse valinneet. Parhaimmillaan tämä kokemus herättää ihmisissä mielenkiinnon ja saa heidät seuraamaan myös muuta esitystarjontaa (mt., 29). Kysymmekin tutkimuksessamme, kuinka nuoren suhtautuminen taiteeseen on muuttunut Taidetestaajat-vierailujen myötä, ja millä tavoin.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja niiden jakautuminen kuuteen analyysilukuun

Päätutkimuskysymys: Taidetestaajat-hankkeen merkitys nuorten taidevierailukokemusten mahdollistajana ja vahvistajana					
Luku 3: 8.-luokkalaisten erilaiset lähtökohdat vastaanottaa, ymmärtää ja kokea taidetta	Luku 4: Perheen, koulukontekstin ja luokkakaverisuhteiden vaikutuksista nuorten taidevierailukokemukseen	Kulttuuriin osallistamisen neliportainen tasomalli			
Kulttuurin harrastaminen vapaa-ajalla	Perhe ja yhteiskuntaluokka	Luku 5: Taidetestaajat nuorten kokemuksena kulttuurin saatavuudesta ja saavutettavuudesta	Luku 6: Taidetestaajat nuorten kokemuksena kulttuurin ja taiteen vastaanottamisesta	Luku 7: Nuorten kokemukset taiteen suunnitteluun tai toteutukseen osallistumisesta Taidetestaajat-hankkeessa	Luku 8: Nuorten osallisuudesta Taidetestaajat-hankkeen kehittämisessä ja päätöksenteossa
Valinnaiset taideaineet yläkoulussa	Koulujen kulttuuripalveluiden käyttö ja sijainti suhteessa kulttuuri- ja taidepalveluihin				
Nuorten kulttuurisen toimijuuden kategorioiden muodostus	Koulujen ja opettajien retkiosaaminen ja asenteet matkustamiseen				
Taidetestaajat-vierailuiden noviisit erityisenä tutkimusjoukkona	Luokan sosiaalisten ja kaverisuhteiden vaikutukset taidevierailukokemukseen	Kyky käyttää kulttuuria.	Kyky omaksumaa ja käyttää kulttuuria.	Kyky muuttaa kulttuuria. Ilmaisu.	Kyky muuttaa kulttuuria. Ilmaisu.
Nuorten omat taidekäsitteet		Tasomallin suhde kulttuurikompetenssiin ja sen kehittymiseen. Eri tasoilla sosiaaliset ja kansalaistaidot tulevat esiin eri tavoin, samoin kuin kulttuuritietoisuus.			

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen ovat toteuttaneet Sofia Laine (jatkossa aineistolainauksissa ”Tutkija1”) ja Maaria Hartman (jatkossa aineistolainauksissa ”Tutkija2”) työparina. Laine johti tutkimushanketta, Hartman tuli ensin hankkeeseen korkeakouluharjoittelijaksi, jatko

tutkimusavustajana ja keväällä 2019 tutkijana. Lisäksi hankkeen yhteydessä toteutettiin *Johdatus etnografiseen arviointitutkimukseen* -kurssi osana Helsingin yliopiston folkloristiikan ja kansatieteen opetusta. Laine toimi kurssin pääopettajana, työparinaan yliopistolehtori Kirsti Salmi-Niklander. Kolme Helsingin yliopiston opiskelijaa, Riikka Hynninen, Reetta Kandolin ja Piia Myllykoski, toteuttivat aineistonkeruuta Helsingin tutkimuskoulussa, ja tekivät itsenäiset loppuyöt keräämässä aineiston pohjalta. Riikka Hynninen toteutti myös alkuhaastattelun Jyväskylän tutkimuskoulussa. Heidän loppuyöihinsä sisältyneisiin analyysihin viitataan analyysiluvuissa heidän nimillään, muilta osin tämä tutkimus on Laineen ja Hartmanin käsialaa.

Tutkimuksessa toteutettiin pilotti Pohjois-Savossa keväällä 2018. Pilotissa vierailtiin kyseisen koulun jälkimmäisessä Taidetestaajat-kohteessa sekä haastateltiin nuoret kulttuurivierailun jälkeen. Tämän pilotin avulla tutkimussuunnitelmaa ja ryhmähaastattelumenetelmää kehitettiin eteenpäin (ks. tarkemmin luku Aineistonkeruumenetelmät).

Tutkimuksen pääaineistoon valikoitui valtakunnallisesti 10 koulua viideltä alueelta – Uudeltamaalta, Varsinais-Suomesta, Keski-Suomesta, Pohjois-Karjalasta ja Lapista – niin että jokaiselta alueelta on yksi koulu suurimmasta kaupungista (ts. Helsinki, Turku, Jyväskylä, Joensuu ja Rovaniemi) sekä yksi koulu pienemmältä paikkakunnalta kaukana alueen suurimmasta kaupungista. Jos koulussa oli useampi 8. luokka, valittiin tutkimukseen mukaan kaksi luokkaa. Luokat valittiin koulujen kanssa yhteistyössä, ensisijaisesti valinnan tekivät koulut itse. Joissakin tutkimuskouluissa oli vain yksi luokka. Joissakin kouluissa vain toiselta luokalta oppilaat halusivat osallistua tutkimukseen. Eri kouluista halukkaita tutkimukseen osallistujia oli myös hyvin erisuuruisia määriä (ks. liite 2). Kaikki tutkimukseen mukaan halunneet oppilaat pyrittiin siihen ottamaan. Yhdessä koulussa toteutettiin aina 1–4 ryhmähaastattelua. 106 nuorta osallistui alkuhaastatteluihin, heistä neljä jäi pois seurantahaastatteluista. Pilottihaastatteluun osallistui 10 nuorta. Haastattelut kestivät keskimäärin 45 minuuttia. Yhteensä 116:sta tutkimukseen osallistuneesta 39 oli poikia ja 67 tyttöjä. Kaikista kouluista osallistui kumpiakin.

Kaikki tutkimuksen pääaineistoon lukeutuneet oppilaat pyrittiin haastattelemaan tutkimuksessa kahteen kertaan. Koulujen valinnassa auttoi Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto (SuLaKuKeLi), hankepäällikkö Anu-Maarit Moilanen ja Uudenmaan, Helsingin, Varsinais-Suomen, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Lapin aluekoordinaattorit. Heille esiteltiin tutkimushanke tiiviisti sekä pyydettiin lyhennetty lista alueen kouluista, jotka täyttävät seuraavat kriteerit:

1. Maantieteelliset kriteerit (yksi kaupungista, yksi pienempi paikkakunta etäämpää alueen suuresta kaupungista).
2. Ensimmäiset *Taidetestaajat*-matkat tapahtuvat syksyllä 2018 ja toinen matka on tehty maaliskuun loppuun mennessä.
3. Haastateltavat ryhmät valitaan sellaisista kouluista, joiden jompikumpi Taidetestaajat-vierailu suuntautuu teatteriin/tanssiteatteriin/sirkukseen.

Tutkimusprosessin eteneminen erilaisine vaiheineen on koottu liitteeseen 1. Liitteissä on lisäksi esitelty tutkimusaineisto ja haastattelujen merkintöjen lukuohjeet (liite 2),

nuorten antamat teospalautteet taulukoituina huoltajien yhteiskuntaluokan ja oppilaan kulttuurisen toimijuuden mukaan (liite 3), alkuhaastattelun kysymysrunko (liite 4) ja taustatietolomake (liite 5), seurantahaastattelun kysymysrunko (liite 6) ja seurantahaastattelun osana toteutettu lomakekysely (liite 7) sekä koko Taidetestaajat-hankkeen kaikki vierailukohteet (liite 8). Tässä luvussa kerromme seuraavaksi tarkemmin tutkimusaineiston keruumenetelmistä, esittelemme aineistoomme sisältyvät teokset, pohdimme tutkimusetiikkaa ja aineistohallintaa. Luvun lopuksi avaamme analyysimme eri vaiheita.

AINEISTONKERUUMENETELMÄT

Tutkimuksemme aineisto koostuu pääosin ryhmähaastatteluista sekä osallistuvasta havainnoinnista.

Esittelemme seuraavaksi ensin tässä tutkimuksessa toteutetut ryhmähaastattelut, tämän jälkeen osallistuvan havainnoinnin aineistonkeruumenetelmänä. Saimme opettajilta ja taidelaitoksista tutkimuskäyttöön myös vierailukohteiden etko- ja jatkomateriaaleja, joita hyödynsimme havainnoinneissa ja jatkohaastatteluissa. Tutkimuksen tausta-aineistoa ovat myös media-aineistot sekä keskustelut opettajien, taidelaitosten henkilökunnan ja hankkeen toteuttajien kanssa.

Ryhmähaastattelut

Taidetestaajien ryhmähaastattelut toteutettiin alkuhaastatteluina noin 10 päivää ennen ensimmäistä Taidetestaajat-matkaa sekä seurantahaastatteluina noin viikko toisen Taidetestaajat-vierailun jälkeen. Haastatteluissa oli havaittavissa myös ryhmäkeskustelua muistuttavia tilanteita. Haastateltavat saattoivat esimerkiksi kommentoida toistensa puheenvuoroja ja näkökulmia, sen sijaan että olisivat suunnanneet puheensa haastattelijalle (ks. Pietilä 2017, 114). Pyrimme kuitenkin kysymään tietyt kysymykset systemaattisesti kaikilta ryhmiltä ja ryhmien osallistujilta, jolloin vastauksetkin tyypillisesti suunnattiin suoraan tutkijalle ja tilanteet muistuttivat enemmän haastattelua. Haastattelimme samat oppilaat kahteen kertaan ymmärtääksemme taidekokemusten vaikutuksia ja merkitystä kyseisille ryhmille ja oppilaille. Osa tutkimukseen mukaan halunneista oppilaista oli poissa koulusta alkuhaastattelupäivänä. Näiden oppilaiden tapauksessa jouduimme harkitsemaan: olisiko syytä saada poissa olleet oppilaat mukaan kokonaisaineistoon tai osaksi haastateltavaa ryhmää seurantahaastatteluun, tulisiko ryhmästä mahdollisesti nuorille luontevampi, jos poissa ollut oppilas otettaisiin mukaan. Joensuun ja Varsinais-Suomen pienemmän paikkakunnan koulussa teimme ennen seurantahaastattelun alkua lyhennetyt alkuhaastattelun niille oppilaille, jotka näimme tärkeiksi ottaa vielä mukaan tutkimukseen. Niille oppilaille, jotka esimerkiksi sairastumisen takia eivät päässeet mukaan seurantahaastatteluun, jätimme luokanvalvojan kautta toimitettavaksi seurantahaastattelulomakkeen, jonka toivoimme kyseisen oppilaan voivan täyttää. Saimme jälkikäteen yhden lomakkeen.

Haastattelut tapahtuivat koulurakennuksessa, rauhallisessa tilassa. Joissakin kouluissa haastattelut tehtiin normaalissa luokassa, jossa oppilaille saattoi olla joidenkin aineiden

opetusta tai se oli heille kouluhistoriansa ajalta ”vanha tuttu” luokka. Monessa koulussa meidät sijoitettiin tekemään haastatteluja normaalin oppituntikäytön ulkopuoliseen tilaan, kuten kirjastoon, kokoustilaan, auditorioon, neuvotteluhuoneeseen tai erityisopetustilaan. Haastattelutilan tuttuus tai vieraus sekä paikkaan liittyvät muistot tai arvotukset saattoivat vaikuttaa myös ryhmähaastattelun tunnelmaan.

Joissakin kouluissa järjestelimme ryhmiä uudelleen alku- ja seurantahaastatteluiden välissä. Esimerkkinä tästä on koulu, jossa saimme suostumuslomakkeet ryhmäjako varten vasta haastattelupäivän aamuna ja halukkaita olikin enemmän kuin saamamme etukäteistiedon pohjalta odotimme. Toiseen haastatteluryhmään ilmaantui 7 oppilasta, joiden keskuudessa havaitsimme selkeitä erillisiä ryhmittymiä. Koska oppilaiden alkupe- räisistä haastatteluryhmätoiveista kävi ilmi, että kyseisen ryhmän oppilaat sijoittuisivat luontevasti kahteen muuhun ryhmään, muutimme ryhmäjako seurantahaastattelua varten. Haastatteluryhmätoiveiden huomasimme olevan saman suuntaisia Taidetestaajat- matkoilla tehtyjen, nuorten keskinäistä kanssakäymistä koskevien havaintojemme kanssa.

Ryhmähaastattelun keinoin voidaan lähestyä tapoja, joilla osallistujat vuorovaiku- tuskellisesti ja toiminnallisesti luovat ryhmänä käsityksiä haastattelussa käsiteltävistä teemoista (Pietilä 2010, 213, 216). Lähtökohtamme oli, että nuoren voi olla luontevampi tulla haastatteluun tuttujen luokkatovereiden kanssa kuin yksin. Tarkoitus oli myös vähentää tutkijan valta-asemaa suhteessa tutkittaviin. Lisäksi tutkimuksen kontekstina olivat Taidetestaajat-matkat, joille oppilaat lähtivät oman luokan kanssa. Ajattelimme, että luokan Taidetestaajat-matkojen ja niiden aikana oppilailla syntyneiden yhteisten ja toisaalta toisistaan eroavien kokemusten muistelu ryhmässä voisi nostaa esiin kiinnostavia näkökulmia. Ryhmäkeskustelutilanne voi toimia myös kollektiivisen identiteettityön ja yhteisyyden kokemusten rakentamisen välineenä ihmisille, jotka ovat samassa asemassa keskenään (Pietilä 2010, 218). Oppilaat saivat itse määritellä, keiden kanssa haluavat tulla samaan ryhmähaastatteluun, jotta ryhmä olisi heille mahdollisimman turvallinen. Otimme oppilaiden toiveet ryhmäjaossa huomioon niin pitkälle kuin mahdollista. Tiedostimme, että vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuva ryhmähaastattelu mene- telmänä rajaa haastateltavien joukosta pois ainakin osan niistä, joilla ei esimerkiksi ole kavereita, joita ehdottaa samaan haastatteluryhmään. Osa oppilaista ilmoitti halukkuu- desta osallistua haastatteluun mutta ei maininnut, keitä haluaisi samaan ryhmään. Osan heistä pystyimme sijoittamaan ryhmiin varmistettuamme luokanvalvojilta, että he eivät näe asiassa estettä (esimerkiksi kiusaamista).

Ryhmähaastattelut toteutettiin 2–7 hengen ryhmissä. Yhdessä seurantahaastattelussa oli paikalla vain yksi nuori. Ryhmän sisäiset suhteet vaikuttivat siihen, miten keskus- telu kulki ryhmäläisten välillä. Mikäli osallistujat eivät olleet erityisen läheisiä keske- nään, haastattelijan rooli kysymysten esittäjänä ja uuteen teemaan ohjaajana painottui. Alkuhaastattelun kysymys ”näettekö toisianne myös koulun ulkopuolella” kertoi paljon ryhmän tiivyydestä ja kaverisuhteen syvyydestä.

Tulkintamme mukaan osallistumisen tapoihin (tai valintaan olla osallistumatta/ vaien- tamiseen) vaikutti haastateltavan ja (haastattelijan) henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi pienryhmän sisäinen dynamiikka ja jokaisen oppilaan rooli ja asema juuri kyseisessä pienryhmässä. Esimerkiksi varovaisuus saattaa liittyä siihen, että osallistujat hakevat tapaa ilmaista mielipiteitä kyseisessä ryhmässä tai tilanteessa tai eivät ole varmoja, mitä tutkija heiltä odottaa ja millaisia ajatuksia on hyväksyttävää ilmaista (Pietilä 2017, 116). Tämä,

samoin kuin niin sanotun onnellisuusmuurin luominen, on kuitenkin usein yksilöhaastatteluissa korostuneempaa kuin ryhmähaastatteluissa, (Pietilä 2010, 225–226). On huomattava, että kyseessä voi olla myös nuoren oma tahto vaieta tai olla vastaamatta (Hakala & Hynninen 2007, 224). Myös ymmärrys haastattelun luonteesta vaikuttaa haastatteluvien kertomisen tapaan, samoin kuin sekä virallisen että epävirallisen koulun läsnäolo haastatteluympäristönä (Olsson 2018, 263–264). Osa nuorista tulkitsi ryhmähaastattelutilanteen olevan ”se testaus -osio” Taidetestaajista. Huolellisen tutkimuksen avaamisen jälkeenkään he eivät aina erottaneet Taidetestaajat-hanketta tekemästämme tutkimuksesta.

Haastatteluun osallistuvat nuoret soveltavat ryhmähaastattelutilanteessa arkielämästään tuttua ryhmän vuorovaikutusmallia. Haastattelutilanteissa tutkijoilla oli mahdollisuus havaita muun muassa ryhmän jäsenten erilaisia hahmottamis- ja argumentaatiotapoja sekä sisäpiiriin termejä, joiden kautta ryhmä toimii kulttuurisena ryhmänä. Tällaiset termit tuottivat meille tutkijoille välillä arvokkaita ymmällään olon hetkiä, jotka saivat esittämään tarkentavia kysymyksiä itse tilanteesta tai mahdollisesti myöhemmin, seurantahaastattelussa. (Alasuutari 1994, 131–132.)

Keskustelussa esiintyvän huumorin kautta pyrimme tutkijoina pääsemään käsiksi ryhmässä jaettuun kulttuuriseen ymmärrykseen. Sisäpiirihuumori oli välillä meille vaikeasti avautuvaa (Pietilä 2017, 115, 120). Huumorin keinoin voidaan tuottaa solidaarisuutta ja osallistujien välistä yhteisyyttä, mutta toisaalta voidaan myös vähätellä ja kritisoida (Pietilä 2017, 115). Huumoria ja naljailua ei välttämättä esiinny alun perin keskenään vieraiden ryhmissä, joten se saattoi osoittaa tiivistä yhteyttä ryhmän jäsenten kesken (Pietilä 2017, 123). Välillä sosiaalisen tilanteen lukeminen oli meille tutkijoille haasteellista (ks. haastattelulainauksen lukuohjeet liitteestä 2), kuten seuraavassa otteesta eräästä seurantahaastattelusta:

Tutkija2: No oliko siin [teoksessa] jotain asioita mistä te ootte puhunu jonkun kans jälkikäteen tai jotain mist ois ollu tärke teijän mielest puhuu?

(joku purskahtaa nauruun, muut yhtyvät, jossain vaiheessa kaikki nojaavat päätä käsiin)

Joku: Ei (naurahtaa)

Tutkija2: Tää naurattaa teitä ihan tosi paljon, mikä siin oli näin hauskaa mä vois in ihan sitä kysyy, että mikä se on se juttu siinä mikä teitä naurattaa osaattekte kertoo?

Joku: E

(epäselvää ääntelyä)

Tutkija2: Millä fiiliksellä te lähditte sieltä [taidekohteesta] pois (taustalla naurahtelua) muistatteko?

Joku: Joo (naurahtaa)

Sami: Väsytti

Näimme oleelliseksi kirjoittaa havaintoraportit jokaisesta koulukäynnistä ja ryhmähaastattelutilanteesta. Näiden raporttien avulla avasimme myös ryhmien ryhmädynamiikkaa, niiltä osin kuin sitä ilmensivät vaihdetut pitkät katseet tai eleet, jotka eivät haastattelunauhalle taltioituneet:

5 nuorta, joista kaksi keskenään tiivis porukka ja loput kolme suhteellisen tiivis keskenään. 2 ilmeisen läheistä tuli ensin paikalle, toinen meinasi ensin mennä pulpettiin mutta sanoi sitten että pyöreä pöytä on hyvä että loputkin mahtuvat. Avointa vuorovaikutusta ja suoraa puhetta, piikittelyäkin

(sekä porukoiden välillä että saman porukan sisällä). Vaikea sanoa aina, miten hyvässä hengessä muutamien kesken. Pohtivat ja keskustelivat pitkään taustatietolomakkeesta [ks. liite 5], kyselivät apua minulta, vähän riitaakin keskenään siitä miten nopeasti edetään ja millä tavalla pitäisi vastata, ja missä kaikkialla onkaan luokan kanssa vierailtu. Kaksi nuorta kritisoi toistensa toimintaa ajoittain; mietin jo onko kiusaamista mutta eivät näyttäneet ”heilauttavan” toistensa kommentteista; vieraana vaikea sanoa. Sosiometriassa useamman paperissa radikaali etäisyys näiden kahden porukan välillä. Yksi nuorista sanoi ”huh”, kun kerroin että haastattelussa ei tarvitse tietää mitään erityistä. Hyvin motivoituneen oloisia, kertoivat paljon ajatuksiaan haastattelussa. Kolme tässä tilanteessa puheliaampaa, kaksi hiljaisempaa joista toinen ajoittain kuiskaili. Kolmen hengen porukassa kaksi keskenään enemmän tekemisissä olevaa. Tuntui, että tässä ryhmässä aika korostuneet sosiaaliset roolit. (Havaintoraportti alkuhaastattelusta, MH)

Taustatietona kotona huoltajien kanssa täytettävissä suostumuslomakkeissa kysyttiin myös oppilaiden harrastuksista. Yhdellä luokalla halukkaita osallistujia oli niin paljon, että resurssimme eivät riittäneet kaikkien haastattelemiseen. Tässä tilanteessa valitsimme haastateltavat ryhmät sen perusteella, millaisena oppilaiden taideorientaatio näyttäytyi heidän ilmoittamiensa harrastusten perusteella: pyrimme tavoittamaan sekä taidetta valmiiksi harrastavia oppilaita että heitä, joiden harrastuksiin taide ei ennen Taidetestaajat-vierailuja kuulunut.

Lomakkeiden ja keskustelun käyttämisellä samassa haastattelussa oli tarkoituksena mahdollistaa ajatusten esiin tuominen sekä kirjallisesti ja itsenäisesti että suullisesti ja osana ryhmää. Vuorovaikutus vaikuttaa tapaan ilmaista mielipiteitä, joten yksittäisiä puheenvuoroja ei voi käsitellä ryhmätilanteesta irrallisina (Pietilä 2017, 126). Lomakkeet toimivat yksilöllisempien mielipiteiden, kokemusten ja ajatusten ilmaisemisen tapana, jota ei tarvitse näyttää kavereille. Lomakkeiden avulla kerättiin systemaattista tietoa kaikista tutkimukseen osallistuneista.

Alkuhaastattelun kulku

Alkuhaastattelussa tavoitteenamme oli kartoittaa haastateltavien lähtötilanteita kulttuuriin ja taiteeseen liittyen, kyseisen pienryhmän dynamiikkaa ja kokemuksia luokkahengestä ennen Taidetestaajat-retkiä. Pyrimme selvittämään, miten nuoret määrittelevät taiteen ja miten aktiivista on heidän kulttuurinen toimijuutensa koulussa ja vapaa-ajalla. Kartoitimme myös nuorten ennakkokäsityksiä ja -odotuksia Taidetestaajat-hankkeesta ja -vierailuista sekä mahdollisuuksia taiteen harrastamiselle lähiympäristössä. Kysyimme lisäksi nuorten tulevaisuudensuunnitelmista sekä luokan aiemmista retkikokemuksista ja haastateltavien toiveista retkien suhteen. Haastattelun aikana hyödynnettiin keskustelun lisäksi erilaisia muita menetelmiä. Kysymyslista (liite 4) toimi haastattelujen runkona. Keskustelussa eri teemat painottuivat ryhmäkohtaisesti. Haastattelu ei ollut täysin strukturoitu vaan eli ryhmän aloitteiden mukaan, ja haastattelurunko myös muokkautui ja täydentyi tutkimuksen kuluessa. Haastattelun alussa täytettiin aineiston käyttölopalmake ja taustatietolomake (liite 5).

Seurantahaastattelun kulku

Seurantahaastatteluissa oli käytössä räätälöity kysymysrunko jokaiselle ryhmälle erikseen. Seurantahaastatteluissa nuoria pyydettiin sekä sanottamaan että kirjoittamaan taidekohteista. Myös piirtäminen oli mahdollista. Ryhmät vierailivat eri kohteissa, joten kysymykset suunniteltiin kyseisen ryhmän vierailukohteisiin liittyviksi. Lisäksi otimme huomioon asioita, joita nuoret olivat kertoneet alkuhaastattelussa. Koska osallistuimme tutkimusluokkiemme kanssa ainakin yhdelle Taidetestaajat-vierailulle (poikkeuksena Uudenmaan pienempi paikkakunta, jonka kohdalla tutkija koki samat teokset eri esitysajankohtina), kysyimme seurantaahaastattelussa myös nimenomaiseen vierailuun liittyviä kysymyksiä ja toimme keskusteluun havaintojamme. Osan seurantaahaastattelukysymyksistä kysyimme jokaiselta ryhmältä. Haastattelun alussa kysyttiin nuorten valinnaisaineista sekä mahdollisuuksista valita taideaineita kyseisessä koulussa ja täytettiin seurantaahaastattelulomake. Seurantaahaastattelussa muun muassa purettiin Taidetestaajat-vierailujen kokemukset (etkot, vierailut, jatkot ja arvioinnit) kirjallisesti lomakkeen avulla sekä yhdessä keskustellen, pyydettiin kehittämisehdotuksia (risut ja ruusut), ajatuksia koulun ulkopuolisten resurssien suuntaamisesta, kysyttiin miten ”taidetestaajat”-sana nyt määrittyy sekä pyydettiin arvioimaan Taidetestaajat-hankkeen vaikutusta omaan suhtautumiseen taidetta tai kulttuuria kohtaan. Kysyimme myös ajatuksia retkien mahdollisista vaikutuksista luokkahenkeen sekä palautetta tutkimukseen osallistumisesta. Seurantaahaastattelun kysymysrunko löytyy liitteenä (liite 6).

Ryhmähaastattelutilanteissa hyödynnetyt menetelmät

Alkuhaastattelun taustatietolomakkeen (ks. liite 5) ja seurantaahaastattelun lomakekyselyn (liite 7) lisäksi hyödynsimme ryhmähaastatteluissa laajasti erilaisia tiedonkeruumenetelmiä ja virikemateriaaleja. Pyysimme yhdeksässä ryhmässä nuoria piirtämään sosiometrisen kaavion (ks. Ropo 2018), alueellisesti Turussa, Rovaniemellä, Jyväskylässä, Helsingissä sekä Pohjois-Karjalan pienellä paikkakunnalla. Sosiometrisen kaavion avulla ryhmään kuuluvien nuorten väliset sosiaaliset suhteet tulivat konkreettisesti esille. Suhteet saattoivat myös muuttua alku- ja seurantaahaastattelun välisenä aikana. Ryhmissä oli myös aistittavissa ryhmäläisten läheisyys tai etäisyys toisiinsa. Joka tapauksessa sillä, millaiset välit haastatteluryhmään kuuluneilla oli keskenään haastatteluhetkellä, oli suuri vaikutus siihen, mitä ryhmähaastattelussa haluttiin sanoa ääneen ja miten.

Alkuhaastatteluissa meillä oli mukana myös kyseisen alueen karttoja, joihin pyysimme haastateltavia halutessaan merkitsemään asuinpaikkansa sekä tärkeitä paikkoja, joissa he esimerkiksi viettävät aikaa tai käyvät kokemassa taidetta. Pyrimme kartoittamaan haastateltavien fyysistä elämänpiiriä sekä kontekstoimaan haastattelupuheessa esiin nousseita paikkoja ja tapahtumia. Seurantaahaastatteluissa avasimme tietokoneelta kyseisen luokan Taidetestaajat-sivustolle tekemät taidekiinnostusta kartoittavat vastaukset sekä teosarviot (mikäli kyseiseltä luokalta oli niitä sivustolle tehty) ja tutkimme niitä yhdessä haastateltavien kanssa. Taidekiinnostusta kartoittavat kysymykset sivustolla olivat: 1) Kuinka usein harrastat taidetta? 2) Mikä taide kiinnostaa? 3) Miksi taide kiinnostaa?

Haastattelutilanteessa päästiin näin peilaamaan kyseisen pienryhmän taidekiinnostusta, arvioita ja kokemuksia oman luokan arvioihin. Tarkoituksena oli kartoittaa, miten pienryhmän jäsenten kiinnostukset ja arviot suhteutuvat koko luokan arvioihin. Ensimmäinen kysymys (”Kuinka usein harrastat taidetta?”) pyrittiin kysymään systemaattisesti kaikissa ryhmissä oppilaiden kulttuurisen toimijuuden aktiivisuuden kartoittamiseksi. Tässä kohden useammassa ryhmässä haastateltavat nostivat esiin kysymyksen siitä, mikä oikeastaan on taidetta. Mikäli luokalla oli tehty sivustolle kirjallisia arvioita, näytimme osassa seurantahaastatteluja niitä haastateltaville keskustelun herättämiseksi. Kartoitimme informanteilta, tuleeko jokin arvio lähelle omaa mielipidettä tai onko oma mielipide jotakin aivan muuta. Mukanamme oli paperisia tyhjiä ”puhekuplia”, joihin annoimme oppilaille mahdollisuuden kirjoittaa tai piirtää oma arvionsa/mielipiteensä. Tätä menetelmää hyödynnettiin kuitenkin vähemmän, koska kirjallisia arvioita ja kokemuksia kysyttiin myös seurantahaastattelulomakkeessa. Joissakin haastatteluissa oppilaita esimerkiksi pyydettiin ilmaisemaan, millä ”filiksellä” he ovat lähdössä Taidetestaajat-matkalle laittamalla peukalo ylös, alas tai sivulle. Ryhmässä, jossa kaikki osallistujat harrastivat piirtämistä, haastattelija Riikka Hynninen antoi mahdollisuuden keskustelun ohessa piirtää teemasta läpi koko alkuhaastattelun, ja haastateltavat tarttuivat mahdollisuuteen.

Yhdessä alkuhaastattelussa haastattelija Reetta Kandolin soitti teokseen liittyvää musiikkia osana haastattelua. Pilottihaastattelussa kokeilimme kuvakornttien käyttöä kokemusten ja tunnelmien kuvaamisessa. Yhdelle ryhmälle, jossa oli paljon taideharrastusta, ehdotimme pienen taide-esityksen tekemistä Taidetestaajat-kokemuksen pohjalta ennen seurantahaastattelua. Ryhmästä yksi nuori oli erityisesti harkinnut tätä, mutta kertoi esityksen jääneen tekemättä ajanpuutteen vuoksi. Yhdessä seurantahaastatteluryhmässä Sofia Laine tarjosi haastateltaville mahdollisuuden kirjoittaa tutkijoille sähköpostitse lisää Taidetestaajat-kokemuksistaan pientä palkkiota vastaan. Yksi ryhmäläinen tarttui mahdollisuuteen ja tämä kirjallinen aineisto toi syvyyttä ja lisäymmärrystä tutkimusteemoihin.

Osa haastatteluista toteutettiin kahden tutkijan tiimityönä, osassa oli vain yksi haastattelija. Yhdessä haastattellessamme sovimme etukäteen, kumpi ottaa vetovastuun keskustelusta. Toisen rooli puolestaan painottui havainnointiin, muistiinpanojen kirjoittamiseen, istumakartan piirtämiseen sekä lisäkysymysten esittämiseen. Tämä tiimityö toimi hyvin ja lisäsi haastattelutilanteen ja havaintojen moniulotteisuutta. Toteutimme haastatteluja toki yksilöllisillä tavoillamme, mutta yhteiset haastattelutilanteet toivat haastatteluyöotteitamme myös lähemmäksi toisiaan.

Osallistuva havainnointi

Haastattelujen lisäksi osallistuimme myös tutkimuskoulujemme Taidetestaajat-vierailuille ja kahdessa koulussa myös matkoille kohteeseen ja takaisin. Retket ja/tai vierailukohteet, joissa olimme havainnoimassa, käyvät ilmi liitteestä 2. Tämä etnografinen aineisto lisäsi ymmärrystä *Taidetestaajat* -matkan kokonaisuudesta nuorten kokemana ja auttoi muotoilemaan seurantahaastatteluissa kysymyksiä, joita ei ilman havaintokokemusta olisi osannut kysyä, sekä käymään keskustelua ja jakamaan kokemuksia haastateltavien esiin nostamista aiheista.

Tutkija1: [...] Jäikö teillä joku tapahtuma erityisesti mieleen Romeosta ja Juliasta?

Elsa: Mulla se loppu

Tutkija1: Se ihan loppu?

Elsa: Joo. Sen jälkeen kun ne kuoli ja siitä sen jälkeen

Tutkija1: Joo. Kun ne käveli käsi kädessä

Elsa: Nii

Tutkija1: pois, sinne syvälle lavalle

Elsa: Joo

Tutkija1: tavallaan pois päin yleisöstä. Mitäs, tuliko sinulle joku ajatus että mitä se kertoo tai mitä symboloi?

Elsa: No mulla oli sellainen vähä haikee filis mut kuitenkin hyvä filis.

Tutkija1: Joo. Niin mullaki (naurahtaa) kun mä katsoin sitä.

(Seurantahaastattelu, Varsinais-Suomi, pienempi paikkakunta)

Kaikkiaan teimme etnografista havainnointia matkustaessamme Taidetestaajatvierailuille kahdeksaluokkalaisten kanssa, vierailujen aikana, kouluilla järjestetyillä etkoilla, haastattelupäivinä kouluilla sekä itse haastattelutilanteessa. Dokumentoimme havaintojamme kirjoittamalla kenttämuistiinpanot ja havaintoraportit kenttätyömatkoista ja tilanteista, joita havainnoimme, sekä valokuvaamalla ympäristöjä. Esimerkiksi Pia Olsson (2018, 268) on kirjoittanut siitä, miten havainnoinnin kautta voi saada tallennettua asioita, joita on vaikea sanallistaa, kuten esimerkiksi kehollisuuteen ja aiellisuuteen liittyvistä käytännöistä.

Taukopaikalla suurin osa osti ruokaa Hesburgerista ja tuli Hese-pussin kanssa jatkamaan matkaa. Kaupan edustalla kuulin yhden nuoren sanovan, että ”rahaa 70 senttiä ja pitäisi pärjätä 6 tuntia”. Kaikki eivät siis ostaneet mitään. Kysyin Heidiltä (opettaja) bussissa, tarvitseeko joku esim. pillimehuja (minulla oli jäljellä). Heidi sanoi, että ehkä seuraavan tauon kohdalla; oli yrittänyt tarjota ylimääräisiä eväspusseja nyt, mutta ne eivät olleet menneet kaupaksi: ”näyttivät nyt kaipaavan lämmintä ruokaa”. Tauon jälkeen bussissa alettiin heti puhua seuraavasta taukopaikasta; mitä sieltä ostettaisiin ja mitä liikkeitä siellä on. Ensimmäinen tunnelma oli aika rauhallinen, sitten äänitasot alkoivat vähän kohota ja takaosassa lensi salmiakkia. Bussissa alkoi tuoksua hajuvesi, ja kävi ilmi että sitäkin oli tauolla ostettu. (Havaintoraportti Taidetestaajat-matkasta, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta, MH)

Pyrimme alkuhaastatteluissa kertomaan mukana oleville oppilaille, mikäli olimme tulossa mukaan toiselle heidän retkistään. Kerroimme, että emme halua häiritä heidän retkeään, mutta meille saa halutessaan tulla juttelemaan. Työskentelymme kentällä yksittäisen koulun kanssa ei ollut siinä määrin pitkäkestoista, että se olisi mahdollistanut syvempää tutustumista ja koulun arjessa mukana elämistä. Halusimme, että oppilailla säilyy itsesääntelyoikeus suhteessa kontaktiin tutkijoiden kanssa. Seurantahaastattelussa kysyimme usein, olivatko oppilaat kiinnittäneet meihin huomiota vierailuilla. Yleisin vastaus oli, että he eivät aina oikein olleet edes huomanneet mukana oloamme eikä kiinnittäneet meihin erityisemmin huomiota. On kuitenkin tärkeää huomioida, että tutkija aina läsnäolollaan väistämättä vaikuttaa tutkimuskenttään, mutta on vaikeaa arvioida, mikä läsnäolon myötä muuttuu ja missä määrin (Olsson 2018, 251). Havainnointimatkoillamme osallistuminen tarkoitti saman taide-elämyksen kokemista, koulun tai taideinstituution toiminnoissa mukana elämistä (esimerkiksi eväiden syöminen

bussissa, reppujen jättäminen narikkaan) sekä hetkittäin aktiivisempaa roolia (esimerkiksi tarjoutuminen vaihtamaan istumapaikkaa bussissa jotta kaverukset pääsevät vierekkäin, auttaminen roskien keräämisessä bussissa, opettajien huomion kiinnittäminen väliajalla tapahtumaan, jossa oli läsnä kyseisen tutkimuskoulun oppilaita). Olimme tavallaan osa matkustavaa ryhmää, mutta kuitenkin koulun jokapäiväisestä elämästä ulkopuolisia. Osallistuvan havainnoinnin tarkoitus oli huomata ja pyrkiä ymmärtämään tapahtumia, samalla ajoittain etäännyttäen itsensä, reflektoiden ja kirjoittaen havaintoja muistiin. (Ks. O'Reilly 2009, 152–155.)

Tutkijoina tasapainoilimme erilaisten roolien välimaastossa havainnointimatkoillamme.

Klo 11.40 aikaan perillä. Takit ja reppu pyydettiin jättämään autoon ja kävelimme nopsaan Studio Pasilan oville. Ne olivat vielä kiinni, ja osalle nuorista alkoi tulla kylmä. Moni seisoskeli raitiovaunun-pysäkin liepeillä ja joku kiipeili kaiteen ja roskiksen päällä kunnes opettaja komensi alas. Minuakin katsottiin ikään kuin odottaen, sanonko jotain. Olin matkan aikana jutellut opettajien kanssa silloin kun en ollut itsekseni sivummalla, joten ehkä minut liitettiin koulun aikuisten joukkoon jollakin tavalla mutta ei ihan varmoja oltu tästä. (Havaintoraportti Taidetestaajat-matkasta, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta, MH)

Vierailukohteissa teimme havaintoja sekä itse teoksesta ja sen sisällöstä että yleisesti yleisöstä, tapahtumista ja tunnelmista. Oli tärkeää huomata ja tiedostaa myös omia reaktioita ja tunneliloja. Kohteessa ja vierailun jälkeen kirjasimme ylös huomioita tilanteista, joista olisi tärkeää kysyä lisää seuranta-aastattelussa. Oli hyödyllistä, jos paikalla oli useampi havainnoija; jokaisen huomio ja havainnointi suuntautuu väistämättä hieman eri tavalla ja myös eri aistien kautta (ks. eri aistien tietoiseen käyttämiseen liittyen myös Lappalainen 2007, 123). On myös huomattava, että havainnointia kentällä ei tapahdu vain yhteen suuntaan, vaan myös kenttä tarkkailee tutkijaa (Olsson 2018, 258).

Tämä hetki, kun abstraktit ja nimenä paperilla kulkevat koulut muuttuvat ihmisiksi, vuorovaikutukseksi, todelliseksi jaetuiksi tarinoiksi, hajuiksi, mauiksi, tunnelmiksi on etnografisen tutkimuksen runsaudensarvi – ja etupäässä ihanaa sukellusta uuteen ympäristöön, pienoiskulttuuriin ja sen sisällä vallitseviin mikrohetkiin, -politiikkoihin, -kulttuuriin. (Havaintoraportti alkuhaastattelusta, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta, SL)

Havainnoinnin kautta on mahdollista hahmottaa kulttuurisia käytäntöjä ja tutkimuksen aihepiirien laajempia ulottuvuuksia sekä tuoda haastatteluihin uusia teemoja, haastatteluissa taas keskitytään oppilaiden tulkintoihin esimerkiksi ympäristöstään ja omasta roolistaan siinä (ks. mm. Olsson 2018, 249). Emme yksilöineet oppilaita havaintoraportteissamme, vaan pyrimme kuvaamaan tilanteita ja tapahtumia yleisemmällä tasolla. Luonnollisesti osassa matkoja ja kohteita tunnistimme alkuhaastatteluissa olleita oppilaita, ja tarpeen mukaan pyrimme heihin liittyvät havaintomme sensitiivisesti huomioimaan seuranta-aastattelussa.

TUTKIMUKSEEN VALIKOITUNEIDEN TAIDETESTAAJAT-HANKKEEN TAIDE- JA KULTTUURIKOHTEIDEN ESITELY

Seuraavassa esittelemme ne 15 taidekohdetta, joihin 10 varsinaisen tutkimuskoulumme kahdeksaluokkalaiset tekivät Taidetestaajat-vierailunsa. Tiedot ovat peräisin Taidetestaajat.fi-sivustolta taidelaitosten luomista teosten kuvauksista, tutkijoiden havainnoista niistä teoksista, joita olimme seuraamassa tutkimusta varten, teosten käsiohjelmista, taidelaitosten toimijoilta sekä taidelaitosten internetsivuilta. Teoskuvaukset on tähän laadittu luomaan lukijalle yleiskuvaa esityksistä ja vierailukohteista. Ne saattavat olla hyvinkin erilaisia kuin myöhemmin analysoimamme nuorten katsojien kokemukset ja käsitykset esityksistä. Teoksen nimen perässä kerromme, kuinka moni tutkimuskouluistamme näki kyseisen teoksen. Jos tietoa ei ole, teoksen näki vain yksi koulu. Merkittävää on myös se, että esitysten yleisö koostui pelkästään Taidetestaajat-hankkeen nuorista ja opettajista, ainoastaan Rovaniemen teatterin Papin perhe poikkesi tästä: teatteri myi puolet paikoista Taidetestaajat-hankkeelle ja puolet tavalliselle yleisölle. Rovaniemen teatterin yleisötyöntekijän havaintojen mukaan tämä mahdollisti nuorille mallioppimista teatterikäyttäytymisessä sekä vaikutti myönteisesti oppilaiden käyttäytymiseen.

Blue Notes on Silver Screen, Umo Helsinki Jazz Orchestra

Teoksessa esitettiin jazzorkesterin voimin elokuvasävelmiä (animaatio-, kauhu- ja toimintaelokuvat) sekä big band -musiikkia eri vuosikymmeniltä. Kapellimestarina toimi Kirmo Lintinen ja juontajana bluesmuusikko Aija Puurtinen. Musiikkikappaleisiin yhdistettiin taustakuvia elokuvista, joissa kyseiset kappaleet olivat soineet (mm. Erään murhan anatomia, Vaaleanpunainen pantteri). Juontaja kertoi muun muassa siitä, millä tavoin jazzmusiikissa improvisoidaan, ja muusikot demonstroivat tätä sekä loivat nuorten etukäteen lähettämistä, juontajan tarinaksi muokkaamista sanoista improvisaatioteoksen. Konsertti esitettiin Rovaniemellä, Seinäjoella, Lieksassa sekä Helsingissä Savoy-teatterissa, jossa teimme havainnointia. Ennakkomateriaaleissa kerrottiin jazzin juurista. Musiikki-teosten säveltäjät olivat eurooppalaisia ja yhdysvaltalaisia. Umo Helsinki Jazz Orchestra on kokopäivätoiminen ammattilaisorkesteri (vuodesta 1984), joka saa valtionosuuksia. Teoksesta järjestettiin myös muulle kuin Taidetestaajat-yleisölle suunnattuja esityksiä. Konsertin kesto oli noin yksi tunti. Konsertissa ei ollut väliaikaa.

Hair-musikaali, Jyväskylän kaupunginteatteri

Hair-musikaalin ohjasi Jyväskylän kaupunginteatteriin Sini Pesonen. Musikaalin on säveltänyt Galt MacDremot ja alkuperäinen käsikirjoitus ja laulut ovat Gerome Ragnin ja James Randon käsialaa.

Kapellimestarina esityksissä toimi Lasse Hirvi/Jari Puhakka ja koreografia oli Kira Riikosen. Kyseessä on kulttimusikaali, joka esitettiin vakiintuneessa, valtionosuuksia saavassa taidelaitoksessa. Teos on amerikkalainen ja kuvaa muun muassa 60-luvun lopun hippyyhteisöä ja sen elämänpiirejä, erilaisuutta, sukupolvien välisiä ajattelueroja sekä Vietnamin sotaa. Teoksessa näyttelijät liikkuvat näyttämön ja käytävien lisäksi yleisön joukossa ottaen myös kontaktia yksittäisiin katsojiin. Teos oli osa teatterin kaikille avointa ohjelmistoa. Toteutusta oli teatterin etukäteen saaman palautteen perusteella muokattu

kahdeksaluokkalaisia ajatellen siten, että esimerkiksi alastonkohtaukset oli poistettu. Esitys sisälsi väliajan ja sen kokonaiskesto oli 2 h 40 min.

Julia & Romeo -näytelmä, Kansallisteatteri

Kyseessä on modernisoitu William Shakespearen klassikkodraama, joka esitettiin vakiintuneessa taidelaitoksessa, Kansallisteatterissa. Teoksen ohjasi Jussi Nikkilä ja sen oli sovittanut Anna Viitala. Teoksen musiikin oli säveltänyt Mila Laine. Osa esiintyjistä oli näyttelijäopiskelijoita Teatterikorkeakoulusta. Esityksessä oli läpi teoksen mukana kaksi muusikkoo, jotka loivat äänimaiseman sekä musiikin käyttäen laulua ja erilaisia instrumentteja. Teoksessa oli muokattu esimerkiksi hahmojen persoonia alkuperäisteoksen verraten pyrkien purkamaan sukupuolistereotyyppioita. Tämä tavoite näkyy myös teoksen nimessä. Esiintyjät liikkuiivat näyttämön lisäksi paljon myös salin käytävillä sekä matallalla sillalla, joka oli rakennettu katsomon poikki. Teos oli teatterin kaikille avoimessa ohjelmistossa. Näytelmä sisälsi väliajan ja sen kokonaiskesto oli 2 h 30 min.

Klasaribasari II – Melodia musiikissa, Tapiola sinfonieta

Teos on luotu nimenomaan Taidetestaaajat-yleisölle, ja siinä tutkittiin ilmiöpohjaisesti musiikin peruselementtejä keskittyen melodiaan. Kahdeksaluokkalaiset kutsuttiin konserteissa mukaan säveltämään yhteistä teosta älypuhelinien avulla. Kapellimestarina konsertissa toimi Eero Lehtimäki, sävellykset olivat kuuden eri säveltäjän (Lauri Supponen, Dimitri Shostakovich, Kurt Schwertsik, Maurice Ravel, Philip Glass ja Ruth Crawford-Seeger), ja pianistina toimi Emil Holmström. Lehtimäki, Supponen ja Holmström juonsivat konsertin yhdessä. Orkesterissa on 43 muusikkoo. Esitys oli vakiintuneen, valtiosuoksia saavan taidelaitoksen toteuttama. Esityksen kesto oli noin tunti. Esityksessä ei ollut väliaikaa.

Maailman ympäri tunnissa -konsertti, Kuhmon kamarimusiikki

Kuhmon kamarimusiikki oli luonut Taidetestaaajat-hanketta varten teoksen, jossa esitettiin viiden eri säveltäjän (Jean Sibelius, Manuel de Falla, Johannes Brahms, John Cage ja Vladimir Mendelssohn) musiikkia eri aikakausilta. Säveltäjät ovat eurooppalaisia ja pohjoisamerikkalaisia, lisäksi yksi heistä oli asunut osan elämästään Argentiinassa. Konsertti sisälsi sekä perinteisempää että kokeilevampaa musiikkia. Konsertin järjesti Kuhmotalossa Kuhmon Kamarimusiikin taustayhteisö Kuhmon musiikkiyhdistys ry. Yhdistys ei saa valtiosuoksia. Konsertin juonsi sellisti Martti Rousi, ja muut muusikot olivat Vladimir Mendelssohn, Daniel Rowland ja Irina Zahharenkova. Ohjelman lomassa Rousi kertoi muun muassa kamarimusiikista, teosvalinnoista sekä konserttikäyttäytymisestä. Konsertin kesto oli noin yksi tunti. Konsertissa ei ollut väliaikaa. Keväällä 2019 Kuhmon kamarimusiikki esitti kaikille avointa ”Maailman ympäri kahdessa tunnissa”-teosta, josta Taidetestaaajat-hankkeessa esitettiin puolikas.

Papin perhe, Rovaniemen teatteri

Minna Canthin draaman Papin perhe ohjasi Rovaniemen teatteriin Eljas Liinamaa. Klassikonäytelmän oli uudelleenkirjoittanut 2010-luvulle Sakari Hokkanen. Teos oli osa teatterin kaikille avointa ohjelmistoa ja valittu Canthin juhluvuoden kunniaksi. Teoksessa käsiteltiin sukupolvien ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja perheensisäisten

arvomaailmojen ristiriitoja. Näytelmän kesto väliaikoineen oli noin 2h 30 min. Teos toteutettiin vakiintuneessa, valtionosuuksia saavassa taidelaitoksessa.

Punainen viiva, Red Nose Company (2 tutkimuskoulua)

Red Nose Company on teatteriklovneriaryhmä, joka ei kuulu valtionosuuksien piiriin. Esitys pohjautui Ilmari Kiannon romaaniin Punainen viiva. Sen oli ohjannut Otso Kautto ja esiintyjät olivat Timo Ruuskanen ja Tuukka Vasama. Esityksessä oli käsikirjoitus, mutta se sisälsi myös improvisointia. Esitys sijoittuu köyhän perheen elämään Kainuussa vuonna 1907, ensimmäisten eduskuntavaalien ja yleisen äänioikeuden alkamisen aikaan. Teoksen ennakkomateriaaleissa sanotaan: ”Klovni on hauskuuttaja ja epäonnistuja. Virheet ovat polttoainetta näille veijareille, joiden perussääntö on: jos jokin menee pieleen, toista se kolme kertaa! Me kaikki pelkäämme epäonnistumista ja siksi toisten epäonni naurattaa (vrt. Aku Ankka). Teatterissa klovneria antaa näyttelijöille mahdollisuuden leikitellä komedian ja tragedian, hauskan ja vakavan välillä. Kun yleisö viihtyy ja nauraa, se rentoutuu ja on valmis ottamaan vastaan myös vakavampia sisältöjä.” Esityksessä oli mukana eurooppalaista ja amerikkalaista musiikkia tukemassa tarinaa (mm. Iggy Pop). Esitys oli osa työryhmän kaikille avointa ohjelmistoa. Esityksen kesto on noin 1h 30 min. Osassa näytöksiä on ollut väliaika, mutta havainnoimassamme esityksessä väliaikaa ei ollut.

Pähkinänsärkijä / Nötknäpparen, Turun filharmoninen orkesteri ja Aura of Puppets -nukketatteriverkosto

Teos on tulkinta Tsaikovskin klassikkobaletin Pähkinänsärkijä alkuperäisversiosta. Tarina perustuu E. T. A. Hoffmanin satuun. Teos on osa yhteistyötahojen kaikille avointa ohjelmistoa. Kapellimestarina toimi Eero Lehtimäki. Teos esitettiin vakiintuneessa taidelaitoksessa, toisena toteuttajana vapaan kentän taiteilijoiden yhteistyöverkosto. Tarinaa kerrottiin musiikin ja varjoteatterin keinoin. Dramaturgia sekä visuaalinen suunnittelu ja ohjaus olivat Roosa Halmeen, Anna-Kaisa Kuisman ja Mira Taussin (Aura of Puppets) ja varjoteatterissa esiintyjinä ja nukettajina toimivat Turun AMK:n Taideakatemian opiskelijat. Konsertin kesto oli noin 1 h, väliaikaa ei ollut.

Reidarin matkassa, Särestöniemi-museo

Taidemuseon suunnittelema kokonaisuus oli suunnattu Taidetestaajille ja sisälsi tutustumisvierailun museon eri kohteisiin ja Reidar Särestöniemen taiteeseen sekä taidetyöskentelyä. Joka kohteessa oli Reidarin taiteen lisäksi oma pohdinta- ja keskusteluteemansa: Reidarin lapsuudenkodissa Vanhassa Särestössä teemana oli tukiverkko ja turvapaikka, galleriassa erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden kokemukset ja ateljeessa ilmaisukeinot, tunteet ja niiden ilmaiseminen. Taidetyöpajat toteutettiin galleriassa ja ateljeessa ja ne ohjasivat kuvataiteilijat Raisa Raekallio ja Misha de Vall. Kierroksen ja työpajan välissä oli ruokatauko. Museo on vakiintunut taidelaitos, joka saa valtionosuuksia.

Sinfonista beatboxausta Sibeliustalossa, Lahti Sinfonia (2 tutkimuskoulua)

Lahti Sinfonian esittämä teos oli suunniteltu Taidetestaajat-yleisölle. Lahti Sinfonia on valtionosuuksia saava vakiintunut taidelaitos. Kapellimestarina toimi Taavi Oramo ja beatboxausta esitti Felix Zenger. Konsertti sisälsi taidemusiikkia (säveltäjänä Benjamin Britten), beatboxausta sekä näiden yhdistelmää (säveltäjänä Felix Zenger). Zengerin

säveltämän konserton beatboxaajalle ja orkesterille esitti myös Tapiola Sinfonietta Taidetestaajat-konsertissaan vuonna 2017. Orkesterissa soitti 70 muusikkoa. Konsertin kesto oli noin 45 minuuttia. Konsertissa ei ollut väliaikaa.

Suomi-Benin bileet, Tanssiteatteri ERI

Suomi-Benin bileet oli Tanssiteatteri ERI:n Taidetestaajat-ryhmille suunnattu teos, joka yhdisteli erilaisia musiikkilajeja ja tutustutti muun muassa länsiafrikkalaisiin rytmeihin ja polyrytmiikkaan. Esittelytekstissä teoksen tunnelmaa kuvataan muun muassa seuraavasti: ”Ilma väreilee suolaa ja Guineanlahden tuulta. Aaltojen majesteettinen kruunu viivyttelä murtuessaan kuin uni. Palmujen lehvästö toistaa samaa lumoa, hidasta, yliluonnollista tanssia.” Esiintyjinä olivat muusikot Noel Saïzonou ja Akim Color Beninistä sekä Mikko Väärälä Turusta, Saïzonoun poika Oscar ja Tanssiteatteri ERI:n tanssijat. Esityksen lopussa oli afrikkalaiseen esitystraditioon pohjautuva, muun muassa yhteistä tanssia sisältävä kyläjuhla, johon nuorille tarjottiin mahdollisuus osallistua. Tanssiteatteri ERI toimii kannatusyhdistyksen kautta ja saa valtionosuuksia. Esityksessä ei ollut väliaikaa.

Syntipukki, Helsingin kaupunginteatteri/ Studio Pasila (4 tutkimuskoulua)

Syntipukki esitettiin Helsingin kaupunginteatterin Studio Pasilassa. Kyseessä on vakiintunut taidelaitos, joka saa valtionosuuksia. Näytelmä oli modernisoitu klassikko. Teoksen ohjasi Pentti Kotkaniemi. Teos oli ”perinteinen suomalainen komedia”, joka esitettiin ilman kiinteää roolijakoa. Modernisointi/kokeellisuus ilmenee esityksen toteutustavassa lähinnä näyttelijöiden ja kuiskaajan roolien arpomisena esityksen alussa ja sen aikana sekä esiintyjien keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jossa esimerkiksi vuorosanojen unohduksia tehtiin näkyviksi. Suuri osa esiintyjistä oli Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun opiskelijoita. Tarinaa oli hieman muutettu ja esitys sisälsi improvisointia. Esityksen kesto väliaikoineen oli noin kolme tuntia.

Taidetestaaja-konsertti: (Sin)fonisia soundeja, Joensuun kaupunginorkesteri

Konsertissa esitettiin neljän eri eurooppalaisen säveltäjän teoksia (Joseph Haydn, Raminta Šerkšnytė, Kurt Schwertsik ja Martin Schiøler). Schiølerin musiikki on sinfoniaorkesterille sovitettua pelimusiikkia (sov. Jonne Valtonen), Šerkšnytėn teos on sävelletty alttosaksofonille ja orkesterille ja sisältää muun muassa jazzin elementtejä. Orkesterin kapellimestarina toimi Eero Lehtimäki ja solistina oli Joonatan Rautiola/saksofoni. Konsertti oli suunniteltu nimenomaan Taidetestaajat-kohteeksi. Vierailukohde on vakiintunut, valtionosuuksia saava taidelaitos. Konsertin kesto oli tunti ilman väliaikaa.

Taidetestaajat-konsertti, Jyväskylä Sinfonia

Konserteissa esitettiin täysin uusi sävellys Memento, jonka oli säveltänyt Jyväskylä Sinfoniale Taidetestaajat-konserteja varten Stratovarius-yhtyeestä tuttu Lauri Porra. Hän soitti myös sähköbassoa ja elektroniikkaa teoksensa solistina. Lisäksi konserttiin sisältyi ”perinteisempää sinfoniaorkesteriohjelmistoa”, säveltäjinä Ville Matvejeff, joka toimi myös konsertin kapellimestarina, sekä Franz Schubert. Konsertti oli suunniteltu nimenomaan Taidetestaajat-kohteeksi. Jyväskylä Sinfonia on vakiintunut, valtionosuuksia saava taidelaitos.

Talvisirkus Rakkaus, Tanssiteatteri Hurjaruuth

Tanssiteatteri Hurjaruuth on kannatusyhdistysperustalla toimiva vakiintunut taidelaitos, joka saa valtionosuuksia. Talvisirkus Rakkaus oli poikkitaiteellinen esitys. Esiintyjä oli Suomen lisäksi muualta Euroopasta. Esityksen oli ohjannut Sanna Silvennoinen, ja sen musiikin toteutti Peloton-orkesteri, joka soitti näyttämöllä. Esitys sisälsi, teoskuvausta mukaillen, ”klovneriaa, jongleerausta, tanssia ja taikuutta, rakkauden akrobatiaa!” Teokseen kytkeytyi esiintyjien suoraa kontaktia yksittäisiin ihmisiin katsomossa ja yksi katsoja (havainnoimassamme näytöksessä yhden koulun opettaja) osallistettiin vahvasti esitykseen hakemalla hänet mukaan näyttämölle. Taidetestaajat-vierailuilla esitys kesti tunnin normaalin kahden tunnin sijaan ja toteutettiin ilman väliaikaa.

Taulukko 2. Tutkimukseen valikoituneet teokset

Teokset	Katsojamäärä lukuvuonna 2018–2019 yht.	Maantieteellinen/kulttuurinen konteksti	Taidelaitostyyppi	Teoksen genre/laatu	Esiintyjäkokoontapano (pääosin)
Blue Notes on silver screen	6454	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	kokeellinen	kotimainen
Hair	1789	globaali (näytelmän teemojen osalta; Vietnamin sota)	vakiintunut taidelaitos	klassikko, nykyteos (modernisoituja elementtejä)	kotimainen
Julia & Romeo	2491	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	modernisoitu (klassikko)	kotimainen
Klasaribasari II	7048	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	kokeellinen + nykyteos	kotimainen
Maailman ympäri tunnissa	907	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	klassikko, nykyteos	kansainvälinen
Papin perhe	1064	Suomi	vakiintunut taidelaitos	modernisoitu klassikko	kotimainen
Punainen viiva	4729	Suomi, musiikin osalta Eurooppa/ Pohjois-Amerikka	pienryhmä/vapaa työryhmä	modernisoitu klassikko	kotimainen
Pähkinänsärkijä	5326	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos (TFO) ja pienryhmä / vapaa työryhmä (Aura of Puppets)	klassikko + kokeellinen nukketatteri	kotimainen ja kansainvälinen
Reidarin matkassa	173	Suomi + suhde saamelaisuuteen	vakiintunut taidelaitos	klassikko sekä soveltava taidepaja	kotimainen
(Sin)fonisia soundeja, Taidetestaajat-konsertti	1477	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	klassikko + generajat ylittäviä elementtejä	kansainvälinen
Sinfonista beatboxausta	6282	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	kokeellinen	kansainvälinen
Suomi-Benin bileet	1650	globaali	vakiintunut taidelaitos	kokeellinen	kansainvälinen
Syntipukki	1847	Suomi (käsikirjoitus), Eurooppa/Pohjois-Amerikka (tarinan konteksti)	vakiintunut taidelaitos	klassikko (+ kokeellinen esitystapa)	kotimainen
Taidetestaajat-konsertti (Jyväskylä)	1477	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	kokeellinen	kansainvälinen
Talvisirkus Rakkaus	6186	Eurooppa/Pohjois-Amerikka	vakiintunut taidelaitos	nykyteos	kansainvälinen

Tähän tutkimukseen valikoituneen 15 teoksen yleisömäärä lukuvuonna 2018–2019 Taidetestaajat-hankkeessa on yhteensä 48 902. Tämä tarkoittaa, että noin 40 % kyseisen lukuvuoden kaikista taidekäynneistä kohdistuu tutkimuksessa mukana olleisiin

kohteisin. Eniten (yli 6000 katsojaa tai enemmän) käytiin katsomassa Talvisirkus Rakkautta, Sinfonista beatboxausta, Klaribasari II:sta ja Blue Notes on Silver Screeniä. Huomionarvoista on, että kolme näistä on konsertteja ja yksi sirkusta. Kaikkein vähiten (alle 200 käyntiä) tehtiin Särestöniemi-museoon. Maantieteellisellä kulttuurisella kontekstilla viittaamme teoksessa esille tuleviin sisällöllisiin kulttuurisiin elementteihin, kuten teemoihin, teokseen luotuun tapahtumaympäristöön tai sävellysten alkuperään. Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, että vain kaksi teosta ovat niin sanotusti globaaleja (Hair ja Suomi-Benin-bileet), valtaosa on kontekstiltaan eurooppalaisia tai pohjoisamerikkalaisia. Lähes kaikki tutkimukseen mukaan valikoituneista taideinstituutioista ovat vakiintuneita taidelaitoksia, poikkeuksena Red Nose Company sekä Aura of Puppets. Kahdeksan teosta on klassikoita tai jollain tapaa modernisoituja klassikoita. Esiintyjäkoonpanot olivat monissa konserteissa kansainvälisiä (ts. orkestereissa oli mukana useita ei-suomalaisia soittajia), lisäksi sirkus- ja tanssiesityksissä oli mukana myös muita kuin kotimaisia esiintyjä.

Huomionarvoista on myös esityksien pituus. Neljä teatteriesitystä (Hair, Syntipukki, Julia & Romeo sekä Papin perhe) esitettiin väliajallisina, jolloin kokonaiskesto oli kahdesta ja puolesta tunnista noin kolmeen tuntiin. Punainen viiva oli lyhennetty Taidetestaajat-hankkeeseen ja esitettiin ilman väliaikaa (ainakin osalle kahdeksaslukkalaisia), samoin Talvisirkus Rakkaus ja osa konserteista oli lyhennetty tuntiin, ilman väliaikaa esitettäväksi.

Tässä tutkimuksessa otamme ennako- ja jälkityöskentelymateriaalit mukaan analyysiin siitä näkökulmasta, onko niitä tutkimukseen haastateltujen nuorten käsityksen mukaan heidän luokallaan tehty ja missä määrin materiaalit tai tehtävät ja/tai niiden toteutus ovat mahdollistaneet tai tukeneet nuorten taidekokemusta, kulttuuriin osallistumista sekä vahvistaneet heidän kulttuurikompetenssiaan.

Havainnoidessamme esityksiä havahduimme monen ”kattauksen” miesvetoisuuteen. Miesvetoisuudella viittaamme tässä siihen, että lavalla päärooleissa oli pelkästään miesoletettuja esiintyjä (näyttelijöinä tai kapellimestarina), teoksen maailmassa valkoinen mies paikantui eri tavoin valta-asemaan, naisten tai vähemmistöjen toimintaa oli teoksessa rajoitettu tai heillä oli ”alemmat” roolit (esim. he eivät puhuneet lainkaan tai eivät toimineet ammatissaan) tai teos oli miehen käsikirjoittama tai säveltämä tai miehen ohjaama (mukaan lukien kapellimestarit). Taidemateriaalissa, jonka ääreen tutkimusaineistoksemme valikoituneet nuoret tuotiin, nousi valitettavan usein korostetusti esiin miesten toimijuus, joka jätti naiset vähemmistöön ja muut sukupuolet hyvin kapeaan marginaaliin (vrt. Koskela 2019, 119). Soveltaen Bechdelin testiä, samaan tapaan kuin Minja Koskela musiikkikasvatuksen pro gradu -tutkielmassaan (2019, 133), naisten näkyvyyttä ja roolia Taidetestaajat-teoksissa vähintäänkin teatterin ja sirkuksen kohdalla voisikin mitata esimerkiksi tarkastelemalla: 1) onko esityksessä vähintään kaksi nimettyä naishahmoa?, 2) keskustelevatko nimetyt naishahmot keskenään?, 3) onko nimettyjen naishahmojen keskustelun aiheena jokin muu kuin miehet? Testin läpäisemiseksi on vastattava jokaiseen kysymykseen kyllä. Tällaisia teoksia tutkimusaineistoomme valikoituneista teoksista olivat havaintojemme ja saamiemme tietojen mukaan Hair-musikaali, Julia & Romeo, Papin perhe ja Talvisirkus Rakkaus. Testin eräänlaisena sovelluksena koimme tärkeäksi erikseen analysoida tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmista, min-käläisissä rooleissa taiteilijat lavalla ovat, sillä ei ole yhdentekevää, millä tavoin herkässä iässä oleville nuorille esitetään erilaisia toiminnallisia rooleja.

Taulukko 3. Sukupuolitietoisuus ja miesvetoisuus tutkimusaineiston Taidetestaajat-teoksissa

Tookset	Ohjaaja / Kapellimestari	Säveltäjä / käsikirjoittaja	Pääroolit	Muuta	Sukupuolitietoisuus vs. miesvetoisuus
Blue Notes on silver screen	m	6m		Naismuusikko juontajana, elokuvakuvituksissa vahva miesvetoisuus, juonnot miesvetoisia	miesvetoinen
Hair	n, m	m	n & m	Eri sukupuolten aktiivinen toimijuus, dikotomioiden purkamista, seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus	sukupuolitietoinen tai moninaisuutta käsittelevä /huomioiva
Julia & Romeo	m	n	n & m	Julia aktiivinen toimija, mutta isät päättävät lastensa kohtalosta	sukupuolitietoinen tai moninaisuutta käsittelevä /huomioiva
Klaribasari II	m	5m + 1n	m	Kolme miestä kävi dialogia läpi esityksen. Naissäveltäjän vaikeampi asema sanallistettiin nuorille.	sukupuolitietoinen
Maailman ympäri tunnissa	m	5m	m	Naispianistilla sooloesitys, mutta ei puheenvuoroja, kolme muuta soittajaa ja jatkojen vetäjä miehiä, vain miehillä puheenvuoroja	miesvetoinen
Papin perhe	m	n	n & m	Pappi-äiti ja koti-isä	sukupuolitietoinen tai moninaisuutta käsittelevä /huomioiva
Punainen viiva	m	m + m	2m		miesvetoinen
Pähkinänsärkijä	m	m			miesvetoinen
Reidarin matkassa				Purkaa sukupuolistereotypioita, moninaisuuden teema	sukupuolitietoinen tai moninaisuutta käsittelevä /huomioiva
(Sin)fonisia soundeja, Taidetestaajat-konsertti	m	2m + 1n	kapellimestari m, solisti m		miesvetoinen, yksi nais-säveltäjä
Sinfonista beatboxausta	m	2m	kapellimestari m, solisti m		miesvetoinen
Suomi-Benin bileet	m	m	3m	Monikulttuurisuus	miesvetoinen
Syntipukki	m	m	roolit vaihtelivat, ristiinpukeutumista	Tarinassa miesten valta-asema tavaratalon johtajina ja apulaisjohtajina, naiset kotirouvia ja myyjiä	tarina miesvetoinen

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko 3. Sukupuolitietoisuus ja miesvetoisuus tutkimusaineiston Taidetestaajat-teoksissa (jatkuu edelliseltä sivulta)

Teokset	Ohjaaja / Kapellimestari	Säveltäjä / käsikirjoittaja	Pääroolit	Muuta	Sukupuolitietoisuus vs. miesvetoisuus
Taidetestaajat-konsertti (Jyväskylä)	m	4m	m+ m	Kaikki ”pääroolit” miehillä	miesvetoinen
Talvisirkus Rakkaus	n	n	roolit vaihtelivat, (hääkohtauksessa) ristiinpukeutumista	Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta Myös monikulttuurisuutta.	sukupuolitietoinen tai moninaisuutta käsittelevä /huomioiva, sukupuolisteereotyyppien rikkomista

Analyysistamme selviää, että seitsemän yhteensä 15:ta teoksesta, joista tutkimusaineistomme koostuu, on merkittävän miesvetoisia. Kaksi muutakin teosta on miesvetoisia, vaikka ei aivan samassa määrin. Kun yhdeksän teosta on miesvetoisia, on aineistossamme mukana kouluja, joiden oppilaat näkevät ainoastaan tällaisia teoksia. Samanaikaisesti nämä teokset voivat olla kyseisen taidelajin ensikokemuksia tai ainoita kulttuurikohteita yläkoulun aikana.

Tutkimuksen yhteydessä havainnoimissamme teoksissa oli havaittavissa myös myönteisiä pyrkimyksiä korjata sukupuoleen kytkeytyvää vinoumaa ja rakentaa yhdenvertaisempaa ja moninaisuuden ymmärtämistä tukevaa taidetta sekä mahdollisuuksia käsitellä taideteoksen yhteydessä näitä teemoja. Hair-musikaali, Talvisirkus Rakkaus, Reidarin matkassa, Papin perhe, Julia & Romeo ja Klararibasari II lukeutuivat havaintojemme mukaan stereotyyppioita, rakenteita ja vinoumia purkavien teosten joukkoon. Mukana oli naisen käsikirjoituksia ja/tai ohjauksia, nainen tai naisia aktiivisessa roolissa näyttämöllä, sukupuoleen ja/tai seksuaalisuuteen liittyvien stereotyyppien purkamista, epätasa-arvon sanallista käsittelyä teoksen yhteydessä, etko- ja jatkomateriaaleissa sukupuolivinouman tai erilaisuuden/moninaisuuden sensitiivistä käsittelyä sekä aiheeseen liittyvään pohdintaan rohkaisemista. Kun taulukoimme koko Taidetestaajat-hankkeen kohteet (ks. liite 8), huomasimme, että Oulun taidemuseossa on ollut useampi naisoletetun taiteilijan näyttely Taidetestaajat-kohteena.

Hyvin harva haastattelemamme nuori kertoi kysyttäessä kiinnittäneensä huomiota teoksessa ilmenevään sukupuolijakaumaan. Tämä voisi kertoa myös nuorten ei-kaksijakoisesta sukupuolikäsityksestä, mutta haastatteluissa osa ryhmistä kertoi omasta luokasta binaarisessa sukupuolijaottelussa pitäytyen. Esimerkiksi luokkahengestä kysyttäessä nuoret vastasivat: ”No semmonen mikä yleensä et tytöt on tyttöjen porukassa ja pojat on poikien porukassa.” (Keski-Suomi, alkuhaastattelu, pienempi paikkakunta). Sukupuolesta puhuminen voi jo sinänsä olla 14-vuotiaille vaikeaa. Lisäksi pinnan alla vaikuttavat syvään juurtuneet rakenteet tulevat usein esiin juuri hiljaisuuksina. Totunnaisia malleja voi olla vaikea tiedostaa, mikä osaltaan pitää rakenteita yllä (ks. esim. Jalkanen 2018). Toisin sanoen myös (ja erityisesti) se on tärkeää, mistä vaietaan. Kiinnostavasti nuori, joka saapui yksin seurantahaastatteluun, vastasi monisanaisemmin kysymykseen esityksen sukupuolirepresentaatioista kuin nuoret ryhmähaastattelutilanteissa.

Tutkija2: [...] kiinnittetekste huomioo siellä jazzkonsertissa siihen että kapellimestari ja kaikki näitten biisien säveltäjät sit sen orkesterin kokoonpano niin, siinä kaikki näytti olevan miehiä, niin kiinnittetekste siihen jotain huomioo?

Jorgos: Mä huomasin sen mut en mä sitä miettiny pahemmin [...]

Patrik: No en mä siihen kiinnittäny huomioo (taustalla vaimea naurahdus) mut, kyl mä oisin tienny jos oltais kysytty jälkeempään et oliskiel naisia niin vastaus on et ei (naurahtaa)

Tutkija2: Joo, joo. Okei. Mitä mieltä te ootte siitä et pitäiskö olla myös naisia jazzorkesterissa tai oisko siä ollu hyvä olla? [...]

Patrik: [Ei siin sukupuolella oo väliä jos vaan osaa soittaa

Jorgos?: [No ei oo väliä jos (epäselvää)

Tutkija2: Mm, niinpä. Mistä te luulette et se johtuu et siin ei ollu eikä säveltäjissä ollu naisia? [...]

Patrik: Ei ne osaa soittaa (naurua) ilmeisesti [...]

Patrik: [Ei vaan jos sinne ei oo päässy ketään niin sit se ei oo tarpeeks hyvä]

Jorgos?: [(epäselvää) ei oo halunnu

Patrik: Niin, [no en mä tiedä siitä

Tutkija2: [Nii, nii

Jorgos?: [(naurahtaa)

Tutkija2: [just sitä mä mietin

Patrik: [nii ei varmaan (naurahtaa)

Tutkija2: et onks, ninku et mistä se tavallaan johtuu että

Jorgos tai Patrik?: [jos ne kaikki muut on miehiä

Tutkija2: [onks sinne hakenu naisia

Jorgos tai Patrik?: Jos ne kaikki muut on miehiä ni ei ketään haluu olla siel ainoo nainen (Seurantahaastattelu, Turku)

Teosten miesvetoisuuden nostaminen esiin osana tutkimustamme on mielestämme perusteltua myös siksi, että Opetushallitus edellyttää ohjeissaan sukupuolitetietoista opetusta³. Mielestämme Taidetestaajat-hanke on ohittanut tämän näkökulman, vaikka se hyötyisi tämäntyyppisen opetuksen yhdistämisestä kohdevierailuihin:

Sukupuolitetieoissa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. [...] Sukupuolten tasa-arvo kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. Seksuaalisten suuntautumisten ja identiteettien moninaisuuden tunnistaminen kuuluu sukupuolitetieoisen opetuksen ja ohjauksen. Sukupuoli-identiteetti muodostuu monitekkijäisesti yleensä varhaislapsuudessa määrittäen yksilön sisäistä kokemusta ja tietoisuutta sukupuolestaan. Sukupuoliroolien käyttäytymismallit ovat kulttuuri-, paikka- ja aikasidonnaisia periaatteita, joiden mukaan yksilön oletetaan käyttäytyvän yhteisössä.

Sukupuoli on sensitiivinen aihe juuri 14–15-vuotiailla murrosikäisillä, joita myös parisuhdekysymykset askarruttavat. Tutkimuksemme perusteella Taidetestaajat-hanke voisi parhaimmillaan synnyttää taiteesta ammentaen nuorille tärkeän keskusteluareenan sukupuolesta, yhdenvertaisuudesta/tasa-arvosta ja seksuaalisuudesta. Esimerkiksi eräs

3 Ks. Sukupuolitetieoisen opetus ja ohjaus – mitä se on? https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/toiminnallinen_tasa_arvosuunnittelu_oppilaitoksissa/sukupuolitetieoisen_opetus (viitattu 19.2.2019)

nuorista kommentoi Hair-musikaalin näyttäneen, että ”rakkaus on rakkautta”, riippumatta henkilöiden sukupuolista, ja Talvisirkus Rakkauden kokeneet nuoret pitivät päivänselvänä, että miehet menevät keskenään naimisiin tai että teoksen hahmoilla ei välttämättä ollut tiettyä sukupuolta. Silti myös tästä linjasta poikkeavia, mahdollisesti pelkoa ja vieraudentunnetta ilmentäviä eriarvoistavia kommentteja esiintyi tutkimukseen osallistuneiden nuorten puheessa. Kyseiset aihepiirit osoittautuvat siten erittäin tärkeiksi ajatellen nuorten mahdollisuuksia itsensä ja muiden hyväksymiseen ja yhdenvertaisuutta lisäävään kansalaisuuteen kasvamiseen. Näiden mahdollisuuksien tukeminen jätetään kuitenkin hankkeessa suurelta osin tekemättä.

AINEISTONHALLINTA JA TUTKIMUSETIIKKA

Tutkimuseettisellä neuvottelukunnalla (TENK) on ohjeistus kaikkea ihmistieteisiin luettavaa tutkimusta koskevista eettisistä periaatteista⁴. Tässä tutkimuksessa noudatetaan näitä periaatteita tarkoin. Kun tutkimuksen kohteena ovat alle 15-vuotiaat, on syytä olla erityisen huolellinen. Nuoria tutkittiin kouluaihana sekä koulurakennuksessa järjestetyissä ryhmähaastatteluisia että osana koulun opetusta järjestettävillä retkillä. Tätä tutkimusta ei kuitenkaan toteutettu osana peruskoulun normaalitoimintaa. Tutkimukselle pyydettiin keväällä 2018 tutkimuseettinen lausunto ja eettinen ennakoarviointi Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettiseltä toimikunnalta. Toimikunta piti lausuntopyyntöä hyvin perusteltuna. Toimikunnan lausunto auttoi suuresti nuorille ja perheille jaettavien tiedotteiden ja suostumuslomakkeiden muotoilussa sekä tutkimuskäytänteissä.

Tutkimuksella on tietosuojaseloste, joka löytyy tutkimushankkeen kotisivulta⁵. Linkki tietosuojaselosteeseen oli mukana heti ensimmäisessä huoltajille ja oppilaille lähetetyssä Wilma-viestissä, samoin koteihin jaetussa suostumuslomakkeessa, jossa kysyttiin huoltajien ja oppilaiden suostumusta osallistua tutkimukseen. Tietosuojaseloste jaettiin paperisena alkuhaastattelussa informanteille, seloste käytiin haastattelun aluksi selkokielisesti läpi ja oppilaat saivat esittää siihen tarkentavia kysymyksiä. Oppilaat saivat tietosuojaselosteen itselleen. Tietosuojaseloste laadittiin yhteistyössä Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston kanssa, ja se täyttää uudet EU-standardit.

Tutkimukseen osallistuminen oli oppilaille vapaaehtoista. Anoinme ensin tutkimuslupaa kyseiseltä koululta, joissain tapauksissa myös kunnalta tarvittiin tutkimuslupa. Ainoastaan kolme koulua kieltäytyi yhteistyöstä, mutta näissä kunnissa tilalle löytyi uusi koulu. Kun koulu ja kunta olivat antaneet luvan tutkimukselle, neuvottelimme rehtorin tai vararehtorin kanssa, mitkä kaksi luokkaa valitaan mukaan tutkimukseen. Tämän jälkeen otimme yhteyttä kyseisten luokkien luokanvalvojiin sähköpostitse. Viestiin liitettiin Wilma-viestipohja, joka oli suunnattu oppilaille ja huoltajille, sekä suostumuslomake tutkimukseen osallistumisesta. Luokanvalvojat keräsivät suostumuslomakkeet ja toimittivat ne tutkijoille. Tutkijat tekivät tutkimukseen mukaan halunneiden oppilaiden ryhmäjaot.

Alkuhaastattelussa syntyi tutkimusrekisteri, jota säilytetään Nuorisotutkimusverkoston tarjoamassa tietoturvalisessä järjestelmässä, organisaation tietoturvakäytäntöjen mu-

4 <https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa> (viitattu 29.1.2019)

5 <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/taidetestaajat> (viitattu 29.1.2019)

kaisesti. Tämä rekisteri on ainoa paikka, josta löytyvät haastateltujen oikeat nimet ja litteraatioissa käytetyt peitenimet, koulu ja luokka sekä yhteystiedot. Haastatellut ryhmät numeroitiin ja analyysissa käytetään aluetunnusta (esim. Uusimaa, pienempi paikkakunta) ja oppilaan peitenimeä. Koulua tai luokkaa ei mainita. Sofia Laine ylläpitää tutkimusrekisteriä, ja rekisteri tuhotaan, kun tutkimus valmistuu. Laine on toimittanut Maaria Hartmanille tarpeen mukaan hänen tarvitsemansa tiedot (esimerkiksi yhteystiedot seuranta-haastattelun sopimiseksi). Myös aineisto tuhotaan tutkimusraportin valmistuttua siltä osin kuin haastatellut oppilaat eivät ole antaneet lupaa jatkotutkimuskäyttöön. Aineisto säilytettiin koko tutkimushankkeen ajan tietoturvallisuudesta huolehtien luki-tiloissa Nuorisotutkimusverkoston toimitiloissa. Tutkimuksen valmistuttua aineisto luovutetaan pseudonymisoituna Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon FSD:hen siltä osin, kun tutkimukseen osallistunut on henkilökohtaisessa suostumuksessaan tämän sallinut.

Alkuhaastattelussa oppilaat täyttivät vielä tallennetun haastatteluaineiston käyttöluopasopimuksen sekä antoivat samalla suostumuksensa tutkijoille käsitellä heidän henkilötietojansa niiltä osin, kun se on tutkimushankkeessa välttämätöntä. Helsingin yliopiston kurssille osallistuneet opiskelijat allekirjoittivat sopimuksen salassapitovelvollisuudesta.

Nuorten päätökseen osallistua tutkimukseen vaikuttavat monet tekijät (ks. myös Kuula & Tiitinen 2010, 447). Meille tutkijoille asti kantautui ainakin opettajien aktiivinen motivointi, joissain tapauksissa myös huoltajien kannustus osallistua. Joissakin ryhmissä oli aistittavissa, että kaveriporukalla oli innostuttu osallistumaan. Motivaattorina osallistua molempiin haastattelukertoihin olimme heti ensimmäisessä suostumuslomakkeessa kertoneet, että nuoret saisivat kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta elokuvalahjallipun. Tämä oli monelle nuorelle selvästi tärkeä kannustin ja vaikutti osaltaan siihen, että tavoitimme laajasti monenlaisia oppilaita. Ainoastaan yhdessä koulussa haastattelut sijoitettiin kouluajan ulkopuolelle. Tässä koulussa rehtori piti perusteena tutkimuksen sijoittamiseen nuorten vapaa-ajalle juuri elokuvalippua: normaalista koulutyöskentelystä ei anneta palkintoja. Haastattelujen sijoittuminen kouluajan ulkopuolelle ei vaikuttanut haastateltavien määrään suhteessa muihin kouluihin.

On myös huomioitava, että alkuhaastatteluun tullessaan useimmilla oppilailla oli hyvin hatara käsitys siitä, mistä Taidetestaajat-hankkeessa ylipäätään on kysymys. Tämä ”eiti-tietoisuus” voi myös nostaa kynnystä osallistua. Pohdimmekin, kuinka kutsussa olisi ollut tärkeää alleviivata sitä, ettei mitään tarvitse tietää eikä tarvitse olla kiinnostunut taiteesta.

Kun alaikäiset (noin 14-vuotiaat) nuoret ovat tutkimuksen informanteina, on erityisen tärkeä huolehtia siitä, että he tietävät osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja että haastattelutilanne on mahdollisimman turvallinen ja paineeton. Toimme haastattelutilanteissa nuorille selkeästi esille, että vastaaminen kyselylomakkeisiin on vapaaehtoista ja että heillä on oikeus olla vastaamatta kirjallisesti tai suullisesti esittämiimme kysymyksiin. Ainoastaan yksi oppilas poistui alkuhaastattelusta ilmoittaen, ettei halua osallistua tutkimukseen. Muilta osin kukaan haastatelluista ei perunut osallistumistaan missään kohdassa tutkimusta. Nuoret olivat selvästi varsin motivoituneita osallistumaan tutkimukseen. Hieman samaan tapaan kuin itse Taidetestaajat-matkat, myös nämä tutkimushaastattelutilanteet olivat ”jotain muuta kuin tavallinen koulupäivä” ja toivat näin vaihtelua kouluarkeen.

Kahdessa seuranta-haastattelussa paikalle ilmestyi haastattelun alkaessa ryhmän mukana myös oppilas, joka oli alun perin ilmoittautunut mukaan mutta ei ollut päässyt alkuhaastatteluun. He kysyivät mahdollisuutta tulla vielä mukaan. Tilanne pakotti tut-

kijan perusteelliseen pohdintaan osallisuuteen ja mahdollistamiseen liittyen. Ratkaisuna kummassakin tilanteessa oli kuitenkin kiittää paikalle tullutta nuorta ja selittää hänelle, miksi osallistuminen ilman etukäteistietoa ei ole mahdollista: haastatteluun varatussa ajassa ei ehdi tehdä hänen kanssaan tarpeellista alkuhaastattelua ja täyttää välttämättömiä lupalomakkeita. Kumpikin nuori vaikutti ymmärtävän tämän.

Seurantahaastattelun lopuksi tiedustelimme oppilailta myös sitä, miten he olivat kokeneet tutkimuksessa mukana olemisen:

Tutkija2: [...] Millaista teidän mielestä on ollut olla nyt näissä haastatteluissa mukana?

Harri: [Joo

Aukusti: [Ihan jees

Harri: ihan jees

Aukusti: [...] mun mielest ihan kivaa

(Seurantahaastattelu, Turku)

Käytimme alkuhaastattelussa paljon aikaa kertoaksemme tutkimuksesta oppilaille. Annoimme heille useaan otteeseen mahdollisuuden kysyä tutkimuksesta, myös seurantaahaastattelussa. Pohdimme tarkasti, miten nuorille kerrotaan tutkimuksesta. Silti seurantaahaastattelussa kävi useammassa ryhmässä ilmi, etteivät oppilaat olleet erottaneet tutkimusta Taidetestaajat-retkestä vaan näkivät taidetestaamisen ja tutkimuksen olevan yhtä ja samaa. Myös sanat ”tutkimus” ja ”testaaminen” ovat heidän puhemielessään hyvin lähellä toisiaan. Kuten yksi 8.-luokkalainen meille asiaa omalta osaltaan avasi:

[...] huomasi että tämä tutkimus oli enemmän suunnattu tekijöille. [...] Tutkimuksella tarkoitetaan taidetestaajia, jolla tutkotte nuorten taidemielityksiä ja julkaisette siitä artikkelin, näin tutkotte millaisesta taiteesta nuoret pitävät tai olenko minä ymmärtänyt [...] mistä taidetestaajissa oli kyse. (8-luokkalaisen haastattelun mielipidekirjoitus seurantaahaastattelun jälkeen)

Tutkija1: [...] vielä viimeisenä kysymyksenä [...] mitä teille tulee nyt mieleen sanasta Taidetestaajat? [---]

Meri: Nii, siit tulee vaa mieleen se mitä me ollaan tehty tässä ja, tämä nyt

Tutkija1: Mm

Meri: Joo, nuorisotutkimus

(Seurantahaastattelu, Helsinki)

Kun tutkimushaastattelut tapahtuivat koulussa, on tärkeää huomioida analyysissamme se, että kouluissa lapset osallistuvat päivittäin toimintaan, jossa heidän tehtävänä on noudattaa aikuisten antamia ohjeita ja toteuttaa esitettyjä pyyntöjä. Pyrimme tuomaan haastattelutilanteissa esille sen, että suhteemme tutkijoina nuoriin on erilainen kuin koulun opettajien suhde heihin. Tästäkin syystä korostimme oppilaille alkuhaastatteluissa, että haastattelutilanteessa puhuttu on täysin luottamuksellista eikä tietoja anneta koulussa eikä muuallakaan kenellekään. (Raittila ym. 2017, 317.) Koska haastattelut tapahtuivat koulupäivän aikana ja käytännön järjestelyistä oli sovittu henkilökunnan kanssa, osa haastateltavien opettajista sekä luokkatovereista oli tietoisia siitä, keitä haastatteluryhmissä

oli mukana, mikä on tärkeää huomioida pohdittaessa oppilaiden tunnistettavuutta (ks. myös Olsson 2018, 245).

Osalle haastateltavista englanti oli vahvempi kieli kuin suomi, jolloin tarjosimme koko ryhmälle mahdollisuuden täyttää englanninkielinen seurantalomake. Tarvittaessa käytimme englantia myös keskustelussa ja pyrimme varmistamaan, että kaikki ymmärtäisivät mahdollisimman hyvin käsiteltävät teemat ja saivat tasapuolisesti mahdollisuuksia osallistua keskusteluun. Yhteisen äidinkielen puuttuminen on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon vaikuttavana tekijänä (ks. myös Olsson 2018, 255, 272), kuten myös kielestä riippumatta ihmisten tavat tulkita ja ymmärtää asioita omista lähtökohdistaan. Oli nuorten äidinkieli mikä tahansa, pidimme tärkeänä heidän oikeuttaan osallistua tutkimukseen ja tuoda esiin näkemyksiään ja kokemuksiaan. Jouduimme pohtimaan myös väärinymmärrysten todennäköisyyttä, esimerkiksi sitä, ymmärrettiinkö joissakin perheissä luvan osallistua tutkimukseen tarkoittavan samalla lupaa osallistua itse Taidetestaajat-vierailuille.

Oppilaat ovat tottuneet siihen, että koulussa aikuiset mittaavat heidän tietoa ja kykyjään kysymyksillä, joihin on olemassa oikea vastaus (Raittila ym. 2017, 325). Pyrimme parhaan kykymme mukaan tiedostamaan valta-asetelmat haastattelutilanteissa. Pyrimme myös siihen, että haastattelutilanteet olisivat nuorille voimauttavia kertomalla, että tutkimus on mahdollista toteuttaa ainoastaan heitä tarkkaan kuunnellen. Ilmaisimme moneen kertaan kiitollisuutemme näille nuorille. Seurantahaastatteluissa selvisi, että monissa kouluissa ei juuri ollut purettu Taidetestaajat-retkikokemuksia yhdessä. Näin seurantahaastattelutilanne toimi myös matkojen purkutilaisuutena. Pyrimme myös antamaan mahdollisuuden tulla haastattelutilanteeseen omana itsenään, siinä mielentilassa, jossa oli. Suhtauduimme erilaisiin tapoihin käyttäytyä tilanteessa haastateltavan tapana ilmaista itseään ja kenties myös kertoa jotakin tutkimuksen teemojen kannalta oleellista. Tämä vaati tutkijalta tietoista reflektointia haastattelutilanteessa: Miten tärkeää on ehtiä käydä läpi tietyt kysymykset suhteessa siihen, miten annetaan haastateltaville osaltaan tilaa ohjata tilanteen kulkua, ja minkälaisia käyttäytymistä on tarpeellista rohkaista tai rajata ja miten. Millainen haastatteluote tuntuu haastateltavasta motivoivalta ja milloin kysymysten esittäminen kenties näyttää painostavana? Tilanteeseen toi lisähaastetta se, että emme tunteneet nuoria hyvin. Tutkimuksen vaikutusta kohderyhmään on tärkeää arvioida tutkimuksen eri vaiheissa (Olsson 2018, 243). Oli ilahduttavaa kuulla joissakin seurantahaastatteluissa, kuinka tutkimukseen osallistuminen oli ollut nuorelle voimauttava ja tärkeä kokemus:

Tutkija1: [...] Miltä tällainen tutkimuksessa mukana olo on tuntunut, onks tää ollu tylsää, rankkaa [...]?

Elsa: Ihan kivalta tämä ainakin nyt tuntu. Ja tämä oli ehkä uutta kun [...] ei oikeastaan kysellä mitään tällaisia niin [...] se on kiva tunne.

(Seurantahaastattelu, Varsinais-Suomi, pienempi paikkakunta)

Tutkija1: [...] olisin vielä halunnut kuulla ajatuksianne siitä et miltä tämä tutkimuksessa mukana olo on teistä tuntunut?

Julia: On se ollut aika kivaa, että on voinut vaikuttaa, jotenkin [...]

Verna?: No on se ihan kivaa tuoda oma mielipiteensä [...]

(Seurantahaastattelu, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta)

Yksi nuorista kertoi haastattelun jälkeen oma-aloitteisesti, että olisi mielellään osallistunut tutkimukseen myös ilman kiitokseksi saatua elokuvalippuakin.

AINEISTON JÄSENNYS JA ANALYYSI

Haastatteluaineisto purettiin litterointiohjelman avulla tekstiksi manuaalisesti. Litterointi toteutettiin kirjoittaen haastattelupuhe sanasta sanaan huomioiden myös puheen päällekkäisyydet sekä tauot (ks. liite 2 ohjeet luentaan). Toistoa sisältäviä lauseenaloituksia ei litteroitu, ellei niillä ollut erityistä merkitystä puheen sisällön kannalta. Emootioita tai puheen sävyjä ei litteroitu systemaattisesti, mutta esimerkiksi naurahdukset kirjoitettiin ylös. Litteroinnin ohessa kirjoitettiin toista dokumenttia, johon kirjattiin nauhaa kuunnellessa ja tekstiksi purkaessa esiin nousseita huomioita. Maaria Hartman purki kaikki muut haastattelunauhut paitsi ne seitsemän, jotka Helsingin yliopiston opiskelijat litteroivat Helsingin tutkimuskoulussa.

Litterointivaiheessa haastattelijan muistiinpanot osoittautuivat erittäin hyödyllisiksi, silloin kun litteroija ei ollut itse mukana haastattelemassa. Muistiinpanot auttoivat esimerkiksi haastattelun kulun hahmottamisessa sekä äänien tunnistamisessa ja puheenvuorojen kohdentamisessa oikealle haastateltavalle. Litteroinnissa käytettiin haastateltavien peitenimiä, ja esimerkiksi luokkatovereiden ja pienempien paikkakuntien nimet muutettiin tai jätettiin kirjoittamatta jo tässä vaiheessa. Yhdessä haastattelussa haastateltavat halusivat asettaa aineistolle käyttörajoituksia, ja kyseiset kohdat jätettiin litterointivaiheessa purkamatta tekstiksi.

Alku- ja seuranta-haastatteluissa kerätyt lomakevastaukset taulukoitiin Google Sheets-taulukkopohjaan. Taulukkoon nostettiin myös muita tietoja, kuten nuorten harrastukset, luokkahenki, valinnaisaineet ja Taidetestaajat-sivuston yleiset taustakysymykset oppilaiden suhteesta taiteeseen. Taulukoinnilla päästiin kiinni luokitteluihin ja kategorisointeihin sekä oppilaiden arvioihin Taidetestaajat-kulttuurikohteista. Vain yksi nuori ei ilmoittanut sukupuoltaan lomakevastauksessaan. Emme olleet kysyneet sukupuolta rasti ruutuun-menetelmällä, jossa vaihtoehtoina olisivat olleet esimerkiksi mies, nainen, muu/en halua vastata, emmekä voi tietää, oliko kohta jätetty tarkoituksella tyhjäksi vai oliko vastaus unohtunut. Päädyimme sijoittamaan kunkin nuoren vastauksen pakotetun binaariseen sukupuolikategoriaan, koska halusimme välttää mahdollisesti epäeettistä erottelua taulukoidessamme vastauksia kategorioihin aluekohtaisesti. Muut tutkimukseen osallistuneet nuoret vastasivat lomakkeen kysymykseen sukupuolesta tyttö, nainen, poika, mies tai käyttivät niitä vastaavia symboleita, ja muodostimme näistä vastauksista binaarisen sukupuolikategorian. Käsitteiden vaihtelevuus on yksi signaali kahdeksaluokkalaisten nuorten elämänvaiheesta, murrosiästä. Asiaa ei ollut helppo ratkaista ja tiedostamme myös tekemämme ratkaisun eettiset ongelmat. Usein binaarinen sukupuolijaottelu otetaan itsestäänselvytenä, ja tätä jaottelua on mahdollista ja tarpeellista haastaa (ks. Taavetti & Lehtonen 2018, 287). Ihmisen kokemus omasta itsestä sukupuoli mukaan lukien voi olla hyvin vivahteikas ja monipuolinen. Muun muassa Koskela (2011, 37) kirjoittaa siitä, miten tietyn sukupuolikategorian mukaan kohdelluksi tuleminen heijastuu myös toimintaan ja käyttäytymiseen. Sukupuolikaksinainen ajattelu on edelleen olemassa ja vaikuttaa juridisesti ja kulttuurisesti, joten on tärkeää tiedostaa sen toistamisen raken-

teita ylläpitävä vaikutus ja kahden kategorian yksinkertaistavuus sekä kunkin kategorian sisäiset erot (ks. myös Koivunen & Liljeström 1996, 26).

Alkuhaastattelun kyselyvastaukset huomioitiin seurantahaastattelua suunniteltaessa. Taulukoinnin avulla huomattiin jo varsin varhaisessa vaiheessa syksyllä 2018 tutkimusaineistoa kerättyä, että tutkimusaineistoon on valikoitunut nuoria kaikista yhteiskuntaluokista (Erola 2010), samoin nuorilla oli keskenään hyvinkin erilaisia harrastuksia ja tapoja käyttää kulttuuripalveluita. Myös koulut erosivat toisistaan siinä, kuinka paljon luokat olivat vierailleet erilaisissa kulttuurikohteissa viimeisen vuoden aikana.

Kun aineisto oli litteroitu ja taulukoitu, analyysi eteni erilaisten osien ja vaiheiden kautta kohti tuloksia. Tätä raporttia varten tarkastelimme alue kerrallaan aineistojamme seuraten, minkälaisia vastauksia tutkimuskysymyksiimme kyseiseltä alueelta nousee. Ensimmäisenä valmistui Lapin aineisto kokonaisuudessaan, joten alueanalyysi aloitettiin siitä (helmikuu 2019). Toisena valmistui Uusimaa (huhtikuu 2019), kolmantena Varsinais-Suomi (huhtikuu 2019), neljäntenä Pohjois-Karjala (toukokuu 2019) ja viidentenä Keski-Suomi (kesäkuu 2019).

Tämän tutkimuksen eri lukuihin olemme pyrkineet valitsemaan eri kouluista, erilaisilta nuorilta, erilaisia aineistoesimerkkejä valaisemaan lukijalle havaintojamme ja analyysiamme. Siihen, missä määrin ja millä tavoin tutkimukseen osallistuneet nuoret haastatteluissa pystyivät avaamaan sanallisesti taidekokemustaan, vaikuttivat monet yksilölliset ja sosiaaliset tekijät. On myös tarpeen kysyä, millaisia vastauksia nuorilta ylipäätään voidaan ryhmähaastattelutilanteessa odottaa ja millaisia johtopäätöksiä tämän perusteella voi esittää. Milloin ja millä perusteella voidaan tulkita esimerkiksi niukkasnaisuuden tai syväluotaavan pohdinnan kertovan jotakin nuoren kulttuurisesta toimijuudesta, osallisuuden kokemuksista tai toisaalta esimerkiksi ryhmäpaineesta tai halusta antaa sellaisia vastauksia, joita arvelee tutkijoiden odottavan? Nuorten kriittinen tai innostunut suhtautuminen haastatteluhetkellä voi toisin sanoen viestiä monista erilaisista asioista.

Nuorten ääni pitäisi tutkimuksissa huomioida paljon laajemmin kuin ainoastaan haastattelutilanteessa tapahtuvana selkeänä (ja aikuismaisena) puheena. Sanna Aaltonen, Noora Hästbacka ja Antti Kivijärvi (2017) kannustavat kuuntelemaan myös meteliä, kohinaa ja hiljaisuutta. Myös ne voivat olla nuorten osallisuutta ja aktiivista kansalaisuutta. Tutkijan olisi syytä asettua myös vaimeiden, epäselvien tai häiritsevien äänten äärelle ja pyrkiä ymmärtämään ja tulkitsemaan niitä. Esimerkiksi Hair-musikaalissa havaitsimme, kuinka nuoret vilkuilivat toisiaan hämmentävien kohtausten aikana (mm. kappale, jossa lueteltiin kaikkea mahdollista seksiin liittyvää) ja selvästi katsoivat, miten muut reagoivat. Aineistomme, jota kerättiin sekä osallistumalla nuorten elettyyn elämään Taidetestaajat-retkillä osallistuvaa havainnointia toteuttaen että ryhmähaastatteluilla, on otollinen äänten moninaisuuden analysoimiseen myös jatkotutkimushankkeissa.

Kun alkuhaastatteluissa tutustuimme nuoriin ja kun otimme heistä lisää selvää havainnointitilanteissa, pystyimme seurantahaastattelussa käyttämään apuna myös empatiaa tutkimuksen tekemisessä (ks. mm. haastattelu-esimerkki alaluvusta Osallistuva havainnointi).

Osallistuvan havainnoinnin Helsingin ja Pohjois-Karjalan aineistojen osalta purimme ja analysoimme myös kehollisesti ja kuvallisesti Helsingin yliopiston kenttätyökurssilla. Tämän prosessin yhteydessä Reetta Kandolin maalasi kuvan, joka päättyi kirjan kansikuvaksi. Analyysimme on edennyt useana eri analyysikierröksena, joissa kategorisoinnit ja analyysin eri ulottuvuudet ovat kulkeneet lomittain. Analyysilukumme ovat muodostu-

neet dialogisen työskentelyotteemme myötävaikutuksella: toistemme ajattelua ja tekstejä lukien ja kommentoiden hahmotimme yhteistyössä analyysin pääteemat, joita seuraavaksi käsittelemme raporttimme kuudessa analyysiluvussa yksi kerrallaan.

3. Kahdeksasluokkalaisten erilaiset lähtökohdat vastaanottaa, ymmärtää ja kokea taidetta

Tässä luvussa tarkastelemme nuorten harrastuksia ja vapaa-aikaa keskittyen siihen, kuinka erilaiset vapaa-ajan toiminnot voivat tukea nuorten mahdollisuuksia vastaanottaa, ymmärtää ja kokea taidetta. Samalla tavoin kuin taideharrastukset vapaa-ajalla, myös valinnaiset taideaineet tukevat nuoren kulttuurista toimijuutta ja kulttuurikompetenssia. Luvun loppupuolella muodostamme kulttuurisen toimijuuden kategoriat tätä tutkimusta varten sekä analysoimme noviiseja erityisenä tutkimusjoukkona, jolla ei ole ennen Taidetestaajat-matkoja kokemusta niillä kohtaamistaan taidemuodoista. Luvun lopuksi problematisoimme vielä nuorten omien taidekäsitteiden varsin merkittävääkin eroa Taidetestaajat-hankkeessa nuorille esitettyyn taiteeseen.

HARRASTAMINEN JA VAPAA-AIKA

Tutkija1: [...] vietätkö jossain vapaa-aikaa? Oletteko toistenne kotona jos näette? Tai jättekö tänne koululle, tai onko joku muu paikka täällä kartalla?

Manu: Me ollaan aika useasti tuolla (kaupunginosan nimi) keskustassa.

Tutkija1: Joo, tässä keskustassa [...], mä laitan noin [merkitsee paikan karttaan]. Onko siellä muuten elokuvateatteria?

Manu: Ei, se on (kaupungin nimi):ssa. [...]

Sauli: Ei siel oo ku kolme kauppa ja kirjasto (kaupunginosan nimi) keskustassa [...]

Manu: Siel ei oo paljoo nähtävää

Sauli: On siellä puliveivareita

Manu: Ni

(Alkuhaastattelu, Keski-Suomi, pienempi paikkakunta)

Vieraillessamme kymmenellä eri koululla viidessä kaupungissa sekä viidellä pienemmällä paikkakunnalla keräsimme myös tietoa nuorten erilaisista mahdollisuuksista vapaa-ajanviettoon ja harrastamiseen. Yllä lainatussa haastattelussa kaksi kaverusta harrasti aktiivisesti liikuntaa. Jos aikaa harrastamiselta jäi, he tapasivat taajaman keskustassa.

Tuuva-Hongisto ym. (2016) ovat tuoneet esille, että harvaan asuttujen alueiden nuorille koti ja perheen toimintakulttuuri määrittävät pitkälti vapaa-aikaa eikä kulutus-kulttuuri kuulu samalla tavoin nuorten vapaa-aikaan kuin kaupungeissa. Toisaalta on esitetty, että pitkien etäisyyksien ja kuljetustarpeiden takia harvaan asutuilla alueilla perheen taloudelliset resurssit ovat yhteydessä muun muassa nuorten mahdollisuuksiin harrastaa ja tehdä koulutusvalintoja. (Pulkinen & Rautopuro 2017, 43.)

Tutkimusaineistossamme kävi ilmi, kuinka harvaan asutuilla alueilla asuville nuorille luokkakavereiden tapaaminen vapaa-ajalla on selvästi vaikeampaa kuin kaupunkilaisnuorille. Kun liikkuminen on bussin ja koulutaksin varassa, ei koululle voi jäädä koulun jälkeen

ychtä helposti harrastamaan tai hengaillemaan. Myös koulun ulkopuoliset harrastukset saattavat olla kaukana ja vaatia kuljetusjärjestelyitä:

Tutkija1: No entäs teidän harrastukset, [...] harrastatteko te jotakin?

Irina: No mä en tällä hetkellä harrasta mitään

Minea: No mä käyn kerran viikossa showtanssissa

Tutkija1: Missäs se on?

Minea: (paikan nimi)

Tutkija1: Okei! Eli sinne ei oo pitkä matka, vai onko?

Minea: On sinneki semmonen.. viistoista kilometriä. [...] On varmaan vähä enemmänkin..

Tutkija1: Miten sä pääset sinne?

Minea: No iskän kyydillä.

(Alkuhaastattelu, Keski-Suomi, pienempi paikkakunta)

Harrastaminen on käsite, jonka eri ihmiset mieltävät eri tavalla. Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, mikä on harrastamista, ja puheessa esiin nousi nuorten kiinnostuksenkohteita ja vapaa-ajanviettotapoja (myös taideharrastuneisuutta), joita he eivät taustatietolomakkeessa olleet maininneet harrastuksikseen (esimerkiksi piirtäminen). Nuorten vapaa-aikaa voidaankin jaotella vakavaan (ts. tavoitteelliseen, pitkäkestoiseen toimintaan) ja rentoon (ts. nopeaan, sisäisesti palkitsevaan, lyhytkestoiseen) vapaa-aikaan, joista ensimmäiseen lukeutuu useimmiten kodin ulkopuolella tapahtuva säännöllinen harrastaminen ja jälkimmäiseen harrastaminen itseohjautuvasti kotona (ks. mm. Kauppinen 2018b, 42–43).

Tutkiessaan Etelä- ja Keski-Pohjanmaan suomenkielisten 9.-luokkalaisten nuorten kulttuuriharrastuksia ja harrastuksiin liittyviä toiveita Jaana Lähteenmaa ja Teija Strand (2008, 59) totesivat tyttöjen ja poikien kulttuurisen pääoman välisen eron olevan kasvamassa poikien keskittyessä tietokonepelien pelaamiseen ja tyttöjen harrastaessa kulttuuria paljon monipuolisemmin ja enemmän. Lähteenmaa ja Strand (2008, 20–21) nostavat myös esiin kulttuuriharrastuksen tai luovan harrastuksen määrittelyn vaativuuden. Olemme tutkimuksemme aikana pohtineet samaa kysymystä. Erilaiset luovat alat kytkeytyvät usein monin tavoin toisiinsa ja taiteeseen (ks. esim. www.luovasuomi.fi, Luovat alat).

Harrastuksiin, joita selvitettiin erikseen kysymällä mutta joiden jakaumia ei ainakaan tässä yhteydessä esitellä tarkemmin, kuuluvat skeittaus ja ”parkour”, keräily, pöytä- ja lautapelit, kalastus ja metsästys sekä ratsastus. (Lähteenmaa & Strand 2008, 21)

Hyödynnämme tutkimuksessamme Lähteenmaan ja Strandin käyttämää harrastuslajien jaottelua. Kulttuuriharrastuksella tarkoitamme tässä raportissa harrastuksia, joissa harrastaja itse toteuttaa johonkin taidemuotoon (kuten musiikki, kuvataide, teatteri, tanssi) kytkeytyvää toimintaa – esimerkiksi dancehallfusion, keramiikka, sirkus, kitaransoitto ja kynsitaide. Esimerkiksi parkour (l’art du déplacement eli ”liikkumisen taito tai taide”, www.parkourakatemia.fi) ja freerunning ovat luovaa liikkumista ja niitä voidaan lähestyä taiteena, mutta päädyimme tässä tutkimuksessa käsittelemään niitä ensisijaisesti liikuntaharrastuksina. Todettakoon, että esimerkiksi Anni Rannikko (2018) lähestyy

nuorten liikuntakulttuurin uudehkoja lajeja (mm. parkour ja roller derby) vaihtoehtoliikunnan ja liikunnallisen alakulttuurin käsitteiden kautta.

Aineistossamme 61 % tytöistä ilmoitti, että heillä on kulttuuriharrastus. Tutkimukseen osallistuneista pojista 21 % ilmoitti, että heillä on kulttuuriharrastus. Kulttuuriharrastukseksi katsoimme sekä kotona yksin tehtävän (mm. piirtämisen tai pianon soiton) että kodin ulkopuolella säännöllisesti tapahtuvan taideharrastamisen (esim. tanssi, sirkus tai teatteriharrastus). Uudellamaalla saimme kerättyä kaikkien nuorten harrastetiedot. Keski-Suomessa ja Varsinais-Suomessa oli vain yksi oppilas, jolta harrastetieto puuttui tai joka koki, ettei hänellä ole harrastusta. Lapissa harrastetieto puuttuu neljältä oppilaalta, Pohjois-Karjalassa kahdelta. Suurimmalla osalla haastatelluista nuorista oli yksi tai useampi harrastus, kun mukaan lasketaan kaikki harrastukset. Osa nuorista harrasti itsenäisesti kotona tai kotoa käsin liikuntaa, käsitöitä, piirtämistä tai musiikkia.

Lähteenmaa ja Strand (2008, 20) käsittelevät myös tietokonepelejä pohtiessaan, mikä on luova harrastus tai kulttuuriharrastus ja mikä ei. He toteavat, että vaikka tietokonepelit kytkeytyvät vahvasti isojen kansainvälisten yhtiöiden kaupalliseen voitontavoitteluun, tästä tuskin voidaan päätellä, että niiden pelaaminen ei voisi olla luovaa. Pelit voivat myös sisältää lukuisia taidemuotoja tai luovien alojen eri elementtejä (mm. animaatio, musiikki) (ks. www.luovasuomi.fi, Luovat alat). Tutkimusaineistomme sisältää niin ikään haastattelujen pohdintaa siitä, onko pelaaminen taidetta ja millainen pelaaminen (tai esimerkiksi YouTube-toiminta) voisi sitä olla. Kiinnostavaa oli myös, että kukaan nuorista ei ilmoittanut harrastukseksi tai vapaa-ajan toiminnakseen television katselua.

Olemme tässä tutkimuksessa identifioineet kulttuuriharrastuneisuuden yhtäältä sen perusteella, miten usein nuoret kertoivat harrastavansa taidetta (tämä tieto pohjautui jokaisen omaan kokemukseen siitä, mikä on taidetta), ja toisaalta sen perusteella, tuliko haastattelussa tai esitietolomakkeessa esille kodin ulkopuolella tai kotona aktiivisesti/säännöllisesti tapahtuvia taide- ja kulttuuriharrastuksia. Tässä olemme rajanneet kulttuuriharrastuskategorian ulkopuolelle uudet luovat liikuntalajit, tietokone- ja muut pelit sekä Lähteenmaan & Strandin edellä käsitellyssä jaottelussa mainitsevat harrastukset.

Jorma A: Mm... mä en oikein tiää miten määritellään taide

Tutkija2: Niin se on hyvä kysymys, vähän sen m-, oisko sul jotain esimerkii, mikä vois olla?

Jorma A: Jos vaik elokuvis käyminen [...]

Patrik?: Onks Youtube taidetta? (taustalla naurahdus)

Kimmo?: [No riippuu mitä sä katot

Joku: [Täi no mm

Tutkija2: [Nii riippuu varmaan

Tutkija2: mitä siä tekee [...]

Tero tai Jorma A?: [Fortnite (epäselvää) ei oo (epäselvää)

Tero tai Jorma A?: [varmaan

Patrik: Mut jos mä katon Fibra (?) -videoja

Joku: No ei se oo [...]

Jorma A?: Jos sä katot sielt jonkun jazzkonsertin niin sitte (taustalla naurahdus)[...] Katoksä joskus jazzkonserttia?

(Seurantahaastattelu, Turku)

Haastattelulainaus esimerkillisesti tuo esiin, kuinka varsinkin poikien joukossa nuorisokulttuurisesti ja heidän elämismaailmassaan luontevasti yhteiseen keskusteluun nostettavia taidemuotoja olivat YouTube-videot, pelit ja elokuvissa käyminen. Vastaavasti heidän sosiaalisessa maailmassaan jazzkonserttien kuuntelu edes YouTube-videolta koettiin oudoksi tai vieraaksi.

Taulukko 4. Luovat alat oppiaineina koulussa, nuorten harrastuksissa ja Taidetestaajat-hankkeessa

Luovat alat (vrt. luovasuomi.fi)	Taidetestaajat-hankkeessa toteutuu tutkimusaineiston perusteella	Peruskoulun yläluokilla pakollisina oppiaineina	Tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden	
			Yläkoulun valinnaisaineet	Ilmoittamat vapaa-ajan harrastukset ja toiminta
Animaatio			x	
Antiikki ja taidekauppa				
Arkkitehtuuri				
Digitaaliset pelit			x	pelaaminen
Elokuva	Elokuvamusiikki, valokuvat elokuvista		x	katsominen yleistä
Kirjallisuus	Teatteritarinoiden kautta	x	x	sanataide, kirjallisuus, lukee välituntisin
Kuvataide ja taidegalleriat	Kohteena	x	x	piirtäminen, manga, kynsitaide
Käsityö		x	x	kynsitaide, käsityöt
Markkinointiviestintä				
Muotoilu			x	kynsitaide, ”taiteilu”
Musiikki	Kohteena	x	x	kuuntelu, soitto, laulaminen
Tanssi	Kohteena		x	monia tanssilajeja
Teatteri ja sirkus	Kohteena		x	molempia

Olemme taulukkoon 4 koostaneet listauksen luovista aloista (luovasuomi.fi-sivustolta) ja verranneet tätä listausta niihin aloihin, jotka ovat kohteina Taidetestaajat-hankkeessa, pakollisina oppiaineina peruskoulun yläluokilla, tutkimukseen osallistuneiden nuorten valinnaisaineina sekä heidän ilmoittaminaan vapaa-ajan harrastuksina tai -toimintoina. Taulukosta selviää, että kirjallisuus, kuvataide ja musiikki näyttäytyvät vahvoina aloina, joihin kaikilla oppilailla on kosketus peruskoulun pakollisten oppiaineiden kautta. Osalla tutkimukseemme osallistuneista nuorista oli sekä koulusta että vapaa-ajalta kosketusta tanssiin, teatteriin ja sirkukseen, mutta kaikilla nuorilla sitä ei ollut. Romeo ja Julia sekä Pähkinänsärkijä olivat entuudestaan osalle nuorista tuttuja tarinoita elokuvista, muut tarinat olivat entuudestaan vieraita. Osa elokuvamusiikkikappaleista oli entuudestaan tuttuja niille nuorille, jotka vierailivat UMO Helsinki Jazz Orchestran elokuvamusiikkikonsertissa. Teoksissa oli myös kohtauksia, jotka olivat nuorille tuttuja jostain muualta kuin klassikko-teoksen alkuperäissovituksista, samalla kun alkuperäisteos saattoi olla täysin tuntematon.

Esimerkiksi moni nuori tunnisti Hair-musikaalin ”Let the sunshine in” -kappaleen, koska se kuului matkamainoksessa samana keväänä, kun nuoret kävivät musikaalissa.

Taidetestaajat-ohjelmisto painottuu kuvataiteeseen, musiikkiin, tanssiin, teatteriin ja sirkukseen. Elokuva-tematiikkaa on myös, mutta selvästi edeltäviä vähemmän. Muita luovan alan muotoja ei Taidetestaajat-hankkeessa ole pääkohteena, toki ne saattavat tulla välillisesti esiin, kuten esimerkiksi kirjallisuus teatterin ja teatteriklovnerian kautta.

KULTTUURIN KULUTTAMINEN VAPAA-AJALLA

Kulttuuripalveluiden merkitystä nuorille on myös aiemmin tutkittu Nuorisotutkimusverkostossa (mm. Kotilainen ym. 2010; Vilmilä 2016; Kiilakoski & Tervahartiala 2015). Nuorisobarometrin kyselyaineistossa (Myllyniemi 2009) on aiemmin havaittu selvä yhteys nuoren omien luovien harrastuksien määrän ja kulttuuripalveluiden tärkeänä pitämisen välillä. Kyseisessä *Taidekohtia*-nuorisobarometrissä eri kulttuuripalveluiden merkitystä nuorille selvitettiin kysymällä niiden tärkeydestä elämän ja vapaa-ajanviihtelyn kannalta. Kaikkein tärkeimpänä vastanneet pitivät nimenomaan konsertteja tai keikkoja (muita kuin sinfonia- ja kamarimusiikkikonsertteja), jotka ovat ainakin melko tärkeitä taide- ja kulttuuripalveluita lähes neljälle viidestä (mt.) 15–29-vuotiaasta. Taidetestaajat-hankkeeseen osallistuvat nuoret ovat saman ikäisiä kuin Nuorisobarometriin vastanneista kaikkein nuorimmat tai vielä vuotta heitä nuorempia.

Nuorisobarometrissä (Myllyniemi 2009, 59) eri kulttuuripalveluiden merkitystä nuorille selvitettiin kysymällä niiden tärkeydestä elämän ja vapaa-ajanviihtelyn kannalta (vastausvaihtoehtoina erittäin tärkeä, melko tärkeä, vain vähän tärkeä, ei lainkaan tärkeä, en osaa sanoa). Annetuista vastauksista rakennettiin summamuuttuja, jossa olivat mukana seuraavat samalle faktorille voimakkaasti latautuvat muuttujat: ooppera, taidemuseot, teatteri, taidemusiikkikonsertit, muut konsertit ja kirjastojen palvelut. Tällä summamuuttujalla ei juuri ole havaittavissa sukupuolen ja iän mukaisia eroja. Alumuuttujista pääkaupunkiseutu erottuu selvästi: summamuuttujaan sisällytyt kulttuuripalvelut ovat vähemmän tärkeitä pääkaupunkiseudun nuorille kuin muille.

Nuorisobarometrin (Myllyniemi 2009) tuloksista käy myös kiinnostavasti ilmi, kuinka koulutuspaikan mukaisessa vertailussa kulttuuripalvelut ovat tärkeimpiä lukiolaisille ja yliopisto-opiskelijoille, vähemmän tärkeitä puolestaan ammatillisen linjan valinneille sekä peruskoululaisille. Taidetestaajat-hanke osuikin mielenkiintoiseen kohtaan nuorten elämässä: ajanjaksoon, jolloin kulttuuripalvelut eivät ole kovinkaan tärkeitä ja jolloin toisen asteen koulutuspaikoista on jo ryhdytty keskustelemaan, mutta valintaa ei vielä ole ainakaan virallisesti tehty. Huomattavin yhteys kulttuuripalveluiden tärkeänä pitämiseen on kuitenkin vastaajan omien luovien harrastusten määrällä. Yhteys on suoraviivainen ja selkeä: mitä enemmän ja monipuolisempaa on oma luova toiminta, sitä tärkeämmäksi myös kulttuuripalvelut koetaan. Tätä yhteyttä tarkastelemme myös tässä tutkimuksessa.

Keräsimme alkuhaastatteluissa systemaattisesti tiedon siitä, kuinka monta kertaa nuori oli viimeisen vuoden aikana vapaa-ajallaan käynyt teatterissa, konsertissa, tanssiesityksissä, museossa, taidenäyttelyssä, sirkuksessa, oopperassa ja elokuvissa (ks. liite 5). Näistä elokuvat olivat selvästi suosituin kulttuurimuoto.

Tutkija2: [...] täältä, luokan kanssa sitten. Mites sitte tuleeks käytyä teatterissa tai konserteissa?
 Aukusti: No mä kävin kerran, oon käynyt nyt jonku vuoden aikana ni, teatterissa
 Tutkija2: Joo-o
 Aukusti: mut ei silleen et on ne ihan jees mut kyl mä enemmän tykkään leffoista
 Tutkija2: Joo, okei joo. Mites Harri?
 Harri: Ei käynyt
 Tutkija2: Ette oo käynyt teatterissa?
 Harri: Ei
 Tutkija2: Joo. Okei. Mikä, muistaksä mikä teatteriesitys se oli? (kysyy Aukustilta)
 Aukusti: Se oli joku, joku Tulitikutyttö tai joku, mikä se oli
 Tutkija2: [Ahaa joo
 Aukusti: [se myi jotain tulitikkuja joku semmonen (naurahtaa)
 Harri: [(naurahtaa)
 Maaria: Joo, tiedän kyllä sen, oon nähnyt leffan mut en oo tainnu nähdä teatterissa koskaan
 Aukusti: Joo
 Tutkija2: Joo. Mikäs Harri sun lempielokuva on?
 Harri: En tiedä
 Tutkija2: Onko paljon hyviä vai
 Harri: En mä tiedä (epäselvää)... Vaikka Black Panther
 Tutkija2: Black Panther
 (Alkuhaastattelu, Turku)

Tutkimuksemme osallistuneista nuorista ainoastaan kuusi ilmoitti, ettei ollut kuluneen vuoden aikana käynyt kertaakaan vapaa-ajalla missään taustatietolomakkeessa (liite 5) kysytyssä kulttuurikohteessa. Täydellinen kulttuurikohteiden käyttämättömyys on aineistossamme siis harvinainen poikkeus. Lapin pienen paikkakunnan tutkimukseen osallistuneet nuoret käyttivät keskimäärin 3,6 kertaa edellisen vuoden aikana jotakin kulttuuripalvelua, toiseksi vähiten palveluita käytettiin Uudenmaan pienellä paikkakunnalla, jossa nuoret ilmoittivat keskimäärin 5,6 käyntiä edellisvuoden aikana. Nämä olivat myös ainoat tutkimuskoulut, joissa kaksi oppilasta ilmoitti, ettei ollut edellisvuoden aikana käyttänyt kulttuuripalveluita lainkaan (muissa kouluissa korkeintaan yksi oppilas vastasi näin). Jos mittariksi otetaan se, kuinka montaa erilaista kulttuuripalvelua nuoret vähintään ilmoittavat käyttäneensä edellisen vuoden aikana ja kuinka monta käyntiä he vähintään ilmoittavat, ovat Joensuun tutkimuskoulun oppilaat kaikkein aktiivisimpia: he kävivät keskimäärin 12,8 kertaa jossain kulttuurikohteessa, ja kaikki olivat käyttäneet vähintään kolmea erilaista kulttuuripalvelua kuluneen vuoden aikana.

VALINNAISET TAIDEAINEET YLÄKOULUSSA

Yläkouluissa opetus koostuu kaikille yhteisestä opetuksesta ja valinnaisaineista, joiden kirjo vaihtelee koulukohtaisesti. Taito- ja taideaineiden vähimmäistuntimäärä on esimerkiksi Helsingissä 7.–9. luokille yhteensä seuraava: musiikki 1, kuvataide 2, käsityö 3, liikunta 6, kotitalous 3. Tunnit painottuvat 7. luokalle. Taidetestaajat-hanke kiinnittyi valinnaisaineista vahvimmin musiikkiin ja kuvataiteeseen.

Valtioneuvoston asetuksessa [...] vuosiluokille 7–9 osoitetaan kullekin taide- ja taitoaineelle (musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta, kotitalous) kaikille yhteisen opetuksen vähimmäistuntimäärä. Lisäksi näiden oppiaineiden opetukseen osoitetaan [...] vuosiluokille 7–9 yhteensä viisi vuosiviikkotuntia, joista tuntijaossa käytetään nimeä taide- ja taitoaineiden valinnaiset. Valinnaiset tunnit ovat osa yhteisinä oppiaineina opetettavien taide- ja taitoaineiden opetusta ja ne myös arvioidaan osana tätä opetusta. (OPS 2014, 96–97)

Taito- ja taideaineiden on todettu parantavan muistia ja luovaa ongelmanratkaisutaitoa. Ne tarjoavat myös tilaisuuksia kokea erilaisia tunteita ja harjoitella tunnetaitoja, joilla on katsottu olevan yhteys esteettiseen kokemukseen ja päätöksentekokykyyn (Kontturi 2017, 96). Tiedustelimme systemaattisesti seurantahaastatteluissa oppilailta, millaisia taideaineita heidän koulussaan on mahdollista valita.

Tutkija1: Onko teillä mahdollisuus ottaa valinnaisia musiikkitunteja tai jotain syventävää? [...]
 Minea: Kyllä oli, valinnaisena, mutta mikään niistä ei toteutunut! Toteutui tosi vähä aineita (naurahtaa) noissa valinnaisissa
 Tutkija1: Voi ei [...] Olisitteko te valinnut jotain kulttuurijuttuja jos olisi ollut mahdollisuus, tai jotain taidejuttuja?
 Minea: No olin valinnut jonkun laulukurssin, koska olisin ehkä halunnut opetella laulamaan.
 Tutkija1: Joo!
 Minea: En kyl yhtään osaa, mutta (naurahtaa) [...] ei toteutunut.
 Tutkija1: Hmh, joo, tosi harmi.
 (Alkuhaastattelu, Keski-Suomi, pienempi paikkakunta)

Kuten haastattelulainaus kertoo, aina koulut eivät onnistu järjestämään oppilaiden valitsemia ja toivomia taito- ja taideaineita. Valinnaisia saattaa pienemmissä kouluissa toteutua vähemmän kuin isoissa kouluissa, mutta poikkeuksiakin löytyy myös tutkimuskouluistamme. Valinnaisaineista olimme erityisen kiinnostuneita niin sanotuista taideainevalinnoista. Taideaineiksi tässä tutkimuksessa katsoimme musiikin, kuvaamataidon, käsityön, luovan liikkumisen ja ilmaisutaidon sekä näihin vertautuvat koulukohtaiset erityiskurssit, kuten valokuvaus. Kouluilla saattoi olla hyvinkin omanlaisiaan valinnaisaineita:

Ernesti: [...] valinnaisaineita on [...] ilmaisutaito ja [...] käsityön taisin ottaa... ja kotitalouen otin myös
 Tutkija1: Ja kolmeko niitä teillä on, valinnaisia?
 Ernesti: Ja sit oon taas ottamas biologian syventävän kurssin [...]
 Aava: [...] ilmaisutaito ja biologian syventävä kurssi, sitten on [...] kotitaloutta ja sit on vielä kasvukurssi siinä pitää kerätä kasveja (naurahtaa)
 Irma: [...] minä otin tuota maa- ja metsätalouden ja biologian syventävän kurssin ja kotitaloutta [...]
 Ira: [...] mä otin kotitalouden, ilmaisutaidon ja perinnekurssit, ATK ja... pelillinen matematiikka [...]
 Peppi: [...] otin köksän, ilmaisutaidon, pelillisen matikan, ATK:n... perinnekurssin ja... (taustalla naurahdus) emmä muista enempää niitä (naurua)
 Ira?: Ei muuta oo, meil on kuus kurssia yhteensä
 Tutkija1: Kuus kurssia valinnaisia?
 Useampi haastateltava: Joo
 Aava tai Ira?: Ja osa niistä on että niihin menee kaks kurssia ja osaan menee yks kurssi

Tutkija1: [...] Oletteko tehneet... ilmaisutaidossa tai käsitöissä tai perinnekurssilla jotain taidetta?
Ira: No perinnekurssilla me tehdään Pepin kanssa nyt sarjakuvaa ja otetaan valokuvia. Tehdään semmoinen, en mä tiedä mikä se on, mutta siis valokuvia ja siitä siinä kerrotaan että mitä tapahtuu ja se on yks osa siitä Kalevalasta, sellainen, runo.
(Seurantahaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Valinnaisainetiedot kerättiin kaikilta tutkimukseen osallistuneilta oppilailta, ja tietoa hyödynnettiin nuorten kulttuurisen toimijuuden kategorisoinnissa. Kategorisoinnin haasteena on, miten rajata se, mikä lasketaan taiteeksi ja mikä ei. Moni oppilas oli sitä mieltä, että liikunnassa ja kotitaloudessa voi myös tehdä taidetta. Jätimme nämä valinnaisaineet kuitenkin huomioimatta kategorisointeja tehdessämme. Liikunta ja kotitalous ovat myös kaikkein suosituimpia valinnaisaineita, jolloin oppilaiden välille syntyy selvempiä eroja, kun ne jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Seurantahaastatteluissa tiedustelimme osassa ryhmistä nuorten 9. luokan valinnaisaineista: jatkuvatko samat valinnaiset vai ovatko nuoret tekemässä muutoksia. Samalla tiedusteltiin kokevatko nuoret, että Taidetestaajat-retket olisivat vaikuttaneet heidän valinnaisainevalintoihinsa. Useimmat oppilaat olivat tehneet valinnaisainevalintansa 9. luokalle ennen Taidetestaajat-retkiä.

NUORTEN KULTTUURISEN TOIMIJUUDEN KATEGORIAT

Tutkija1: No miksi taide kiinnostaa?
Aava: Hmm no mun mielest se vaan on mielenkiintoista, varmaan justiin ku ite soittaa pianoa ja sitte ku osaa soittaa ni se on kivaa (naurahtaa) [...] Ja minusta on hienoa tai mukavaa kattoo esimerkiksi kaikkia valokuvia ja tuommosia, jos ne tuntuu minun silmään mukavalta.
(Seurantahaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Hyödynnämme tässä tutkimuksessa viimeaikaisen kulttuurihyvinvointikeskustelun määritelmää⁶ kulttuurisesta toimijuudesta, jossa ihminen nähdään kulttuuritoimijana kolmessa erilaisessa roolissa: kokijana, osallistujana ja tekijänä. Toimijuuden sisällöt jakautuvat näihin ulottuvuuksiin seuraavasti:

1. *Arjen kulttuuri*: kulttuuri osana arjen ympäristöjä ja arkista toimintaa; arjen elämykset. Esim. lukeminen, musiikin kuuntelu, ruokakulttuuri, elokuvat, pelit, retket, taide ja estetiikka osana rakentamista ja viihtyisiä ympäristöjä. Tässä tutkimuksessa keräsimme systemaattisesti tiedon oppilaan ilmoittamista valinnaisaineista.
2. *Taiteen ja kulttuurin kokeminen osallistujana*. Esim. museo- ja näyttelyvierailut, teatteriesitykset, konsertit, esitysten seuraaminen. Tässä tutkimuksessa keräsime-

6 Ks. esimerkiksi Pirkanmaan kulttuurihyvinvointi-indikaattorit 2019 (4. dia): <http://steso.fi/data/documents/Siltanen-Kulttuurihyvinvointi-indikaattorit-08.2018.pdf> (viitattu 13.5.2019)

me systemaattisesti tiedon oppilaan ilmoittamasta kulttuuripalveluiden käyttämisestä vapaa-ajalla.

3. *Oma taide- ja kulttuuriharrastuneisuus, osallistava taidetoiminta*: oma ilmaisu, omaehtoisesti tai ryhmässä ohjattuna. Esim. piirtäminen, maalaaminen, soittaminen, kirjoittaminen, laulaminen, kädentaidot, näytteleminen, valokuvaus, sirkus, mediataide, tanssi. Tässä tutkimuksessa keräsimme systemaattisesti tiedot oppilaan taide- ja kulttuuriharrastuksista sekä siitä, kuinka usein hän ilmoittaa harrastavansa taidetta.

Systemaattisesti oppilailta kerätyn tiedon avulla muodostimme tähän tutkimukseen nuorten kulttuurisen toimijuuden neljä erilaista kategoriaa:

Erittäin paljon kulttuurista toimijuutta (K1)

- Harrastaa taidetta ”päivittäin” tai ”päivittäin/viikoittain”
- Useimmat käyneet myös yli 12 kertaa vuodessa kulttuuripalveluissa, mutta päivittäin harrastaminen riitti tähän kategoriaan
- Esiintyy/tekee itse taidetta
- Vapaa-ajan taideharrastus
- Valinnaisena vähintään yksi taideaine

Paljon kulttuurista toimijuutta (K2)

- Harrastaa taidetta ”viikoittain”
- Vapaa-ajan taideharrastus, mutta ei pakollinen
- Useimmat käyttäneet kulttuuripalveluita vapaa-aikana 6–12 kertaa vuodessa, mutta säännöllinen vapaa-ajan taideharrastus yhdessä valinnaisen taideaineen kanssa riitti tähän kategoriaan
- Valinnaisena vähintään yksi taideaine

Jonkin verran kulttuurista toimijuutta (K3)

- Harrastaa taidetta ”viikoittain”, ”kuukausittain” tai ”harvemmin”
- Ei ilmoita harrastavansa vapaa-ajalla kulttuuriin/taiteeseen liittyvää
- Kuluttaa kulttuuripalveluita vapaa-aikana 2–5 kertaa vuodessa
- Ei välttämättä valinnaisena taideaineita

Hyvin vähän kulttuurista toimijuutta (K4)

- Harrastaa taidetta ”viikoittain”, ”kuukausittain” tai ”harvemmin”
- Ei ilmoita harrastavansa säännöllisesti tai ohjatusti vapaa-ajalla kulttuuriin/taiteeseen liittyvää
- Ei kuluta kulttuuripalveluita vapaa-aikana (0–1 / vuosi)
- Ei välttämättä valinnaisena taideaineita

Kategorisoiminen eli luokittelu on keino ottaa käsitteellisesti haltuun ihmisiä, ihmisryhmiä ja sosiaalisia tilanteita sijoittamalla niitä yhteisen nimittäjän alle (ks. Korkiamäki 2009, 87). Kun tarkastelemme haastateltuja kulttuurisen toimijuuden kategorioissa, huomaamme, että 65 % haastatelluista on erittäin paljon tai paljon kulttuurista toimijuutta. Näin on alueellisesti joka puolella Suomea. Niitä nuoria, joilla on hyvin vähän kulttuurista toimijuutta, on selvästi vähemmän kuin muita nuoria, ainoastaan 6 %. Pohjois-Karjalasta, Varsinais-Suomesta ja Keski-Suomesta näitä nuoria ei ole lainkaan aineistossamme.

Oppilaan kulttuurinen toimijuus koostuu siis niistä nuoren kulttuuri- ja taidetoimijuuteen liittyvistä olottuvuuksista, jotka hän kykenee haastatteluhetkellä suullisesti tai kirjallisesti esittämään haastattelijalle. Monessa ryhmähaastattelutilanteessa ne nuoret, jotka olivat aktiivisimpia kulttuuritoimijoita, pystyivät alkuhaastattelussa muita moniulotteisemmin määrittelemään, mitä taide on, sekä seurantahaastattelussa monisanaisemmin kertomaan Taidetestaajat-kokemuksistaan.

Tutkija1: [...] haluatteko tästä retkestä kertoa [...] Muistatteko te mitä te ootte vastannu et minkälaisia tunteuksia [...] taide herätti?

K4: Mul oli varmaan iloa ja hämmennystä (taustalla ääni)

Tutkija1: Muistakko mikä siellä hämmensi?

K4: No ne kuvat

Tutkija1: Minkälaiset kuvat hämmensi?

K4: Sekavat

Tutkija1: Okei! Oli semmosia mistä ei oikein ymmärtäny et mitä ne esittää, vai?

K4: Joo

Tarkastelimme systemaattisesti myös sitä, kuinka ”kaikkiruokaisia” nuoret ilmoittivat olevansa vapaa-ajan taide- ja kulttuuripalveluiden kuluttamisessa. Katsoimme nuorten olevan ”monikuluttajia”, jos he olivat vierailleet vähintään kolmessa erityyppisessä kohteessa. 17 oppilasta ilmoitti käyttäneensä vain yhdenlaisia kulttuuripalveluita kerran kuluneen vuoden aikana tai ei ollenkaan. Joka kymmenes tyttö ja joka neljäs poika ilmoitti käyttäneensä vapaa-ajalla kuluneen vuoden aikana ainoastaan yhdenlaisia kulttuuripalveluita tai ei yhtäkään. Aineistossamme on myös sellaisia nuoria, jotka eivät käytä kulttuuripalveluita uskonnollisista syistä. Myös perheen suuri koko näyttäisi joltain osin vaikuttavan kulttuuripalveluiden käyttämättömyyteen. Toki voi olla, että nuori on esimerkiksi käynyt erityyppisissä konserteissa ja silti tullut kategorisoiduksi ”yhden lajin vierailijaksi”. Emme siis voi analysoida, ovatko nuoret kuluttaneet kyseistä kulttuurimuotoa monipuolisesti vai yksipuolisesti, jos he ilmoittivat käyneensä kyseisessä kulttuuripalvelussa useamman

kerran. Yhtä nuorta lukuun ottamatta niillä nuorilla, jotka ilmoittivat ainoastaan yhden tyyppisestä käynnistä, ainoat käynnit olivat elokuviin. Poikkeuksen tähän muodosti yksi nuori, joka oli käynyt ainoastaan kerran teatterissa. Lähes kaikilla ”monikuluttajilla” elokuvat olivat yhtenä ilmoitettuna kulttuurimuotona.

TAIDETESTAAJAT-VIERAILUIDEN NOVIISIT ERITYISENÄ TUTKIMUSJOUKKONA

Seuraavaksi tarkastelimme koulukohtaisesti, kuinka paljon aineistostamme löytyy sellaisia nuoria, joille toinen tai molemmat taidevierailut olivat ensikosketus kyseiseen taide-
muotoon. Toisin sanoen nuoret ilmoittivat, etteivät olleet koskaan aiemmin vierailleet kyseisessä taidemuodossa. Vähintään toinen kohde oli ensikokemus peräti 47 %:lle tutkimukseen osallistuneista nuorista. 15 %:lle molemmat kohteet olivat uusia (ts. tuplanoviisit), ja 32 %:lle toinen kohde oli uusi.

Kuten taulukosta 5 käy ilmi, Lapin pienemmän paikkakunnan koulusta kaikki olivat noviiseja, yhtä lukuun ottamatta tuplanoviiseja. Rovaniemen molemmat kohteet olivat teatteria, ja tutkimukseen osallistuneista nuorista kaikille teatteri oli taidemuotona entuudestaan tuttu, jolloin noviiseja ei Rovaniemellä ollut yhtäkään. Myös Uudenmaan pienemmän paikkakunnan koulussa oli merkittävän monta tuplanoviisia, Varsinais-Suomen ja Turun kouluissa noviiseja oli varsinkin toisen taidelajin osalta. Joensuun koulussa yhtä oppilasta lukuun ottamatta sirkus oli uusi taidemuoto. Joensuun oppilaat olivat aktiivisia kulttuurin parissa muuten, ja heidän ”noviisuuutensa” näyttäytyikin ryhmähaastattelussa innostuneisuutena enemmän kuin hämmennyksenä, joka määreenä ilmentää varsinkin Uudenmaan koulun oppilaiden kokemuksia.

Taulukko 5. Tutkimusaineiston noviisit.

	Tuplanoviiseja	Noviiseja toisen taidelajin osalta	Noviisien osuus nuorista yhteensä
Lappi	4	1	100 %
Rovaniemi	0	0	0 %
Uusimaa	7	5	86 %
Helsinki	0	5	25 %
Varsinais-Suomi	1	8	75 %
Turku	3	6	92 %
Keski-Suomi	0	1	20 %
Jyväskylä	2	1	30 %
Pohjois-Karjala	0	5	38 %
Joensuu	0	4	80 %
Yhteensä 53 noviisia / 113	17 (15 %)	36 (32 %)	47 %

Teatteriklovnaria oli taidemuotona nuorille etupäässä uusi, ja se erosi selvästi perinteisestä teatterista – toisin sanoen teatteriklovnarian ymmärtämistä ei edesauttanut, vaikka teatteri sinänsä olisi ollut tuttu. Uudenmaan pienemmällä paikkakunnalla etenkin teatteriklovnariavierailuihin jatkossa suhtauduttiin kaikkienensa negatiivisesti. Huomioitava seikka on myös, että Lapin koulussa oli tehty teatteriklovnariaa edeltävät ennakkotehtävät, Uudenmaan koulussa ei. Lapin koulussa kokemus Punaisesta viivasta oli paljon myönteisempi kuin Uudenmaan pienellä paikkakunnalla. Ylipäätään teatterista oli lähestulkoon kaikilla oppilailla aikaisempi kokemus, mutta Uudenmaan pienemmän paikkakunnan koulusta löytyy aineistostamme useampikin oppilas, joka oli nyt ensi kertaa teatterissa.

Taidetestaajat-hankkeen vaikuttavuutta arvioitaessa olisi oleellisinta tavoittaa noviisien kokemukset – heille kun Taidetestaajat-vierailut olivat ainutlaatuisia ensikokemuksia. Jatkossa vastaavanlaisia suurhankkeita suunniteltaessa olisi perusteltua suunnitella taidekokemus ensisijaisesti noviiseille. Pyrimme huomioimaan tulevissa analyysiluvuissa noviisit erityisryhmänä.

NUORTEN OMAT TAIDEKÄSITYKSET

Jorma A: ja välitunnilla mä oon puhelimella joko penkillä tai sit pelaan koripalloo ja vapaa-ajalla scoottaan, pelaan pleikalla, oon trampalla ja.. näin.
(Alkuhaastattelu, Turku)

Tässä alaluvussa pohdimme taiteen ja harrastusmuotojen rajojen hahmottamisen vaikeutta. Taidetestaajat-hanke lomittuu kahdeksaluokkalaisten kaikkeen muuhun elettyyn todellisuuteen. Pyrittäessä tavoittamaan, miten ja kenelle hanke mahdollistaa taidekokemuksia sekä mitkä tekijät niitä estävät, tulee väistämättä myös yksinkertaistaneeksi asioita. Ilmiöiden moninaisuuden tietoinen huomiointi on siksi tärkeää. Koko tutkimusprosessin ajan olemme kriittisesti pohtineet, minkälaista taidetta Taidetestaajat-hankkeessa esitetään, minkälaisia osallistumisen muotoja kahdeksaluokkalaisten hankkeessa tarjotaan, minkälaisia ovat nuorten arjen kulttuurit sekä heidän oma taide- ja kulttuuriharrastuneisuutensa – ja miten nämä eri ulottuvuudet käyvät vuoropuhelua hankkeessa tai eivät käy.

Taidetestaajat-hanke pyrkii vaikuttamaan siihen, että jokainen, taustastaan riippumatta, voisi kokea, että taide on tarkoitettu juuri hänelle. Taide voi myös antaa mahdollisuuden kohdata asioita ja tapahtumia, jotka eivät juuri nyt ole omassa elämässä toteutettavissa. Haltioitumisen kokemus upean taideteoksen äärellä voi itsessään painua loppuelämäksi mieleen ja tunnemuistiin. Jyväskylän seurantahaastattelussa haastateltava kuvasi kokemustaan Hair-musikaalista seuraavalla tavalla: "[...] se oli nii (naurahtaa) outo nii sitte sitä oli ns pakko kattoo". Joskus senhetkisen "sulattamiskyvyn" ylittävä taidekokemus, johon liittyy liian suuri uuden informaation tulva, voi kuitenkin saada taidekiinnostuksen heräämisen sijasta aikaan välttämisreaktion. Toki kokemus voi olla kielteinen myös muista syistä.

Piia Rantala-Korhonen (2012) siteeraa John Deweytä, joka vuonna 1934 kirjoittaessaan taiteesta kokemuksena painotti taiteen ensisijaista tehtävää tuottaa esteettinen elämys ja korosti esteettisen elämyksen yleisinhimillistä luonnetta. Rantala-Korhosen mukaan Dewey (2010) kritisoi sitä, miten taide eristettiin korkeakulttuurin laitoksiin ja "kiellettiin kouluja käymättömältä rahvaalta kyky ymmärtää taidetta". Siksi on kysyttävä, mikä

kaikki nykyhetkessä ja historiassa vaikuttaa ihmisten käsityksiin ja kokemuksiin taiteesta ja siitä, kuka voi tehdä taidetta, mikä ”hyväksytään” taiteeksi ja kenen näkökulmasta ja millainen taidesuhte tai taiteen lukutaito olisi kullekin tarpeellinen.

Taide pakenee kaikkia määrittely-yrityksiä, mutta ne kaikki kasvattavat yhteistä ymmärtämystämme taiteesta. Taiteen vapauden ydin onkin siinä, ettei sitä voi kahlehtia määrämittaan, vakiintuneisiin kaavoihin tai standardoidulle arviointiasteikolle. Taide elää kulttuurissa, ajassa ja paikassa, ihmisten kokemusmaailmassa. (Rantala-Korhonen 2012)

Sekä nuoret että me tutkijat koimme epävarmuutta siitä, mikä pitäisi määritellä taiteeksi tai kulttuuriksi, kun tarkastellaan nuorten harrastuksia, vapaa-ajan vieton tapoja tai ihan vain välituntitoimintaa (ks. mm. lainaus tämän alaluvun alussa). Kulttuuri laajasti ymmärrettynä käsittää kaiken ihmisen toiminnan, ja taide on osa kulttuuria (Rantala-Korhonen 2012). Taiteen kokemista ja tekemistä voi opettaa ja oppia, mutta tämä on prosessi eikä tapahdu hetkessä, yhden vierailun aikana (ks. myös Tuomikoski 1987, 33). Pistemäisillä interventioilla, joihin Taidetestaajat-hankekin lukeutuu, saavutetaan harvemmin pysyvää ja pitkäkestoista muutosta.

Haastattelutilanteissa oli viitteitä siitä, että Taidetestaajat-hankkeen tarjoamat taidekokemukset – varsinkin yhdistettynä kahteen tutkimushaastattelutilanteeseen – olivat kokonaisuutena tuottaneet nuorelle laajempaa ymmärrystä taiteesta:

Tutkija1: [...] No mitäs tämä Taidetestaajat-sana nyt teidän mielestä tarkoittaa [...]?

Viivi: No ehkä sillee, et haetaan filiksiä, tollasista taiteeseen liittyvistä jutuista

Tutkija1: [Joo

Elsa: [Nii

Elsa: [...] sellainen että, on laajempi käsitys mitä kaikkea taide voi olla. Et se voi olla periaatteessa mitä vaan eikä tyyliin just joku, maalaus tai [...] piirustus.

Tutkija1: Aivan. Totta

Elsa: eikä sen tarvi olla mikään museon seinällä oleva, vaan et se voi olla ihan kotonakin, jossain, pöydän laatikossa (naurahtaa) [...]

Susanna: Mul tulee ehkä mieleen just [...], että testataan jotain uutta, et sitten voidaan sanoa et tämä olikin ihan kivaa [...] eikä just jotain [...] niitten ennakkoluulojen kanssa sillei et ”ei se ole kivaa”. (Seurantahaastattelu, Varsinais-Suomi, pienempi paikkakunta)

Ei voi eikä pidä ohittaa nuorten itse tekemää taidetta ja omaa taideilmaisua Taidetestaajaretken vapaa-ajalla (mm. laulaminen) tai taidetta, jonka ääreen nuoret ovat retken aikana omaehtoisesti hakeutuneet (mm. musiikki ja elokuvat). Kysymmekin, miten tätä nuorten omaa ja itsevalittua taidetta ja kulttuuria voisi nivoa tai hyödyntää osana koulun taidekasvatusta tai Taidetestaajat-hanketta. Osa haastatelluista pohdi seurantahaastattelussa nuorten keskenään erilaisia taidesuhteita ja näiden erojen vaikutusta kohteiden mielekkyyteen. Esimerkiksi Hair-musikaalista eräs nuori arvioi seurantahaastattelussa:

Maire: Se on varmaan taas tosi [...] henkilökohtaista [...] et riippuu ihmisestä kuka sitä kattoo, et jos on taiteen ystävä niin tottakai varmasti tykkää siitä mut jos vertaa johonkin toiseen jota ei niin kiinnosta, niin ehkä se voi olla vähän silleen, en tykkää (Jyväskylä, seurantahaastattelu)

Jatkossa olisi tarpeen selvittää, mitä vaikutusta hankkeen kannalta on sillä, kokeeko nuori itse oman tai esimerkiksi perheensä vapaa-ajantoiminnan sisältävän taidetta. Onko nuorella kokemus taiteen omistajuudesta, vai onko taide jotain, mikä tapahtuu hänen maailmansa ulkopuolella? Monessa haastattelussa nuorilla oli tarve varmistaa tutkijoilta, onkohan heidän mainitsemansa asia taidetta, mutta toisaalta esimerkiksi kysyttäessä mielenpainuvinta taide-elämystä, jonka he ovat elämässään kokeneet, monet nuoret toivat esiin hyvin omaperäisiä muistoja: esimerkiksi suklaasta tehty kello tai vesiputous. Käsitteet ”taide” ja ”elämys” vaikuttavat haastattelemiemme nuorten ajattelussa olevan usein synonyymeja toisilleen. Nuorilla siis tuntuu olevan varsin paljon myös aivan omia keinoja purkaa taiteeseen liittyvää vaikeuden ja saavuttamattomuuden myyttiä, jos heitä tuetaan siinä. Alkuhaastattelussa nuoret muistelivat aikaisempia kokemuksiaan taiteen äärellä, varsinkin sellaisia jotka he assosioivat Taidetestaajat-hankkeen nimeen. Tällä orientoitumisella he samalla valmistautuivat kiinnittämään tulevan aiempiin taidevierailukokemuksiinsa.

Tutkija1: No, mitä teille tulee mieleen sanasta Taidetestaajat?

Aurora: Omm.. Mulle tulee mieleen siit kun me käytiin olikohan se vitosen lopussa niin luokkaretkellä Helsingissä sit me käytiin Kiasmas ja sit siellä oli sellasii öö tota taideteoksia mihin sai itsekin osallistuu, mennä niitten sisälle [...] semmonen et siinä piti haistella purkkeja ja sitten ne haisi erilaiselta ja (naurahtaa)[...]

Aurora: [...] mulle tulee mieleen siit just et on joku, joku

Matilda: Osallistuva tai tollee

Aurora: Nii, joo.

(Alkuhaastattelu, Joensuu)

Nuorten laajeneva ymmärrys taiteesta ja kulttuurista näkyi myös ryhmähaastatteluissa, kun nuoret pohtivat, mistä kaikkialta voikaan löytää taidetta tai kulttuuria:

Patrik: [Linnanmäki [...]]

Joku: (naurahtelee) On seki kulttuuriretki

Patrik: No, on se tavallaan

(naurua)[...]

Patrik: Siellä on kaloi eri maista

(hiljaista kuiskailua)[...]

Joku: [(kuiskaten) No miten se nyt liittyy (epäselvää) kulttuuri

Joku: [kalakulttuuriin

Joku: Nii-i

(Seurantahaastattelu, Turku)

4. Perheen, koulukontekstin ja luokkakaverisuhteiden vaikutuksista nuorten taidevierailukokemukseen

Tässä luvussa tarkastelemme nuorten taidekokemusta heidän elämismaailmaansa muokkaavien sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden näkökulmasta. Aiemman tutkimustiedon perusteella vaikuttaa siltä, että eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat perheet käyttävät kulttuuripalveluita ja harrastavat taidetta eri tavoin. Tarkastelemme ensimmäisessä aluvussa nuorten yhteiskuntaluokkia huoltajien ammattien pohjalta, ja pohdimme tästä näkökulmasta nuorten kulttuurista toimijuutta. Seuraavassa aluvussa tarkastelemme tutkimuskoulujemme erilaisia tapoja hyödyntää kulttuuripalveluita osana opetusta. Kolmantena teemana luvussa on koulujen erilainen retkiosaaminen ja opettajien vaihtelevat asenteet nuoriin matkalla taidekohteisiin. Päätämme luvun nuorten kannalta usein kaikkein oleellisimpaan teemaan: kuinka luokan kaverisuhteet vaikuttavat heidän taidekokemukseensa.

Kouluympäristö on oppimisympäristö monella eri tavalla: kouluopetus noudattaa koulun virallista opetussuunnitelmaa, mutta vähintään yhtä tärkeänä piilo-opetussuunnitelmana toimivat oppilaiden sosiaaliset suhteet, yhteisöllisyys ja tapa, jolla nuoret muokkaavat omaa yksilöllisyyttään sekä kohtaavat muita (Olsson 2018, 8). Koulututkimuksissa kouluympäristö jaetaan usein viralliseen ja epäviralliseen kouluun. Virallista koulua tutkittaessa katse suuntautuu koulun opetukseen, siihen mitä tapahtuu opettajien ohjauksessa. Nuorisokulttuurisesti ja nuorten identiteetin rakentumisen kannalta epävirallinen koulu on virallista koulua mielenkiintoisempi. Se muodostuu epävirallisesta vuorovaikutuksesta oppitunneilla, vapaan vuorovaikutuksen hetkistä koulun retkillä ja oppituntien ulkopuolella. Epävirallisessa koulussa oppilaiden välisten sosiaalisten suhteiden merkitykset korostuvat. (Ks. myös Paju 2011, 192.)

Taidetestaajat paikantuu virallisen ja epävirallisen koulun välimaastoon: retket tapahtuvat koulupäivän aikana, osana koulun ohjelmaa, mutta rikkovat normaalien oppituntien rakennetta. Retkillä oppilailla on lupa epäviralliseen vuorovaikutukseen sen tietyissä kohdissa. Taidetestaajat-retkillä koulun tiukat ja väljät aika-tilat ovat läsnä eri tavoin retken eri vaiheissa: tiukkoja tiloja ovat muun muassa erilaiset toiminnasta toiseen sovitussa aikataulussa siirtymisen hetket, väljempää tilaa on matkanteon aikana ja perilläkin tapauksesta riippuen ennen ja/tai jälkeen kohdevierailun. Joissakin taidekohteissa vierailuiden sisään oli myös upotettu väljän olemisen tilaa (esim. väliaika). Tiukat ja väljät tilat mahdollistavat erilaista tekemistä ja olemista. Taulukossa 6 esittelemme nelikentän, jolla pyrimme hahmottamaan taidevierailun erilaisia tiloja ja niissä tapahtuvia toimintoja.

Taulukko 6. Taidevierailun erilaiset tilat ja toiminnot

	Tiukat tilat Opettajien valvomaa ja hyvään käytökseen velvoittavaa aikuisten antamien ohjeiden mukaista toimintaa	Väljät tilat Opettajat eivät valvo tai ohjaa tilannetta lainkaan tai aktiivisesti, nuorisolähtöistä toimintaa
Konkreettinen itse tekeminen	siirtymiset toiminnasta toiseen taidevierailuretken aikana, taidetyöpajat kouluilla ja kohteessa sekä teokseen osallistuminen, ennakko- ja jälkitehtävien tekeminen	ruokailut, laulaminen bussissa, pelit ja leikit matkanteon aikana, parkourliikkeet kadulla matkalla taidekohteeseen, lennokkien taittelu käsiohjelmasta, ostoksilla käyminen, tuttujen tapaaminen, tutustuminen uusiin ihmisiin, läksyjen tekeminen ja lukeminen
Oleminen / vastaanottaminen	esityksen seuraaminen, konsertin kuunteleminen, galleriakierros	hengailu lämpiössä, kaupungilla, matkustusvälineessä, nuorisolähtöinen musiikin kuuntelu ja elokuvien katselu

Taidetestaajat-retkillä on selvästi nähtävissä, kuinka kouluarjen katkaisevat tilanteet muuttavat koulun tilajärjestystä. Petri Paju (2011, 195) kirjoittaa, että suuren osan kouluvuodesta oppilaat ovat lähtökohtaisesti kasvot luokan edessä olevaa opettajaa päin. Juhlissa, kuten myös Taidetestaajat-matkoilla esimerkiksi junassa tai teatterikatsomossa, tiloihin sijoitutaan ainakin pääosin luokkajärjestyksestä poikkeavalla tavalla. Pajun (2011, 196) analyysin pohjalta koulun erilaiset tilat ja erilaisen ajattelun mahdollisuudet ovat kytköksissä toisiinsa. Ajattelevatko oppilaat Taidetestaajat-retkien aikana toisin kuin muulloin? Toisin kuin missään muussa koulun tilassa kouluvuoden aikana?

Väitämme, että nelikentän jokainen ulottuvuus voi mahdollistaa ja vahvistaa nuorten taidekokemusta. Väitämme myös, että jokaiseen Taidetestaajat-vierailuprosessiin sisältyy näitä kaikkia ulottuvuuksia edes vähän. Koulun retkipäivä, jonka aikana koulun oppilaat ja opettajat liikkuvat maantieteellisesti koulun ulkopuolella ja kokevat koulun normaaliarjesta poikkeavia asioita, voi aikaansaada arjesta poikkeavaa ajattelua, tekoja ja tunteita. Väljät tilat ovat nuorille merkityksellisiä tiloja, joissa prosessoida nähtyä ja koettua taidekokemusta: kokemusta ei tarvitse väljässä tilassa sanallistaa, mutta se voi tulla jonkun luokkatoverin sanallistamaksi tai prosessointi voi tapahtua esimerkiksi kehon liikkeiden kautta.

Nuorisotutkimuksen piirissä on havaittu, että mitä organisoidummasta tai institutionaalisemmasta ajankäytöstä on kyse, sitä vähemmän se tuntuu nuorista omalta ja sitä vähemmän sen koetaan avaavan mahdollisuuksia luovuuteen (Aaltonen ym. 2011, 45). Organisoidun ajankäytön vastapainona nuoret kaipaavat hengailua, jota luonnehtii yhdessäolon merkityksellisyys, ennakoimattomuus ja tilanteisuus – ollaan tässä ja nyt (mt.). Hengailun tilallinen ja toiminnallinen suunnittelemattomuus saattaa johtaa myös uusiin ihmisiin tutustumiseen.

Jenni Moisio (2018) analysoi lastenkodin retkien vuorovaikutustilanteita vahvojen ja heikkojen rakenteiden hetkinä – nämä ovat rinnastettavissa edellä kuvattuihin tiukkoihin ja väljiin tiloihin – sekä niihin kytkeytyviä emootioita. Erilaisiin tiloihin ja hetkiin kytkeytyy myös Taidetestaajat-retkillä monenlaisia tunteita, jotka ovat yhteydessä nuorten tutkimushaastattelussa kuvailemien tapahtumien kulkuun ja merkityksellistymiseen.

Monille nuorille kaveripiiri on keskeinen toiminnan arena niin tavallisena kuin tavallisesta poikkeavana koulupäivänä (ks. mm. Korkiamäki 2013). Crystal viittaa Uudenmaan pienemmän paikkakunnan koulussa tehdyssä alkuhaastattelussa luokan

kanssa aiemmin tekemäänsä retkeen seuraavasti: ”Se oli kiva ku siel sai mennä sillai vapaasti kavereitten kaa”. Viittauksessa nousee esiin sekä kavereisuhteiden että normaalista oppitunnista poikkeavan vapauden merkitys. Ryhmäsuhteilla on vaikutusta myös siihen, kuinka oppilas asettuu taiteen ääreen.

PERHE JA NUORTEN YHTEISKUNTALUOKKA

Tutkija1: [...] harrastaako teidän perheessä tai suvussa joku, jotain taidetta tai kulttuuria?

Elsa: Lasketaanko teatteri taiteeksi?

Tutkija1: Joo-o

Elsa: No sitte [...]

Susanna: Meidän mummi on joskus nuorempana maalannut tauluja. [...] Sil on niitä vieläki mummulan seinällä [...]

Elsa: Meil on kans meijän öö, mamman maalaamia semmosia hienoja tauluja

(Alkuhaastattelu, Varsinais-Suomi, pienempi paikkakunta)

Ryhmähaastatteluissa on useita mielenkiintoisia kohtia, joissa nuoret pohtivat oman perheensä ja sukunsa suhdetta taiteeseen, taiteen vastaanottamiseen ja tekemiseen. Näillä nuorilla, joilla arjen kulttuurissa taide on monipuolisesti läsnä perheen ja suvun kautta, on erilainen taidesuhde kuin niillä oppilailla, joiden perheessä ja suvussa taide ei ole yhtä vahvasti osa arkea.

Tässä tutkimuksessa päädyimme jakamaan nuoret yhteiskuntaluokkiin heidän ilmoittamiensa huoltajien ammattien mukaisesti ja tarkastelemaan aineistoa myös yhteiskuntaluokkien näkökulmasta. Lähtökohtanamme oli Jani Erolan (2010) luokitus:

Luokka 1: ylemmät professioammatit (johtajat, ylimmät virkamiehet, lääkärit, tuomarit, erityisasiantuntijat)

Luokka 2: alemmat professioammatit (yritysten keskijohto, alemmat virkamiehet ja opettajat)

Luokka 3a: toimistotyöntekijät

Luokka 3b: asiakaspalvelutyöntekijät

Luokka 4ab: yksityisyrittäjät

Luokka 4c: maanviljelijät ja poronhoitajat

Luokka 5-6: ammattitaitoinen työväestö

Luokka 7a: muu työväestö

Luokka 7b: muu työväestö maataloudessa

Olemme tähän tutkimukseen erottaneet kulttuurityöntekijät omaksi kategoriakseen. Tämä ”kulttuurityöntekijät (TK)” -lisäkatgoria on tarpeellinen, jotta voimme tarkastella kulttuurityöntekijöiden lapsia omana ryhmänään. Kulttuurityöntekijöiden lisäksi muodostettiin luokka ”muu” niille vastauksille, joissa taustatieto puuttui. Ne vastaukset, joissa huoltajat olivat työelämän ulkopuolella (työtön, opiskelija, kotiäiti), sijoitimme luokkaan T3. Yhteiskuntaluokat ovat siis suuntaa-antavia. Nuorten oli välillä hyvin

hankalaa ilmoittaa huoltajiensa ammattia, koska he eivät yksinkertaisesti tienneet sitä. Muodostimme viisi kategoriaa seuraavasti:

- Kulttuurityöntekijät (TK)
- Ylimmän tason työntekijät (T1) = Erolan luokat 1 ja 2
- Keskitason työntekijät (T2) = Erolan luokat 3a, 3b, 4ab, 4c,
- Manuaalisen ja rutiinityön tekijät (T3) = Erolan luokat 5–6, 7a, 7b, sekä työelämän ulkopuolella olevat (esim. työtön, opiskelija, kotiäiti)
- Taustatieto puuttuu (muu)

Kategoriat ovat sovellus Connellyn ym. (2016, 7) esittämästä kolmen luokan mallista, jossa kolme keskimmäistä Erolan luokituksista muodostamaamme luokkaa (T1–T3) vastaavat heidän kolmea luokkaansa (ts. ”higher managerial, administrative and professional occupations”; ”intermediate occupations” ja ”routine and manual occupations”).

Jos oppilas oli ilmoittanut vain yhden huoltajan tai vain yhden huoltajan ammatin, sijoitettiin vastaus suoraan kyseiseen kategoriaan. Suurimmassa osassa vastauksia ilmoitettiin kahden huoltajan ammatit. Jos oppilaan huoltajat kuuluivat eri kategorioihin, käytettiin ylempää kategoriaa perheen kategoriana (ks. järjestys yllä olevasta listauksesta). Jos jompikumpi huoltajista oli kulttuurityöntekijä, sijoitettiin perhe kulttuurityöntekijöiden kategoriaan. Kulttuurityöntekijöiksi sijoitimme taidetta itse työkseen tekevät, taidelaitoksissa työskentelevät ja taidetta opettavat vanhemmat. 42 % aineistomme nuorten huoltajista sijoittuu ylimmän tason työntekijöihin. Toiseksi eniten, neljännes (24 %), sijoittuu manuaalisen ja rutiinityön tekijöihin. Ne, jotka eivät halunneet ilmoittaa huoltajiensa ammattia (ts. ryhmä ”muu”), muodostavat kolmanneksi suurimman luokan (14 %). Lähes yhtä suuri joukko on keskitason työntekijät (13 %). Huoltajia, jotka ovat kulttuurityöntekijöitä, on 7 % aineistostamme. Alueellisesti Uudenmaan aineistossa on paljon ylimmän tason työntekijöihin kuuluvia huoltajia. Vastaavasti Lapissa on alueellisesti enemmän manuaalisen ja rutiinityön tekijöihin kuuluvia huoltajia, samoin Pohjois-Karjalassa näitä huoltajia on suhteessa enemmän kuin aineistossa keskimäärin.

Seurantahaastattelun lomakkeessa (ks. liite 7) kysyimme molemmista vierailukohteista erikseen, olisiko nuori halukas menemään uudelleen vastaavaan kohteeseen (taidelaitos ja taidemuoto kysyttiin erikseen). Kysyimme myös, oliko nuori vierailut kyseisessä kohteessa aiemmin vai oliko kyseessä ensikokemus. Jaottelimme nuorten vastauksia näihin kysymyksiin sekä yhteiskuntaluokan että kulttuurisen toimijuuden kategorioiden avulla (ks. tarkemmin liite 3). 76 %:ssa vastauksista nuoret olisivat valmiita menemään vastaaviin kohteisiin uudelleen, 5 %:ssa ehkä ja 19 %:ssa eivät olisi. Erityisen myönteisiä olivat ne nuoret, joiden huoltajat olivat kulttuurialalla. Heidän vastauksistaan 94 % oli myönteisiä. Samalla tavoin ne nuoret, joilla on erittäin paljon kulttuurista toimijuutta (K1), olivat muita halukkaampia vierailemaan kohteissa uudelleen (86 %), heidän vastauksistaan vain 8 % oli kielteisiä.

Aineistomme on samansuuntainen aikaisempien tutkimusten kanssa, joista käy ilmi, kuinka työväenluokka helposti näyttäytyy passiivisena, koska sen jäsenten harrastukset ovat muuta kuin korkeakulttuuriksi määriteltyä toimintaa (Heikkilä 2016, 14). Todellisuus on moninaisempi. Myös meidän analyysimme perusteella ne nuoret, jotka ilmoittivat alkuhaastattelussa käyttäneensä vain yhdenlaista kulttuuripalvelua kuluneen vuoden aikana tai eivät yhtäkään, kertoivat muulla tavoin aktiivisesta vapaa-ajastaan. Heidän ilmoittamiaan harrastuksia olivat pianon ja kitaran soitto, musiikki, musiikin kuuntelu, kirjallisuus, piirtäminen, manga, jääkiekko, hevosen hoito, karate, parkour, airsoft, taekwondo, tietokonepelit, freerunning, rc-autot, nyrkkeily, jalkapallo, videopelit, koripallo, pyöräily ja tietokoneet (pelaaminen, tietokoneiden rakentelu). Voiko kulttuurikäyntien vähäisyys osaltaan liittyä siihenkin, että aktiivisesti arjessa toteuttaa itseään jollain muulla, ensisijaisesti itseä kiinnostavalla tavalla? Aiemmin havaittu selvä yhteys nuoren omien luovien harrastuksien määrän ja kulttuuripalveluiden tärkeänä pitämisen välillä näkyy myös tutkimusaineistossamme (vrt. mm. Myllyniemi 2009).

KOULUJEN KULTTUURIPALVELUIDEN KÄYTTÖ

2010-luvun Suomen suurien kaupunkien koulut ovat monikulttuurisia yhteisöjä, mutta pienempien paikkakuntien koulut ovat tutkimuksessamme näyttäneet yllättävänkin perinteisinä. Olemmekin päässeet havainnoimaan Taidetestaajat-kohteessa ”monokulttuurikoulun” ja ”monikulttuurikoulun” yhteentörmäystä. Tämä kertoo meistä jotain oleellista suomalaisesta yhteiskunnasta, varsinkin suomalaisten yläkoulujen kirjosta 2010-luvun loppupuolella.

Myös koulujen erilaiset materiaaliset resurssit, erityisesti niiden puute, saattaa määritellä koulun pienoiskulttuuria ja suhtautumista koulun ulkopuolelta tuleviin ”lisäresursseihin”, jollaiseksi Taidetestaajat-hankkeen voisi myös koulun näkökulmasta määritellä. Kaksi koulua toimi väistötiloissa, kolmessa oli tiloja poissa käytöstä homeongelman tai vesivahingon vuoksi, yhdessä sisäilmasaneeraus oli juuri päättymässä, mutta väistöparakit täyttivät edelleen koulun pihamaan. Ainoastaan kolmessa koulussa remonttitarpeet tai sisäilmaongelmat eivät nousseet esiin. Peruskoulujen ja opiskelumateriaalien kunto sekä koulutilojen viihtyvyys nousikin haastattelutilanteissa usein puheenaiheeksi. Meille tutkijoille eivät jääneet epäselviksi peruskoulujen niukat resurssit:

Mimosa: [...Koulukirjat] on kymmenen vuotta vanhoja tai vanhempia kun me ite ollaan. (nauraa ja joku muu nauraa)

Riina: Ja sit ne on silleen huonossa kunnossa.

[...]

Riina: Mun viime matikankirjassa oli liimattu sivuja yhteen.

Joku: Niin

Haastattelija: Siis sinä et päässyt kaikille sivuille?

Riina: En.

Liisi: Ai mullakin on käynyt niin. Sit mä revin ne irti mut se sivu halkesi (naurua)

Mimosa: Niin, kirjat olisivat ensimmäinen asia.

(Alkuhaastattelu, Helsinki, haastattelijana Piia Myllykoski)

Kulttuuripalveluiden käyttö tutkimuskouluissamme oli koulukohtaisesti hyvin erilaista. Kokosimme taulukkoon 7 tutkimuskoulujen oppilaiden antamat tiedot siitä, kuinka aktiivisesti he ovat kuluneen vuoden aikana (ennen Taidetestaajat-retkiä) käyttäneet kouluaikana erilaisia kulttuuripalveluita ja kuinka monta vierailua he ovat ylipäätään koulusta kuluneen vuoden aikana tehneet.

Taulukko 7. Koulujen kulttuurikohdevierailut ja muut retket kouluaikana

Koulut	
Rovaniemi	3–7 kulttuurivierailua, osa oppilaista käynyt lisäksi jopa kolme kertaa tiedekeskuksessa
Lappi, pienempi paikkakunta	Yksi retki edellisvuonna, oppilaat eivät mieltäneet kulttuurikohteeksi
Helsinki	Ei retkiä edellisvuonna
Uusimaa, pienempi paikkakunta	Yksi retki edellisvuonna, oppilaat eivät mieltäneet kulttuurikohteeksi
Turku	Yksi museoretki ja yksi elokuvaretki, yksi oppilas käynyt kaksi kertaa konsertissa (vaihtanut koulua)
Varsinais-Suomi ppk	Yksi ryhmä käynyt kaksi kertaa taidemuseossa, kaksi muuta ryhmää nähnyt esityksen koulun liikuntasalissa
Joensuu	Oppilaat mainitsivat 2–4 vierailua
Pohjois-Karjala ppk	Oppilaat mainitsivat 1–9 vierailua, keskimäärin 4
Jyväskylä	Oppilaat mainitsivat 1–5 vierailua, keskimäärin 3
Keski-Suomi ppk	Oppilaat mainitsivat 1–5 vierailua, keskimäärin 3

Ainoa koulu, joka ei ollut tehnyt yhtäkään vierailua edellisen vuoden aikana, on Helsingin koulu, jonka lähistöllä olisi kaikkein runsaimmin erilaista kulttuuri- ja taide-tarjontaa, myös ilmaiseksi. Kaksi muuta koulua oli tehnyt vain yhden retken edellisen vuoden aikana, ja sekään ei ollut kulttuuri- tai taideretki. Nämä koulut olivat Lapin ja Uudenmaan pienempien paikkakuntien koulut. Hieman parempi tilanne oli Varsinais-Suomen pienemmällä paikkakunnalla sekä Turussa, oppilaat olivat tehneet pari retkeä kulttuurikohteisiin. Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen molemmissa kouluissa oppilaat kertoivat keskimäärin kolmesta kulttuurivierailusta lukuvuoden aikana, erilaisiin kohteisiin. Eniten kulttuurivierailuja ja retkiä toteutti Rovaniemen koulu.

Jos tarkastelemme alueellisesti oppilaiden kulttuurisen toimijuuden mahdollisuuksia kokonaisuudessaan, näyttäytyvät Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen tutkimuskoulujen tilanteet myönteisimpinä: näissä kouluissa oppilaat näyttäisivät aineistomme perusteella pääsevän osana kouluvuottaan säännöllisesti kulttuuripalveluiden ääreen. Lapin pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulussa tutkitut nuoret käyttävät kaikkein vähiten kulttuuripalveluita vapaa-ajallaan (keskimäärin 3,8 käyntiä vuodessa). Rovaniemen koulu on tutkimuskouluistamme aktiivisin ja vie oppilaita 3–10 kertaa lukuvuoden aikana kulttuuripalveluiden ääreen. Helsingin tutkimuskoulun ja tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden tilanne on Rovaniemen tutkimuskouluun verrattuna lähes päinvastainen: oppilaat käyttävät keskimäärin 12 kertaa vuodessa kulttuuripalveluita vapaa-ajallaan,

mutta koulu ei tarjoa heille mitään vierailuja. Viidessä tutkimuskoulussamme (Lapin pienempi paikkakunta, Helsinki, Uudenmaan pienempi paikkakunta, Varsinais-Suomen pienempi paikkakunta ja Turku) Taidetestaajat-hanke on hyvin tärkeä kulttuurikokemusten mahdollistaja oppilaille osana heidän kouluvuottaan. Näissä viidessä koulussa ei todennäköisesti muuten koettaisi mitään vastaavaa lukuvuoden aikana.

Jos oppilaiden, opettajien ja sen myötä koulun maailmankuva avartuu hankkeen myötä, on se jo älyttömän hieno saavutus, sen lisäksi että tulee tämä taide-elämys. (Taidetestaajat-aluekoordinaattori)

KOULUJEN JA OPETTAJIEN RETKIOSAAMINEN JA ASEENTEET MATKUSTAMISEEN

Taidetestaajat-hankkeen matkat kohteisiin ja takaisin kouluille voidaan nähdä koulujen retkinä. Taidetestaajat-hanke nivoo koulun taidekasvatusta ja retkeilykulttuuria yhteen. Retkiä voidaan tarkastella myös kohtaamisten näkökulmasta (ks. Moisio 2018, 35). Taidetestaajat-hankkeen yhtenä tavoitteena on luoda jatkuvuutta koulujen ja taidelaitosten yhteistyölle, mikä toteutuessaan voitaisiin myös nähdä eräänlaisena kohtaamisena. Retket itsessään sisältävät lukemattomia mikrokohtaamisia ja myös kohtaamattomuutta. Vuorovaikutuksen ja kohtaamisten retkillä saamiin muotoihin voivat vaikuttaa esimerkiksi muut toimijat, retken materiaaliset puitteet, arjen lähtötilanne, retkelle valmistautuminen sekä retken rakenne (Moisio 2018, 61). Taidetestaajat-hankkeessa voidaan havaita näiden kaikkien tekijöiden vaikuttavan taidevierailukokemuksen mielekkyyteen sekä nuorten hyvinvointiin vierailujen aikana ja niiden jälkeen. Myös osallistujien erilaiset roolit, asenteet, velvoitteet tai niiden puuttuminen vaikuttavat siihen, millaisia kohtaamisista muodostuu (Moisio 2018, 36).

Alkuhaastatteluisa kartoitimme tutkimuskoulujen retkikokemusta. Kysyimme nuorilta aikaisemmista kouluretkistä ylipäätään ja tarkemmin kuluneen viimeisen vuoden retkikokemuksista kulttuuri- ja taidekohteisiin. Kirjo oli laaja: joissakin tutkimuskouluissa oppilaat kertoivat tehneensä jopa kuusi retkeä tai enemmän, joissakin kouluissa ei ollut retkeily lainkaan. Oli myös kouluja, joiden retket olivat vapaaehtoisia, koska ne olivat maksullisia – keskimäärin 10–20 euroa – ja tämän maksullisuuden takia kaikki eivät retkille osallistuneet. Kouluilla on siis hyvin erilainen retkiosaaminen sekä rutiini tehdä retkiä. Se, millaiset valmiudet opettajalla on toimia retkijohtajana, ja kuinka mielekkäänä opettaja pitää Taidetestaajat-retkeä ylipäätään, vaikuttaa myös matkan tunnelmaan. Useimmiten Taidetestaajat-matkalle lähdetään oman luokanvalvojan kanssa. Pohjois-Karjalan tutkimuskoulussamme Taidetestaajat-retkipäivä venyi 20 tuntiseksi. Opettajan näkökulmasta työpäivä on todella pitkä ja vastuu oppilaista suuri:

Tutkija1: [...]Miltä se tuntuu, ajatus, että te matkustatte Helsinkiin. Käyttekö te yleensä koulun kanssa Helsingissä? Oletteko käyneet aikaisemmin..

Joku: Ei

Tutkija1: [...] Nyt on kahdeksas luokka ja eka kerta kun luokan kanssa matkustatte Helsinkiin? [...]

Joku: Juu

Tutkija1: Herättääkö se jotain ajatuksia?

Pilvi?: Eipä oikeastaan

Enni: Se matkan pituus ainakin (joku naurahtaa)

Tutkija1: Miten pitkä se on? Tiedätkö menettekö bussilla vai junalla vai (taustalla soi koulun kello)

Enni?: Bussilla

Tutkija1: Bussilla koko matka? (kello soi taustalla)

Joku: Joo

(Alkuhaastattelu, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta)

Yhdessä tutkija Tarja Pääjoen kanssa olemme analysoineet Taidetestaajat-retkeä hoitamisena kokonaisuutena, jossa taidekohdevierailu on ainoastaan yksi osa koko retkikokemusta (Pääjoki ym. julkaisematon käsikirjoitus). Kokemus taidekohteesta muotoutuu monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksena. Ihmisten fysiologisilla perustarpeilla ja niiden tyydyttämättömyydellä, kuten väsymyksellä ja nälällä, on suuri merkitys sen kannalta, kuinka matkan eri vaiheissa käyttäydytään ja kuinka perillä taidekohteessa on ylipäättään mahdollista keskittyä teokseen. Opettajien kertoman mukaan esimerkiksi Pohjois-Karjalasta Helsinkiin Taidetestaajat-retkelle aamuyöllä neljältä lähteneistä oppilaista kaikki eivät olleet nukkuneet yön aikana lainkaan.

Erilaisilla oppilailla ja opettajilla on erilaiset valmiudet sietää esimerkiksi nälkää, väsymystä tai pitkiä matkoja sekä monista syistä erilaiset mahdollisuudet mukautua ohjatun ohjelman määrittämään asemaan (esimerkiksi katsojaksi teatteriyleisössä) (vrt. Moisio 2018, 62–63.) John Falkin ja Lynn Dierkinin (2012, 267) tutkimuksessa museo, joka huomioi vierailijan fyysiset tarpeet, onnistui parhaiten tavoittamaan vierailijan myös muilla tasoilla.

Saimme sekä nuorilta että opettajilta palautetta, että jos pitkä matka pääkaupunkisedulle tehdään, olisi tärkeää, että perillä on aikaa tehdä muutakin kuin ainoastaan vierailta taidekohteessa. Kun ottaa huomioon opettajien vastuun oppilaista, on ymmärrettävää, että meille tutkijoille ilmaistiin esimerkiksi toive siitä, että matkustusaika olisi maksimissaan 6 tuntia ja että perillä yövyttäisiin. ”Se ois ollu ehkä parempi jos siel ois kans yöki oltu siellä Helsingissä” ja ”[...] tämmösiä retkiä ne vois vähä rennompia olla eikä [...] heti lähtee ajamaan pois sieltä” (haastateltava seuranta-haastattelussa, 20 tunnin retkiaika). Stressi ja kiire (myös opettajien kohdalla) sekä ”liukuhihnamaiset” siirtymät retkillä eivät näytä palvelevan hankkeen hyviä tarkoituksia ja taide-elämyksen sijoittumista luontevaksi osaksi muuten myönteistä retkikokemusta.

Tutkija1: Nyt on sitten tosiaan tulossa kaksi reissua Taidetestaajat-nimen alla, oletteko kuulleet siitä jotakin jo?

Manu: Joo

Sauli: Mää en oikein saanut mitään selkoa siitä.

Tutkija1: Mitäs Manu, mitä sinulle selvisi tästä? [...]

Manu: No ainakin, että me mennään Helsinkiin.

Tutkija1: Joo, vauksi! Mitäs siellä Helsingissä?

Manu: Minun käsittääkseni käymme katsomassa joku teatterinäytös ja sitten me saadaan vapaa-aikaa siellä keskustassa. [...] Sitten me käydään myöhemmin lukuvuotta Jyväskylässä. [...]

Tutkija1: Oletteko jo miettineet miten te haluatte siellä Helsingissä sitä vapaa-aikaa käyttää?

Sauli: No..

Manu: Kierrellään kauppoja ainakin.

Tutkija1: Niin. Paljonkos teillä on sitä vapaa-aikaa?

Manu: Olikohan se nyt Helsingissä kaks tuntia ja Jyväskylässä oli muistaakseni tunti.

Tutkija1: Joo.

Sauli: Mutta ei Jyväskylässä ole mitään nähtävää, siellä kerkeää siinä tunnissa aika paljon näkemään.

Manu: [Mm

Tutkija1: [Nii se on..

Sauli: Tai kun ne kaupat ovat ihan siinä.. [...]

Tutkija1: Joo. Onko se teille tärkeää, että siellä on sitä vapaa-aikaa?

Manu: On

Sauli: No on koska ei sitä jotain.. taidejuttua jaksa kauhean kauaa (taustalla vaimeaa naurahtelua)

Tutkija1: Nii. Että siinä on sitten jotain muutakin kun se taide.

(Keski-Suomi, pienempi paikkakunta)

Yllä lainatussa ryhmähaastattelukatkelmassa kaksi nuorta, Manu ja Sauli, jotka eivät harrasta vapaa-ajallaan taidetta, kertovat, kuinka heille on tärkeää se, että Taidetestaajat-retkillä on myös vapaa-aikaa kaupungilla ostoksilla käymiseen. Luokanvalvoja kertoi samaa oppilaistaan: ensimmäinen kysymys, kun luokanvalvoja oli kertonut Taidetestaajat-retkistä oppilailleen, oli ”paljonko meillä on siellä vapaa-aikaa”. Nuoret toivovat vapaa-aikaa osaksi retkeä, vaikka se pidentäisi päivää. Esimerkiksi Keski-Suomen pieneltä paikkakunnalta luokat lähtivät klo 8.30 busseilla Helsinkiin ja paluu koululle tapahtui noin klo 21.30. Osalla oppilaista oli koululta vielä tunnin matka kotiin.

Taidetestaajat-retket, varsinkin pitkät retket etäälle omasta asuinpaikasta, kehittävät oppilaiden pärjäämiskykyä (vrt. Gretschel & Hästbacka 2016, 43) sekä itsenäistä toimijuutta uusissa maantieteellisissä ympäristöissä (Miles 2018, 34): nuoret kertoivat haastattelutilanteissa oppineensa monia taitoja, kuten löytämään kaupat ja ruokapaikat vieraassa kaupungissa, pärjäämään eksymistilanteessa ja käyttämään metroa tai lähijunia. Havaitsimme, että opettajien luottamus oppilaidensa pärjäämiskykyyn siirtymisissä retkillä vaihteli paljon:

Haastattelija: [Joku opettaja varoitti aika tiukasti eksymästä.

Riina: [Sä olit menossa sinne metsään aika kovasti.

Liisi: Mä olisin hyvin voinut mennä sinne metsään hortoilemaan. Se olis ollu tosi hauskaa.

Mimosa: Koska meidän luokanvalvoja ei luota meihin kovin hirveästi.

Joku: No ei.

Mimosa: Toisin kuin meidän kutosluokan opettaja

(Seurantahaastattelu, Helsinki, haastattelijana Piia Myllykoski)

Havainnoimme retkien aikana, kuinka osa opettajista ylläpiti myös pelottelemalla ja uhkailemalla turhankin kovaa kuria tilanteessa, jossa oppilaat havaintojemme mukaan käyttäytyivät täysin asiallisesti. Tämä saattoi johtua opettajien epävarmuudesta koskien heidän kykyään huolehtia nuorista matkan aikana. Opettajille ja taidelaitoksille keväällä 2019 tehdyssä kyselyssä siihen vastanneista opettajista 48 % pelkäsi etukäteen, että oppilaat eivät osaa käyttäytyä hyvin. Havaintomme retkiltä ovat linjassa tämän tuloksen kanssa. Kyselyyn vastanneista opettajista 47 % koki, että retkeen liittyvä vastuu on opettajille kuormittava. 89 % opettajista kertoi opastaneensa oppilaita taidelaitosten etiketeissä. Toisaalta retkillä ja haastatteluissa nousi myös selvästi esiin, että sekä opettajat että oppilaat vertaavat oman luokan tai koulun suoritusta muiden koulujen suoritukseen. Taidetestaajat-hankkeen yksi tarkoitus on kuunnella nuoria ja heidän antamaansa

palautetta taidekokemuksista, mutta havaitsimme, että kouluissa arvioitiin retkiä usein myös siitä näkökulmasta, miten onnistuttiin tai epäonnistuttiin kouluna tai luokkana eri tilanteissa. Retket ja vierailut olivat siis eräänlainen näyttämö tai näytön paikka sen kannalta, miten luokka osaa toimia tavanomaisen kouluympäristön ulkopuolella. Tämä nousi ajoittain esiin myös suhteessa tutkimukseen: yksi opettaja kertoi koulun tottuneen siihen, että heitä ”rankataan”. Lähtökohtainen oletus siis oli, että koulua ja oppilaiden käytöstä arvioidaan Taidetestaajat-hankkeen vaikutusten arvioinnin sijaan. Havaintojemme ja haastatteluisa kuulemamme perusteella koulun maineen ylläpitäminen ja tietynlaisen kuvan antaminen muille kouluille koettiin tärkeäksi, myös oppilaat korostivat sitä:

Tutkija1: Ai ne huudatti teitä [teatterisalissa] et missä päin istuu ketkään?

Useampi haastateltava: Joo [...]

Tutkija1: ja sitten teidän hiljaisuus kuului siellä (taustalla keskustelua)

Crystal: Se oli silleen wohoo ja ne kaikki muut oli silleen ”Wrääää” (karjuntaa) (naurua)

Tutkija1: No miltä se tuntu? (naurahtaa)

Crystal: En mä tiä, se oli vähä

Amelia: masentavaa

Crystal: Nii (nauraa)

(Seurantahaastattelu, Uusimaa, pienempi paikkakunta)

LUOKAN SOSIAALISTEN JA KAVERISUHTEIDEN VAIKUTUKSET TAIDEVIERAILUKOKEMUKSEEN

Oppilaiden keskinäinen sosiaalinen vuorovaikutus ryhmähaastattelutilanteessa vaikuttaa nuorten tapaan ilmaista mielipiteitä taidevierailukokemuksesta. Nuoret tarkkailevat aktiivisesti toistensa reaktioita myös Taidetestaajat-retkillä. Luokka, ryhmä ympärillä ja kaverisuhteet vaikuttavat kaikki nuorten mielipiteeseen tai vähintäänkin mielipiteen ilmaisuun. Esityksen alkaessa nuoren mielentilaan ja virittymiseen ovat vaikuttaneet monet ennen esitystä tapahtuneet asiat varsinkin silloin, kun taidelaitokseen tullaan ensimmäistä kertaa. Emma Milesin (2018, 23–24) mukaan yleisön teatterikokemuksen ymmärtäminen edellyttää vastaanottajan kontekstin ja olosuhteiden ymmärtämistä laajasti. Kokonaisvaltaiseen taidevierailukokemukseen liittyy tilakokemuksia, esimerkiksi kokemus taidelaitoksen arkkitehtuurista, ja sosiaalisia tekijöitä, kuten se, kenen kanssa esitystä mennään katsomaan.

Sosiaaliset suhteet sekä oman koulun sisällä että muiden koulujen oppilaiden kanssa vaikuttavat taidevierailukokemukseen. Moisio (2018, 36) kirjoittaa lastenkotien retkiä koskevassa tutkimuksessaan ruuan ja yhteisten ruuanlaittohetkien sosiaalisesta ja symbolisesta merkityksestä sekä yhteydestä tunteisiin ja hyvinvointiin. Ruuan ja eväiden merkitys osana retkiä ja nuorten sosiaalista vuorovaikutusta nousi myös Taidetestaajat-retkillä oleelliseksi.

Haastattelija: Joo. Haluuk kertoo mitä sä oot siit Lahden reissusta piirtäny?

Andersson: No mä en oo oikeen piirtäny niin paljoo, [...] mä olin piirtäny mikrofonin mist tulee ääni, koska yleensä beatboxaukses tehdään suoraan mikrofoniin. Sit mul on seuraavast kysymyksest [...] noi eväät, (Haastattelija: joo) ne oli matkas mitkä jäi ehkä kaikist eniten mieleen. [...]

Haastattelija: Joo. Miiks ne eväät jäi parhaiten mieleen?

Andersson: En mä tiedä, ne oli koko ajan sylissä.
(Alkuhaastattelu, Helsinki, haastattelijana Riikka Hynninen)

Retket voivat mahdollistaa yläkoulussa uusia kokemuksia luokkakokoonpanolla, jonka kanssa on oltu yhdessä vasta yksi lukuvuosi. Nuoret saattoivat myös tehdä itse taidetta (esimerkiksi laulaa) osana retkeä, bussissa:

Tutkija1: Oottekste laulanu tollee yhdessä aikaisemmin?

Joku: (naurahtaa) Joo

Useampi: Joo [...]

Tutkija1: Millon te ootte laulanu viimeks yhdessä bussissa?

Joku: Ai luokkalaisten kaa vai? [...]

Tutkija1: Nii [...]

Joku: On siitä ehkä (epäselvää?)

Joku: [Jotain neljä vuotta

Joku: [Jotain nii (naurahtaa)

Joku: Varmaan

Joku: Tyyliin neljä vuot

(Seurantahaastattelu, Helsinki)

Taidetestaajat-hanke havahduttaa pohtimaan nuorten tapoja prosessoida aikuisten heille tarjoamia taide-elämyksiä ja toisaalta nuorten retken aikana omaehtoisesti tuottaman (esim. laulaminen) tai tilassa itse valitun taidekokemuksen (esim. musiikin kuuntelu ja elokuvien katselu matkustamisen aikana) merkitystä. Kahdeksaluokkalaisilla on monia keinoja kytkeä taidekokemus osaksi kaverivuorovaikutusta retken aikana.

Educa-messuilla 25.1.2019 Taidetestaajat-paneelikeskustelussa mukana ollut yhdeksäsluokkalainen muisteli edellisvuonna tekemäänsä arviointia Taidetestaajat-sivustolle ja kertoi antaneensa arvioksi ”ihan sama”, koska arveli muidenkin tehneen niin. Haastateltava totesi, että on noloa olla itse kiinnostunut, jos muut eivät ole. Sama tarve kasvojen säilyttämiseen luokkatovereiden edessä näkyy myös aineistossamme. Tutkimuksemme perusteella näyttäisi siltä, että näkyvästi osallistuvalla tai taidekokemuksesta nauttimista ilmaisevalla nuorella on tarpeen olla varsin korkea sosiaalinen status luokassaan tai ryhmä on määritellyt hänet erilaiseksi jo aiemmin. Tai sitten mielenkiintoa ei vertaisille esitetä. Jälkimmäistä pohtii Piia Myllykoski yliopistokurssin lopputyössään, jossa hän käyttää aineistona Taidetestaajat-retken havaintoaineistoaan:

Tarja Pääjoki (2007, 292–293) kuvailee, että kun aikuiset tarjoavat kulttuurielämyksiä lapsille, voi lapsille tulla kokemus omasta riittämättömydestään ja ulkopuolisuudesta ja toisaalta myös vastareaktio, jossa aikuisten kulttuurikolonialismia pyritään väistämään. Tällainen vastareaktio oli mielestäni esimerkiksi niillä kahdella nuorella, jonka keskustelusta kuulin palasen teatterin väliajalla vessassa. Ensin toinen kertoi nukkuneensa ensimmäisen osion, johon toinen sanoi, että hänkin nukkui osan siitä. Myös sinfoniakonsertissa osa nuorista näytti pitävän silmiään kiinni. Tämä voi olla taktiikka, jolla näydetään sitä, että ei olla kiinnostuneita mutta toisaalta silmien sulkeminen voi myös kertoa keskittymisestä musiikkiin. (Piia Myllykoski, yliopistokurssin lopputyö 2018)

Osassa haastatteluja nousivat esiin myös nuorten kokema häirintä katsomossa tai bussissa. Ainakin kahdessa koulussa nuoret kuvasivat haastattelussa toisen koulun oppilaiden epämiellyttäväksi koettua fyysistä tai sanallista lähestymistä (esimerkiksi ikäväsävyistä puhetta, penkkien potkimista ja hiusten koskettelua). Oletettavaa on, että Taidetestaajat-retkille osallistuu myös koulukiusattuja nuoria, joille mahdollisesti lähes vuorokauden kestävä matka luokkatovereiden kanssa voi olla hyvin erilainen kokemus kuin niille, joiden ystäväpiiri matkustaa mukana ja/tai joita ei kiusata. Ryhmähaastattelulla on vaikea tavoittaa yksinäisiä nuoria, ja lisäksi ryhmässä luokkatovereiden kanssa voi olla vaikeaa tai mahdotonta nostaa esiin esimerkiksi kiusaamisen tai syrjään jäämisen kokemuksia retkillä. On tärkeää huomioida myös retkillä kohdatut kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset pohdittaessa hankkeen mahdollisuuksia purkaa eriarvoisuutta.

Pitkien (paluu)matkojen myönteiseksi koettuna puolena näyttäytyi osassa haastatteluista esiin noussut ja vielä haastattelutilanteessakin havaittavaa innostumista herättänyt yhdessä jaettu matkaväsymys. Pilottihaastattelussa oppilaat esimerkiksi kertoivat, että väsyneinä yöjunassa kukaan ei jaksanut esittää mitään roolia ja kaikki olivat rennompia. Samankaltainen kokemus nousi esiin myös Jyväskylän haastattelussa sekä Joensuun haastattelussa, joista jälkimmäiseen osallistui oppilaita luokalta, jossa jo valmiiksi oli haastateltavien mukaan erittäin hyvä luokkahenki. Kävi myös ilmi, että osalla matkoista oli oltu tekemisissä enemmän myös sellaisten luokkakavereiden kanssa, joiden kanssa ei tavanomaisessa kouluarjessa ole juuri vuorovaikutusta. Samoin kuin aiemmissa tutkimuksissa nuoremmista lapsista, myös tässä tutkimuksessa on selvää, että bussimatkat, eväät ja vapaa-aika matkan aikana lomittuivat monilla taide-elämykseen (Miles 2018, 22).

Taidetestaajat-hankkeella oli tutkimuskouluissamme sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia luokkahenkeen. Joensuun haastatteluryhmässä nuoret kertoivat oppineensa Helsingin retken aikana lisää toisistaan. Toisaalta Pohjois-Karjalan koulun oppilaista ainakin osa koki luokkahengen ennemminkin heikentyneen. On syytä huomata, että matkan ja muiden retken tapahtumien ristiriitaista oloa aiheuttaneista tekijöistä huolimatta Pohjois-Karjalan koulun haastatelluista valtaosa kertoi itse teatteriesityksen olleen hyvin mieleinen.

Nuoret ovat kiinnostuneita toisista nuorista ja toisista luokista. Seurantahaastatteluissa saimmekin kuulla, kuinka väliaika teatterilla oli mahdollistanut keskustelua myös muiden kuin oman luokan nuorten kanssa:

Annikki: se [väliaika] oli mun mielest kiva ku siin sai, viettää aikaa ja sit, pari myös tutustu uusiin ihmisiin siellä [...] Nii mun mielest se oli hienoo et oli ylipäättään saatu tommonen järjestettyä, että ympäri Suomee tulee kasiluokkalaisii samaan paikkaan. (Seurantahaastattelu, Helsinki)

Taidetestaajat-hankkeen yksi käyttämätön potentiaali onkin eri kouluista kulttuuri- palveluiden ääreen saapuvien nuorten kommunikaatio, tutustuminen eri puolilla Suomea asuviin saman ikäisiin nuoriin – esimerkiksi taidekokemuksesta keskustellen.

5. Nuorten kokemukset kulttuurin saatavuudesta ja saavutettavuudesta Taidetestaajat-hankkeessa

Luvuissa 5–8 analysoimme Taidetestaajat-hanketta kulttuuriin osallistamisen tasomallin neljän eri portaan näkökulmista niin, että yhtä tasoa käsitellään aina yhdessä luvussa. Tässä luvussa tarkastelemme nuorten oikeutta osallistua kulttuuriin, toisin sanoen kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta. Tätä tasoa pidetään eräänlaisena perusedellytyksenä kulttuuriin osallistumiselle (Virolainen 2015, 60).

Vanessa: [...] jos on jotain kouluja joilla ei oo, meillähän on hyvin, et meil on kaikkii Chrome Bookie ja kaikkii tämmösiä [...], totta kai se on hyvä et kaikki pääsee käymään jossakin, mutta [...] meillä ei tarvis mitään semmosia [...] (Seurantahaastattelu, Rovaniemi)

Tutkimukseen valikoituneilla kouluilla oli keskenään varsin erilaiset resurssit ja mahdollisuudet saavuttaa kulttuuripalveluita ja hyödyntää niitä osana opetusta. Ilman Taidetestaajat-hanketta kolme tutkimuskoulua ei todennäköisesti olisi tarjonnut ilmaisia taidevierailuja lainkaan oppilaille heidän yläkouluvuosinaan. Kaikkein eniten kulttuuripalveluita hyödynsi tutkimuskouluista Rovaniemen koulu, ja siellä oppilaatkin kokivat, ettei heidän olisi välttämätöntä saada Taidetestaajat-kokemusta, koska saavuttavat kulttuuripalvelut ilmankin.

Selma tai Seija?: Nii, ja sit ku [...] moni meidän luokkalaisista ei ole käynyt missään sinfoniakonserteissa ikinä tai [...] moni muukaan ei välttämättä tule ikinä pääsemään minnekään sellaiseen, niin ainutlaatuinen kokemus. (Seurantahaastattelu, Helsinki)

Kuten oppilas lainauksessa toteaa: ilman Taidetestaajat-hanketta moni nuori jäisi kokonaan ilman näitä kulttuurikokemuksia. Noin puolelle tutkimistamme nuorista Taidetestaajat-hanke mahdollisti sellaisen taidevierailun, josta nuorella ei ollut entuudestaan kokemusta. 76 %:ssa kaikista annetuista vastauksista nuoret olisivat valmiita menemään vastaaviin kohteisiin uudelleen. Näillä mittareilla voidaan Taidetestaajat-hankkeen mahdollistamaa kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta pitää yleisellä tasolla onnistuneena.

Aiemmissa tutkimuksissa, jotka ovat kohdistuneet Itä-Suomen harvaan asuttuihin alueisiin, on ilmennyt, että nuoret ovat tietoisia palvelujen ja koulutusmahdollisuuksien rajallisuudesta omalla asuinpaikallaan mutta myös tottuneet pitkiin etäisyyksiin ja vähäisiin palveluihin ja tyytyväisiä vähään (ks. mm. Käyhkö 2016). Nuorisobarometrin lisäotos harvaan asutuilta aluilta on tuloksiltaan saman suuntainen (Pulkkinen & Rautapuro 2017, 43). Myös omassa tutkimuksessamme Pohjois-Karjalan pienemmällä paikkakunnalla haastateltuja nuoria ei kertomansa mukaan haitannut tehdä yhteensä noin 20 tuntia kestänyt matka teatteriesitykseen (kyseisellä koululla ei ollut vapaa-aikaa Helsingissä, vaan esityksen jälkeen palattiin suoraan bussiin ja paluumatkalle). Jos saavutettavuus on 20 tunnin matkan takana, herää kysymys, tuottaako Taidetestaajat-hanke

kaikille nuorille kokemuksen siitä, että kulttuuripalvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien kahdeksaluokkalaisten saavutettavissa.

Monessa haastattelussa nousi esiin ihmetys siitä, että vierailukohteeseen pääkaupunkiseudulle matkustettiin kauemmin kuin itse vierailu kesti, mikäli perillä ehti nähdä ainoastaan vierailukohteen eikä ollut esimerkiksi lainkaan vapaa-aikaa. Vierailun lyhyttä kestoa (esimerkiksi 50 minuuttia kestänyt konsertti) suhteessa matka-aikaan (noin 1–2 tuntia suuntaansa) pidettiin erikoisena ratkaisuna esimerkiksi Uudenmaan pienellä paikkakunnalla, Helsingissä sekä Turussa. Osa nuorista olisi toivonut esityksen kestävän hieman pidempään, jos näin pitkä matka sen takia matkustettiin. Esityksen, matkanteon ja odottelun ajallista suhdetta kritisoitiin Etelä-Suomen kouluissa selvästi enemmän kuin pohjoisessa:

Teijo: Siis, sit mä mietinki sitä et oliko siinä nyt taas mitään järkee odotella jotain [...] puoltoist tuntuu [...] sitte se ite esityshän kesti sen jonku nelkytä minuuttii. (Seurantahaastattelu, Uusimaa)

Turun haastatteluryhmässä yksi haastateltavista kysyi, miksi he eivät voineet mennä jazzkonserttiin Turussa, jossa niitä myös olisi tarjolla. Samaa ihmettelemme tutkijoinakin: miksi nuoria kuljetetaan pitkän matkan päähän katsomaan jotakin sellaista, mikä olisi saavutettavissa lähempänä kotipaikkaa? Samalla saatetaan synnyttää nuorille mielikuva, että taide on kauempana kuin se todellisuudessa maantieteellisesti onkaan.

Nuorten kulttuurikompetenssia olisi voitu Taidetestaajat-hankkeessa kehittää myös vahvistamalla kykyä käyttää kulttuuria lähellä omaa asuinpaikkaa. Etko- ja jatkotyökentelyissä olisi voitu esitellä nuorille alueen erilaisia kulttuuripalveluita ja niiden tulevaa tarjontaa. Oman lähiseudun tarjonnan tunteminen tukisi nuorten paikallisisentiteettiä. Nyt hankkeen ”piilo-opetussuunnitelmassa” nuoret äärimmillään opetetaan matkustamaan Helsinkiin asti kaupunginteatteriin, vaikka niitä löytyisi lähempääkin. Tutkimuksemme tavoitti myös toisenlaisia asetelmia. Kuten Rovaniemen teatterin (ts. Lapin alueteatterin) yleisöyöntekijä kertoi:

Monet nuoret ovat yllättyneet kuinka iso tämä talo on, kuinka paljon erialaisia ammatteja täällä on töissä ja mistä kaikkialta he ovat kotoisin (mm. Kemijärvi, Savukoski). Toiveena on, että nuorille tulisi sellainen olo, että tämä on meidän [lappilaisten] oma teatteri. Tuo on opiskellut metallimieheksi ja on täällä verstaalla töissä. Tai esimerkiksi näyttelijät ovat käyneet opiskelemaan muualla, mutta tulleet takaisin. Toivomme alueellista näkökulmaa. [...] tähän on kuin pieni kaupunki kaupungin sisällä. [...] Oppilaat on tärkeänä kun he tulee [...] ja saavat käydä arvioimassa teoksen jälkeen, sanoa mielipiteensä. (Asiantuntijahaastattelu, yleisöyöntekijä Anne Niskanen, Rovaniemen teatteri)

Matkanteko taidekohteeseen ja takaisin saattoi toki olla nuorille elämys ja kiinteä osa taide-elämystä. Voidaan silti havaita, kuinka pitkän matkustuspäivän aikana nuoret kohtavat hyvin paljon erilaista totutusta poikkeavaa informaatiota, jolloin heillä jää vähemmän voimavaroja itse taide-elämyksen sulatteluun. Tämä näkyi seuranta-haastatteluissa siten, että pitkillä taidevierailumatkoilla itse esityskokemusta oli jälkikäteen vaikea sanallistaa.

Kulttuuripalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen vaikuttaa myös nuorten kyky itsenäisesti liikkua vieraassa ympäristössä, vieraassa kaupungissa. Eksyminen sisältää myös oppia, josta voi olla seuraavalla teatteriretkellä nuorelle hyötyä.

6. Nuorten kokemus kulttuurin ja taiteen vastaanottamisesta Taidetestaajat-hankkeessa

(Soi Mozartin konsertto no 5 pianolle ja orkesterille, III osa Allegro. Noin ensimmäinen minuutti.)

Joku: (kuiskaa) (epäselvää)

Joku: (kuiskaa) anteeks mä en erota asioita... mä en osaa tälläsiä (epäselvää) (kuiskaten naurua)

Haastattelija: Joo se oli eka, se oli Mozartin pianokonsertto. Mitä tulee mieleen tämmösest musasta?

Severi: Musiikinope. (naurua)

Haastattelija: Mitäs muille tulee?

Otso: Klassinen musiikki.

Haastattelija: Joo.

Ninni: Musiikintunti.

Haastattelija: Tuleeks viel jotai?

Rasmus: Historia. Ehkä. Vähä.

(Alkuhaastattelu, Helsinki, haastattelijana Reetta Kandolin)

Helsingin koulun alkuhaastattelutilanteessa Helsingin yliopiston perustutkinto-opiskelija Reetta Kandolin soitti oppilaille otteen Mozartia ja toisen otteen beatboxausta. Ajatuksena oli saada keskustelun avulla tietoa nuorten asenteista ja ennakkoajatuksista näitä kahta musiikkityyppiä kohtaan, kun luokka myöhemmin lukuvuoden aikana kokisi sinfonista beatboxausta toisena Taidetestaajat-kohteena. Haastattelukatkelmassa oppilaat kertovat, että Mozartin musiikki assosioituu heillä musiikin opettajaan, klassiseen musiikkiin, musiikin tuntiin ja historiaan. Voisi siis sanoa, että suurelle osalle tämä musiikinäyte muistuttaa koulusta ja koulussa opitusta. Ennakoasenteilla ja -ajatuksilla on vaikutusta retkikokemukseen.

Tärkeää on myös se, mitä kuiskataan musiikinäytteen aikana: ”mä en osaa tälläsiä”. Oppilaan kommentti kuvaa hyvin sitä, kuinka nuoret Taidetestaajat-hankkeessa kokevat, että heidän pitäisi osata jotakin ja että heidän osaamistaan (lähtötasoaan, ymmärrystään) arvioidaan ja mitataan hankkeen aikana – koulussa niin suuri osa toiminnoista keskittyy tietämiseen ja ymmärtämiseen. Entä kun Taidetestaajat-teosta ei ymmärrä? Voiko taidetta kokea, ellei osaa antaa sanoja sille mitä on ollut kokemassa?

Kulttuurisen osallistamisen tasomallin toisella portaalla kansalaiset vastaanottavat taidetta. He ovat kävijöitä, jotka ”sopeutetaan” tai ”koulutetaan” tarjolla oleviin valmiisiin palveluihin. Yhtä lailla tekemämme tutkimus on tietyllä tapaa verrattavissa muihin kulttuuripalveluiden kävijätutkimuksiin, joissa kansalaisten toimintaa seurataan, ilman että heillä olisi toimintoihin todellista päätösvaltaa (Virolainen 2015, 60). Tässä tutkimuksessa nuoret esimerkiksi kertoivat, miten he ennen matkaa olivat käyneet koululla läpi, kuinka teatterissa tai konsertissa käyttäytyään. Kuinka vaikkapa valojen sammussa ollaan hiljaa ja lopuksi annetaan aplodit.

Kulttuurin ja taiteen vastaanottoon vaikuttaa nuorten jo hankittu kyky omaksua ja käyttää kulttuuria. Tutkimuksemme mukaan ne nuoret, joilla oli enemmän kulttuurista

toimijuutta ja aiempaa kokemusta vastaavasta taidemuodosta kuin muilla, pystyivät myös seurantahaastattelussa sanoittamaan taidekokemusta monisanaisemmin meille tutkijoille. Noviiseilla runsaasti kapasiteettia kuluu jo siihen, että he hahmottavat, kuinka kyseisen taidemuodon ääreen kuuluu asettua ja vieraassa ympäristössä käyttäytyä.

Kuhmon kamarimusiikin *Maailman ympäri tunnissa* -konsertissa sellisti Martti Rousi pyysi katsomossa keskenään keskustelevia kahdeksaluokkalaisia kuuntelemaan, mutta avasi myös sitä, miten suomalaiseen (tai yleisemmin länsimaiseen) konserttikäyttäytymiseen kuuluu ensisijaisesti hiljaisena esitystä seuraava yleisö, kun taas muissa maissa ja kulttuureissa voi olla toisenlaisia tapoja. Mielestämme oli tärkeää rakentaa tällä tavoin nuorille ymmärrystä kulttuurien ja käytänteiden moninaisuudesta, myös taidetapahtumissa. Tanssiteatteri ERIn Suomi-Benin bileet puolestaan loivat taiteen kautta sekoitusta länsimaiden ulkopuolisen maailman ja länsimaiden kulttuureista.

Taidetta ei tarvitse välttämättä tehdä itse voidakseen kokea osallistuvansa, vaan taiteen kokeminen voi olla yhtä lailla aktiivinen elämys, josta nuori voi saada kimmokkeen uusiin taidekohdevierailuihin tai harrastuksiin⁷. Nuorten itsensä mielestä osallisuutta vahvistaisi se, että kohdevierailuilla ”ois jotain vähän mejän ikäsi kiinnostavii juttuja [...] eikä jotain mitkä ei kiinnosta yhtään meitä” (Alkuhaastattelu, Turku). Esimerkiksi elokuvamusiikki sai nuorilta kiitosta. Myös tarinat (Julia & Romeo, Pähkinänsärkijä), jotka nuoret tunsivat elokuvista, saivat nuorilta myönteistä palautetta: heidän oli helpompaa seurata ja ymmärtää entuudestaan tuttua tarinaa, vaikka tarina esitettiin uudessa muodossa. Nuoren voi olla helpompi sisäistää teos tai hän saa siitä enemmän irti, jos teoksessa on yhtymäkohtia nuorten elämismaailmaan tai jo jotakin entuudestaan tuttua. Nuoret ehdottivat myös taiteen yhdistämistä heille läheisiin muihin teemoihin. Esimerkiksi Joensuun haastatteluryhmässä nuoret kertoivat kokeneensa erityisen kiinnostavana poliisiorkesterin konsertin, jossa olivat luokan kanssa vierailleet. Nuorten mukaan konsertissa yhdistyivät mielekkäästi musiikki osin entuudestaan nuorille tuttuine kappaleineen ja poliisin puhe muun muassa päihderiippuvuudesta.

Jos Taidetestaajat-hankkeessa halutaan tuottaa nuorille kokemus niin osallisuudesta taideinstituutioon kuin kuulumisesta täysivaltaisesti kulttuuriyleisöön, ei ole samantekevää, pakotetaanko tämä yleisö jättämään päällysvaatteensa bussiin tai jätetäänkö väliaika pois kokonaisuohjelmasta. Seurantahaastattelussa kysyimme oppilailta, miten he kehittäisivät Taidetestaajat-hanketta:

Sara: meidän piti jättää kaikki tavarat sinne bussiin me saatiin ottaa vaan siihen eväät

Kaksi haastateltavaa: Mm [...]

Sara: takitkin piti jättää sinne bussiin (naurahtaa) ja sit meidän piti mennä siitä ulko-ovii-, siel oli ihan sairaan kylmä. [...]

Sara: Koska meille sanottiin et siellä ei ole narikkaa, mutta kyllä siellä oli narikka. (Seurantahaastattelu, Uusimaa, pienempi paikkakunta)

Kun itsekin hytisimme ilman päällysvaatteita pakkasessa kahdeksaluokkalaisten kanssa hienojen taideinstituutioiden ulkopuolella, vääjäämättä tutkijoina päädyimme kriittisesti pohtimaan, minkälaiseksi kulttuurin kuluttajaksi hankkeella kasvatetaan. Kyllähän ulko-

7 Myös Reetta Kandolin kirjoittaa tästä aiheesta ansioituneesti yliopistokurssin lopputyössään.

vaatteet aina jätetään teatterin naulakkoon esityksen ajaksi. Miksi Taidetestaajat-vierailuilla tätä ei aina nuorille sallittu? Entä kuinka tervetulleiksi nuoret voivat tällaisen saapumisen jälkeen itsensä tuntea (vrt. Falk & Dierking 2012, ”sense of welcome”)? Myönteisiä huomioiduksi tulemisen kokemuksia tuottivat havaintojemme perusteella tilanteet, joissa taidelaitos toivotti jokaisen koulun oppilaat erikseen tervetulleiksi ennen esityksen alkua kertomalla, mistä kaikista kouluista tänään on kahdeksaluokkalaista paikalla.

Yleisö voi vastaanottaa taidetta monella tapaa. Taidetestaajat-hankkeessa nuorten on mahdollista tutustua yleisön taidetta vastaanottavaan rooliin ja harjoitella yleisönä olemista. Päätösaplodien antaminen on yksi taidekasvatuksen muoto Taidetestaajat-hakkeen sisällä:

Aurora: huomasin ainakin sen et jos vertaa tätä konserttia semmisiin konsertteihin mitä on vaikka joka torstai tuolla Karelia-salissa perus Joensuun kaupunginorkesterin konsertteja, niin kun tämän ikäiset, tai jotka ei ole ylipäättään käyneet konserteissa, niin ne ei osaa taputtaa, koska (nauraa) kun se lähtee sieltä se kumartaa, sit se lähtee niin siinä vaiheessa ei voi lopettaa sitä taputtamista pitää taputtaa lisää, [...] ne ei osaa tarpeeksi pitkään taputtaa (Seurantahaastattelu, Joensuu)

On myös esiintyjille uuden opettelu paikka, kun uudenlainen yleisö antaakin heidän ammattimaiselle esitykselleen vain laimeat aplodit. Taiteilijat ovat osin kokeneet Taidetestaajat-hankkeen nuorisoyleisön raskaaksi, erityisesti siksi, että siltä ei saa samalla tavoin vastinetta kuin aikuisilta tai nuorilta lapsilta. Talvisirkus Rakkaus -teoksen jälkeen yleisökeskustelutilaisuudessa taiteilija itse kertoi tämän suoraan kahdeksaluokkalaisille. Hankkeen aluekoordinaattorit ovatkin pohtineet, olisiko hankkeeseen tarpeen tietoisemmin integroida ”taputuskoulu”-osuutta.

Seuratessamme yhdessä muiden kutsuvieraiden sekä kahdeksaluokkalaisten Taidetestaajien kanssa Kansallisoopperassa Anna Karenina -balettia kiinnitimme puolestamme huomiota siihen, että loppuaplodien aikaan suurin osa kahdeksaluokkalaista jatkoi taputtamista, kunnes esiintyjät olivat käyneet kumartamassa uudelleen useita kertoja, kun taas monet aikuiset kutsuvieraat lähtivät kesken aplodien pois katsomosta. Kiire bussiin tai junaan saattoi toki olla todellinen, mutta jäimme pohtimaan, mitä tämä tilanne opetti nuorille. Tällä kertaa nuoret olivatkin ”taputuskoulun käyneitä”, toisin kuin vanhemmat ikäpolvet.

Useat haastateltavat hämmästelivät sitä, miten teokset olivat yllättäneet lyhyellä kestollaan. Myös me tutkijat ihmettelimme, miksi kahdeksaluokkalaisille esitettiin joistakin teoksista lyhennettyä versiota, josta oli jätetty myös väliaika pois. Aineistossamme nuoret kertovat, kuinka väliajalla ”käytiin pientä keskustelua kyseisestä näytelmästä” (Seurantahaastattelu, Keski-Suomi, pienempi paikkakunta). Tämä teatteriesityksen reflektoinnin tila ja kokemus väliajasta osana kulttuurikohdevierailua olisi tärkeää mahdollistaa myös nuorille osana Taidetestaajat-haketta.

Tutkimuksemme perusteella teokset eivät ilman ennakkotyöskentelyä avautuneet nuorille kovinkaan helposti. Siksi Taidetestaajat-hankkeessa saadut taidekokemukset jäävät toivottua laimeammiksi tai jopa kielteisiksi. Taidetestaajat-hankkeen taideprosessikonaisuudet vaihtelivat luokkakohtaisesti: Jopa saman tutkimuskoulun eri luokkien välillä oli eroja siinä, miten perusteellisesti taidematkaan oli valmistauduttu ja mitä tehtiin koululla vierailun jälkeen. Monet luokat eivät tehneet etko-materiaaleja lainkaan.

Lapin aineistomme perustelee omalta osaltaan erinomaisesti sitä, miksi kansallisen kulttuuriperinnön rinnalla olisi tärkeää esitellä nuorille paikallista kulttuuriperintöä, kuitenkin niin että kohde olisi jokin muu kuin sama lähiseudun kohde, jossa koulu on usein ennenkin vierailut:

Tutkija1: [...] mitä uutta olette oppineet omasta mielestä [...] tämä Taidetestaajat et toiko tämä teille jotain uutta oppia (taustalla huokaus) ihan mistä vaan [...]?

Ira: No en ollut aiemmin ikinä edes kuullut Reidar Särestöniemestä ennen tuota ja

Irma?: En minäkään [...]

Ernesti: No en minäkään kyllä tienny siitä Reidarista ennen sitä... reissua

Ira?: Ja en edes tienny [...] se atlejee oli minun mielestä tosi hieno, että semmoisia edes olisi ollut Lapissa (naurahtaa)

Irma: En minäkään

Irma: se oli oikeasti tosi hieno.

Ira?: Joo

Irma: siellä oli uima-allaskin siellä yläkerrassa [...]

Ira?: Se oli kyllä tosi mahtava, en ole aiemmin nähnyt mitään semmoista

(Seurantahaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Kuvaavasti Educa-messujen paneelikeskustelussa 25.1.2019 kaksi lukuvuonna 2017–2018 Taidetestaajat-retkille osallistunutta silloista kahdeksaluokkalaista arveli, että etkoilla tarkoitetaan lähialueen Taidetestaajat-vierailua ja jatkoilla ”varsinaista” Helsingin vierailua. Toinen kertoi, että mitään erityistä ennakkovalmistautumista ei koululla tehty. Nämä kokemukset kertovat samaa kuin oma tutkimusaineistomme: käsitys etkoista jää nuorille usein epämääräiseksi ja siksi oman alueen taidekokemus voidaan jopa mieltää valmistavaksi tapahtumaksi ja Helsingin taidekokemus päätapahtumaksi. Toisin sanoen Helsingin taidevierailu on lähtökohtaisesti arvotettu merkittävämmäksi.

Monet taidekohteet Taidetestaajat-hankkeessa ovat teatteri- tai konserttisalissa istumista, katsomista ja kuuntelemista eli nuoret ovat näennäisen passiivisia. Kiinnostavaa onkin päästä kiinni siihen, mitä näennäisesti passiivisen taustalla tapahtuu. Aiemmassa tutkimushankkeessamme Maaria Hartman seurasi ammattitanssiteoksen harjoituksia ja valmiin teoksen esittämistä yläkoululaisille. Hankkeen loppujulkaisussa (Hartman 2018, 49) hän kirjoittaa:

Katsojana olin harjoitus- ja esitystilanteissa toiminnallisesti näennäisen passiivinen, mutta koin erilaisia voimakkaita tunteita, kehollisia tiloja sekä muistumia menneisyydestä eläessäni mukana teoksessa. [...] Joskus jo samaistuminen, omien tunteiden ja samankaltaisten kokemusten näkeminen muiden tulkitsemana, voimakas elämys, inspiroituminen tai myötätunnon kokemus voivat olla askel eteenpäin ajatellen esimerkiksi yhteyden tuntemista itseän ja muihin. Elämässä läsnä olevat vaikeudet ja turvattomuuden tunteet voivat taiteen kautta saada muodon ja päästä vuorovaikutuksen piiriin (Lehtonen 2011, 137–139, viit. Laine 2015, 102).

Ben Fletcher-Watson (2015, 29) kirjoittaa siitä, miten katsoisuus on lähtökohtaisesti osallistavaa, koska ilman vähintään kahta ihmistä esitystä sosiaalisena tilanteena ei voisi olla olemassa. Kokematon yleisö (Fletcher-Watsonin tutkimuksessa hyvin pienet lapset), joka ei vielä ymmärrä esimerkiksi teatterin semiotiikkaa, voi kuitenkin kokea etäännyttävänä hiljaa

istumisen ja katsomisen ilman suoraa kontaktia esiintyjään tai mukaan liittymistä. Näin ollen on vastavuoeroisesti tarpeen kysyä, mitä opittavaa ammattilaisilla, kuten opettajilla, yleisötyöntekijöillä ja esiintyjillä, olisi kulttuuripalveluissa mahdollisesti ensimmäisiä kertoja vierailevien nuorten tavoista asettua tilanteeseen, käyttäytyä ja kiinnittää kokemusta omaan elämämaailmaansa sekä mahdollisesti varioida tai kyseenalaistaa konventionaalisia aikuisten kulttuurikohteissa vierailun normeja (ks. myös Fletcher-Watson 2015, 29).

Havainnoidessamme väliaikaa teatterilla huomasimme, kuinka teatterin kellon soidessa ensimmäisen kerran (ts. ensimmäinen soitto) nuoret olivat hetkessä sisällä salissa, moni jo ennen kellonsoittoa. Koulussa kello sanelee liikkumisia ja siirtymisiä eri tavoin kuin teatterin väliaikasoitto. Tavallisessa teatteriesityksessä monella on vielä viinilasillinen, kahvi sekä keskustelut hyvinkin kesken siinä vaiheessa, kun ensimmäinen soitto tulee. Kahdeksaluokkalaisille noviiseille väliaikasoitto tarkoitti koulukontekstissa tulkittuna eri asiaa.

Monessa haastattelussa haastateltava on pitänyt hyvänä sitä, että Taidetestaajat-hankkeessa mahdollistetaan myös sellaisten taidekokemusten hankkiminen, jotka muuten jäisivät kokematta, koska nuoren varsinainen kiinnostus on muualla tai hänelle ei ole aiemmin tarjoutunut niihin pääsyä. Retkien kautta näkee ja kokee aiempaa laajemmin, millaisia taidekohteita Suomessa ylipäätään on olemassa kansallisena tai alueellisena kulttuuriperintönä. Samalla nuoren itsetuntemus kehittyy, minkä osa nuorista toi myös haastattelussa esiin: voi huomata uusia asioita esimerkiksi omista kiinnostuksenkohteista tai muokata käsityksiään eri taidelajeista.

Tutkija1: Alkuhaastattelussa kysyin, mitä teille tulee mieleen sanasta ”taidetestaajat”. Mites nyt, mitä ”taidetestaajat”-sana nyt teidän mielestä tarkoittaa?

Aava: No siinä annetaan 8-luokkalaisille uusia kokemuksia. Testaaminen on kokemista ja näkemistä. (Seurantahaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Joensuun haastatteluryhmässä yksi haastateltava jatkoi samasta aiheesta kertomalla juuri itsetuntemuksen lisääntymisestä sirkuskokemuksen myötä: ”Mul ei ennen ollu itellä tommosta kokemusta alla, ni ehkä se että [...] sillee oppi että oikee- tykkää tollasista että, et se on [...] hauskaa ja mukavaa ns tekemistä, vaikka siinä nyt vaan kattooki, ehkä tavallaan siinä oppi itsestään lisää.”

Kun kysyimme seurantahaastatteluissa, mitä nuoret kokivat oppineensa Taidetestaajat-hankkeessa, useat nuoret luettelivat kokemansa teoksen sisältämää tietoa (”se ihme köyhä juttu voitti ne vaalit sillon”, Punaisesta viivasta): he ikään kuin koulukontekstin orientoimina tarkastelivat esityksen tietosisältöjä, eivät niinkään sen taidesisältöjä. Vastaavasti osa nuorista erotti taiteilijoiden osaamisen ja taituruuden siitä, mitä taide heissä itsessään herätti. Nuoret esimerkiksi kertoivat soittajien olleen ”taitavia” mutta samalla konsertin olleen ”tylsä”. Taitavuus sinänsä ei siis riitä tempaamaan mukaansa, mutta moni nuori sen rekisteröi. Jäimme pohtimaan, onko suhtautumistavalla jokin yhteys tietojen ja taitojen arvioinnin keskeisyyteen koulumaailmassa. Esityskokemusta ei voi erottaa nuorten muusta kokemusmaailmasta, ei myöskään muusta koulunkäynnistä:

Marja-Liisa Honkasalo (2013) kirjoittaa pienestä toimijuudesta, odottamisesta ja sen sietämisestä. Tämä on rooli, jota oppilailta odotetaan. Oppilaiden tulee sietää epävarmuusiakin ja odottaa

kärsivällisesti. Minä ja toinen yliopisto-opiskelija koimme bussimatalla Lahteen, että nuoria komennettiin sellaisella tyyllillä, joka ei useimmissa tapauksissa tulisi kyseeseen aikuisten kanssa. [...] Myös eväiden aiheuttamasta sotkusta nousi keskustelua vaikka me emme havainneet erityistä sotkua bussissa. Paluumatalla bussin kuljettaja vaikutti ajotyylinsä puolesta kiukkuiselta nuoriin matkakaajiin tekemällä useita epämiellyttäviä äkkijarrutuksia. Minun ja toisen retken tarkkailijan mielestä nuoret vaikuttivat melko rauhallisilta ja siisteiltä matkalaisilta. (Piia Myllykoski, yliopisto-kurssin lopputyö 2018)

Teokset voivat sisällöllisesti herättää monenlaisia, vaikeitakin tunteita, jotka eivät kuitenkaan yksinään välttämättä vaikuttaneet niin, että taidevierailukokemus olisi jäänyt kielteiseksi tai että nuori ei menisi enää uudelleen kyseisen taidemuodon ääreen. Sen sijaan, jos teos koettiin rakenteeltaan ja ilmaisutavoiltaan haasteelliseksi ymmärtää ja lisäksi ennakkovalmistautuminen ja kokemuksen purkaminen olivat jääneet puolitiehen tai tekemättä, taidevierailukokemus värittyi usein turhauttavaksi ja kielteiseksi. Aiemmin tutkijat (O’Toole ym. 2014) ovat todenneet juuri nuorten itsevarmuuden taideyleisönä olevan avaintekijä taide-elämyksen onnistumisessa. Samoin bell hooks (2007, 77) kirjoittaa siitä, kuinka turvallisuuden tunteen puuttuminen ruokkii pitkittynyttä hiljaisuutta ja opiskelijoiden haluttomuutta osallistua.

Syntipukki-näytelmän osalta aineistomme antoi mahdollisuuden tarkastella taiteen vastaanottoa mielenkiintoisessa vertailuasetelmassa: neljä tutkimuskouluamme saapui Helsingin kaupunginteatterin Studio Pasilaan katsomaan kyseisen teatteriesityksen. Pystyimme siis aineistomme kautta tarkastelemaan koulukohtaisia kokemuseroja ja pohtimaan, mitkä kaikki tekijät näyttäisivät vaikuttavan taidekokemuksen onnistumiseen.

Ensinnäkin osa yhden tutkimuskoulumme oppilaista ajautui konfliktiin toisen esitystä katsomaan saapuneen koulun oppilaiden kanssa. Tämä aiheutti koko luokassa ristiriitaisia tuntemuksia, ja osa oppilaista koki konfliktin jälkikäsitteilyn epäonnistuneena. Moni heistä kuvasikin seurantahaastattelussa retkeä toiminnaksi, jossa he olivat mukana ikään kuin passiivisina kohteina. Voi tulkita, että nuorten osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet matkan puitteisiin ja matkakohteeseen jäivät ohuiksi.

Toisen, Keski-Suomen pienemmän paikkakunnan koulun oppilaille esitys näyttäytyi mukavana ja retki ylipäätään oli heistä kokonaisuudessaan onnistunut, kun siihen sisältyi myös varsin sopivasti vapaa-aikaa. Tämän koulun haastatteluun osallistuneet nuoret kertoivat kaikki voivansa mennä teatteriin uudelleen eikä kukaan raportoinut erityisiä ristiriitoja.

Sen sijaan Rovaniemen koululla tämä oppilaiden jälkimmäinen, kauaksi Helsinkiin suuntautunut teatteriretki jäi teatterikokemuksena itse retkikokemuksen monipolvisten vaiheiden varjoon ja vain sen yhdeksi osaseksi. Nuoret keskustelivat monisanaisemmin ensimmäisestä teatterikokemuksestaan, Papin perheestä, jonka he olivat nähneet Rovaniemen teatterissa ja josta he olivat myös kirjoittaneet arvion äidinkielen tunnilla. Tämän teoksen loppu oli tarkoituksella jätetty monitulkintaiseksi, minkä nuoret kokivat hämmäntäväksi. Silti he keskustelivat itse teatteriesityksestä enemmän kuin Syntipukista.

Neljännessä, Helsingin koulussa, ennakkotyöskentelyn toteutti Helsingin kaupunginteatterin yleisötyöntekijä: he kiersivät kaikki ne Helsingin kahdeksan luokan, jotka olivat tulossa katsomaan kyseistä näytelmää ja toteuttivat ennakkotyöskentelyn draamatyöpajan muodossa. Teatteri sinänsä oli helsinkiläisille tuttu, ja osalle draama-

työpajakin, mutta kyseisen luokan kanssa (ts. yläkoulussa) vastaavaa toimintoa ei ollut tehty. Oppilaat pitivät draamatyöpajasta ja antoivat teokselle etupäässä hyviä arvosanoja.

Myös Punaisesta viivasta saimme kahdelta tutkimuskoululta keskenään hyvin erilaiset palautteet. Lapin pienemmän paikkakunnan nuoret kuvasivat kulttuurisesta toimijuudesta riippumatta esitystä hauskaksi, hilpeäksi ja iloa herättäväksi. Todennäköisesti kyseisellä luokalla oli jo jonkinlainen, mahdollisesti ennakkotehtävien tekemisen kautta syntynyt käsitys siitä, mistä klovneriassa on kysymys ja mistä tarina kertoo. Nuoret kokivat esityksen miellyttäväksi, myös nuori, joka oli pitkän matkan vuoksi kertaalleen nukahtanut esityksen aikana. Uudenmaan pienemmän paikkakunnan nuoret eivät sen sijaan olleet tehneet ennakkotehtäviä. Haastattelussa moni koki esityksen erittäin oudoksi ja hämmentäväksi. Moni piti esitystä myös huonona eikä menisi vastaavaan esitykseen enää uudelleen. Haastatelluista oppilaista osa yhdisti ”pellet” pelottavuuteen (vrt. Stephen Kingin *Se*) ja epäaitouteen.

Uudenmaan pienemmän paikkakunnan oppilaiden kokemuksista poiketen saman retken tehneessä Lapin pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulussa retki Helsinkiin oli nuorten kokemuksissa kaikin puolin onnistunut kokonaisuus, jonka eri puolia he toivat monipuolisesti seurantahaastattelussa esiin:

Tutkija1: Onko muut, samaa mieltä että... oliko Helsingin reissu hyvä, huono, hyvä ja huono (naurahtaa)

Useampi haastateltava: Hyvä

Tutkija1: Hyvä, no mitä siel oli hyvää?

Aava: No se teatteri oli ainaki hieno. Se oli eka kerta kun kävin teatterissa (naurahtaa). Se oli mielenkiintoinen ja hauska se, näytelmä tai se mikä se nyt oli, sitte sen jälkeen me oltii kaupungilla ni seki oli ihan kivaa. Käytiin Tuomiokirkolla minä, Peppi ja Irma, ja sitten nii, (naurahtaa) lähettiin lentokentälle

Peppi?: Ajettiin me ratikallakin (naurahtaa)

Tutkija1: Voi, joo! Mitäs Ira ja Ernesti mitäs Helsinki-retki, oliko saman kuulonen vai?

Ernesti: [...] Kävin mejän opettajan kans [...] Kiasmassa. [...] Siel oli semmosia... hoiamaalilla maalattuja polkupyöriä millä siellä sai ajaa yhdessä huoneessa.

(Seurantahaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Kulttuuria vastaanotettaessa, taiteen herättäessä erilaisia ajatuksia ja tunteita, syntyneillä erilaisilla reaktioilla on itseisarvo jo sinänsä, vaikkei niitä pystyisi edes itselleen sen tarkemmin erittelemään. Tutkimuksen edetessä olemme ryhtyneet myös kriittisesti pohtimaan, millaista kulttuuria hankkeessa on tarjolla ja mitä on jätetty hankkeen ulkopuolelle. Monissa teoksissa on heikosti yhtymäkohtia nuorten omaan elämismaailmaan. On tapauksia, joissa nuoret näkevät omalla alueellaan sinne tuodun kiertue-esityksen (useimmiten näiden kokoonpanojen toimistot ovat Helsingissä) ja lisäksi he matkustavat toiseen vierailukohteeseen pääkaupunkiseudulle. Tällöin nuoret kokevat Taidetestaajat-hankkeessa ainoastaan pääkaupunkiseudulla työskentelevien taiteilijoiden teoksia, joilla ei välttämättä ole samanlaisia yhtymäkohtia heidän elämismaailmaansa kuin heidän oman alueensa taiteilijoiden töillä. Jos hankkeen tavoitteena on maantieteellinen tasa-arvo, eikö silloin myös pohjoisen taiteilijoita olisi syytä kierrättää Etelä-Suomessa ja etelän oppilaita lennättää pohjoiseen vastaanottamaan Pohjois-Suomen alueen taidetta ja kulttuuria?

Opettaja, muusikko ja tutkija Minja Koskela kertoo kirjassaan (2019, 160), kuinka hän vei yhdeksäsluokkalaisia osana musiikinopettajan töitään konsertteihin. On tärkeää mahdollistaa yläkoululaisille taiteen vastaanottoa, mutta vastaanottamisen reunaehdot (ml. paikka, sosiaalinen konteksti, perehdytys, jälkityöskentely) on samalla suunniteltava kokonaisvaltaisesti:

Oopperamatkoillamme useille ysiluokkalaisille oli elämys pelkästään matkustaa Helsinkiin tai astua Oopperataloon. Se oli kokemus, joka avasi uusia horisontteja musiikin tekemisen ja kokemisen maailmaan, johon kaikilla perheillä ei olisi ollut mahdollisuuksia lapsiaan tutustuttaa. Olen edelleen ylpeä siitä, että ne retket toteutettiin. Oma kokemukseni on, että musiikin kuuntelu, elokuvien katselu ja kirjojen lukeminen ovat tehneet elämästäni parempaa ja avanneet ajatteluuni uusia näkökulmia. Olisi hyvin surullista, mikäli kaikilla ihmisillä ei olisi mahdollisuutta kokea samaa. Taiteesta ja kulttuurista ei saa tulla rikkaan eliitin yksinoikeus, niiden tulee kuulua kaikille. Teoksessaan *Talouksenvuorokauden tärkeämpää – miksi maailma tarvitsee humanismia ja sivistystä?* filosofi Martha Nussbaum kirjoittaa, että taide voi toimia demokraattisen yhteiskunnan, aktiivisen kansalaisuuden ja kriittisen ajattelun kivijalkana. Siksi koulutuksen puolustamisen lisäksi tarvitaan taideaineiden puolustamista. Koska jokainen oppilas ansaitsee kaiken sen, mitä koulu voi parhaimmillaan tarjota. Siihen panostaminen maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin. (Koskela 2019, 160.)

7. Nuorten kokemukset taiteen suunnitteluun tai toteutukseen osallistumisesta Taidetestaajat-hankkeessa

Taiteilijan tavoin havaitsijankin on osallistuttava taiteen tekemiseen. Joka laiskuutensa, saamatomuutensa tai leipäännyttämisensä vuoksi ei siihen osallistu, ei näe eikä kuule kunnolla. Hänen arvostamisensa jää sekoitukseksi opinmurusia, tavanomaisen ihailun normeihin mukautumista ja aidoimmillaankin sekavaa, tunnepitoista kiihtymystä. (Dewey 2010, 73.)

Tässä luvussa pohdimme nuorten erilaisia mahdollisuuksia Taidetestaajat-hankkeessa taiteen suunnitteluun ja toteutukseen osallistumiseen. Kuten John Dewey (2010) edellä lainatussa sitaatissa toteaa, on mahdollista, ettei taide-esityksen katsoja osallistu aktiivisella vastaanottamisella taiteen tekemiseen, ja tällöin taide ei myöskään välity katsojalle ”kokonaisuina kokemuksena”. Kuten aiemmissa luvuissa olemme kertoneet, Taidetestaajat-taidevierailumatkaan liittyy hyvin monenlaisia tekijöitä, jotka saattavat estää aktiivisen osallistumisen katsojana tai vierailijana.

Lapset ja nuoret taideyleisönä usein myös toivovat aktiivista toimijan roolia ja konkreettista itse tekemistä ja osallistumista. Usealle nuorelle myös hankkeen nimessä ollut ”testaajat”-sana kiinnittyi aktiiviseen tekemiseen:

Tutkija1: Hyvä. No mitä teille tulee mieleen sanasta ”taidetestaajat”?
(tauko, vaimea naurahdus)

Tutkija1: Tuleeko siitä jotain mieleen? (naurahdus)

Ernesti: Heureka

Tutkija1: Heureka, nii. Mites Heureka?

Ernesti: No en tiää, minusta siellä saa tehdä kaikkee [...]

Ira tai Peppi?: No siitä nimestä tulee ensimmäisenä mieleen että se ois semmonen että oppilaita testataan että mitä ne tietää taiteesta.

(Alkuhaastattelu, Lappi, pienempi paikkakunta)

Tämä lainaus alkuhaastattelusta Lapin pienemmältä paikkakunnalta tuo hyvin esiin myös sen, kuinka monille nuorille Taidetestaajat-käsite assosioitui niin siihen, että *heitä testataan*, kuin siihen, että *he pääsevät itse tekemään*, ”testailemaan” jotakin taiteeseen liittyvää. Nuoret odottivat usein hankkeelta toiminnallista roolia itselleen ja olivat pettyneitä hiljaa istumiseen. Myös seurantahaastatteluissa nuoret kertoivat, kuinka he olisivat toivoneet, että heidän roolinsa kohdevierailuilla olisi ollut aktiivisempi, enemmän toiminnallinen: ”No mä aattelin et siin tulis ehkä enemmän jotain museokäynteit tai jotain semmosta et [...] pääsis siihen interaktivoitumaan” (Seurantahaastattelu, Turku).

Jotta Taidetestaajat-hankkeessa päästäisiin kulttuuriin osallistamisen kolmannelle portaalle, olisi nuoret otettava mukaan palveluiden suunnitteluun ja/tai toteutukseen.

Tällä tasolla osallistumista kuvaa myös kansalaisten ja taide- ja kulttuuripalvelujen yhteistyö, esimerkiksi yleisötyönä, yhteisötaiteena tai sosiokulttuurisena innostamisena (Virolainen 2015, 60). Vaikka suomalaisen kulttuuripolitiikan yksi julkilausuttu tavoite on aidon osallisuuden tukeminen (vrt. Virolainen 2015, 62), varsin harvassa hankkeessa se kuitenkin toteutuu. Myöskään Taidetestaajat-hankkeessa se ei ollut lähtökohtana tai tärkeimpänä tavoitteena. Osalle nuorista kuitenkin tarjoutuu hankkeessa toisin toimimisen areenoja ja uudenlaisia asemia.

Fletcher-Watson (2015) tarkastelee vallan jakautumista taideprosessissa aikuisten ja lasten välillä toisenlaisen taideosallistumisen porrasmallin kautta. Hänen kuvaamansa askelmat koostuvat ei-osallistumisen käytännöistä, aikuisjohtoisista käytännöistä sekä lapsijohtoisista käytännöistä: mitä ylemmällä portaalla ollaan, sitä enemmän osallistumisen autonomiaa ja toimijuutta lapsille ja nuorille on tarjottu. Fletcher-Watsonin mukaan osallistumisen puitteet ja tehtävänanto ovat usein aikuisten määrittämiä, vaikka pyrkimys sinänsä olisi lasten osallisuuden vahvistamiseen.

Tutkija1: No, millä tavoin te osallistuitte, niitten esitysten aikana, teidän mielestä?

Julia: No ei ainakaan siel Kuhmossa ni ei siel oikeestaan mitenkään voinu osallistua, et siel vaa istuttiin ja tuijotettiin (naurahtaa)

(Seurantahaastattelu, Pohjois-Karjala, pienempi paikkakunta)

John Falk ja Lynn Dierking (2012, 280) korostavat, että mitä nuoremmista koululaisista on kyse, sitä konkreettisempaa ja toiminnallisempaa taidekasvatuksen pitäisi olla. Havaintojemme ja kuulemamme perusteella kahdeksaluokkalaisten ja myös heidän opettajiensa vuorovaikutus taideinstituutioiden henkilökunnan kanssa jää Taidetestaajat-hankkeessa hyvin vähäiseksi. Haastattelussa esiin nousi poikkeuksena erityisesti Helsingin Kaupunginteatterin yleisötyöntekijän saapuminen koululle ja draamatyöpaja oman luokan kesken. Haastateltavat kertoivat myönteisesti myös siitä, miten Talvisirkus Rakkauden sirkustaiteilijat huomioivat yleisöä esityksen aikana, samoin Hair-musikaalissa syntyi vuorovaikutusta nuorten ja näyttelijöiden kesken, kun näyttelijät käyttivät katsomoa aktiivisesti osana esitystä. Esimerkiksi Red Nose Company otti yleisön mukaan vaikuttamaan seuraavaan kohtauksen juonenkäänteeseen. Monessa esityksessä ”jatkoina” toteutetut loppukeskustelut olivat myös vuorovaikutteisia. Esimerkiksi Hair-musikaalin ja Syntipukki-näytelmän loppukeskusteluissa havaitsimme kunnioitusta ja aitoa kiinnostusta nuorten ajatuksia kohtaan. Vuorovaikutus näissä tilanteissa ei kuitenkaan koskenut kaikkia läsnäolijoita. Yksi oppilas kertoi haastattelussa narikassa työskennelleen henkilön kanssa käymästään teokseen liittyvästä keskustelusta. Tämäkin vuorovaikutustilanne voitaneen laskea yleisötyöksi. Yleisötyöltä nuoret toivoivat myös mahdollisuutta käydä itse tutustumassa taidelaitoksen erilaisiin tiloihin sen sijaan, että esityksen jälkeen istutaan paikallaan kuuntelemassa esitelmää siitä, mitä kaikkea taidelaitoksesta löytyy.

Koostimme taulukkoon 8 osallistavan taiteen metodit ja sosiokulttuurisen innostamisen hetket, jotka mahdollistettiin Taidetestaajat-hankkeessa tutkimuksessa mukana olleille oppilaille.

Taulukko 8. Osallistavat taiteen metodit, yhteisötaide ja sosiokulttuurinen innostaminen tutkimusaineistossa. Kysymysmerkki (?) viittaa siihen, etteivät tutkimuskoulun nuoret osallistuneet toimintaan, vaikka taidelaitos oli tarjonnut siihen mahdollisuuden.

Teos / instituutio	Yleisötyö (osallistavan taiteen metodit)	Yhteisötaide	Sosiokulttuurinen innostaminen	Tutkimuskoulu
Tapiola Sinfonietta		Nuorten etukäteen kuvaamat videot osana teosta?	Koko konserttisalin ”pose-tiivi”: oppilaat osana sävellystä soittamalla konsertin aikana nauhoitettua ääntä omalta älypuhelimeltaan	Jyväskylä
Syntipukki, Helsingin kaupungin-teatteri	Draamatyöpaja koululla, jokaiselle luokalle oma			Helsinki, mutta ei Rovaniemi, Keski-Suomi tai Pohjois-Karjala
Suomi-Benin bileet, Tanssiteatteri ERI	Tanssityöpaja koululla, kaikille koulun 8. luokille yhteinen		Bileet esityksen lopuksi sekä mahdollisuus kokeilla instrumentteja?	Turku
Reidarin matkassa, Särestöniemi- museo			Piirtäminen ja maalaaminen kierroksen lopuksi	Lappi, pienempi paikkakunta
Blue notes on silver screen, Umo Helsinki Jazz Orchestra		Nuorten etukäteen lähettämistä sanoista luotu tarina ja siitä improvisoitu teos osana esitystä?		Turku
Papin perhe, Rovaniemen teatteri	Taiteilijan tilaaminen kouluun? Kulissikierros?	Julistenäyttely?	Twiiit?	Rovaniemi

Taulukosta 8 käy ilmi, että alueen suurimpien kaupunkien nuorille tarjottiin aineistomme perusteella enemmän mahdollisuuksia yleisötyöhön, yhteisötaiteeseen ja sosiokulttuuriseen toimintaan. Nuorten houkuttelu aktiivisempiin rooleihin ei aina tuottanut toivottua tulosta. Parhaiten onnistuivat luokittain toteutetut draamatyöpajat Helsingin tutkimuskoululla sekä piirtäminen ja maalaaminen kierroksen lopuksi Särestöniemen museolla. Jälkimmäiseen osallistuivat Lapin pienemmän paikkakunnan nuoret, ja he myös jatkoivat maalaamista koululla. Syystä tai toisesta tutkimuskoulumme eivät aina näihin toimintoihin osallistuneet. Esimerkiksi Rovaniemen teatteri oli suunnitellut Papin perhe-näytelmän yhteyteen oppilaille neljänlaista osallistumista, mutta tutkimusluokkamme eivät tehneet näistä *yhtäkään*:

1. Kulissikierros. ”Osalla Rovaniemen kouluista ei ole sisäistetty sitä, että kulissikierros kuuluu kokonaisuuteen. Pitkämatalaiset jäävät, koska bussit lähtevät vasta sen jälkeen paluumatkalle. Kierroksen vetää joku teatterin työntekijä.” (Asiantuntijahaastattelu, yleisötyöntekijä Anne Niskanen, Rovaniemen teatteri)

2. Julistenäyttely. ”Julistenäyttelyyn osallistui neljä luokkaa, joista yksi oli erityisluokka. Tehtävän tarkoituksena on pohtia miten mielikuvia luodaan. On tärkeää, että täällä teatterissa on esillä jotain, mikä on nuorten itsensä tekemää. Julistenäyttelyn tekijöille on palkintona katettu pöytä, jossa on tarjoilut väliajalla.” (Asiantuntijahaastattelu, yleisötyöntekijä Anne Niskanen, Rovaniemen teatteri)
3. Taiteilijoiden tilaaminen kouluun. ”Kouluja on informoitu siitä, että taiteilijoita voi tilata kouluun. Edellisenä vuonna kolme koulua tilasi taiteilijan, tänä vuonna ei yksikään koulu.” (Asiantuntijahaastattelu, yleisötyöntekijä Anne Niskanen, Rovaniemen teatteri)
4. Twiitit. ”Olen koonnut twiittejä ’Elämässä tärkeää..’. Tämä tehtävä kuuluu kaikille taidetestaajille. Se on nopea tehtävä, ja kuka tahansa opettaja olisi voinut teettää tämän.” (Asiantuntijahaastattelu, yleisötyöntekijä Anne Niskanen, Rovaniemen teatteri)

On harmillista, että taidelaitokset valmistelevat monenlaisia laadukkaita nuorten osallisuutta tukevia ennako- tai jälkityöskentelymateriaaleja sekä -toimintoja, mutta koulut eivät aina tartu niihin. Aineistossamme on nähtävissä, kuinka nuorten osallistuminen oli vaisumpaa ja varovaisempaa silloin, kun se tapahtui koko koulun kahdeksaluokkalaisten (esim. tanssityöpaja) tai koko konserttisalin (Klasaribasari II) kanssa. Vaikuttuneimpia ja innostuneimpia olivat ne Helsingin tutkimuskoulun nuoret, joiden omassa luokassa Taidetestaajat-vierailukohde toteutti draamatyöpaja-etkot. Helsingin kaupunginteatterin yleisötyöntekijä saapui koululle ohjaamaan työpajoja, jotka sisälsivät esimerkiksi improvisaatioharjoituksia. Tämä tuki kahdeksaluokkalaisten osallisuutta ja osallistumista merkittävästi. Pitkien etäisyyksien alueilla tällainen järjestely vaatisi lisäresursseja, mutta olisi linjassa maantieteellisen tasa-arvon ajatuksen kanssa.

Myös australialaistutkimus (O’Toole 2014) antaa viitteitä siitä, että opettajien on yhä hankalampaa tuoda oppilaita teatteriin. Tilanne johtuu peruskoulujen ja toisen asteen opintojen paineistumisesta ja resurssien leikkauksista. Teatterit ovat Australiassa kuitenkin rakentaneet uusia käytäntöjä teatterin saatavuuden ja saavutettavuuden sekä teatterilukutaidon vahvistamiseksi. Esimerkiksi Sydneyssä toimiva Bell Shakespearen teatteri lähettää yleisötyöntekijöitä ja näyttelijöitä pienemmille paikkakunnille valtakunnallisessa kiertuehankkeessa, jossa oppilaat saavat toiminnallisen työpajan muodossa johdannon teatteriesitykseen, jota he myöhemmin lukuvuoden aikana ovat tulossa katsomaan. Bell Shakespeare teatteri kannustaa nuoria tekemään omia näytelmiään, ja kaikkein lupaavimmille ryhmille/esityksille tarjotaan viikon mittainen stipendi saapua Sydneyn teatterille työskentelemään näyttelijöiden kanssa. Hanke on suunnattu pienten paikkakuntien nuorille. Samalla tavoin teatteri kutsuu vuosittain pieniltä paikkakunnilta 12 opettajaa työskentelemään sinne viikoksi ja omaksumaan erilaisia tapoja opettaa teatteria koulussa. Näitä hyviksi havaittuja käytänteitä olisi hienoa kokeilla ja soveltaa myös Suomessa maantieteellisen tasa-arvon vahvistamiseksi.

Seuraavissa haastattelukatkelmissa haastateltavat pohtivat draamatyöpajan merkitystä:

Annikki: [...] jotain tollasii improvisaatiojuttuja
 Tutkija1: Huomasittekste et se [draamatyöpaja] ois jotenkin vaikuttanu luokkahenkeen?
 [...]Annikki?: Kyl siin sillee huomas et
 Eleonoora: [Se oli silleen, sinä hetkenä
 Annikki?: [Me oltiin [...]
 Selma?: Nii, et oli tosi yhtenäinen [...]
 Seija tai Maria A: Tuli just sellanen olo et siihen luokkaan kuuluu ja et on kiva olla osana sitä
 Joku: Nii
 Eleonoora tai Annikki?: Se on aika harvinaista meidän luokalla
 Seija tai Maria A?: Nii onkin se on tosi harvinaista (naurahtaa)
 Annikki: [Mut on meidän luokalla sellasii et, vähä se bussimatka nii
 Joku: [Nii
 Annikki: kyl sillee et jos me tehään jotain yhdessä niin kyl siit tulee semmonen
 Useampi haastateltava: Nii
 [...] Tutkija1: Tuntuks et bussimatkailu Lahteen paransi teidän yhteishenkee?
 Useampi haastateltava: Joo
 Tutkija1: Onks ollu eri filis sen jälkeen?
 Joku: Ei [...]
 Selma: seki oli sellast hetkellistä
 (Seurantahaastattelu, Helsinki)

Haastattelija: Aa, okei. Et te ootte tehny varmaan ennenki sitte tommosta improvisaatioo?

Andersson: Joo.

Haastattelija: Joo. Miltä tuntu se et tehtiin koulussa tommosta?

Andersson: No se oli todella kivaa. Mä tykkään joskus esiintyä, se ei oo mun juttu, mut just tämmöset kerhot on ihan kivoja.

Haastattelija: Joo. Mitäs luulette, mitä muut teidän luokkalaiset tykkäs siit?

Allu: No nekin varmaan näytti silt et ne tykkäs, kaikillahan meil oli hauskaa ja kaikkihan me tehtiin ihan kunnolla, ettei kukaan pelleilly.

(Seurantahaastattelu, Helsinki, haastattelijana Riikka Hynninen)

Myös Helsingin toisilla etkoilla beatboxaus -video ohjasi oppilaita kokeilemaan beatboxausta ja opettaja kannusti tähän. Osa kokeilikin, mutta toimintaa on vaikea nähdä kovin vahvasti osallistavana. Ohjeet tulivat videolta ja tilanne sekä oppilaiden oma toiminta olivat sikälikin irrallisia, että jakamisen, uuden luomisen ja kohtaamisen kokemukset jäivät vähiin. Myöskään kannustusta suoraan beatboxaajalta ei tässä tilanteessa ollut saatavissa. Luokkaa ohjasi musiikinopettaja, mutta monessa muussa koulussa ennakkotehtävistä saattoi vastata opettaja, jolle musiikki on vieraampi aihe.

Koulumaailman rakenteet eivät pelkällä olemassaolollaan estä nuorten toimijuutta, vaan asettavat tiettyjä reunaehtoja sen toteutumiselle. Seurantahaastattelussa helsinkiläinen Allu kertoi Sinfonia Lahden etkoista: ”– – yritti hän se ope saada meit beatboxaamaan” (seurantahaastattelu, Helsinki, haastattelijana Riikka Hynninen). Nuorille on Taidetestaajien puolesta etkomateriaalin kautta annettu mahdollisuus beatboxata, mutta koulumaailman kontekstissa mahdollisuus näyttäytyy opettajan yrityksenä saada oppilaat suorittamaan tehtävä. (Riikka Hynninen, yliopistokurssin loppuyö 2018)

Jos nuoria on Taidetestaajat-hankkeessa tarkoitus aktivoida osallistujiksi taide-elämysten pariin, ja kun Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto on hankkeen yksi toteuttajista, voi kysyä, miksei hankkeessa aktiivisemmin kerrota nuorille taiteen harrastamisen mahdollisuuksista heidän omilla alueillaan. Jos nuori hankkeen myötävaikutuksella innostuu ja valtaistuu taiteen pariin, häntä ei siinä tällä hetkellä ohjata juuri eteenpäin.

Myös nuorten aktivoinnin näkökulmasta on syytä kysyä, kannattaako kaikkien koulujen oppilaat systemaattisesti kuljettaa Helsinkiin tai pääkaupunkiseudulle vai säästää matkarahoja ja käyttää niitä esimerkiksi siihen, että kaikki saisivat vierailukohteessa väliajalla tarjoilut. Tarjoilujen symbolinen ja konkreettinen (vrt. fysiologiset tarpeet) merkitys voi olla hyvinkin suuri ja toisaalta väliaikatarjoilut ovat osa väliaikatoimintaa – jos sitä halutaan nuorille opettaa osana vierailua⁸. Syöminen myös vähentää jännitystä, on jotain tuttua mihin kiinnittyä vieraassa ympäristössä. Säästyneillä matkarahoilla yhä useammalle nuorelle saattaisi mahdollistua draamatyöpaja tai muu etkopaja koululla taideinstituution yleisötyöntekijöiden vetämänä, jolloin kaikki pääsisivät itse kokeilemaan tekemistä. Tämä voisi antaa oppilaille onnistumisen kokemuksia sekä parantaa (hetkellisesti) luokkahenkeä.

Olemme tietoisia siitä, ettei Taidetestaajat-hankkeessa pyritäkään mahdollistamaan yhdenvertaisesti kaikille kahdeksaluokkalaisille osallistumista taiteen tuottamiseen, vaan hankkeen pääpaino on taiteen saavutettavuudessa ja vastaanottamisessa (ts. osallistamisen portaiden kahdella ensimmäisellä askelmalla). Silti on hienoa, että Taidetestaajat-hankkeen yhteydessä osa nuorista pääsee itsekkin konkreettisesti tekemään taidetta – koulussa tai taidekohteessa – oman luokan kanssa tai isommalla joukolla. Heittäytymiseen ja sitä kautta syntyviin taide-elämyksiin sekä asioiden oppimiseen tuttu ja turvallinen ympäristö näyttäisi tämän tutkimuksen valossa luovan parhaat puitteet. Aineistostamme löytyy viitteitä siitä, että Taidetestaajat-hankkeen yhteydessä joillakin nuorilla vahvistui kokemus siitä, että heillä on kykyä myös itse muuttaa kulttuuria.

Kulttuurisen osallistamisen kolmas porras tarjoaa nuorille ilmaisen mahdollisuuksia, joita ensimmäisellä tai toisella portaalla ei vielä synny.

Tutkija2: Osallistuiksa siihen ku siel oli ilmeisesti oliko siel joku semmoset bileet lopussa et kaikki sai osallistuu tanssiin tai kokeilla soittimia niin?

Harri: Ei, ei siel mejän tanssi (epäselvää) no mut se oli ennen sitä mejän koulussa sillon me tanssittiin siä

Harri: [mukaan

Tutkija2: [No nii

Tutkija2: eli ne oli ne etkot

(Seurantahaastattelu, Turku)

On myös tärkeää tuoda esiin, että erilaiset tavat ilmaista ja toimia kouluryhmässä sopivat eri nuorille eri tavoin. Osallisuus ei siis saa olla pakotettua, vaan nuorilla pitää olla aito mahdollisuus valita myös ei-osallistuminen. Jos kaikkien oletetaan osallistuvan taidetoimintaan, olisi toimintojen oltava niin yksinkertaisia, että niihin on kaikkien nuorten helppo tulla mukaan: Tällaista toimintaa olivat esimerkiksi Rovaniemen teatterin toteuttamat kulissikierrokset, joiden aikana ei ole pakko tehdä muuta kuin kulkea

8 Aiheesta kirjoitti ansiokkaasti myös Piia Myllykoski yliopistokurssin lopputyössään.

ryhmän mukana, mutta muunlaisellekin toiminnalle annettiin kierroksen aikana mahdollisuuksia. Kansainvälisessä Lastenkulttuurifoorumissa 1.10.2019 ehdotettiin, että kouluilla voisi olla oppilaskunnan, ympäristöagenttien ja muiden teemafoorumien lisäksi Taidetestaajat-ryhmä, joka tekisi yhteistyötä taidelaitoksien kanssa suunnitellen taidetarjontaa ja -toimintaa yläkoululaisille.

8. Nuorten osallisuudesta Taidetestaajat-hankkeen kehittämisessä ja päätöksenteossa

Pia Olssonin (2018, 105) kouluetnografiatutkimuksessa tuli esille oppilaiden listaamisessa puutteissa koulussa paitsi esimerkiksi kiusaaminen myös sellaiset konkreettiset asiat kuten huono ruoka, rikki olevat koneet ja urheiluvälineiden vähyys. Nuorten oma viesti puhuikin sen puolesta, että he arvostaisivat paitsi kulttuurikokemuksia myös toimia, joilla vaikutettaisiin luokkahenkeen pidempiaikaisemmin kuin yksi työpaja tai taideretki pystyy tekemään, ja perusrakenteiden kuntoon laittamista. (Piia Myllykoski, yliopistokurssin lopputyö 2018)

Nuoret ovat oman elämismaailmansa asiantuntijoita. Kun tutkijoina asetuiimme katsomaan Taidetestaajat-hanketta nuorten näkökulmasta, näyttäytyi toiminta toisaalta ”pakollisena koulunkäyntinä”, toisaalta ”aivan toisenlaisena koulupäivänä”, jonka aikana vierailaan paikassa, jossa ei mahdollisesti koskaan aiemmin ole vierailtu. Haastattelemillemme nuorille koulupäivä koulurakennuksen ulkopuolella on lähtökohtaisesti tervetullut asia.

Nuorille yleensä selvisi vasta tekemässämme alkuhaastattelussa Taidetestaajat-hankkeen mittakaava: se että lähestulkoon jokaisesta Suomen yläkoulusta kahdeksaluokkalaiset tekevät vastaavat kaksi matkaa ja että tilaisuuksiin saapuu saman ikäisiä nuoria eri puolilta Suomea. Vielä heikommin nuoret olivat ymmärtäneet, että taidevierailut mahdollistavat SKR, SKF ja SuLaKuKeLi. Kun kerroimme, paljonko hanke säätiöille maksaa, nuoret ryhtyivät pohtimaan koulujen heikkoja resursseja. Nuoret ymmärsivät, ettei vastaava olisi mahdollista koulun omin resurssein. Samalla he innostuivat pohtimaan, miten hankkeessa samoilla resursseilla saataisiin vielä enemmän irti taiteesta ja kulttuurista.

Tutkija1: Joo. No oisko joku miten näist sais viel teidän mielest parempia, teil on nyt kaks kokemusta Taidetestaajat-retkistä nii, teidän mielipide siitä että miten näist tulis vielä kiinnostavampia parempia just teille?

Minea: No me saatas vähän ninku itte vaikka äänestää tai jollain tavalla valita että mihin mennään ku esimerkiks me oltiin seiskaluokalla sinfoniaretkiä tehty jo kaksikin kappaletta, ne oli tosin vapaaehtoisia mutta esimerkiksi minä olin molemmilla. Ni sitte tuli taas yks sinfoniaretki tälle vuodelle (naurahtaa)

Tutkija1: Aa oliks nekin Jyväskylään?

Minea: Joo Tutkija1: Joo

Minea: se sama paikka

Tutkija1: Joo, oliko, muistaksää et ois ollu samat soittajat?

Minea: No kapellimestari ainakin oli sama, soittajista en tiedä.

(Seurantahaastattelu, Keski-Suomi, pienempi paikkakunta)

Neljännellä kulttuurisen osallisuuden tasolla nuoren oma toimijuus kehittyy ja vahvistuu. Tällä tasolla nuoret voivat osallistua kulttuuritoimintojen kehittämiseen sekä niistä päättämiseen yhteisinä. Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret pääsivät vaikuttamaan

hankkeen kehittämiseen seurantahaastattelun yhteydessä systemaattisesti, kun keräsimme heidän kehittämistoiveitaan jokaisessa haastatteluryhmässä.

Kulttuuritoiminnan pitkäkestoisuus ja säännöllisyys lisäävät todellisia osallisuuden mahdollisuuksia, mutta Taidetestaajat-hankkeessa prosessi käsittää vain kaksi vierailua mahdollisesti toteutettavine ennakko- ja jälkityöskentelyineen. Jäimme kaipaamaan sitä, että hankkeessa olisi aktiivisemmin kerrottu nuorille, miten taiteen pariin voi jatkossa omalla asuinalueella hakeutua kokijaksi ja tekijäksi.

Osallisuus tarkoittaa nuorten oikeutta olla mukana heitä itseään koskevassa päätöksenteossa, suunnittelussa, valmistelutyössä ja toteutuksessa. Osallisuutta olisi mahdollista vahvistaa myös Taidetestaajat-hankkeen kaltaisilla lapsille ja nuorille suunnatuilla kulttuuripalveluilla. Koska hanke kohdistuu kouluihin ja koululaisiin, olisi syytä osallistaa myös opettajat sen kaikissa vaiheissa. Koulujen on uuden opetussuunnitelman mukaisesti kasvatettava nuoria aktiivisiksi kansalaisiksi ja niihin on avattava uusia osallistuvan demokratian tiloja. Taidetestaajat-hankkeen tyypisessä toiminnassa tämäkin olisi mahdollista, ja samalla työskentelyssä yhdistyisi taiteen kokeminen sekä nuorten moni-roolinen toimijuus. Käytämme termiä ”pakotettu yleisö” (ks. myös Fletcher-Watson 2015, 25) kuvaamaan sitä, etteivät nuoret olleet itse valinneet osallistumistaan kyseisessä taideinstituutiossa kyseisen teoksen äärellä vaan koulupäivä oli heidät sinne sijoittanut.

Yksi osa nuorten Taidetestaajat-retken kokonaisuutta on antaa teosarvio nettisovelluksella Taidetestaajat-sivustolle. Hyvin harva tutkimukseen osallistunut nuori tiesi Taidetestaajat-sivustosta ja mahdollisuudesta käydä sivustolla tarkastelemassa annettuja arvioita koulu- ja luokkakohraisesti. Seurantahaastatteluissa nousi myös selvästi esille, kuinka vaikeaa opettajien ja oppilaiden oli huolehtia arviointikoodien säilyttämisestä jälkimmäistä arviota varten. Tähän ongelmaan olisi syytä keksiä jokin yksinkertainen ja selkeä ratkaisu, joka edesauttaisi jälkimmäisten kulttuurikohteiden arviointia (ts. kirjautumista arviointisovellukseen):

Sara?: mutta tuota tokaa me ei olla vielä arvioitu kun suurimmalla osalla meidän luokasta ne koodit [...] oli kirjautunut ulos ja sitten niitä koodeja ei ollutkaan missään. Me ei tiedetä millä koodeilla me päästään sinne. (Seurantahaastattelu, Uusimaa, pienempi paikkakunta)

Mahdollisuus osallistua taide-elämysten arviointiin oli jäänyt suurimmalle osalle oppilaista luonteeltaan epäselväksi. Monet nuoret kertoivat meille, kuinka tutkimukseen osallistuminen mahdollisti heille Taidetestaajat-hankkeen ja teoksien arvioimisen aivan toisella tapaa kuin sovellus (sikäli kuin he edes olivat sovelluksesta tietoisia). Nuoret pitivät tutkimuksessa mukana olosta, osa heistä sanoi kokemuksen olleen mielenkiintoinen ja tulevana mielellään uudelleenkin mukaan. 72 % tutkimukseen osallistuneista nuorista antoi luvan olla heihin yhteydessä ja tehdä täydentäviä kysymyksiä vuoden 2019 loppuun mennessä. Myös tutkimuksessa mukana olo mahdollisti nuorille ”erilaisen koulupäivän” ja erilaisen oppitunnin. Nuoret olivat selvästi otettuja meiltä tutkijoilta saamastaan arvostuksesta: siitä, että tunnuimme heistä olevan aidosti kiinnostuneita ihan kaikenlaisista näkemyksistä ja mielipiteistä.

Lähtökohtaisesti kaikille Taidetestaajat-hankkeeseen osallistuville nuorille tarjottiin siinä yhdenvertaiset mahdollisuudet mielipiteen ilmaisuun arviointisovelluksen avulla. Käytännössä kaikilla nuorilla ei ole älypuhelimia. Tämä konkreettinen eriarvoisuus op-

pilaiden välillä oli yhdessä tutkimuskouluistamme ratkaistu niin, ettei koulusta mikään luokka tee arviointeja. Kun kerroimme kyseisen koulun seurantahaastatteluisia nuorille arviointisovelluksesta ja heidän koulunsa päätöksestä olla sovellusta hyödyntämättä, keksivät nuoret heti itse, että arvioinnithan voisi tehdä koulun atk-luokassa, jolloin yhdenvertaisuus asiassa toteutuisi. Koulujen erilaiset toimintatavat ja -kulttuurit voivat olla este nuorten osallisuudelle, vaikka hanke itsessään sitä pyrkisikin mahdollisimman yhdenvertaisesti 60 000 nuorelle vuosittain tarjoamaan.

Arviointisovelluksessa nuorilta pyydettiin palautetta teoksesta. Itse Taidetestaajat-hankkeesta nuorilta ei kerätty palautetta tai kehittämisehdotuksia. Nuoret ovat silti myös osallistuneet hankkeen kehittämisen ja sen mahdollisen jatkon suunnitteluun esimerkiksi mielipidekirjoituksilla. Päättämekin luvun otteeseen kahdeksaluokkalaisen Iida Kylmäluoman mielipidekirjoituksesta, joka julkaistiin 1.12.2019 Kalevassa:

[...] Taidetestausta on monille ensimmäinen kokemus taiteen parissa. On hienoa, että jokainen saa kokea taidetta perheensä rahatilanteesta riippumatta. Taidetestausta oli mukava kokemus oman luokkani kanssa. Se oli kuin luokkaretki, jossa käytiin vierailmassa mielenkiintoisissa kohteissa. Reissussa, joka tehtiin valtakunnalliseen kohteeseen, oli myös vapaa-aikaa. Siellä oppilaille annettiin paljon vastuuta, mikä teki reissusta rennon ja vapaamman.

Omalla kohdallani kävimme ensin Oulun kaupunginteatterissa katsomassa Sara Wacklinin Oulu palaa. Kokemus oli kaikkien mieleen. Teatterissa kaikki osasivat käyttäytyä, joten vierailu oli helppo toteuttaa. Valtakunnallinen kohde, jossa kävimme, oli Helsingissä oleva Ateneum. Kokemus oli unohtumaton. Helsinkiin menimme Oulusta lentokoneella. Reissu kesti koko päivän ja kotiin tuli illalla väsyneitä, mutta iloisia taidetestaajia.

Meneminen valtakunnalliseen kohteeseen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole luonnolle hyväksi. Me menimme Helsinkiin lentokoneella. [...] Joihinkin kohteisiin pääsee bussilla tai junalla, mutta esimerkiksi Oulusta meno-paluu Helsinkiin ilman lentokonetta kestäisi lähes koko päivän. Taidetestaajat-hanke vie käytännössä kaikki kahdeksaluokkalaiset kahdelle taidevierailulle, jolloin luonto kuormittuu matkustamisesta melkoisesti. Mielestäni meidän tulisi ottaa luonto ja ilmastonmuutos tässä asiassa paremmin huomioon.

[...] Olisi hienoa, jos hanke jatkuisi. Kuitenkin pitäisi olla tyytyväinen jo oman maakunnan taidevierailuun. Oulun näytös oli mielestäni mielenkiintoinen ja siinä pääsi tutustumaan taiteeseen riittävästi. Suurin osa oppilaista ei ollut Helsingin vierailun aikana kiinnostunut taiteesta, koska koko reissulla oli niin paljon muutakin hienoa.

9. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkija1: [...] No mitä teille tulee mieleen sanasta ”taidetestaajat”?

Crystal: Öö no emmä tiä, testataan maalaamista (naurahtaa) [...] jos on vaik joku kangas ja sit siihen vaan räiskitään jotain maalia (naurua) [...]

Ncc: Luovaa ajattelua ja sen yhdistämistä motoriseen, miten kädet.. , miten sä voit tuoda sen olemaan tähän maailmaan [...]

Linus: Museon käytävä, joka on täynnä maalauksia

Sara: Mulla tulee taas jotain justinsa maalauksia tai jotain sitte sanotaan mielipide niistä

Amelia: Joo sama

(tauko)

Jorma: Mulle tulee mieleen testit joissa on taidetta [...]

Tutkija1: mitä sulle tuli mieleen Arnold?

Arnold: Ei mulle tuu mitään mieleen

(Alkuhaastattelu, Uusimaa, pienempi paikkakunta)

Tässä tutkimuksessa olemme selvittäneet Taidetestaajat-hankkeen merkitystä nuorten näkökulmasta. Aineistomme on heterogeeninen, haastatteluryhmiin osallistui nuoria ympäri Suomea niin kaupungeista kuin pienemmiltä paikkakunnilta eri yhteiskuntaluokista ja erilaisin kulttuurisen toimijuuden kompetenssein. Ryhmähaastattelut yhdistettynä informanttiooppilaiden retkien/kohteiden havainnointiin osoittautuivat hyväksi menetelmäksi arviointitutkimuksessa. Ryhmähaastattelutilanteissa oli tärkeää sisällyttää tilanteeseen sekä yksilölliset lomakekyselyt että ryhmäkeskustelua. Analyysia tehdessämme oli tarpeen myös pitää mielessä, kuinka vaikeaa 14-vuotiaan on puhua joistakin asioista luokkatovereidensa ollessa läsnä, silloinkin kun he ovat itse saaneet vaikuttaa haastatteluryhmän kokoonpanoon. Kokonaisuutena onnistuimme keräämään aineiston, joka on sekä laaja, moniulotteinen että tietyiltä osin systemaattinen. Noin 40 % lukuvuoden 2018–2019 kaikista Taidetestaajat-vierailuista kohdistui tutkimuksessa mukana olleisiin kohteisiin.

Tutkimuksemme tarkoituksena on ollut selvittää Taidetestaajat-hankkeen merkitystä nuorten taidevierailukokemusten sekä kulttuurisen osallisuuden mahdollistajana ja vahvistajana. Olemme tutkimuksen kuudessa analyysiluvussa syventyneet tämän kysymyksen eri ulottuvuuksiin. Tässä luvussa tuomme yhteenvedonomaaisesti esiin tutkimuksemme tärkeimmät tulokset. Lisäksi pohdimme vielä taidevierailukokemusten purkamisen tärkeyttä – tämä ulottuvuus kun jää hankkeessa nykyisellään heikoksi, vaikka juuri nuorten taidevierailukokemukset ja -elämykset ovat olleet alusta asti hankkeen tavoitteiden näkökulmasta sen alullepanijoilla keskeisiä. Viimeisen alaluvun omistamme erilaisille jatkotutkimusehdotuksillemme.

Tärkeimpien tutkimustuloksien tiivistämiseksi kokosimme taulukkoon 9 rinnan Taidetestaajat-hankkeen alullepanijoiden ilmaisemat hankkeen tavoitteet ja tutkimuksemme tuoman ymmärryksen siitä, kuinka hyvin ne näyttävät toteutuvan tutkimusaineistomme analyysin valossa.

Taulukko 9. Taidetestaajat-hankkeen alullepanijoiden ilmaisemat hankkeen tavoitteet ja tutkimuksen tulokset niihin liittyen.

Taidetestaajat-hankkeen tavoitteet	Tutkimuksemme perusteella...
Tavoitteena vaikuttaa positiivisesti yksittäisten nuorten taidesuhteeseen	76 %:ssa kaikista annetuista vastauksista nuoret olisivat valmiita menemään vastaaviin kohteisiin uudelleen.
Tavoitteena, että Taidetestaajat-kokemuksista syttyisi kipinä elinikäiseen taidesuhteeseen.	Myös ne nuoret, joilla oli hyvin vähän kulttuurista toimijuutta, olisivat jatkossa halukkaita tekemään taidekohdevierailuja (varsinkin teatteri ja kuvataide).
Taidetestaajat-hankkeella halutaan purkaa myytti taiteesta vaikeana lajina ja tarjota nuorille ikimuistoisia elämyksiä.	Toteutuu osittain, mutta käy myös päinvastaisesti. Osalla nuorista oli mielikuva siitä, että kyseessä on testi, jolla heitä ”testataan”. Varsinkin jos teokseen ei olla perehdytty etukäteen ja jälkityöskentelykin puuttuu, voi taidekokemus olla hämmentävä ja nuoret paineistua.
Tavoitteena on saada suomalaiset nuoret kokemaan taidetta – myös sellaista, johon moni ei muuten saisi kosketusta.	Noin puolelle tutkimukseen osallistuneista nuorista jompikumpi tai molemmat kohteet olivat taidemuotona ensikokemuksia.
Taidetestaajat on enemmän kuin käynti teatterissa tai museossa, sillä taidevierailuihin liittyy taidekokemusta syventävää ennakko- ja jälkityöskentelyä.	Ei aina pidä paikkaansa. Varsinkin jälkityöskentely oli harvinaista. Teatterieräilyjen jälkeen toteutettiin taiteilijatarjoamia ja nämä olivat jälkityöskentelyinä onnistuneita. Lisäksi olisi kuitenkin syytä olla jälkityöskentelyä kouluilla.
Taidetestaajat näyttää nuorille, miten omia tunteita voi ilmaista eri tavoilla.	Tämä ulottuvuus toteutuu hankkeessa heikosti ja vaatisi ilmaisullista työskentelyä, mieluiten turvallisissa pienryhmissä.
Taidevierailujen jälkeen nuorilla on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan, oivalluksiaan ja mielipiteitään. Heidä varten on luotu selainpohjainen sovellus, jolla he arvioivat taide-elämyksensä.	Osa nuorista piti sovellusta hyvänä. Osa nuorista kritisoi sovellusta: se ei toiminut heidän puhelimessaan tai oli toteutettu heikosti. Ongelmana on myös salasanojen/koodien häviäminen. Kaikki nuoret eivät tiedä sovelluksesta.
Taidetestaajat-hanke tuo nuorten äänen kuuluviin. Kahdeksasluokkalaisten antamat arviot tarjoavat kaikille kulttuurin kokijoille tuoreen näkökulman.	On totta, että osa nuorista kirjoittaa arvionsa sovellukseen, mutta tämä ei ole sama asia kuin nuoren äänen kuuluminen. Nuorten osallisuutta on mahdollista halutessa vahvistaa hankkeessa monellakin tapaa (ks. analyysiluvut 5–8).
Kun taidelaitokset saavat nuorelta yleisöltä suoraa palautetta, ne voivat lisätä ja kehittää nuorille suunnattua tarjontaansa.	Tarvitaan toinen tutkimus tästä teemasta: kuinka taidelaitokset ottavat tarjonnassaan huomioon Taidetestaajat-sivustolle nuorten antaman palautteen? Ohjaako palaute millään tapaa taidelaitosten tarjontaa?
Tavoitteena antaa nuorelle tunne siitä, että hänen mielipiteensä on legitiimi ja merkityksellinen	Tämä tavoite ei hankkeessa juurikaan toteudu. Vinouma lähtee liikkeelle jo siitä, että nuorten mielipidettä vierailujen kohteesta ei kysytä.
Parhaimmillaan koulujen ja taidelaitosten välille syntyy pysyvää yhteistyötä.	Tarja Pääjoki tekee parhaillaan tutkimusta tästä (julkaistaan 2020).
Taidetestaajissa pyritään voittamaan kaikki osallistumisen esteet, jotta nuoret voivat osallistua esimerkiksi liikuntarajoitteista, äidinkielestä tai asuinpaikasta riippumatta.	Kaikkia osallistumisen esteitä ei hankkeessa voiteta. Asuinpaikasta riippuen matkustusajat ja samalla unen, levon ja ravinnon tarpeen toteutuminen ei ole tasavertaista. Osallistumisen mahdollisuuksiin vaikuttavat vahvasti sosiaaliset suhteet ja tilanteet. Anton Schalin tekee parhaillaan tutkimusta, jossa hanketta tarkastellaan ruotsinkielisten nuorten osalta (valmistuu keväällä 2020).

Kuten olemme taulukkoon 9 tiivistäneet, useat Taidetestaajat-hankkeen alullepanijoiden ilmaisemat hankkeen tavoitteet toteutuvat hankkeessa osittain. Toisaalta hankkeen ydintehtävä eli tavoite vaikuttaa positiivisesti yksittäisten nuorten taidesuhteeseen toteutuu aineistomme pohjalta varsin hyvin: 76 %:ssa vastauksista nuoret ilmoittavat halukkuutensa mennä joko samaan taidekohteeseen tai kyseisen taidemuodon äärelle uudelleen. Ainoastaan 19 % vastauksista oli kielteisiä. Nuorten kulttuurisen toimijuuden näkökulmasta ne nuoret, joilla on erittäin paljon kulttuurista toimijuutta (K1), ovat muita halukkaampia vierailemaan kohteissa uudelleen. Myönteisyys kuitenkin näkyi myös niissä nuorissa, joilla oli hyvin vähän kulttuurista toimijuutta: he kaikki olisivat myös jatkossa halukkaita menemään teatteriin. Ne kaksi, jotka kävivät klassisen musiikin konsertissa, eivät kuitenkaan menisi uudelleen kyseisen taidemuodon ääreen, teatteriin kyllä. Ne, jotka kävivät taidemuseossa, olisivat halukkaita menemään sinne myös uudelleen.

Tutkimuksemme mukaan 58 % Taidetestaajat-vierailuista oli sellaisia, joissa joko taideinstituutio tai taidemuoto oli nuorelle uusi kokemus. Ensimmäistä kertaa koko elämänsä aikana kyseisen taidelajin parissa oli noin puolet tutkimistamme nuorista. Teatteri oli nuorille tutuin taidemuoto. Noin joka neljännelle nuorelle sekä taidemuoto että instituutio olivat uusia, vastaavasti noin joka neljännelle sekä taideinstituutio että taidelaji olivat entuudestaan tuttuja. Nuoret, joiden huoltajat ovat kulttuurialalla, poikkesivat muista yhteiskuntaluokista selvästi siinä, että heidän vastauksistaan lähes 40 %:ssa ei ollut lainkaan ensikokemuksia. Niille nuorille, joilla on erittäin paljon kulttuurista toimijuutta (K1), syntyi kaikkein vähiten ensikokemuksia: vain 10 % heidän vastauksistaan oli niitä, joissa sekä taidemuoto että taideinstituutio olivat uusia. Ne nuoret, joilla on hyvin vähän kulttuurista toimijuutta (K4), ilmoittivat myös kaikkein harvimmin, että sekä taidelaji että -instituutio olisivat olleet heille entuudestaan tuttuja (7 %). (Ks. tarkemmin taulukko 3.)

Taidetestaajat hankkeessa viisi erilaista institutionalisoitunutta toimijaa on laitettu ensimmäistä kertaa Suomen historiassa toimimaan yhdessä näin suurella volyyymilla. Pohdimme, mikä on se jaettu yhteinen tekijä, jonka nämä kaikki mukana olevat institutionaaliset toimijat – SKR, SKF, SuLaKuKeLi, peruskoulujen yläluokat ja taideinstituutiot – jakavat. Ymmärryksemme mukaan tällaiseksi ”sosiaalisesti sopimukseksi” voi tunnistaa taiteen saatavuuden, saavutettavuuden sekä kulttuurin ja taiteen vastaanoton edistämisen. Yhteistyötä motivoivat tavoitteet asettuvat siis kulttuurisen osallistamisen tasomallin kahdelle alimmalle portaalle, jotka ovat Taidetestaajat-hankkeen perusta ja joiden saavuttamista voidaan pitää kansalaisten perusoikeutena. Peruskouluinstituution sisällä, oppilaiden omassa ”näkyvässä kulttuurisessa kertomuksessa” (vrt. Hoikkala 1993), myös nuoret itse olivat ryhmähaastattelutilanteissa sitä mieltä, että on arvokasta mahdollistaa jokaiselle suomalaiselle kahdeksaluokkaiselle kokemus taidelaitoksissa yleisönä toimimisesta. Samalla osa heistä kuitenkin vihjasi taidevierailukohteiden vieraudesta: kuinka he kokivat kyseisen taiteen olevan aikuisten taiteen aktiiviharrastajien asia enemmän kun heidän, kyseistä taidetta harrastamattomien nuorten. Tutkimushankkeemme aikana on tullut monella tapaa selväksi, että tämän yhteisesti jaetun tavoitteen lisäksi ja ohi hankkeessa ilmenee paljon sellaisia eri instituutioiden omia teemoja, toiveita ja tavoitteita, joita muut toimijatahot eivät välttämättä allekirjoita.

On siis huomionarvoista, että ilman Taidetestaajat-hanketta kolmessa kymmenestä tutkimuskoulustamme jäisi todennäköisesti toteutumatta taidevierailut kokonaan osana

yläkoulun opetusta. Eri tutkimuskouluillamme oli selvästi hyvin erilaiset resurssit ja mahdollisuudet viedä 8.-luokkalaisia taide-elämysten pariin omassa maakunnassa tai kauemmaksi ilman Taidetestaajat-hanketta. Monelle luokalle Taidetestaajat-matka oli kaikkein pisin retki, joka yläkouluaijana oli oman luokan oppilaiden kanssa yhdessä tehty. On paljon oppilaita, jotka matkustavat Taidetestaajat-hankkeessa ensi kertaa elämässään junalla tai lentokoneella. Matkustamiseen suhtauduttiin myös kriittisesti. Osa oppilaista kritisoi sitä, että ajetaan alle tunnin mittaisen esityksen takia useita tunteja, ja osa toi esiin, että vastaava kokemus olisi löytynyt lähempääkin.

Paikkakunnan koko ja kulttuuripalveluiden saatavuus lähistöllä ei yksiselitteisesti määrittänyt koulun kanssa tai omalla ajalla tehtyjen kulttuurivierailujen määrää. Kiinnostavasti joidenkin tutkimuskoulujemme nuorilla sekä koulun kautta että vapaa-ajalla tehtyjä kulttuurivierailuja oli yhtä paljon, kun taas toisilla alueilla nuoret ilmoittivat paljon vierailuja vain joko koulun kanssa tai omalla ajalla. Kouluissa, joiden kulttuurikäynnit jäävät muutoin vähäisiksi, Taidetestaajat-hanke tarjosi kenties ainutlaatuisen mahdollisuuden kulttuuriretkeen nimenomaan oman luokan kanssa, riippumatta siitä, miten paljon kukin oppilas vapaa-ajalla käytti kulttuuripalveluja.

Olisi kuitenkin kriittisesti pohdittava, mitkä ovat perustelut kuljettaa nuoret monen tunnin päähän katsomaan ja kokemaan esitystä, joka kestää huomattavasti lyhyemmän ajan kuin itse matkustaminen. Emme tutkimuksemme pohjalta tulkitse riittäväksi perusteeksi kuljettaa nuoria pääkaupunkiseudulle pelkästään sitä, että hankkeessa on päätetty kaikki koululaiset pääkaupunkiseudulle tuoda – ainakaan jos vastaava kohde löytyy lähempää. Samaa mieltä oli muun muassa eräs tamperelainen oppilas Taidetestaajat-sivustolle kirjoittamassaan arvioissa hankkeesta:

Kokemus oli mielenkiintoinen, mutta matkoista koituu turhia hiilidioksidipäästöjä, vaikka taidekokemus olisi voinut olla kotikunnan lähellä.

Jos kuitenkin matkustetaan Helsinkiin asti tutustumaan kansallisiin taideinstituutioihin pitkienkin matkojen takaa, olisi tärkeää yhdistää matkaan myös vapaa-aikaa tai muuta toimintaa, jotta kokemuksesta eivät liiaksi sävyttäisi kiireiset siirtymät. Kuljetettaessa nuoria pitkiä maantieteellisiä etäisyyksiä paikasta toiseen, saatetaan tahattomasti opettaa, että hyvin kaukana nuoren (perifeerisestä) asuinpaikasta löytyy jotain sellaista, jonka takia kannattaa matkustaa tuntikausia – ja tämän nuori saattaa ymmärtää niin, ettei lähempää löytyisi mitään vastaavaa. Jälkimmäinen ei yleensä pidä paikkaansa, mutta tätä nuorille ei sanoiteta.

Kun vain noin neljäsosa Taidetestaajat-hankkeen vierailuista tehdään kansallisiin taideinstituutioihin, on hyvin hankalaa perustella niitä matkoja pääkaupunkiseudulle, jotka eivät kyseisiin instituutioihin kohdistu. Miksei rahoitettaisi yhtä lailla eteläsuomalaisten matkoja pohjoiseen? Mistä syntyy hankkeen vinoutunut tarve tuoda kaikki nuoret pääkaupunkiseudulle? Hanke tukee erityisesti pääkaupunkiseudun kulttuuritoimijoita. He kiertävät myös kiertueattereina muualla Suomessa osana hanketta. Hankkeen 20 miljoonan budjetista huomattavan suuri osa käytetään matkoihin. Lähempää löytyvät vastaavat kohteet säästäisivät matkarahoja ja matkustusaikaa. Säästyneet resurssit voisi suunnata nykyistään laadukkaampaan taidekasvatukseen.

Tutkimuksemme perusteella Taidetestaajat-hankkeessa koetut taide-elämysmatkat kokonaisuudessaan herättivät nuorissa monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Hankkeen vaikutukset olivat sekä myönteisiä että kielteisiä, toisin sanoen osa nuorista arvioi, että käyttäisi jatkossa helpommin kulttuuripalveluita, osa taas koki, että käyttäisi jatkossa niitä vähemmän kuin mitä ennen retkiä. 8.-luokkalaiset näkevät Taidetestaajat-matkat etupäässä kuitenkin tärkeiksi ja hyödyllisiksi. Suurimmalla osalla haastatelluista matkat ovat vähentäneet ennakkoluuloja uusia taidemuotoja kohtaan ja innostaneet taide-elämysten pariin myös jatkossa, ainakin kouluaikana.

Merkittävä taie Taidetestaajat-hankkeen myönteisten vaikutusten saavuttamiseksi näyttäisi olevan ennako- ja jälkityöskentely. Tässä työskentelyssä on suuria opettaja- ja koulukohtaisia eroja: toiset opettajat tekevät kaikki ennakkotehtävät oppilaiden kanssa, toiset eivät mitään. Olisi tärkeää herättää kiinnostus vierailuun ennakkomateriaaleilla ja kertoa tulevasta, jotta informaatiotulva retkellä ja kohteessa ei tulisi nuorelle ylitsepääsemättömäksi vaan tilaa jäisi elämykselle yllätyksineen (Falk & Dierking 2002, 260–262, viit. Pääjoki, julkaisematon käsikirjoitus). Riie Heikkilä (2016, 17) peräänkuuluttaa investoimista laadukkaaseen kulttuuriopetukseen ja -koulutukseen, jos todella toivotaan laajempaa kulttuurin ymmärtämistä ja arvostamista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Koulun ilmapiirillä ja kulttuurilla, opettajan kiireellä ja asenteilla, luokkahengellä ja oppilaiden sosiaalisilla suhteilla on kaikilla vaikutusta hankkeen menestykseen. Hankkeen myönteisten vaikutusten toteutumista estävät erilaiset häiriötekijät tai oppilaiden asiaton kohtelu kohteessa tai matkan aikana. Taiteen vastaanottaminen ei välttämättä ole passiivista, vaan parhaimmillaan vuorovaikutteista. Vuorovaikutteisuus ei kuitenkaan toteudu, jos vastaanottajan oma kokemus ei tarkennu aktiiviseen katsomiseen tai kuulemiseen. Oppilaiden kohtelu ja tilan avaaminen toimijuudelle vaikuttavat merkittävästi taidekokemuksen laatuun.

Se, miten nuoret vastaanotetaan ja miten heistä huolehditaan vierailun aikana, on tärkeää. [...] Nuoret on perehdytettävä taidelajiin ja heitä on rohkaistava, jotta he uskaltavat nauttia ja vaikuttaa kokemastaan taide-esityksestä. Nuoret voivat jopa olla mukana taiteellisessa luomisprosessissa ja teoksen synnyssä.

Vaikka SKRn yleisissä ehdoissa taidelaitoksille (edellä) korostetaan nuorten asiallista kohtelua, valitettavasti koulu, opettajat tai kuljettajat välillä laistavat siitä. Esimerkiksi naulakkopalveluja on edellytetty taidelaitoksilta, mutta syystä tai toisesta koulut ovat päättäneet olla käyttämättä tätä palvelua. Tiedämme, että osa opettajista käski nuoria jättämään kännykät, rahat ja takit bussiin, jotta nuoret eivät karkaisi kaupungille. Tällöin koulu instituutiona itse asiassa estää nuoria oppimasta taidelaitoksessa yleisönä toimimisen konventioita, joita Taidetestaajat-hankkeessa toivotaan nuorten kokeilevan.

Taidetestaajat-hankkeessa on jopa historiallisesti merkittävää koulujen ja oppilaiden valtakunnallisesti iso osallistumisprosentti: hyvin harva koulu tai oppilas jää taidevierailun ulkopuolelle. Toisaalta hankkeessa olisi kiinnitettävä paljon nykyistä enemmän huomiota niihin oppilaisiin, joille oman luokan kanssa matkustaminen tai pitkän päivän viettäminen sen kanssa on epämiellyttävää tai vaikeaa erilaisista syistä (mukaan lukien kiusaaminen). Hankkeessa on myönteistä se, että nuoret viedään kokemaan kaksi erilaista kulttuurikohdetta. Kuten tutkimuskouluissamme mutta hankkeessa yleisemminkin,

nuorille nämä kaksi elämystä ovat usein hyvin erilaiset, mutta kaikki he osaavat kertoa kummasta pitivät enemmän ja miksi.

Nuoren taidekokemuksiin saattaa vaikuttaa myös heidän perhetaustansa sekä heidän kulttuurisen toimijuutensa laatu. Kulttuurisen toimijuuden näkökulmasta kohdeteokset olivat monasti liian vaativia niille nuorille, joilla on hyvin vähän kulttuurista toimijuutta tai jotka olivat noviiseja kulttuuri- ja taidekohteissa vierailussa – varsinkaan jos etkoja ja jatkoja ei ollut huolellisesti toteutettu. Taidekasvatuksellisesti on syytä pitää mielessä, että taidevierailut ovat osa peruskoulua, toisin sanoen taidekohdevierailu etukäteis- ja jälkikäteistyöskentelyineen asettuu virallisen koulun kontekstiin.

Ainakin osa Taidetestaajat-koordinaattoreista käyttää Taidetestaajat-vierailuista termiä ”elämysmatka”. Tutkimuksemme perusteella nuorten odottama ja kokema ”elämysmatka” voivat olla hyvinkin etäällä toisistaan, varsinkin noviiseille. Hankkeen aluekoordinaattori mainitsi, että hankkeeseen mukaan hakeneiden mutta siihen valitsematta jääneiden pienten taidetoimijoiden joukossa oli hyvin kahdeksaluokkalaisten maailmaa huomioivia teoksia. Tutkijoina kysymmekin, mahdollistaisivatko vierailut pieneen ja intiimiin taideinstituutioon sekä temaattisesti ja maantieteellisesti lähelle nuorta tulevat teokset kaikkein parhaiten eläytymisen kokemuksia sekä tarttumapintaa ja osallisuutta taiteeseen jatkossakin, varsinkin niille nuorille, joille taidelaitosvierailut eivät ole entuudestaan tuttuja. Jatkossa olisikin tärkeää hankkeen suunnitteluvaiheessa tarkoin pohtia, mikä kaikki vaikuttaa siihen, onko esimerkiksi eläytyminen ja erilaisten tunnekokemusten herääminen mahdollista ja kenelle.

Erilaiset koulut ja luokat saavat Taidetestaajat-hankkeesta erilaisia elämyksiä ja/tai oppimiskokemuksia. Tutkimuskouluistamme Lapin pienemmällä paikkakunnalla Taidetestaajat-hanke näyttäytyy mahdollistajana, ja myös koulu näyttää panostaneen näihin kahteen vierailuun paljon. Joensuussa hanke puolestaan näyttäytyy ennemminkin vahvistajana: jo ennestään vahva myönteinen tilanne (hyvä luokkahenki ja vahva taideosallisuus runsaine taidevierailuineen) vahvistui entisestään.

Taidetestaajat-hankkeessa olisi mahdollista toteuttaa ilmiöpohjaista oppimista sekä monenlaisissa oppimisympäristöissä opiskelua. Tätä resurssia ei kuitenkaan hankkeessa hyödynnetä siinä määrin kuin periaatteessa olisi mahdollista. Taidekasvatuksen lisäksi Taidetestaajat-hanke on mahdollista nähdä kansalaisuuskasvatuksena ja demokratia- kasvatuksena: taiteen ei välttämättä tarvitse olla oppimisen kohde, vaan ennemminkin sen väline tai lähestymistapa monialaisiin oppiainesisältöihin. Opetushallituksessa Taidetestaajat-hanketta on nivottu uuden opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen ”kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2)” painopisteeseen (Kauppinen 2018a). Käytännössä tähän opintokokonaisuuteen sisältyvät ”keinot ilmaista itseään ja näkemyksiään” (mt.) jäävät hankkeessa vähälle huomiolle. Oppilaille toki tarjotaan hankkeessa mahdollisuus kokea taidetta, mutta mahdollisuus työstää kokemaansa tai ”tulkita” taidetta tyypistyy monen kohdalla arviointityökalun käyttämiseen nettisovelluksessa. Osa ei edes tee tätä.

Jäimme pohtimaan, onko nykykoulussa koulun seinien ulkopuolella, mutta kouluajaksi määrittyvänä aikana ylipäättään mahdollista luoda koululaisille tiloja, joissa he voivat vapautua ja heittäytyä nauttimaan taiteesta ajattelematta, että tämäkin on koulua ja ehkä tätäkin suoritusta arvioidaan ja mitataan samalla tavoin kuin muuta koulunkäyntiä. Olisikin tärkeää ottaa oppia kouluissa jo toteutuneista onnistuneista käytänteistä, joiden

ansioista oppilaat ovat aidosti oppineet ”välittämään, muokkaamaan ja luomaan kulttuuria ja perinteitä, huomaamaan niiden merkityksen hyvinvoinnille” (Kauppinen 2018a), tai hankkeista, joissa ”oppilaita ohjataan arvostamaan ja hallitsemaan omaa kehoaan ja käyttämään sitä tunteiden ja näkemysten, ajatusten ja ideoiden ilmaisemiseen” (mt.) sekä ”edistämään toiminnallaan esteettisyyttä ja nauttimaan sen eri ilmenemismuodoista” (mt.). Tämä kaikki jää Taidetestaajat-hankkeessa vielä pitkälti saavuttamatta.

Perustelimme tutkimuksemme alkupuolella, miksi aiempaa sukupuolisensitiivisempi taidekasvatus olisi hankkeessa jatkossa myös tärkeää. Anniina Suominen ja Tiina Pusa (2018, 9) peräänkuuluttavat feminististä, voimauttavaa, huolehtivaa (*caring*), muutokseen johtavaa ja kriittistä taidepedagogiikkaa Suomeen. He puhuvat moninaisuuden hyväksymisen tärkeydestä sosiaalisen oikeuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen ehtona. Suomisen ja Pusan ajatukset kannustivatkin meitä pohtimaan, kuinka teosten yhteydessä olisi ollut mahdollista keskustella sukupuolesta ja monikulttuurisuudesta, ja toisaalta sitä, miten teosvalinnoilla olisi voitu tukea yhdenvertaisuutta. Suomisen ja Pusan (2018, 11) mukaan tämän tyyppinen toiminta vaatisi toimijoilta aktiivista rakenteiden muokkaamista ja normistojen uudelleen järjestelyä: asenteet, uskomukset ja käytännöt perustuvat historiaan, perinteeseen, kieleen, ontologiaan, epistemologiaan ja yhteiskunnan perinteiseen pedagogiikkaan. Halutessaan Taidetestaajat-hanke sekä muut vastaavat hankkeet voisivat purkaa epätasa-arvoisia valtarakenteita.

Sukupuolelle annettujen merkitysten problematisointi on vaativaa. Sukupuolen ottaminen annettuna lähtökohtana ja itsestäänselvyytenä on usein toistuva, niin koululaitoksissa kuin taidekasvatuksessa helposti tunnistamatta jäävä ilmiö. Siksi sukupuolen ja siitä tehtyjen oletusten nostaminen tarkastelun keskiöön vaatii havaintoja, tunnistamista ja refleksiivisyyttä arkisten toimintojen keskellä. (Jalkanen 2018, 68.) Kaikkien sukupuolten yhdenvertaisuuden edesauttamiseksi on tärkeää tehdä sukupuolittuneita, sukupuolia ja niiden ilmaisua koskeviin oletuksiin perustuvia rakenteita näkyviksi.

Edellä kuvatun kaltainen sukupuolikäsitysten problematisointi olisi yksi tapa kasvattaa kahdeksaluokkalaisten kulttuurikompetenssia. Nuorten kulttuurikompetenssi kuitenkin kasvaa Taidetestaajat-hankkeessa ennen kaikkea kulttuuritietoisuutena: nuoret näkevät uusia paikkoja, joissa voi kokea taidetta myös jatkossa näin halutessaan. Myös nuorten sosiaaliset ja kansalaistaidot saattavat vahvistua hankkeessa, ja he saattavat voimaantua kulttuuripalveluiden käyttäjinä. Toisaalta kulttuurikompetenssin monet muut piirteet, kuten oma taiteellinen ilmaisu, taiteen muuttaminen tai omaksuminen, eivät juuri nouse esiin tai vahvistu hankkeen myötävaikutuksella.

Myös kulttuurisen osallisuuden kaksi ylintä porrasta tavoitetaan hankkeessa heikosti: osa nuorista osallistui osittain tai todennettavasti taiteen suunnitteluun, toteutukseen, kehittämiseen ja päätöksentekoon, mutta tämä ei toteudu systemaattisesti tai syvällisesti. Nuorille ei synny hankkeessa kokemusta omistajuudesta vaan ennemminkin heille jää vastaanottajan rooli. Dialogille taidelaitosten työntekijöiden kanssa nuorilla on hankkeessa hyvin vähän tilaa. Suurimmaksi osaksi toiminta on yksisuuntaista ja suuntautuu aikuisilta nuorille. Esitämme, että nuorten kulttuurista osallistumista vielä aktiivisemmin vahvistamalla Taidetestaajat-hankkeesta tulisi nuorille entistäkin vaikuttavampi.

Taidetestaajat-hankkeessa taiteen lukutaitoa opetellaan aikuisten ohjauksessa välillä opettajien, välillä hankkeen rahoittajien ja toteuttajien johdolla. Osa nuorista koki, etteivät he osanneet ”tällaista” tai toiminta tuntui hyvin hämmentävältä ja vieraalta. Osaan

noviiseista Taidetestaajat-retket vaikuttivat erittäin myönteisesti, ja he olisivat jatkossakin halukkaita kokemaan vastaavia taidemuotoja tai -kohteita uudelleen. Osalla heistä oli luovia harrastuksia, osalla luovia valinnaisaineita. Noviisien joukossa oli myös heittä, jotka ”tippuivat kärryiltä” ja hämmentyivät. Ehkäpä nämä nuoret kuormittuivat liikaa sensorisesti, koska ensimmäinen vierailukerta sisälsi niin paljon uusia asioita ja toimintoja, ettei kapasiteettia riittänyt kerralla kaikkeen uuteen – ja vielä lisäksi taide-esitykseen.

Koulun tiukat ja väljät aika-tilat ovat tarkoin opettajien säätelemiä. Jo alkuhaastatteluissa nuoret osasivat tarkasti kertoa, kuinka paljon vapaa-aikaa heille oli luvattu osana retkeä. Kuten *Seitsemässä veljeksessä* (Kivi 1873), myös Taidetestaajissa itse valittu eväspussi herkkuihin näyttäisi symboloivan vapautta, pakoa pois auktoriteettien ikeestä, nuorten omaan vapaamman toiminnan maailmaan. Tällaisia tiloja he myös peräänkuuluttivat jatkohankkeisiin:

Sofia: miten tää [Taidetestaajat-hanke] olisi vielä parempi teidän mielestä?

Kerttu: kiva jos ois ollu konkreettisia tehtäviä vaikka enemmän, ennen ja jälkeen, niin mun mielestä se ois ollu aika jees juttu. [...]

Matilda: joo.

Aurora: Ehkä joku johon pääsee ite jotenkin enemmän mukaan. [...]

Kerttu: Niin.

Aurora: Noihan oli molemmat semmosta, no ei nyt pönötystä, mutta istumista.

(Seurantahaastattelu, Joensuu)

Tutkimuksessamme keskiössä ovat olleet nuorten taidevierailukokemukset Taidetestaajat-hankkeessa. Ne ovat monin tavoin erityislaatuisia. Ensinnäkin Taidetestaajat-hanke mahdollistaa parhaimmillaan kahdeksasluokkalaisille kokemuksia, jollaisia he eivät muuten tavoittaisi. Koska osalle nuorista nämä taidevierailut voivat olla ainoita koko lapsuuden ja nuoruuden aikana, on varsin merkityksellistä, minkälaisia mielikuvia nuorille luodaan ja minkälaista taidekasvatusta he taidekohteissa saavat. Kuten lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen toteaa *Meidän perhe* -lehden haastattelussa 7.5.2019 ”Lapsille olisi aivan elintärkeää saada kokea, että maailma on mahdollisuuksia täynnä. Tämän kokemuksen pitäisi olla kaikkien oikeus perheen yhteiskuntaluokasta, tulotasosta ja muusta henkisestä pääomasta riippumatta”. Parhaimmillaan taide lisää elämän merkityksellisyyttä ja vahvistaa identiteettiä. Taide voi lohduttaa, antaa turvaa, auttaa purkamaan aggressioita ja käsittelemään tunteita turvallisesti (vrt. Koskela 2019, 159).

On ilmeistä, että taidevierailujen kautta nuorten käsitys taidekohteista Suomen kansallisena ja/tai alueellisena kulttuuriperintönä voi syntyä tai laajentua. Taidetestaajavierailuilla on myös mahdollista huomata uusia asioita liittyen esimerkiksi omiin kiinnostuksen kohteisiin, eri taidelajeihin, maan ja alueen kulttuuriperintöön tai omiin luokkalaisiin, mikä saattaa lisätä nuorten itsetuntemusta.

Haluamme myös mainita, että nuorten kohtaama ”ikimuistoinenkin taidekokemus” voi syntyä myös Taidetestaajat-matkan varrella muusta kuin itse kohteena olevasta teoksesta. Siksikin retken purkutyöskentely olisi äärimmäisen tärkeä osa kokonaisprosessia.

Anu Gretsche ja Noora Hästbacka (2016) ovat yläkouluikäisten kasvuryhmätoimintoja tutkiessaan paikantaneet niille kolmenlaisia funktioita. Samat funktiot voivat toimia myös Taidetestaajat-hankkeessa: se saattaa toimia nuoren pärjäämiskyvyn kasvualustana,

hengähdyspaikkana eli satamana tai ovena uudenlaiseen (taide)toimintaan tai arvo- ja ajatusmaailmaan, ymmärrykseen.

Haastattelutilanteessa nuoret kertoivat, kuinka Taidetestaajat-retkillä, kaukana kotoa ilman huoltajia, he ”oppivat kulkemaan Helsingissä” (Rovaniemi), ”oppivat pitämään tavaroista huolen” (Rovaniemi), matkustamaan lentokoneella (useampi ensimmäistä kertaa) ja ajamaan ratikalla, metrolla ja lähijunilla sekä eksymistilanteessa löytämään neuvoa kysyen oikeaan paikkaan. Monelle pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvalle nuorelle nämä retket tarjosivat kokemuksen siitä, että he pärjäävät kavereiden kanssa tai itseksensä pääkaupunkiseudulla. Myös pärjäämisen kokemus uudessa taidekohteessa, rakennuksessa sekä sosiaalisessa tilanteessa edesauttaa taidekokemuksen syntymistä.

Taidetestaajat-matka oli monelle nuorelle tervetullut toisenlainen koulupäivä, jolloin ”ei tarvinnut olla tunneilla” ja ”pääsi pois koulusta ainakin” (Seurantahaastattelu, Uusimaa, pienempi paikkakunta). Samalla nuoret kertoivat, että bussimatkat tai draamatyöpajat toivat mukanaan myönteisen muutoksen luokan ilmapiiriin – hengähdysten – vaikka normaalit sosiaalisten suhteiden hierarkiat ja dynamiikat jatkuivatkin erikoistilanteiden jälkeen. Nuorille syntyi kokemus toisenlaisesta yhteisen olemisen tavasta ja ilmapiiristä, joka hengähdystenäkin on arvokas.

Hetkellisyys ja lyhyiden hyvien hetkien merkitys ovat seikkoja, jotka olisi tärkeää ottaa huomioon tutkittaessa holistisesti nuorten taidevierailukokemusta. Aineistomme perusteella Taidetestaajat-toiminta ja etenkin kahdeksasluokkalaisten oma osallisuus luokkana edesauttoi hengähdystauon syntymistä luokan tavanomaiseen arkeen ja poikkeuksellisenkin yhteyden kokemista luokan muihin oppilaisiin. Tällainen sosiaalinen tunnelma voi edesauttaa taidekokemuksen syntymistä.

Taidetestaajat-työskentely etkoineen, kohdevierailuineen, jatkoineen ja arviointineen voi avata nuorelle oven uusiin mielenkiintoisiin ja inspiroiviin maailmoihin. Eräs nuori kertoi seurantahaastattelussa, kuinka hän oli alkanut Taidetestaajat-kohdevierailun jälkeen miettiä taidealaa ammatikseen, mutta päätyi kuitenkin pitäytymään alkuperäisessä luonnontieteellisessä urasuunnitelmassaan.

Tutkimuksemme perusteella näyttäisi siltä, että taidevierailuja olisi syytä jatkossa entistä vahvemmin suunnata erityisesti niille nuorille, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta vastaavasta toiminnasta. Samalla olisi hyvä kriittisesti pohtia hankkeen rakenteellisia reunaehtoja, toisin sanoen sitä, minkälaisia mahdollisuuksia taidekokemukseen kahdeksasluokkalaiselle ylipäättään avautuu koulukontekstissa, oman luokan ja opettajan läsnäollessa. Mitkä ovat taidekokemuksen mahdollistumisen sosiaaliset reunaehdot ja edellytykset? Jotta nuoren taidekokemus ei jäisi pistemäiseksi retkikokemukseksi, olisi tärkeää purkaa kokemus matkan jälkeen. Olisi tarkoin pohdittava, minkälainen aika-tila toimisi parhaiten kokemusten reflektoinnissa. Jos toivotaan, että nuorelle syntyy elinikäinen taidesuhde tai kimmoke palata taiteen ääreen, olisiko purkutilanteessa mahdollista tehdä yhteistyötä paikallisten taiteilijoiden ja/tai taideinstituutioiden kanssa? Luultavimmin taiteen äärelle hakeudutaan siellä missä asutaan, jolloin alueen oman tarjonnan avaaminen nuorille osana hanketta olisi oleellista. Paikallisen taiteen tarjonnan ja taiteilijoiden elämäntöiden parempi tunteminen vahvistaisi myös nuorten paikallisidentiteettiä. Tämän ulottuvuuden tärkeydestä puhuu esimerkkinä Lapin pieneltä paikkakunnalta.

TAIDEKOKEMUSTEN PURKAMINEN JA TAIDEKASVATUS KRIITTISINÄ TEKIJÖINÄ TAIDETESTAAJAT-HANKKEESSA NUORTEN TAIDEKOKEMUKSIEN VAHVISTAMISESSA

Jatkojen tulee linkittyä taidetestausideaan ja kokemuksen käsittelyyn.
(SKR, Taidelaitoksille, yleiset ehdot)

Lopuksi haluamme vielä kerran tähdentää nuorten taidekokemusten sekä taidevierailumatkakokemuksen purkamisen oleellista merkitystä hankkeen tavoitteiden toteutumisen kannalta. Taidelaitokset ovat suurelta osin tuottaneet laadukasta materiaalia kouluille kokemuksen purkamisen tueksi, mutta syystä tai toisesta koulut eivät jatkoja juurikaan toteuta. Loppukeskustelu taiteilijoiden kanssa esityksen jälkeen ei ole sama asia kuin nuorten kokemusten purku. Yleisökeskustelun lisäksi omakohtaisempi purkutilaisuus on tarpeellinen. Näkemyksemme on, että kokemuksen reflektio ja purku syventävät taidekokemusta, joka ilman niitä jää helposti vaimeammaksi. Käytännössä mahdollistimme kokemusten purun nuorille seuranta-aastattelutilanteessa: nuoret kirjasiivat ensin itsenäisesti kokemuksiaan, minkä jälkeen keskustelimme niistä yhdessä.

Taidetestaajat-retkeen ja sen eri vaiheisiin voi liittyä monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Olisikin tärkeää, että nuoret voisivat käsitellä näitä sekä itsenäisesti että yhdessä. On myös tarpeen kysyä, miten luontevaa kahdeksaluokkalaiselle on jatkotyöskennellä oman opettajansa kanssa, vai olisiko hyvä, jos prosessissa voisi olla mukana esimerkiksi taidelaitoksen yleisötyöntekijä. Millaisia mahdollisuuksia nuorilla pitäisi taata ajatustensa ja tunteidensa ilmaisemiseen taidekokemukseensa liittyen?

Itse kunkin kulloinenkin henkilökohtainen elämäntilanne pitkälti pakenee ennakkointia ja tuottaa arvaamattomuutta suhteessa taidekokemukseen. Taide voi tarjota esimerkiksi samaistumiskokemuksen tai auttaa käsittelemään oman tilanteen herättämiä tunteita, mutta myös havahduttaa huomaamaan, että tällä hetkellä ei ole valmis kohtaamaan kyseistä aihepiiriä, mikä on sekin tärkeä huomio. Nuorella pitäisi olla halutessaan mahdollisuus käsitellä vierailun esiin nostamia mahdollisesti vaikeita tai voimakkaita tunteita.

Taito taidekokemuksen purkamiseen ja rakentavan teospalautteen antamiseen on siinäkin tärkeä yläkouluikäisen oppimistavoite. Kahdeksaluokkalaisille on ikänsä puolesta vaikea ilmaista eriäviä mielipiteitä vertaistensa joukossa. Pedagogisesti Taidetestaajat-hanke tarjoaa tässä tärkeän tilaisuuden pohdintaan: kuinka nuorille voisi purkamistilanteessa opettaa, että taide herättää meistä jokaisessa erilaisia ajatuksia ja tunteita ja ne kaikki ovat yhtä tervetulleita ja niiden äärellä voidaan yhdessä asettua olemaan?

Ennakkotyöskentelyä oli tehty tutkimuskouluissamme enemmän kuin jälkityöskentelyä. Kahdella tutkimusluokista ei ollut toteutettu lainkaan etkoja. Kuudessa koulussa etkot oli toteutettu kummankin teoksen osalta ainakin toisella tutkimusluokista. Etkoista kahdet olivat taidelaitoksen koululla järjestämät. Vierailuista kaikkiaan yhteentoista liittyi jälkityöskentelytilanteita, joista yhdeksän oli taidelaitosten esityksen jälkeen järjestämiä. Näin ollen ne eivät tukeneet oppilaiden yksilöllistä mahdollisuutta purkaa sensitiivisesti teoksen herättämiä tunteita. Yhdellä kouluista ei ollut toteutettu lainkaan jatkoja. Joidenkin teosten osalta jäi epäselväksi, oliko jatkot sisällytetty teokseen, mutta nuoret ilmoittivat, että jälkityöskentelyä ei ollut esityksen päättymisen jälkeen. Aineistossamme

oli kaksi esimerkkiä kouluilla omatoimisesti toteutetusta jälkityöskentelystä: äidinkielen tunnilla toteutettu teatteriarvion kirjoittaminen Taidetestaajat-teoksesta Rovaniemen koululla sekä toisessa koulussa kaikille Taidetestaajat-matkalle osallistuneille oppilaille annettu tehtävä toteuttaa akvarellimaalaus kohdevierailuun kytkeytyvästä aiheesta.

Haastattelemamme Taidetestaajat-hankkeen aluekoordinaattori näkee niin ikään etkojen ja jatkojen toteuttamisen erittäin tärkeänä osana hanketta ja kokee tarpeelliseksi niiden kytkemisen kahdeksaluokkalaisten elämismailmaan, vaikka itse taide-elämys sisältäisikin sille vieraampia ainesosia: etkot ja jatkot mahdollistaisivat siten taidekokemuksen syvällisemmän prosessoinnin. Hän pohti haastattelussa hankkeen kestoasuhteessa koulujen mahdollisuuksiin etkojen ja jatkojen laajamittaiseen toteuttamiseen: kolmivuotisen hankkeen aikana koulut ehtivät vasta tottua hankkeeseen liittyvien käytännön järjestelyiden hoitamiseen, kun taas ennako- ja jälkityöskentelyn juurtuminen kouluihin vaatisi monin paikoin enemmän aikaa.

Opettajille ja taidelaitoksille keväällä 2019 tehdyssä kyselyssä (ks. tarkemmin Pääjoki 2020 julkaisematon käsikirjoitus) noin 30 % kyselyyn vastanneista opettajista ilmoittaa kytkeneensä Taidetestaajat-vierailut omaan opetukseensa tai opetussuunnitelmaan. Samanaikaisesti noin 80 % opettajista koki saaneensa riittävästi informaatiota Taidetestaajat-vierailujen sisällöstä.

Suosittellemmekin, samalla tavoin kuin Jenni Moisio (2018) retkitutkimuksessaan, että hankkeessa jatkossa panostettaisiin tähänastista perusteellisemmin valmistautumiseen Taidetestaajat-kohdevierailuun sekä kohdevierailun purkamiseen. Molemmat ovat toki viime kädessä koulujen vastuulla, jolloin kysymys kuuluukin: miten saada opettajat motivoitumaan valmistautumiseen ja retkien purkamiseen paremmin. Kuinka Taidetestaajat-hanke kiinnittyisi paremmin koulun arkeen ja hyödyntäisi kahdeksannen luokan muuta opetusta? Miten vierailujen onnistumiseen vaikuttaa se, vastaako ennako- ja jatkotyöskentelystä sekä vierailuista esimerkiksi koulun Taidetestaajat-yhteyshenkilönä toimiva, mahdollisesti taiteeseen tai monialaiseen oppimiseen perehtynyt opettaja vai aineenopettaja, jolla ei välttämättä ole koulutusta tai kosketuspintaa taidekasvatukseen? Oli kiinnostavaa, että Educa-messujen paneelikeskustelussa 26.1.2019, jossa pohdittiin koulujen Taidetestaajat-hankkeeseen osallistumisen haasteita ja parhaita oivalluksia, ei käsitelty opettajien monin paikoin paineisia työolosuhteita suhteessa hankkeen osaluokkien realistisiin toteuttamismahdollisuuksiin. Tutkimuksemme katsantokulmasta aineenopettajien näkökulmaa ei ole huomioitu tarpeeksi hanketta suunniteltaessa ja tähän ei myöskään olla riittävästi resursoitu.

Perusteellinen ennako- ja jälkityöskentely vahvistaisi hankkeen taidekasvatuksellista ulottuvuutta, joka nyt ei toteudu siinä tavoitellusti. Kansainvälisessä Lastenkulttuurifoorumissa 1.10.2019 kuulumme, kuinka joissakin Suomen kouluissa on hyödynnetty luokanvalvojan tunteja ja Kiva-tunteja ennako- ja jälkityöskentelyyn. Näissä kouluissa opettajat ovat järjestelmällisesti sopineet keskenään ajankohdat, joihin ennako- ja jälkityöskentely toteutetaan. Koulun arkeen aikataulutettuina ja sovittuina toimintoina ne toteutuvat varmimmin. Tässä auttaa rehtorin tuki ja opettajan oma motivaatio. Kuten Tarja Pääjoki toteaa Taideyliopiston 1.10.2019 julkaisemassa tiedotteessa: ”Jotta taide koskettaisi, tarvitaan ammattitaitoista motivointia ja johdattelua teosten äärelle. Taiteen saavutettavuus on laajempi asia kuin taiteiden saatavilla olo ja kytkeytyy mahdollisuuksiin saada taidekasvatusta.” Taidevierailujen kytkeminen vahvemmin

opetussuunnitelmaan mahdollistaisi oppimistavoitteiden asettamisen vierailuille siten, että taide-elämystä tuetaan ja taiteen mahdollisuudet laaja-alaisessa oppimisessa voivat toteutua (mt.).

Näemme tarpeelliseksi kuunnella nuoria ennen matkaa, hyödyntää luokassa ajan-kohtaisia teemoja, ja kiinnostuksen kohteita sekä pohtia, millaisia kiinnittymispintoja Taidetestaajat-vierailut voisivat näihin tarjota. Parhaimmillaan Taidetestaajat-matkat suuntautuivat kohteisiin, joissa nuoret eivät aiemmin ole vierailleet. Nyt osa oppilaista oli varsin pettyneitä siihen, että Taidetestaajat-kohde oli usein juuri se sama, jonne koululta muutenkin on menty, kun kerrankin olisi voinut kokea jotakin uutta.

Pilottihaastattelussa nuoret kertoivat, kuinka he lukuvuoden aikana olivat osana äidinkielen opetusta vierailleet teatterissa katsomassa valmistuvan teoksen harjoituksia. Nuoret olivat innostuneet ja inspiroituneet harjoitusten seuraamisesta niin paljon, että olivat omatoimisesti hankkineet liput valmiiseen teatteriesitykseen kouluajan ulkopuolella. Mahdollisuus harjoitusten seuraamiseen avaisi nuorille taiteen tekemisen prosessia ja voisi motivoida nuoria palamaan saman taidemuodon ääreen ja samaan taidelaitokseen uudelleen. Voisikin kysyä, millä tavoin myönteinen yksittäinen taidekokemus vaikuttaa kiinnostukseen tehdä jatkossa nimenomaan tietoisia päätöksiä hakeutua kyseisen taidelajin pariin uudelleen, kuten pilottihaastattelun nuoret olivat tehneet.

Esimerkiksi sekä Syntipukki-näytelmän harjoituksissa että itse esityksessä näyttelijät tekevät inhimillisiä virheitä, samalla kun harjoittelevat roolissaan paremmiksi. Pohdimme, onko tämä syynä kyseisen teoksen suosioon oppilaiden keskuudessa: nähdä myös ammattilaisten tekevän virheitä ja yrittävän silti parhaansa. Olisiko oppilaille syytä jatkossa näyttää enemmänkin ammattilaisia epätäydellisyyden äärellä ja sitä, kuinka sietää virheitä?

Taidekokemusta voi olla hankala paitsi sanoittaa, myös jäsentää, jos taidelajin rakenteet ja ilmaisutavat eivät hahmotu. Vaikuttavaa taidekokemusta ei voi syntyä nuorelle, jos hän ei syystä tai toisesta pysty hahmottamaan teoksen kokonaisuutta tai tiedä, miten tämä kyseinen taiteenlaji toimii. Näin kävi aineistossamme teatteriklovnerian kohdalla: teoksen rakenne ja ilmaisutapa oli ilman ennakkovalmisteluja liian vaikea hahmottaa ja jäi nuorille hämmentäväksi ja sekavaksi kokemukseksi.

Todellinen kulttuurin demokratisoiminen tarkoittaisi, että kaikille annetaan välineet prosessoida kulttuuria sen sijaan, että kulttuuri pelkästään tuodaan kaikkien ulottuville (vrt. Bourdieu & Passeron 1964). Tämä edellyttäisi Taidetestaajat-hankkeessa perusteellisempaa valmistautumista ja kokemuksen purkamista.

JATKOTUTKIMUSIDEOITA

Tutkimusmatkan aikana mieleemme on virinnyt lukuisia jatkotutkimusideoita, joita kerätyn aineiston varassa olisi mahdollista ruveta työstämään. Ensinnäkin jo kerätyn aineiston avulla olisi mahdollista selvittää, millaisia merkityksiä nuoret antavat erilaisille kulttuurisille tilanteille, millaisia taiteellisia kompetensseja nuorilla on tai millaista on heidän ”hiljainen estetiikkansa” ja taiteen vastaanotto-prosessinsa (ks. mm. Linko 1998, Myllyntaus ym. 2017). Maun sosiologiaan liittyen olisi tärkeää tarkastella systemaattisesti myös sitä oppilasjoukkoa, joka on käyttänyt jo aiemmin paljon kulttuuripalveluita (ts. kulttuurisesti moni- ja kaikkiruokaiset oppilaat). Samanaikaisesti erilaisten noviisien

osallistumista olisi mahdollista analysoida lisää. Jatkohankkeena olisi hyödyllistä tarkastella myös niiden nuorten vastauksia, jotka eivät matkustaisi mihinkään kohteeseen enää uudelleen. Näiden vastausten syvällisempi analyysi voisi tarjota tärkeää ymmärrystä hankkeen kehittämiseksi niin, että yhä useampi nuori kokisi hankkeen itselleen antoisana.

Erilaisten, mahdollisesti uusien kokemusten ja elämysten keskellä ruoka on Taidetestaajat-retkellä tuttu ja turvallinen aines, josta nuori saa tukea. Ruoan merkitystä osana taidevierailukokemuksia tulemme tarkastelemaan Tarja Pääjoen kanssa lähemmin omana tutkimuksenaan. Kasvavan nuoren nälkäisyydellä on kielteinen vaikutus taidevierailukokemukseen. Toisaalta väliaikatarjoilut liittyvät taidevierailuetiketettiin. Ruoalla on myös sosiaalisia ja rituaalisia funktioita, joita myös havainnoimme osana tutkimusta.

Samalla tapaa kuin aikaisemmissa lasten ja nuorten taidekulttuurin tutkimuksissa on havaittu (mm. Pääjoki 2007, 292), myös Taidetestaajat-hankkeessa on nähtävissä nuorten pyrkimystä väistää aikuisten suoraa kulttuurikolonialismia ja luoda taidevierailumatkojen aikana vastakulttuurisia elementtejä. Nuorten kulttuurinen vastarinta voi jäädä aikuisilta näkemättä tai se leimataan huonoksi käytökseksi. Maarja Hartman tutkiikin opinnäytetyössään (valmistuu 2020) nuorten hiljaisten, kehollisten tekojen ja olemisten kumouksellisuutta Taidetestaajat-hankkeessa. Sofia Laine puolestaan esittelee tätä tutkimusta Maailman sosiologiakongressissa heinäkuussa 2020: ensimmäinen esitys puretuu institutionaalisen etnografian tekemiseen kasvatusympäristössä ja jälkimmäinen teatteriklovnariaan arviointitutkimuksen tuloksien analyysi- ja raportointimenetelmänä.

Nuorten kulttuurisen toimijuuden kategorioita olisi puolestaan hyödyllistä tarkastella jatkotutkimuksissa suhteessa osallisuuden toiveisiin. Onko havaittavissa eroja siinä, minkälaisin kulttuurisin toimijuuksin varustetut nuoret ovat toivoneet lisää osallistavaa toimintaa tai olleet tyytyväisiä tämänkertaisen kokemuksen mahdollistamaan osallisuuteen, tai siihen että osallisuuden kokemusta ei tullut? Semi Purhonen ym. (2014, 170) kirjoittavat esiintymistaidosta ruumiillistuneena kulttuurisena pääomana. Olisikin kiinnostavaa tutkia jatkossa myös nuoren esiintymistaidon ja -kokemuksen merkitystä suhteessa hankkeen vaikutuksiin. Eräs nuori kuvasi oman luokkansa oppilaita määreillä ”lukijat” ja ”tekijät”. Myös toisen paikkakunnan haastatteluryhmässä nuoret tunnistivat määreet, kun esittelimme ne heille osana seurantahaastattelutilannetta, ja arvelivat suurimman osan luokastaan olevan ”tekijöitä”. Voisi kysyä, vaikuttaako Taidetestaajat-hankkeen toteutustapa eri tavoin ”lukijoiksi” ja ”tekijöiksi” itsensä kokeviin, huomioiden kuitenkin näidenkin kategorioiden sisäisen moninaisuuden sekä sen, että usein vastaavat roolit jaetaan luokissa koulukulttuurin sisäisestä roolivarastosta ja ihmiset vähitellen alkavat omaksua ja vahvistaa niitä (ks. Hoikkala & Paju 2013, 139–140).

Tässä tutkimuksessa emme juurikaan tavoittaneet niiden nuorten näkökulmaa hankkeeseen, joilla ei ole kavereita omalla luokallaan. Olisikin tärkeää haastatella erillisotoksella tällaisia nuoria. Tähän tutkimukseen valikoitunut joukko on muullakin tapaa vinoutunut: On pohdittava eettisesti kestäviä menetelmiä saada esimerkiksi erilaisten vähemmistöjen ja poikien ääni paremmin kuuluviin jatkotutkimuksissa, kuitenkin intersektionaalisesti eli monet samanaikaisesti vaikuttavat, erontekoja tuottavat luokittelut ja niiden keskinäiset kytkökset huomioiden (ks. esim. Karkulehto ym., 2012).

Osa jatkotutkimusideoistamme koskee Taidetestaajat-hankkeen teosarviointisovellusta ja sillä kerättyä mittavaa aineistoa. Itse sähköisen aineiston läpikäyminen olisi yhden tai useamman tutkimuksen tehtävä. Toisaalta teosarviointit tekevät taideinstituutioille

hyvin helpoksi nuorten katsojien kuuntelemisen: mitä mieltä nuoret ovat olleet teoksista. Jatkotutkimuksessa olisikin kiinnostavaa tapaustutkimusten kautta lähestyä taideinstituutioita ja tutkia, kuinka ne hyödyntävät tai aikovat hyödyntää arviointityökalulla kerättyä palaateinformaatiota. Kolmanneksi olisi syytä selvittää, kuinka laajasti kulttuuria harrastavat vanhemmat sukupolvet ovat tietoisia Taidetestaajat-sivustosta. Ketkä käyvät lukemassa nuorten teosarviointeja?

Taidetestaajat-hankkeen pitkäaikaisia vaikutuksia on vaikea tutkia. Voi toki olla, että nämä kolme ikäkohorttia (ts. lähestulkoon kaikki 2003–2005 syntyneet) jatkossa tulevaisuuden kulttuuribarometreissa ovat muita aktiivisempia taiteen ja kulttuurin harrastajia, mutta todennäköisesti näin pistemäinen interventio ei tuota merkittävää vaikutusta pitkällä aikavälillä. Hyvin todennäköisesti hankkeen tärkein anti nuorille on melko välitön: suurelle osalle nuorista Taidetestaajat-hanke tarjosi jotain positiivista, ja kokemus on ollut jollakin tapaa mieleen jäävä, johtuipa se sitten luokkaretkestä, matkustamisesta tai itse taidevierailusta. Taidetestaajat-hanke tuottaa kolmelle ikäluokalle historiallisen yhteisen kokemuksen, jollaista ei edes Suomen armeija pysty tuottamaan. Vuosien saatossa nähdään, mikä on tämän yhteisesti jaetun kokemuksen arvo pidemmällä aikavälillä.

Epilogi

Tämä tutkimusmatkamme kahdeksaluokkalaisten kokemusmaailmaan Taidetestaajat-hankkeessa on ollut monella tapaa ainutlaatuinen. Olemme hyvin kiitollisia kaikille matkoilla, kouluissa ja kohteissa kohtaamillemme nuorille, koulujen henkilökunnalle, Taidetestaajat-hanketyöntekijöille sekä taideinstituutioiden henkilökunnalle samoin kuin hankkeen alullepanijoille mahdollisuudesta toteuttaa tämä tutkimus. Matkaamme ovat tukeneet monet avuliaat nuoret ja aikuiset. Matkamme tekivät mahdolliseksi erityisesti tiedematkamme rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto sekä ne 116 nuorta, jotka suositivat mukaan tutkimukseen.

Tutkimusmatkamme aikana olemme tutkijatyöparina käyneet lukuisia inspiroivia ja lennokkaita keskusteluja kahden kesken, mutta myös tutkijakollegoidemme kanssa. Erityisesti matkaamme ovat tukeneet tutkija Tarja Pääjoki, Helsingin yliopiston kursseille osallistuneet opiskelijat Riikka Hynninen, Piia Myllykoski ja Reetta Kandolin sekä Nuorisotutkimusverkoston tutkijat Noora Hästbacka, Karla Malm, Susanna Jurvanen ja Kai Mathias. Tukenamme matkalla ovat olleet myös rakkaat perheenjäsenemme. Kiitos Väinö Nummiranta⁹ ja Anuliina Turunen. Tämä käsikirjoitus valmistui intensiivisten keskusteluiden, yhteisen analyysin, yhteiskirjoittamisen sekä työ- ja vapaa-aikana saamamme tuen ja kannustuksen tuloksena tiiviissä aikataulussa.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n puheenjohtaja Olli Luukkainen, Sivistystyönantajien toimitusjohtaja Teemu Hassinen ja Helsingin kaupungin toimialajohtaja Tommi Laitio kirjoittavat 6.11.2019 *Helsingin Sanomissa* julkaistussa mielipidekirjoituksessaan, että Taidetestaajat-hanke tulisi vakinaistaa ja siirtää asteittain valtion rahoituksen piiriin. Mielipidekirjoituksen otsikon perusteella puheenvuoro on ajankohtainen: ”Kahdeksaluokkalaisten taidevierailuja tarjoavan Taidetestaajat-hankkeen jatko on nyt eduskunnan käsissä”.

Tämä puheenvuoro kirvoitti meidät tutkijat napakkaan vastauspuheenvuoroon. Lähetimme mielipiteemme samana päivänä (6.11.) *Helsingin Sanomiin*, ja se julkaistiin 14.11.2019 (Mielipide, B10). Julkaisimme jo 11.11.2019 laajemman vastauspuheenvuoromme hankkeen kotisivulla seuraavassa muodossa.

Taidetestaajat-hanke kaipaa kehittämistä ennen vakinaistamista

Taidetestaajat-hanke on historiallisesti ainutlaatuinen panostus kahdeksaluokkalaisten taidevierailuihin. Vastaavaa ei löydy muualta maailmasta. Kolmena lukuvuonna lähes kaikki kahdeksaluokkalaisten opettajineen, yhteensä noin 200 000 henkilöä, tekevät hankkeessa kaksi vierailua, toisen omassa maakunnassaan ja toisen pääkaupunkiseudulle. Olli Luukkainen, Teemu Hassinen ja Tommi Laitio kirjoittavat 6.11. julkaistussa mielipidekirjoituksessaan (*Helsingin Sanomat*), että Taidetestaajat-hanke tulisi onnistuneena toimintamallina vakinaistaa ja siirtää asteittain valtion rahoituksen piiriin. Olemme viimeiset puolitoista vuotta tutkineet valtakunnallisesti nuorten taide-

---

9 Sofia kiittää tässä kohtaa myös lapsensa kaukaisempia sukulaisia – Hilikka ja Aatu Hirsikangasta, Martta Walleniusta, Eino ja Iivari Nummirantaa, Hilma Pajusta sekä Suoma Pihalehtoa – osallistumisesta Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräykseen.

vierailukokemuksia Taidetestaajat-hankkeessa. Tuloksienne perusteella hanke kaipa kehittämistä ennen sen vakinaistamista.

On hienoa, että kaikki kahdeksaluokkalaiset pääsevät Taidetestaajat-hankkeessa taidevierailulle asuinpaikastaan riippumatta. Tutkimuksemme perusteella maantieteellisen tasa-arvon toteutumista Taidetestaajat-hankkeessa olisi kuitenkin syytä jatkossa suunnitella tarkemmin. Olisi kriittisesti pohdittava niitä perusteita, joilla kaikki Suomen kahdeksaluokkalaiset tuodaan pääkaupunkiseudulle kulttuurikohteisiin silloin, kun vastaava kohde löytyisi lähempää. Muun muassa ilmastoahdistuneet nuoret ovat antaneet tästä kriittistä palautetta arviointisovelluksessa. Suomi on täynnä laadukasta taidetta ja erinomaisia kulttuurikohteita. Nyt matkakustannukset syövät valtaosan hankkeen lähes seitsemän miljoonan euron vuosibudjetista. Pitkät vierailumarkat saattavat opettaa nuorille virheellisesti laadukkaana taiteen sijaitsevan kaukana heidän omasta asuinpaikastaan. Jopa 20-tuntiset taidevierailupäivät ovat rasite niin opettajille kuin oppilaille. Varsinkin ensikertalaisille taidevierailijoille pitkään retkeen mahtuu niin paljon erilaisia asioita, että emotionaalinen ja tiedollinen kuormitus saattaa kasvaa liian suureksi. Taidevierailut lähialueella vahvistaisivat myös yleisötyön laajempia toteutusmahdollisuuksia, sen resurssointia säästyneiden matkakustannusten turvin sekä tukisivat nuorten itsenäisiä vierailuja kyseisessä taidelaitoksessa uudelleen.

Tutkimuksemme osallistuneista nuorista noin puolelle vierailukohde oli taidemuotona ensikokemus. Taidetestaajat-hanke tarjoaa siis monille nuorille ainutkertaisia mahdollisuuksia kokea taidetta. Toisaalta tutkimuksemme selviää, ettei läheskään kaikissa peruskouluissa toteuteta ennako- ja jälkityöskentelyä hankkeessa toivotulla tavalla. Tällöin nuorten taidevierailukokemus voi väärytyä hämmennykseksi, kielteiseksi. Jatkossa olisi tärkeää panostaa opettajien motivointiin taidevierailuihin valmistautumiseen, kokemusten purkamiseen sekä vierailun integroimiseen muuhun opetukseen. Tähän työhön tarvitaan opettajille lisäresursseja. Tutkimuksemme perusteella taidevierailujen integroimista opetukseen on tapahtunut yllättävän vähän.

Jos Taidetestaajat-hanketta lähdetään vakinaistamaan, olisi kehittämistyössä tärkeää keskustella hankkeen roolista kuntien kulttuurikasvatustyössä kokonaisvaltaisesti. Samalla kehittämistyö parhaimmillaan tukisi kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmien päivittämistä tai laatimista niissä kunnissa, joissa suunnitelmaa ei olla vielä tehty. Tällä hetkellä Taidetestaajat-hankkeen taidekasvatuskäsitys ei ole selkeästi linjattu, mikä osaltaan johtaa siihen, että taidevierailun oppimis- ja taidekasvatustavoitteet jäävät epämääräisiksi. Olisikin tärkeää määritellä ja perustella hankkeen taidekasvatuskäsitys osana hankkeen kehittämistyötä.

Jos valtakunnallinen suurhanke vakinaistetaan valtionrahoituksen piiriin, olisi sitä syytä kehittää ja linjata osaksi kulttuuripolitiikkaa. Tällaisenaan hanke edistää toki kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta, mutta monet muut keskeiset kulttuuriset oikeudet toteutuvat hankkeessa varsin heikosti. Jos Taidetestaajia haluttaisiin kehittää kulttuurin demokratisointihankkeeksi, olisi keskiöön nostettava kulttuurin hajauttaminen ja taidepalvelujen vieminen nuorten oluttuville, erilaisten kulttuuri-ilmaisujen yhdenvertaisuus, ihmisten aktiivisuus, osallisuus ja oma-aloitteisuus. Tutkimuksemme olemme perehtyneet kahdeksaluokkalaisten taidevierailukokemuksiin ja kulttuuriseen osallisuuteen Taidetestaajat-hankkeessa. Tutkimuksemme mukaan Taidetestaajat-hankkeessa oppilaiden tukeminen kulttuurin pariin kohdentuu ensisijaisesti taide- ja kulttuuripalveluiden passiiviseen vastaanottoon, vaikka kulttuuripolitiikan tavoitteeksi on ilmaistu aidon osallisuuden tukeminen.

Arvokasta tietoa Taidetestaajat-hankkeen mahdollista jatkoa ajatellen antavat vuonna 2014 julkaistun australialaisen tutkimuksen tulokset, jonka perusteella nuoret käyttäytyvät eri tavoin iltanäytöksissä ja oppilasnäytöksissä (O'Toole 2014). Iltanäytöksissä, joissa on paikalla myös aikuisia ja ikäihmisiä (ts. esityslippunsa normaalisti hankkinutta taideyleisöä), oppilaat käyttäytyvät samalla tavoin kuin muu yleisö ja ovat responsiivisempia sekä tuntevat olonsa mukavammaksi. Kyseisen tutkimuksen (mt.) mukaan oppilasnäytöksissä epämukavuus liittyy osittain kouluinstituution tapaan ”paimentaa” oppilaita, osittain koulun kehykseen, sosiaalisiin rooleihin ja suhteisiin. Taidetestaajat-vierailukohteisiin luokkansa kanssa matkustaa myös esimerkiksi koulukiusaamista kokevia nuoria,

ja samoihin vierailuihin osallistuu kulttuureiltaan hyvin erilaisia koululuokkia. Kaikki nuoret eivät koe vierailupäivään sisältyviä erilaisia sosiaalisia ja fyysisiä tiloja turvallisina.

Haluammekin kannustaa moniääniseen keskusteluun siitä, mitkä ovat ylipäätään sosiaaliset reunaehdot ja edellytykset taidekokemuksen mahdollistumiseksi osana yläkoulun koulupäivää oman luokan kanssa erilaisille oppilaille. Taidetestaajat-hankkeesta on tällä hetkellä tekeillä kolme tutkimusta eri tutkimusorganisaatioissa, ja olisikin tärkeää ottaa niiden tulokset sekä aiempi kansainvälinen tutkittu tieto osaksi mahdollisten jatkotoimenpiteiden suunnittelua. Tutkimuksista ensimmäisenä valmistuu tekemämme tutkimus. Kirja julkaistaan 24.1.2020 Educa-messuilla.

Seuraavana päivänä 15.11.2019 Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Antti Arjava, Taidetestaajat-hankkeen projektipäällikkö Anu-Maarit Moilanen ja Kajaanin taidemuseon museojohtaja Pirjo Immonen vastasivat mielipidekirjoitukseemme otsikolla ”Taidetestaajat-hanke tukee tasa-arvoisten kulttuurielämysten toteutumista koko Suomessa” (verkkoversion otsikko). Verkkoversiossa heidän vastauksensa julkaistiin paperilehteä laajempana versiona seuraavassa muodossa.

Taidetestaajat-hanke tukee tasa-arvoisten kulttuurielämysten toteutumista koko Suomessa

Sofia Laine ja Maaria Hartman Nuorisotutkimusverkostosta kirjoittivat (HS Mielipide 14.11.), että Taidetestaajat-hanketta tulisi kehittää ennen sen vakinaistamista. Tämä oli vastaus Olli Luukkaisen, Teema Hassisen ja Tommi Laition kirjoitukseen (HS Mielipide 6.11.), jossa he vetosivat eduskuntaan hankkeen vakinaistamiseksi, kun Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin rahoitus päättyy.

Olemme ehdottomasti samaa mieltä, että hankkeessa on paljon kehitettävää, erityisesti taidevierailujen integroimisessa koulujen muuhun opetukseen. Tätä ei kuitenkaan voi tehdä ennen hankkeen vakinaistamista. Säätiöiden seitsemän miljoonan euron vuotuinen rahoitus päättyy ensi vuonna. Säätiöt ovat valmiit sen jälkeen vielä osarahoitukseen, jos valtio maksaa kustannukset puoliksi ja toivottavasti tulevaisuudessa kokonaan. Päätös jatkosta on kuitenkin tehtävä nyt, jos hankkeen halutaan jäävän elämään.

Uudenlainen palautteen keräämisen tapa on tuonut nuorten mielipiteet suoraan taidelaitosten käyttöön ja antanut mahdollisuuden parantaa yleisötyötä. Hankkeen pedagogiseen kehittämiseen on keskittynyt yli kaksikymmenhenkinen taidekasvatuksen ja kulttuurin tuottamisen ammattilaisten tiimi sekä taidelaitosten ja koulujen edustajat ympäri Suomea.

Laineen ja Hartmanin kirjoituksesta saattoi saada käsityksen, että kahdeksaluokkalaiset tuodaan taidevierailuihin ainoastaan pääkaupunkiseudulle. Kaikki oppilaat ovat kuitenkin saaneet kaksi vierailua, toisen omassa maakunnassa ja toisen kansallisten taideaarteiden äärelle. Lähikaupunkien kohteet ovat monille jo tuttuja, mutta on suuri joukko nuoria, jotka eivät ennen tätä olleet käyneet esimerkiksi Ateneumissa tai Kansallisoopperassa.

Yhteisillä verovaroilla rahoitetut kohteet kuuluvat kaikille suomalaisille, ja Taidetestaajien avulla kokonaiset ikäluokat saavat tutustua niihin. Matkat on yleisesti koettu hienoiksi elämyksiksi ja matkustamisen rasitukset sen arvoisiksi. Lisäksi Taidetestaajien kautta monissa alueellisissa taidemuseoissa, teattereissa ja musiikkiesityksissä on vierailtu maakuntarajojen yli. Jos vierailut halutaan rajoittaa vain omaan maakuntaan, hanke on kustannuksiltaan halvempi mutta myös tuottaa pienemmän elämyksen ja poistaa hankkeen maantieteellisesti tasa-arvoistavan vaikutuksen. Tältäkin osin ratkaisu on nyt eduskunnan käsissä.

Kuten Antti Arjava, Anu-Maarit Moilanen ja Pirjo Immonen mielipidekirjoituksessaan (2019) kirjoittavat, on toki totta, että nuoret suhtautuvat suurimmaksi osaksi pitkiin Taidetestaajat-matkoihin tervetulleena luokkaretkenä ja kouluarjen katkaisijana. Samanaikaisesti he tosin ihmettelevät vapaa-ajan vähyyttä ja kiireisiä aikatauluja retkillä. Mikä tahansa retki voi toki tuottaa mieleenpainuvia elämyksiä, ja matkustaminen itsessään on avartavaa ja siinä todennäköisesti oppii uusia asioita. Jos hankkeen tarkoituksena on tuottaa nuorille *taide-elämyksiä* sekä tukea oppilaiden taidekasvatusta, niin parhaiten tämä toteutuu nuoren asuinalueen lähiympäristön pysyvien taidelaitosten aktiivisella jalkautumisella koululuokkiin ja muulla koulujen ja lähitaideinstituutioiden yhteistyöllä.

Kuten tässä tutkimuksessa olemme esittäneet, kaikki nuoret eivät tee vierailua kansalliseen taideinstituutioon Taidetestaajat-hankkeessa. Tutkimuksemme tuo myös esiin, kuinka taiteen pysyvät lähikohteet (kuten maakuntateatteri, taidemuseo tai lähimmän kaupungin orkesteri) saattavat olla nuorille tuntemattomia. 12.12.2019 eduskunnan valtiovarainvaliokunta (2019) sai valmiiksi vuoden 2020 budjettia koskevan mietintönsä, joka sisälsi valiokunnan tekemät 40 miljoonan euron muutokset hallituksen talousarvioesitykseen. Tästä niin sanotusta joululahjarahasta Taidetestaajat-hankkeelle esitetään vuoden jatkorahoitukseksi 1,2 miljoonaa euroa. Hankkeen tähänastiset rahoittajat SKR ja SKF ovat luvanneet vastaavan summan (SuLaKuKeLi 2019). Kuten SuLaKuKeLin (2019) tiedotteesta selviää, valtion tukema rahoitusmalli lukuvuodelle 2020–2021 mahdollistaa oppilaille yhden vierailun, joka tehdään omalla alueella sijaitsevaan kulttuurikohteeseen. Jos tämä lähikohde jatkossa on vielä niin sanottu taiteen pysyvä lähikohde eikä kiertue-teatteri pääkaupunkiseudulta, saavat nuoret tasa-arvoisesti mahdollisuuden tutustua oman alueensa kulttuuriperintöön ja taidehistoriaan. Tämä malli parhaimmillaan mahdollistaa myös pitkäjänteisemmän ja moniulotteisemman yleisötyön. Toivottavasti kunnat samalla innostuisivat laatimaan tai päivittämään kulttuurikasvatussuunnitelmiaan, niin että Taidetestaajat-hankkeelle luotaisiin linjakas rooli kuntien kulttuurikasvatustyössä. Olisi myös tärkeää työllistää jatkossa ammattilaisia tukemaan nuoria taide-elämysten prosessoinnissa. Parhaimmillaan samalla tuettaisiin nuorten mahdollisuuksia hahmottaa oman alueensa erityisiä kulttuuripiirteitä osana laajempaa kulttuurista moninaisuutta (ks. myös Pitkänen 2014, 11.)

Jatkossakin olisi positiivisen diskriminaation nimissä tuettava enemmän pienten paikkakuntien nuorten taidevierailumatkoja, sillä matkakustannukset lähikohteisiinkin ovat heille kalliimmat kuin kaupunkilaisnuorille. Näkemyksemme kytkeytyy myös Taiteen edistämiskeskuksen (Rantala-Korhonen, 2016) huoleen siitä, miten turvataan taiteilijoiden toimeentulo eri puolilla Suomea, jotta kaikki taiteen ammattilaiset eivät olosuhteiden pakosta siirry Etelä-Suomeen tai suuriin keskuskaupunkeihin. Taidetestaajat-hankkeessa kaikki vierailevat pääkaupunkiseudun taidekohteissa ja lisäksi tuetaan vahvasti Helsingissä toimistoa pitävien taideryhmien kiertue-esityksiä, jotka lasketaan niin sanotuiksi alueelliseksi esityksiksi niiden vieraillessa eri paikkakunnilla muualla Suomessa, eli painotus on tässäkin tapauksessa vahvasti Etelä-Suomessa.

Taidetestaajat-hankkeen kehittämiseksi on erinomaiset mahdollisuudet, kun kolme tutkimushanketta valmistuu vuoden 2020 aikana ja tämä tuore tutkimustieto voidaan ottaa mukaan kehittämistyöhön. Toivottavasti aineistoja hyödynnetään lähivuosina myös väitöstutkimuksiin. Maailmanlaajuisestikin ainutlaatuisen hankkeen perusteellinen akateeminen tutkimus usean tutkijan voimin on oleellista. Jos nuorten taidevierailukoke-

musten tutkimuksen maailmanlaajuista paalupaikkaa pidetään tällä hetkellä Australiassa (O'Toole ym. 2014), olisi Suomella upea mahdollisuus ponnistaa laajentamaan heidän rakentamaansa nuorten teatterin lukutaidon käsitettä kattamaan *taiteen lukutaito* kokonaisuudessaan. Nuorten taidevierailukokemukset kehittyvät parhaiten toteuttajien ja tutkijoiden avoimessa dialogissa.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Hästbacka, Noora & Kivijärvi, Antti (2017) Metelin, kohinan ja hiljaisuuden kohtaaminen hyvinvointipalvelujen haasteena. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 198. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 199–220.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura 29–56.
- Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Arjava, Antti & Moilanen, Anu-Maarit & Immonen, Pirjo (2019) Hanke tukee tasa-arvoisten elämysten toteutumista. *Helsingin Sanomat*, mielipide 15.11.2019.
- Aula Research (2019) *Kuntapäätäjätutkimus*. Tilaustutkimus Suomen Kulttuurirahastolle, ei julkaistettu.
- Backman, Jussi (2018) Ääreillisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsittehistoriaa. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 25–40.
- Connelly, Roxanne & Gayle, Vernon & Lambert, Paul S (2016) A Review of occupation-based social classification for social survey research. *Methodological Innovations* 9: 1–14.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1983) *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. Käänt. Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press. Alkuperäisjulkaisu 1980.
- Dewey, John (2010) *Taide kokemuksena*. Suomennos Antti Immonen & Jarkko S. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry/ niin & näin. Englanninkielinen alkuteos *Art as Experience* (1934) *The later works of John Dewey. Volume 10*. Toim. Jo Ann Boydston. Illinois: Southern Illinois University Press, 1987.
- Erola, Jani (2010) Kohorttien väliset liikkuvuuserot. Haaste suomalaisen yhteiskunnan avoimuudelle. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (3): 318–323.
- Falk, John & Dierking, Lynn D. (2012) *Museum experience revisited*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Fletcher-Watson, Ben (2015) Seen and not heard: participation as tyranny in Theatre for Early years. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance* 20 (1): 24–38.
- Gretschel, Anu & Hästbacka, Noora (2016) Onnistunut monialainen nuorten kohtaamisen malli – Arviointi Kaikki käy koulu -toiminnan vaikutuksista. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 109 & Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus, julkaisuja 1. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kaikkikaykoulu_tutkimus.pdf (viitattu 29.4.2019)
- Grossberg, Lawrence (1995) *Mielihyvän kytkennät: Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Käänt. & toim. Juha Koivisto & Mikko Lehtonen & Ensio Puoskari & Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
- Hakala, Katariina & Hynninen, Pirkko (2007) Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 209–225.
- Hartman, Maarja (2018) Näkökulma 3. Ammattitanssiteoksen harjoituksia sekä valmista esitystä havainnoimassa. Teoksessa Sofia Laine (toim.) *Väkivallattomuuden sanomaa yläkouluihin hiphop-kulttuuriin keinoin. Break the Fight -hankkeen seuranta- ja arviointitutkimus*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 209. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Heikkilä, Riie (2016) Suomalaisten kulttuuriosallistuminen ja eriarvoisuus. Ei-osallistujien jäljillä. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2016*, 6–19. <http://docplayer.fi/48096409-Suomalainen-kulttuuriosallistuminen-ja-eriarvoisuus.html> (viitattu 12.2.2019)
- Heinonen, Yrjö & Hietala, Veijo & Kuusamo, Altti & Lappalainen, Päivi & Leppänen, Taru & Richardson, John & Steinby, Liisa & Välimäki, Susanna (2014) Johdanto. Teoksessa Yrjö Heinonen (toim.) *Taide, kokemus ja maailma. Risteyksiä tieteiden väliseen taiteiden tutkimukseen*. Turku: Utukirjat, 9–19.

- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuuri-mallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 139. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2013) Katveessa – Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 2013/1, 42–61.
- hooks, bell (2007) *Vapauttava Kasvatus*. Helsinki: Kansanvalistusseura. Englanninkielinen alkuteos *Teaching to Transgress – Education as the Practice of Freedom* (1994). New York: Routledge.
- Houni, Pia & Pässilä, Anne & Väkevä, Lauri (2017) Taide kaikkien oikeutena. *Nuorisotutkimus* 35 (1–2): 1–4.
- Jalkanen, Tiina (2018) *Tyttötrilogiasta kokemusten kirjoa avaavaan taidepedagogiikkaan*. Helsinki: Taideyliopiston teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.
- Karkulehto, Sanna & Saresma, Tuija & Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus* 4, 17–28.
- Kauppinen, Eija (2018a) ”Uusi opetussuunnitelma ja Taidetestaajat” Opetushallitus. *Mitä mieltä sä oot?* -seminaari Helsinki 13.4.2018. Diat ladattavissa: <https://docplayer.fi/107751582-Uusi-opetussuunnitelma-ja-taidetestaajat-eija-kauppinen-opetushallitus-mita-mielta-sa-oot-seminaari-helsinki.html> (viitattu 10.9.2019)
- Kauppinen, Eila (2018b) *Moniääninen ruokaympäristö – Ruokakasvatuksen mahdollisuudet nuorisotalolla*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 38. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kiilakoski, Tomi & Tervahartiala, Marika (2015) Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, vuosikirja 2015, 31–67.
- Kivi, Aleksis (1873) *Seitsemän veljestä*. Helsinki: SKS.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) Kritiikki, visiot, muutos – feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Kontturi, Katja (2017) Taideaineiden merkitys nuorten identiteetin kehittämisessä. *Nuorisotutkimus* 35 (1–2): 92–96.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 137. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka (2009) ”Kaljaporukoita” vai ”ihan tavallisia koviksii” – osallisuus vertaisryhmässä nuorten määrittelyn kohteena. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 83–105.
- Koskela, Minja (2011) *Aktiivista toimintaa ja näkymättömiä rajoja. Sukupuolet musiikinluokan käyttäjinä*. Maisterin tutkielma, musiikkikasvatuksen osasto, Sibelius-Akatemia.
- Koskela, Minja (2019) *Ennen kaikkea Feministi*. Helsinki: Karisto.
- Kotilainen, Sirkku & Siivonen, Katriina & Suoninen, Annikka (2010) *Nuoret taiteen tekijöinä. Myrskyhankkeen väliarviointia*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 31. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 446–459.
- Kylmäluoma, Iida (2019) Taidetestaajille riittää nähtävää omassa maakunnassakin – jos valtakunnallinen kohde jätettäisiin pois, hanketta voitaisiin jatkaa pienemmällä budjetilla. *Kaleva*, Mielipiteet 1.12.2019.
- Käyhkö, Mari (2016) Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaan asutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 74–96.

- Laine, Sofia & Hartman, Maaria (2019) Taidetestaajat-hanketta on kehitettävä ennen sen vakinaistamista. *Helsingin Sanomat*, Mieli-pide 14.11.2019.
- Laine, Sofia (2015) Mikropoliittikka, globaali toiminta ja kinesteettinen kenttä. Kansatodistajana kahdessa vaihtoehtoisen globalisaation sosiaalisessa koreografiassa. Teoksessa Annette Arlander & Helena Erkkilä & Taina Riikonen & Helena Saarikoski (toim.) *Esitystutkimus*. Helsinki: Kulttuuri-osauskunta Partuuna, 83–112.
- Lappalainen, Sirpa (2007) Johdanto: Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: Lähtökohdista koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Lehtonen, Johannes (2011) *Tietoisuuden ruumiillisuus. Mieli, aivot ja olemassaolon tunne*. Helsinki: Duodecim.
- Lindholm, Arto (2015a) Johdanto. Teoksessa Arto Lindholm (toim.) *Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 14–31.
- Lindholm, Arto (2015b) Johtopäätökset: voiko ei-kävijöitä osallistaa? Teoksessa Arto Lindholm (toim.) *Ei-kävijästä osalliseksi. Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 136–149.
- Linko, Maaria (1998) *Aitojen elämysten kaipuu: Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Luova Suomi (2019) *Fact sheets - Luovat alat*. http://www.luovasuomi.fi/www.luovasuomi.fi/file_attachment/get/FactSheets_Luovat_alat_2010_FINAL9458.pdf?attachment_id=22 (viitattu 2.6.2019)
- Luukkainen, Olli & Hassinen, Teemu & Laitio, Tommi (2019) Kahdeksaslukkalaisille taidevierailuja tarjoavan Taidetestaajat-hankkeen jatko on nyt eduskunnan käsissä. *Helsingin Sanomat*, Mieli-pide 6.11.2019.
- Lähteenmaa, Jaana & Strand, Teija (2008) Etelä- ja Keski-Pohjanmaan suomenkielisten 9.-luokkalaisten nuorten kulttuuriharrastukset ja harrastuksiin liittyvät toiveet. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/pohjanmaa.pdf> (viitattu 12.2.2019)
- Miles, Emma (2018) Bus journeys, sandwiches and play: young children and the theatre event. *Research in drama education* 23 (1).
- Metsäpelto, Heli (2010) *Kulttuuritilaisuuksien ei-kävijät: tarkastelussa nuorten aikuisten teatteripalvelujen käyttämättömyys*. Pro gradu -tutkielma, Sibelius-Akatemia.
- Moisio, Jenni (2018) *Kohtaamisia retkillä. Osallisuus ja yhteisöllisyys lastenkotien retkitoiminnassa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 203. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Taidekohtia*. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 97, Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & opetusministeriö.
- Myllyntaus, Oona & Karttunen, Sakari & Ruokonen, Inkeri & Ruismäki, Heikki (2017) Julkinen taide osana opiskelu-ympäristöä: lukiolaisten kokemuksia. *Nuorisotutkimus* 35 (1–2): 55–78.
- Olsson, Pia (2018) *Kaikki vähä erilaisii. Yläkoulun sosiaaliset suhteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetusministeriö (2009) *Kulttuuripoliittikan strategia 2020*. Opetusministeriön julkaisuja 12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75641/opm12.pdf> (viitattu 11.3.2019)
- OPS (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (viitattu 11.2.2018)
- O'Reilly, Karen (2009) *Key Concepts in Ethnography*. London: Sage.
- O'Toole, John & Adams, Ricci-Jane & Anderson, Michael & Burton, Bruce & Ewing, Robyn (2014) *Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation*. Dordrecht: Springer
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografisen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 108. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulua_on_kaytava.pdf (viitattu 6.4.2018)

- Parkourakatemia (2019) *Mitä on parkour?* <http://www.parkourakatemia.fi/opetus/parkour/> (viitattu 3.6.2019)
- Passeron, Jean-Claude & Bourdieu, Pierre (1964) *Les Héritiers: les étudiants et la culture*. Pariisi: Éditions de Minuit.
- Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 212–241.
- Pietilä, Ilkka (2017) Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 111–130.
- Pitkänen, Pirkko (2014) Kosmopoliittinen identiteetti kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteena. Teoksessa Marja Laine (toim.): *Kulttuuri-identiteetti & kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena*. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 8, 8–12. http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf. (viitattu 19.11.2019)
- Pulkkinen, Jonna & Rautopuro, Juhani (2017) *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla. Nuorisobarometri 2017 lisäotos*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 59. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Purhonen, Semi & työryhmä Gronow, Jukka & Heikkilä, Riie & Kahma, Nina & Rahkonen, Keijo & Toikka, Arho (2014) *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pääjoki, Tarja (2007) Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Marjatta Bardy & Riikka Haapalainen & Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) *Taide keskellä elämää*. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007, Helsinki: Like, 287–294.
- Pääjoki, Tarja (julkaisematon käsikirjoitus, tulossa 2020) *Koulujen ja taideinstituutioiden yhteistyö Taidetestaajat-hankkeessa*. Helsinki: CERADA Taideyliopisto.
- Pääjoki, Tarja & Hartman, Maaria & Laine, Sofia & Kiilakoski, Tomi (julkaisematon käsikirjoitus) *Yläkoulun taidevierailujen kokemukselliset ulottuvuudet – analyysissä ruoka Taidetestaajat-retkillä*.
- Raittila, Raija & Vuorisalo, Mari & Rutanen, Niina (2017) Lasten haastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 312–335.
- Rannikko, Anni (2018) *Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 201. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Rantala-Korhonen, Piia (2012) *Taidetta vai kulttuuria?* Taiteen edistämiskeskus. <https://www.taike.fi/fi/blogi-taidetta-vai-kulttuuria-> (viitattu 3.6.2019)
- Ropo, Eero (2018) Sosiometriset menetelmät kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 78–91.
- Saarikangas, Kirsi (2006) *Eleyt tilat ja sukupuoli: asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Seirala, Viivi (2012) *Eläköön taidekasvatus!* Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- SKR (2013) *Opperaan! – Suomen kansallisoopperan satavuotisjuhlahanke. Hankkeen kyselytutkimus*. Tilaustutkimus Suomen Kansallisoopperalle ja Suomen Kulttuurirahastolle, ei julkistettu.
- Stinson, Madonna, & Burton, Brut (2016) Keeping the stage alive: The impact of teachers on young people's engagement with theatre. *Youth Theatre Journal* 30 (1), 68–78.
- Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, SuLaKuKeLi (2019) Taidetestaajat-hanke jatkuu myös lukuvuonna 2020–2021. Tiedote 12.12.2019 https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/taidetestaajat-hanke-jatkuu-myos-lukuvuonna-2020-2021.html?fbclid=IwAR2htdhBXPgA6db5aVW2gZTO_IQBdsnFQG87D9ca1ujOtVqkSh7aHHT2VWo
- Suominen, Anniina & Pusa, Tiina (2018) FAQ What? What the FAQ? Where are Feminism and Queer in Finnish Art Education? Teoksessa Anniina Suominen & Tiina Pusa (toim.) *Feminism and Queer in Art Education*. Helsinki: Aalto University. <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/34087/isbn9789526079998.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (viitattu 20.2.2019)

- Taavetti, Riikka & Lehtonen, Jukka (2018) Metodologisia ja eettisiä kysymyksiä sateenkaarinuorten etnografisessa ja osallistavassa tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 206. Tampere: Vastapaino, 274–290.
- Taidetestaajat-sivusto: www.taidetestaajat.fi
- Taideyliopiston tiedote 1.10.2019 ”Kahdeksaluokkalaiset ovat vaativa taideyleisö, mutta Taide-
testaajat-hanke koetaan tärkeänä”. [https://www.uniarts.fi/uutishuone/kahdeksaluokkalaiset-ovat-vaativa-taideyleis%C3%B6-mutta-taidetestaajat-hanke-koetaan](https://www.uniarts.fi/ uutishuone/kahdeksaluokkalaiset-ovat-vaativa-taideyleis%C3%B6-mutta-taidetestaajat-hanke-koetaan) (viitattu 3.10.2019)
- Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (2018) Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 7–24.
- Tuomikoski, Paula (1987) *Taide ja ihminen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.
- Turunen, Serja (2016) *Matkalla musiikkiin. Fenomenologinen tutkimus peruskoulun 3.-4. luokkalaisten taidemusiikin kuuntelukokemuksista koulun musiikkikasvatustilanteissa*. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Tuuri, Kai & Peltola, Henna-Riikka (2018) Toinen persoona musiikillisen kuuntelukokemuksen tutkimisessa. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 149-168.
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylänuoret – unohdetut kuntalaiset? Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 99*. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.
- Valtioneuvoston kanslia (2019) Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi. Sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/sallistava-ja-osaava-suomi-sosiaalisesti-taloudellisesti-ja-ekologisesti-kestava-yhteiskunta (viitattu 12.11.2019)
- Valtiovarainvaliokunta (2019) Valiokunnan mietintö VaVM 20/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020. Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2020 talousarvioesityksen (HE 29/2019 vp) täydentämisestä. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/TalousarvioMietinto/Sivut/VaVM_20+2019.aspx
- Vilmilä, Fanny (2016) *Elämäntaitojen äärellä. Taidetyöpaja nuorten elämäntaitojen vahvistajana*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 102. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Virolainen, Jutta (2015) Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen. Teoksessa Arto Lindholm (toim.) *Ei kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla*, 54–62. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf> (viitattu 8.1.2019)
- Yle/Uutiset 30.5.2019. *He ovat Suomen ensimmäiset sukupuolisensitiivisyyden kouluttajat, ja tätä he tekevät: ”Ei pyritä häivyttämään sukupuolia” Sukupuolittuneet käytännöt ja asenteet voivat rajoittaa niin poikien, tyttöjen kuin muunsukupuolistenkin elämää*. <https://yle.fi/uutiset/3-10799858> (viitattu 3.6.2019)

Liitteet

LIITE 1. TUTKIMUSHANKKEEN ETENEMINEN

Tutkimus toteutettiin ajanjaksolla 1.4.2018–31.12.2019.

Toiminto	Ajankohta	Toimijat
Eettinen ennakoarviointi: Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettinen toimikunta	Huhtikuu-kesäkuu 2018	Sofia Laine
Pilottihavainnointi Taidetestaajat-kohdevierailussa + havaintoraportin kirjoittaminen	Toukokuu 2018	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Pilottihaastattelut + havaintoraportin kirjoittaminen	Toukokuu 2018	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Tutkittavien koulujen valinta ja vahvistaminen	Heinäkuu 2018	Sofia Laine
Tutkimuslupien hakeminen kouluilta ja kunnista	Heinäkuu-lokakuu 2018	Sofia Laine
Johdatus etnografiseen arviointitutkimukseen -kurssi Helsingin yliopistossa	29.8.2018–21.1.2019	Sofia Laine, Maaria Hartman, Riikka Hynninen, Reetta Kandolin ja Piia Myllykoski.
Alkuhaastattelut (28 ryhmähaastattelua)	7.9.–4.12.2018	Sofia Laine, Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Tutkimusrekisterin luominen ja rekisterin täydentäminen / päivittäminen	Syyskuu 2018 – tammikuu 2019	Sofia Laine
Alkuhaastattelujen purkaminen (litterointi). Purettuna aina ennen k.o. ryhmän seuranta-haastattelua.	Syyskuu 2018 – tammikuu 2019	Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Alkuhaastatteluiden havaintoraporttien kirjoittaminen	Syyskuu 2018 – tammikuu 2019	Sofia Laine, Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Taustatietolomakkeiden purkaminen sähköiseen taulukkoon	Syyskuu 2018 – tammikuu 2019	Sofia Laine
Taidetestaajat-kohdevierailut ja vierailuiden havaintoraporttien kirjoittaminen	Syyskuu 2018 – huhtikuu 2019	Sofia Laine, Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Seuranta-haastattelut (28 ryhmähaastattelua)	19.11.2018–17.4.2019	Sofia Laine, Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Seuranta-haastattelujen purkaminen (litterointi). Yksi alue kerrallaan, siinä järjestyksessä kun alueen haastattelut tulleet kokonaisuudessaan valmiiksi.	Joulukuu 2018-kesäkuu 2019	Maaria Hartman ja Helsingin yliopiston opiskelijat (Helsingin aineiston osalta)
Seuranta-haastatteluiden havaintoraporttien kirjoittaminen	Joulukuu 2018-kesäkuu 2019	Sofia Laine ja Maaria Hartman

(jatkuu seuraavalla sivulla)

LIITE 1. TUTKIMUSHANKKEEN ETENEMINEN

Tutkimus toteutettiin ajanjaksolla 1.4.2018–31.12.2019. (jatkuu edelliseltä sivulta)

Toiminto	Ajankohta	Toimijat
Seurantahaastattelun lomakekyselyiden purkamisen sähköiseen taulukkoon	Joulukuu 2018-kesäkuu 2019	Sofia Laine
Tutkimusraportin kirjoittaminen alkaa	Tammikuu 2019	Sofia Laine
Litteraatioiden tarkastaminen ja muokkaaminen analyysikuntoon sekä arkistointia helpottamaan	Helmikuu-kesäkuu 2019	Sofia Laine
Tutkimusraportin aineistonkeruuluvun kirjoitus alkaa	Helmikuu 2019	Maaria Hartman
Litteraatioista siirretään osa vastauksista tiivistetyinä taulukkoon analyysiä varten	Helmikuu-kesäkuu 2019	Sofia Laine
Tutkimusraportin yhteiskirjoittaminen alkaa	Huhtikuu 2019	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Ensimmäinen versio käsikirjoituksesta valmistuu	Kesäkuu 2019	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Rahoittajien palaute	Elokuu 2019	
Lopullinen versio	Syyskuu 2019	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Aineiston arkistointi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkeistoon (FSD) siltä osin kuin tutkittavat ovat antaneet siihen luvan	Lokakuu-joulukuu 2019	Sofia Laine ja Maaria Hartman
Julkaisun kustannustoimitus ja taitto	Lokakuu-joulukuu 2019	Merja Hintsu, Aleksi Salokannel, Tanja Konttinen, Sofia Laine ja Maaria Hartman
Julkistaminen	Tammikuu 2020	Sofia Laine ja Maaria Hartman

LIITE 2. TUTKIMUSAINEISTO

Ennen pääaineiston keräämistä toteutettiin pilottitutkimus Pohjois-Savossa: 10 oppilasta haastateltiin kolmessa ryhmässä. Haastattelua ennen osallistuttiin heidän kanssaan heidän jälkimmäiseen taidevierailuunsa.

Tutkimuksen pääaineisto on kerätty 10 koulussa Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Keski-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja Lapissa. Jokaisella alueella tutkimukseen valikoitui alueen suurimman kaupungin yksi koulu sekä koulu pienemmältä paikkakunnalta, etäämpänä alueen suurista kaupungeista. Tähän aineistoon kuuluu 106 oppilasta, ja heidät haastateltiin kahteen kertaan 28 pienryhmässä.

- Helsingin tutkimuskoulu: 20 oppilasta, 4 haastatteluryhmää. Lisäksi osallistuttiin kahteen taidevierailuun matkoineen
- Uudenmaan pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulu: 14 oppilasta, 3 haastatteluryhmää
- Turun tutkimuskoulu: 12 oppilasta, 3 haastatteluryhmää. Ennakkotyöskentelyn havainnointi ennen ensimmäistä taidevierailua sekä havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä
- Varsinais-Suomen pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulu: 12 oppilasta, 3 haastatteluryhmää. Havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä
- Jyväskylän tutkimuskoulu: 10 oppilasta, 3 haastatteluryhmää. Havainnointi sekä Keski-Suomen että Helsingin kohteessa paikan päällä
- Keski-Suomen pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulu: 5 oppilasta, 2 haastatteluryhmää. Havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä
- Joensuun tutkimuskoulu: 5 oppilasta, 1 haastatteluryhmä. Havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä
- Pohjois-Karjalan pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulu: 13 oppilasta, 3 haastatteluryhmää. Lisäksi osallistuttiin kahteen taidevierailuun matkoineen
- Rovaniemen tutkimuskoulu: 10 oppilasta, 2 haastatteluryhmää. Havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä
- Lapin pienemmän paikkakunnan tutkimuskoulu: 5 oppilasta, 1 haastatteluryhmä. Havainnointi Helsingin kohteessa paikan päällä

Muu tutkimuksessa hyödynnetty aineisto

Helsingin yliopiston kurssin ”*Taidetestaajat – Jobdatusta etnografiseen arviointitutkimukseen*” (KUMA-FO308, KFO364) lopputyöt:

- Piia Myllykoski: Taidetestaajat kahdeksaluokkalaisten kokemuksena.
- Riikka Hynninen: Näkökulmia nuorten toimijuuteen Taidetestaajat-hankkeessa.
- Reetta Kandolin: Istuin vaan tylsistyneenä paikallani. 8.luokkalaisten taidetta testaamassa.

Tutkimukseen valikoituneiden Taidetestaajat-kohteiden etko- ja jatkomateriaalit

Verkkokyselyt Survey-pol-sovelluksella taidetoimijoille ja kouluille toukokuussa 2019. Tutkija Tarja Pääjoki toteutti kyselyt yhteistyössä SuLaKuKe:lin kanssa.

Educa-messut: kaksi ohjelmaosioita (tutkijoiden omat videotallenteet)

- 25.1.2019: ”Viiskauttaviisi! Suurhanke Taidetestaajat tekee kasiluokkalaisista taidekriitikoita” (Paneelikeskustelun toteuttavat Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden yhteistyössä Nuorisotutkimusseuran kanssa)
- 26.1.2019: ”Huippu reissu! Taidetestaajat rakentaa siltoja koulusta kulttuuriin” (Paneelikeskustelun toteuttavat Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden yhteistyössä koulujen ja taidelaitosten välistä yhteistyötä tutkivan Taideyliopiston kanssa.)

Asiantuntijahaastattelu, Rovaniemen teatterin yleisötyöntekijä Anne Niskanen (19.11.2018)

Asiantuntijahaastattelu, Taidetestaajat-aluekoordinaattori (17.4.2019)

Asiantuntijahaastattelu, Taidetestaajat-hankkeen pääkoordinaattori Anu-Maarit Moilanen ja Suomen Kulttuurirahaston erityisasiantuntija Veli-Markus Tapio (11.2.2019)

Yksi nuori Uudeltamaalta kirjoitti mielipidekirjoituksen tutkimuskäyttöön (kevät 2019)

Kansainvälisen Lastenkulttuurifoorumin Taidetestaajat-päivä 1.10.2019, Tampereen komediateatteri, Tampere.

Lehtiaineisto Taidetestaajat-hankkeeseen liittyen

- Kulttuuri: Kamarimusiikki pääsi nuorten taidetestiin. Päivi Bisi, *Kainuun Sanomat* 26.3.2019.

- Teenagers faced with art. Auli Särkiö-Pitkänen, *FMQ* 15.3.2019.
- Puheenvuoro: Erkki Liikanen: Koululaisten taidekokemusten puolesta on nähtävä vaivaa – Tuetut vierailut kulttuurikohteisiin ansaitsevat jatkoa. *Kaleva* 13.4.2019.
- Arvio: Aseista terävin in huumori. Red Nose Companyn Timo Ruuskanen ja Tuukka Vasama väittävät että Don Quijote on hippi. Heidän esityksissään draama on klovneriaa, improvisaatiota, rockia ja toveruutta. *Voima 2 / 2019*.
- Mielipide: Aliina Ruuttunen (Vaajakosken yhtenäiskoulu 8C): Kouluihin enemmän kulttuurielämyksiä! *Keskisuomalainen* 24.2.2019.

Havaintoraportit

- Pohjois-Karjala pienempi paikkakunta: Alkuhaastattelut, koko retki/Syntipukki
- Joensuu: Alku- ja seurantahaastattelut, vierailu/Talvisirkus Rakkaus
- Keski-Suomi pienempi paikkakunta: Alkuhaastattelut, vierailu/Syntipukki (tutkija toisen koulun mukana samassa näytöksessä)
- Jyväskylä: Alku- ja seurantahaastattelut, vierailu/Hair-musikaali
- Varsinais-Suomi pienempi paikkakunta: Alkuhaastattelu, vierailu/Julia & Romeo
- Turku: Alku- ja seurantahaastattelut, etkot/Tanssiteatteri ERI, vierailu/Blue notes on silver screen
- Uusimaa pienempi paikkakunta: Alkuhaastattelut, vierailu/Punainen viiva (tutkija nähnyt saman teoksen toisen koulun kanssa eri paikassa)
- Helsinki: Alkuhaastattelut, etkot + koko retki/Syntipukki, etkot + koko retki/Sinfonista beatboxausta
- Lappi pienempi paikkakunta: Alku- ja seurantahaastattelut, vierailu/Punainen viiva
- Rovaniemi: Alku- ja seurantahaastattelut, vierailu/Syntipukki: (tutkija toisen koulun mukana samassa näytöksessä)
- Pilottikoulu: Vierailu/ RSO tutuksi

Haastattelujen merkintöjen lukuohjeet

- jos yksi tai useampi epäselvä sana: (epäselvää)
- tauko: ...
- pidempi tauko: (tauko)

- lauseesta tai keskustelusta on jätetty pois tekstiä (esim. täytesanoja): [...]
- päällekkäinen puhe alkaa: [
- kun epäselvää kuka ryhmästä puhuu: nimen/vaihtoehtoisten nimien perässä on kysymysmerkki (esim. ”Ira tai Peppi?”)

LIITE 3. AINEISTON LUOKITTELU NUORTEN KULTTUURISEN TOIMIJUUDEN JA HUOLTAJIEN YHTEISKUNTALUOKAN MUKAAN

Taulukoissa käytettyjen lyhenteiden selitykset:

- Yhteiskuntaluokat: TK = Kulttuurialan työntekijä, T1 = ylimmän tason työntekijät, T2 = keskitason työntekijät, T3 = manuaalisen ja rutiinityön tekijät, muu = tieto puuttuu
- Nuorten kulttuurinen toimijuus: K1 = Erittäin paljon kulttuurista toimijuutta, K2 = Paljon kulttuurista toimijuutta, K3 = Jonkin verran kulttuurista toimijuutta, K4 = Hyvin vähän kulttuurista toimijuutta
- Kysymyksessä ”Menisikö uudelleen” kysytty erikseen taideinstituutiosta ja taidelajista
- Taulukossa ensikokemukset: EK0 = käynyt kohteessa aiemmin ja taidemuoto on tuttu, ”ehkä 1” = jompikumpi (kohdepaikka tai taidemuoto) on mahdollisesti uusi, EK1 = jompikumpi (kohdepaikka tai taidemuoto) on uusi, EK2 = kohdepaikka ja taidemuoto ovat uusia

Taulukko A. ”Menisikö uudelleen?” Nuorten palaute huoltajien yhteiskuntaluokan mukaan (% k.o. yhteiskuntaluokan vastauksista).

	TK	T1	T2	T3	muu	Yhteensä
Kyllä	94 %	66 %	83 %	82 %	81 %	76 %
Ehkä	0 %	6 %	4 %	3 %	4 %	5 %
Ei	6 %	28 %	13 %	14 %	15 %	19 %

Taulukko B. ”Oletko vierailut kohteessa tai taidemuodossa aiemmin?” Nuorten palaute huoltajien yhteiskuntaluokan mukaan (% k.o. yhteiskuntaluokan vastauksista).

	TK	T1	T2	T3	muu	Yhteensä
EK0	38 %	23 %	31 %	15 %	24 %	23 %
ehkä 1	0 %	0 %	4 %	2 %	4 %	2 %
EK1	54 %	54 %	42 %	58 %	48 %	53 %
EK2	8 %	23 %	23 %	25 %	24 %	23 %

Taulukko C. ”Menisitkö uudelleen” Nuorten palaute kulttuurisen toimijuuden mukaan (% k.o. kulttuurisen toimijuuden kategorian vastauksista)

	K1	K2	K3	K4	Yhteensä
Kyllä	86 %	69 %	71 %	77 %	76 %
Ehkä	6 %	6 %	3 %	0 %	5 %
Ei	8 %	25 %	26 %	23 %	19 %

Taulukko D. ”Oletko vierailut kohteessa tai taidemuodossa aiemmin?” Nuorten palaute kulttuurisen toimijuuden mukaan (% k.o. kulttuurisen toimijuuden kategorian vastauksista)

	K1	K2	K3	K4	Yhteensä
EK0	30 %	26 %	16 %	7 %	23 %
ehkä 1	1 %	2 %	2 %	0 %	2 %
EK1	58 %	52 %	45 %	60 %	53 %
EK2	10 %	21 %	36 %	33 %	23 %

LIITE 4. ALKUHAASTATELUN KYSYMYSRUNKO

1. **Haastatteliija kertoo kuka on, mikä tämä tutkimus on ja ketkä ovat paikalla**
("jutellaan, keskustellaan, yhdessä – ei ole oikeita ja vääriä vastauksia")

2. **Aloituis**

Meitä on täällä paikalla (kpl), kertoisitko etunimesi ja miten yleensä vietät välitunteja? (Kenen kanssa? Vietättekö aikaa välituntisin yhdessä?)

Oletteko olleet pitkään samalla luokalla?

Vietättekö aikaa yhdessä vapaa-ajalla/koulun ulkopuolella? Mitä yleensä teette? (kartan käyttö mahdollista)

3. **Taidetestaajat**

Mitä teille tulee mieleen sanasta Taidetestaajat?

Tiedättekö minne olette lähdössä Taidetestaajat -matkoille? Onko vierailuista ollut jo puhetta koulussa?

Muistatteko viime vuoden kasiluokkalaisten käyneen matkoilla? Kuulitteko heiltä jotakin matkoista?

Jos saisitte päättää, että teidän luokka menisi "ylipäättään retkelle" TAI "katsomaan/kokemaan taidetta" jonnekin Suomessa niin minkälaisen kohteen valitsisitte?

4. **Taide ja kulttuuri nuorten elämässä**

Mikä kaikki teidän mielestä on taidetta?

Miten taide/kulttuuri on teidän koulussa läsnä? (Mitä olette koulun kanssa nähneet/kokeneet? Aamunavaukset tai muut koulun tapahtumat, onko niissä taidetta/kulttuuria? Taide koulun seinillä, retket jne.)

Minkälaisia mahdollisuuksia täällä on harrastaa/kokea taidetta/kulttuuria, täällä missä asutte?

Tekeekö joku teistä itse taidetta/kulttuuria?

Onko kotonanne/muussa lähipiirissä näkyvissä kulttuuri- tai taideharrastusta / kiinnostuksen kohteita? Minkälaista?

Mikä on vaikuttavin taide-elämys, jonka olette kokeneet?

5. **Koulun ja luokan ilmapiiri**

Millainen ilmapiiri luokassanne on? Entä koulussanne?

6. **Tulevaisuus + lopetus**

Oletteko miettineet mitä haluaisitte tehdä ysiluokan jälkeen?

Onko sinulla haaveammattia tai tiedätkö näiden kavereiden haaveammatit?

Olisiko jotain muuta mitä haluaisit kertoa / sanoa?

7. **Käyttörajoitukset**

8. **Hyviä retkiä! Nähdään seurantahaastattelussa!**

LIITE 5. TAUSTATIETOLOMAKKEESSA KYSYTYT TIEDOT

Nimi:

Sukupuoli:

Ikä (syntymäkuukausi ja syntymävuosi):

Uskonto:

Kotikieli/kotikielet:

Perheeseen kuuluvat:

Huoltajien ammatit:

Kauanko olet asunut nykyisellä asuinpaikkakunnallasi?

Kuinka monta kertaa olet viimeisen vuoden aikana käynyt vapaa-ajallasi (kirjoita numero sanan perään):

teatterissa

konsertissa

tanssiesityksessä

museossa

taidenäyttelyssä

sirkuksessa

oopperassa

elokuvissa

Kuinka monta kertaa olet viimeisen vuoden aikana käynyt koulun/luokkasi kanssa (kirjoita numero sanan perään):

teatterissa

konsertissa

tanssiesityksessä

museossa

taidenäyttelyssä

sirkuksessa

oopperassa

elokuvissa

LIITE 6. SEURANTAAHAASTATELUN KYSYMYSRUNKO

Seuranta haastattelu koostui niin sanotuista vakiokysymyksistä, jotka kerättiin kaikilta ryhmiltä, ja räätälöidyistä kysymyksistä. Räätälöityjä kysymyksiä oli monenlaisia. Osa räätälöidyistä kysymyksistä liittyi koettuihin taidevierailuihin, jos useampi koulu oli käynyt katsomassa saman teoksen, pyrittiin haastateltavilta kysymään samat kysymykset k.o. teoksesta vertailuaineiston mahdollistamiseksi. Osa räätälöidyistä kysymyksistä liittyi haastattelu ryhmään ja siihen tietoon, jota alkuhaastattelussa oli tullut esiin. Seuranta haastattelu runko jäsenyi ja hioutui haastattelukertojen edetessä: hyväksi todetut menettelmät ja kysymykset jäsentyivät vakiosioiksi seuranta haastattelutilanteisiin.

1. **Tervetuloa**, asettuminen, nauhuri päälle
2. **Lyhyt aloitus** – mitä nuorille kuuluu – mitä haluavat itse tutkijoille kertoa kuulumisistaan
3. **Valinnaisaineista:** Mitä valinnaisaineita teillä on? Mitä sellaisia valinnaisaineita koulussanne on, jossa on mukana taidetta/kulttuuria? (Mitä ovat valitsemassa ysille ja vaikuttivatko Taidetestaajat-retket valintoihin?)
4. **Taidetestaajat-retkistä:** Olitte koulunne kanssa kahdessa *Taidetestaajat*-kohteessa. Missä kävitte? Olitteko kaikki molemmissa?
5. **Seuranta haastattelulomakkeen täyttö**
6. **Haastattelu jatkuu:**

Haluaisitteko kertoa vapaasti meille retkistä?

Miten valmistauduitte retkiin?

Millaista taide oli?

Vastasiko taide ennakkooajatukseanne?

7. **Jos koulussa on useampi ryhmä, tässä kohdassa on ryhmäkohtaisia speifejä kysymyksiä, jotka on räätälöity alkuhaastatteluinformaation pohjalta.**

Esimerkiksi: Uudellamaalla yksi nuori toivoi retkeä konserttiin tai musikaaliin – oliko retki sitä mitä hän toivoikin? Yksi nuori haaveili muusikon tai musiikinopettajan ammatista – toivatko retket näihin tulevaisuuden suunnitelmiin jotain uutta? Kahdella tytöllä oli ilmaisutaitoa valinnaisena: oliko koetussa taiteessa jotain samaa kuin omassa esityksissä joita esimerkiksi ilmaisutaidon tunnilla ovat tehneet? Turussa toivottiin että teos olisi ”jotain mitä jaksaa katsoa tai kuunnella” ja ”mielenkiintoisempaa kuin normaali museokäynti” – toteutuivatko toiveet?

8. **Avataan luokan arviot netistä**, kysytään sivuston alkukysymykset systemaattisesti:

Kuinka usein harrastat taidetta?

Mikä taide kiinnostaa?

Miksi taide kiinnostaa?

9. **Kohde 1** (esimerkkinä Lahti Sinfonia)

Katsotaan luokan kokonaisarviot netistä, kysytään läsnä olevilta heidän henkilökohtaiset arvionsa

Tapahtuiko teidän musiikintunnilla mitään ennen Lahden retkeä?

Kokeillittekö ite beatboxausta?

Miten valmistauduitte Lahden retkeen?

Minkälainen Lahden retki oli kokonaisuudessaan?

Minkälainen retki se oli sinulle?

Minkälaisessa paikassa esitys oli?

Tiedätkö, mikä oli sen talon nimi missä kävitte?

Olisitteko toivoneet, että olisitte päässeet esimerkiksi Lahteen tutustumaan?

10. **Kohde 2** (esimerkkinä Punainen Viiva)

Katsotaan luokan kokonaisarviot netistä, kysytään läsnä olevilta heidän henkilökohtaiset arvionsa

Miten valmistauduitte retkeen?

Minkälainen retki oli kokonaisuudessaan?

Minkälainen retki se oli sinulle?

Minkälaisessa paikassa esitys oli? Mikä paikan nimi on?

Jatkot teatterilla: valokuva klovnien kanssa?

Jälkikäteen: 1) jälkipuinti (keskustelu), 2) arvion kirjoittaminen

Mikä kohtaaminen/tapahtuma jäi erityisesti mieleen?

Mitä tunteita teos herätti?

Minkälaista teatteria/teatteriklovneriaa olisitte halunneet nähdä mieluiten?

11. Retkistä yleisellä tasolla (kun haastattelusta on noin 15 minuuttia jäljellä)

Mitä mieltä olitte siitä, että retket suuntautuivat juuri paikkakunta 1:lle ja paikkakunta 2:lle?

Minkälaiset eväät teillä oli retkillä mukana?

Kumpi retkistä oli teidän mielestä parempi? Miksi?

Oliko jommassakummassa retkessä jotain, minkä olisi voinut toteuttaa paremmin?

Oliko retkillä vapaa-aikaa? Missä kohdin? Mitä ehditte tekemään?

Oletteko puhuneet kavereiden / perheenjäsenten / joidenkin muiden kanssa retkistä jälkikäteen?

Oletteko puhuneet / tehneet jotain retkiin liittyen opettajien kanssa?

Mitä uutta opit Taidetestaajat-retkillä?

Mitä olisit toteuttanut Taidetestaajat-retkillä toisin? Miten?

Jos olisit ollut mukana toteuttamassa jompaakumpaa teosta, minkä roolin olisit valinnut?

Yllättikö jokin retkillä tai esityksissä?

Millä tavoin osallistuit teoksen aikana? Mikä on osallistumista?

Minkälaisia kulttuuriretkiä haluaisitte enemmän/ vähemmän?

Vaikuttivatko nämä retket mielestänne luokkahenkeen jollakin tavalla?

Miten itse arvioisit, onko näillä Taidetestaajat -kokemuksilla ollut vaikutusta kulttuuritapahtumiin menemisiisi? Muuttivatko vierailut käsitystäsi taiteesta?

Oletko kenties jo lähtenyt, tai saanut harrastuksiin uutta inspiraatiota?

Lähtisitkö uudelleen Taidetestaajat -matkalle?

Onko jokin muu asia, johon mieluummin käyttäisit koulun ulkopuolisen tuen?

Mihin nämä rahat olisi syytä käyttää?

Tiedättekö että kaikki Suomen 8.-luokkalaiset tekee kaksi Taidetestaajat-retkeä?

Tämä on ainutkertaista ja historiallista Suomen mittakaavassa. Mitä ajatuksia tämä herättää?

Huomasitteko mistä kaikkialta oli oppilaita teidän kanssa samoissa esityksissä?

Tunsitteko joitakin? Tiedättekö mistä muista kouluista oli samaan aikaan katsojia?

Juttelitteko muiden koulujen oppilaiden kanssa tai oliko muuta kontaktia?

Tutustuitteko uusiin oppilaisiin? Oletteko olleet esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tekemisissä?

12. Mitä Taidetestaajat teidän mielestä nyt tarkoittaa?

13. Lopuksi: Millaista on ollut mukana tutkimuksessa? Haluaisitteko kysyä tästä tutkimuksesta vielä jotakin?

14. Olisiko jotain muuta, mitä haluaisit vielä kertoa? Kysyä, sanoa? Kysytään käytörajoitukset

15. Jaetaan elokuvaalahjaliput

16. Kerrotaan, että raportin julkistamisesta ilmoitetaan WhatsAppiin tai sähköpostiin

17. Kiitetään ja hyvästellään <3

LIITE 7. SEURANTAAHAASTATELUN LOMAKEKYSSELYN KYSYMYKSET

Nimi:

Kohde 1: Syntipukki, Helsingin Kaupunginteatteri (Helsinki)**Taidemuoto: teatteri****Kohde 2: Sinfonista beatboxausta, Sinfonia Lahti (Lahti)****Taidemuoto: konsertti**

Osallistuitko

(rastita jos osallistuit):

Minkälainen kokemus se sinulle oli

(voit jatkaa kääntöpuolelle):

 Kohde 1:n etkoille

_____

 Kohde 1 retkelle

_____

 Kohde 1:n jatkoille

_____

 Kohde 1:n arviointiin

_____

 Kohde 2:n etkoille

_____

 Kohde 2 retkelle

_____

 Kohde 2:n jatkoille

_____

 Kohde 2:n arviointiin

_____

Arvosana (ympyröi arvosanasi mukaan niin monta tähteä kuin mitä antaisit, voit myös kirjoittaa numeron tähtien perään):	Mitä ajatuksia ja/tai tunteita esitys herätti?
Kohde 1: * * * * *	
Kohde 2: * * * * *	

Rastita:

	Kyllä	Ei
Oletko käynyt aiemmin teatterissa?		
Oletko käynyt aiemmin Helsingin Kaupunginteatterissa?		
Menisitkö uudelleen Helsingin Kaupunginteatteriin?		
Menisitkö uudelleen teatteriin?		
Oletko käynyt aiemmin klassisen musiikin konsertissa?		
Oletko käynyt aiemmin Sinfonia Lahdessa?		
Menisitkö uudelleen Sinfonia Lahteen?		
Menisitkö uudelleen klassisen musiikin konserttiin?		

(Kääntöpuoli seuranta haastattelun lomaketta:)

Kohde 1: (kohteen nimi tähän)

Matkalla X:ään (kohteen paikkakunnan nimi) ...

Konsertissa/Teatterissa/Museossa...

Paluumatkalla Y:hyn (koulun paikkakunnan nimi)...

Kohde 2: (kohteen nimi tähän)

Matkalla Z:aan (kohteen paikkakunnan nimi) ...

Konsertissa/Teatterissa/Museossa...

Paluumatkalla Y:hyn (koulun paikkakunnan nimi)...

LIITE 8. KOKO TAIDETESTAAJAT-HANKKEEN KAIKKI VIERAILUKOhteet

Taulukon vasemmanpuoleiseen sarakkeeseen, taidelaitoksen kohdalle, on merkitty kuinka monta luokkaa hankkeen aikana vierailee k.o. taidelaitoksessa. Jos taidelaitoksessa on useampi eri teos, on jokaisen yksittäisen teoksen nähneiden luokkien kokonaismäärä esitetty ”Teoksen nähneet luokat” -kategoriassa.

Taidelaji on Taidetestaajat-hankkeen ilmoittama tieto. Teoksen perässä oleva vuositieto kertoo, minä lukuvuosina k.o. teosta on esitetty hankkeessa kahdeksaluokkaisille.

Kielimerkintä (FIN, SVE, molemmat) perustuu SuLaKuKeLi:n kautta saamaamme koosteeseen, johon on merkitty myös ruotsinkielisiä kohteita/esityksiä (nimi ruotsiksi/huomattava määrä ruotsinkielisiä kouluja osallistunut). Tämä jako taulukossa on suuntaa antava, koska jokaisen esityksen todellisen ”kielivalikoiman” tarkistaminen tässä yhteydessä ei ollut mahdollista.

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vierailee kyseisessä kohteessa	Taidelaji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN / SVE / molemmat
Aboa Vetus & Ars Nova -museo yht. 104	Kuva- taide	Treffit nykytaiteen kanssa (2017–2018) Koululäiset kuraattoreina / Skolelever som kuratorer (2018–2019)	49 55	FIN molemmat
Ahaa teatteri yht. 249	Teatteri	Veden muisti (2018–2019) Hattaraa ja pelkotiloja (2019–2020)	111 138	FIN FIN
Amos Rex	Kuva- taide	Generation Rex (2019–2020)	43	FIN
Aurinkobaletti	Tanssi	Time of My Life (2019–2020)	45	FIN
Avanti	Musiik- ki	Avanti! kohtaa taidetestaajat Porvoossa Avanti! kohtaa taidetestaajat Lappeenrannassa Avanti! kohtaa taidetestaajat Helsingissä (2018–2019)	50 50 35 yht. 135	FIN
Cirko-keskus	Moni- taide	Kalle Nio: The Green (2019–2020)	148	FIN
Compañía Kaari & Roni Martin yht. 1202	Moni- taide/ muu	KILL Carmen Helsingissä Cirkossa! (2017–2018) KILL Carmen Jyväskylän kaupunginteatterissa! (2017–2018) KILL Carmen Ylivieskan Akustiikassa! (2017–2018) KILL Carmen Kemin kaupunginteatterissa! (2017–2018) KILL Carmen Porin teatterissa! (2018–2019) KILL Carmen Verkatehtaalla Hämeenlinnassa! / KILL Carmen på Verkatehdas i Tavastehus! (2018–2019) Anna Karenina Tapahtumakeskus Telakalla Helsingissä! (2019–2020)	219 38 54 30 55 471 Yht. 867 335	FIN FIN FIN FIN FIN molemmat FIN
Espoon kaupunginteatteri	Sirkus	Espoon kaupunginteatteri Luulosairaat (2019–2020)	72	FIN
Espoon taidemuseo Emma	Kuva- taide	Espoon taidemuseo Emma Kosketus (2018–2019)	62	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vierailee kyseisessä kohteessa	Taide-laji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN/SVE/molemmat
Flow Productions yht. 88	Sirkus	Flow-sirkus esittää: Flaque (2019–2020) Flow-sirkus esittää: Lion - The Weird And Magical Abacadabra Circus Show (2019–2020) Flow-sirkus esittää: Ballantine Scale (2019–2020) Flow-sirkus esittää: Gregarious (2019–2020) Flow-sirkus esittää: Breaking Point (2019–2020)	7 23 20 22 16	FIN
Helsingin Kaupunginteatteri yht. 528	Teatteri	Myrskyluodon Maija (2017–2018) Syntipukki. Alueellinen vierailu. (2018–2019) Syntipukki. Valtakunnallinen vierailu. Kaasua, Komisario Palmu! Valtakunnallinen vierailu. (2018–2019) Kaasua, Komisario Palmu! Alueellinen vierailu (2018–2019) Kolmen kimppa. Valtakunnallinen vierailu. (2019–2020) Humiseva harju. Valtakunnallinen vierailu. (2019–2020) Humiseva harju. Alueellinen vierailu. (2019–2020)	153 46 52 yht. 98 59 46 yht. 105 79 48 45 yht. 93	FIN
Hämeenlinnan Kaupungin teatteri	Teatteri	Naisia hermorumahduksen partaalla (2017–2018)	54	FIN
Hämeenlinnan Taidemuseo	Kuva-taide	Mummun ja mun kuvia (2017–2018)	50	FIN
Itä-Suomen tanssin aluekeskus	Tanssi	Cecilia Moisio: Error Humanum (2017–2018)	7	FIN
Joensuun kaupunginorkesteri yht. 115	Musiikki	Taidetestaaja konsertti: Rakkautta kesäyössä (2017–2018) Taidetestaaja-konsertti: (Sin)fonisia soundeja (2018–2019)	40 75	FIN
Joensuun kaupunginteatteri	Teatteri	Joensuun kaupunginteatteri Jeppe Niilonpoika (2019–2020)	53	FIN
Joensuun taidemuseo Onni	Kuva-taide	Joensuun taidemuseo ONNI (2017–2018)	36	FIN
Jyväskylä Sinfonia yht. 97	Musiikki	Taidetestaajat -konsertti (2017–2018) Taidetestaaja-konsertti (2018–2019)	25 72	FIN
Jyväskylän kaupunginteatteri yht. 267	Teatteri	Peter Pan -musikaali (2017–2018) Hair-musikaali (2018–2019) Tämä on ryöstö! (2019–2020)	95 90 82	FIN
Jyväskylän taidemuseo	Kuva-taide	Miltä aika näyttää? (2019–2020)	58	FIN
Kajaanin kaupunginteatteri	Teatteri	Vieraat (2019–2020)	28	FIN
Kajaanin taidemuseo	Kuva-taide	Materiaalirunoutta 12.9.–24.11.2019 (2019–2020)	22	FIN
Kamarikuoro Key Ensemble	Musiikki	Päivä Barcoeurilla – kurkistus kuoromaailman kulissein (2017–2018)	13	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vierailee kyseisessä kohteessa	Taide-laji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN / SVE / molemmat
Kansallinen audiovisuaalinen instituutti yht. 355	Elokuva	Kinokonsertti ja työpajoja elokuvateatterissa (2017–2018) Osallistava Kinokonsertti Siirtolainen ja kokeilupaja elokuvateatterissa (2018–2019)	176 179	FIN molemmat?
Kansallisgalleria / Ateneum yht. 576	Kuva-taide	Taidebattle (2017–2018) Taidebattle (2018–2019) Taidegeneraattori (2019–2020)	205 219 152	FIN?
Kansallisgalleria / Kiasma yht. 595	Kuva-taide	Art Pro 2017 (2017–2018) Art Pro 2018 (2018–2019) Art Pro (syksy 2019) (2019–2020)	219 218 158	FIN?
Kansallisgalleria / Sinebrychoffin taidemuseo yht. 275	Kuva-taide	Rembrandtin siivellä (2017–2018) Rembrandtin siivellä (2018–2019) Museomysteeri (2019–2020)	101 106 yht. 207 68	FIN?
Kaustisen kamarimusiikki-yhdistys	Musiikki	Meidän biisi (2017–2018)	53	molemmat?
Keski-Pohjanmaan Kamariorkesteri yht. 254	Musiikki	Äänien ihmeellinen maailma (2018–2019) På resa med superstjärnorna (2018–2019) Superstarojen matkassa (2018–2019) Sointikylpy (2019–2020) Yllätyksiä Ylivieskassa (2019–2020)	59 52 45 57 41	FIN SVE FIN FIN FIN
Kokkolan kaupunginteatteri	Teatteri	Nunnia ja Konnia musikaali (2019–2020)	42	FIN
Korundi	Muu	Kuvataidetta ja musiikkia (2017–2018)	27	FIN
Kotkan Kaupunginteatteri yht. 351	Teatteri	Näytelmä: Häräntappoase (2017–2018) Shell's Angles - Rock-musikaali (2018–2019) Supermami (2019–2020)	52 141 158	FIN
Kouvolan taidemuseo Poikilo	Kuva-taide	Mielen alkemiaa - Taiteen ja tieteen lumoava liitto (2017–2018)	57	FIN
Kouvolan Teatteri	Teatteri	My Fair Lady -musikaali (2018–2019)	31	FIN
Kuhmon kamari-musiikki	Musiikki	Maailman ympäri tunnissa -konsertti Kuusamotalossa (2018–2019) Maailman ympäri tunnissa -konsertti sekä vierailu Luontokeskus Petolassa ennen/jälkeen konsertin (2018–2019) Maailman ympäri tunnissa -konsertti ja vierailu Kalevalakeskus Juminkeossa ennen/jälkeen konsertin (2018–2019) Maailman ympäri tunnissa -konsertti ja tutustuminen Kuhmo-taloon ennen/jälkeen konsertin (2018–2019) Maailman ympäri tunnissa -konsertti (2018–2019)	16 10 14 11 4 yht. 55	FIN
Kuninkaallinen nukketeatteri	Teatteri	Kuninkaallinen nukketeatteri Frankenstein (2019–2020)	54	FIN
Kuopion kaupunginorkesteri yht. 128	Musiikki	Mitenkäs tässä näin kävi? (2017–2018) Orkesterin roolit (2018–2019) K Symphony goes Etno (2019–2020)	40 43 45	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vierailee kyseisessä kohteessa	Taidelaji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN/SVE/molemmat
Kuopion kaupunginteatteri	Teatteri	Suomen hevonen (2017–2018)	37	FIN
Kuopion taidemuseo yht. 62	Kuva- taide	Draamaopastus (2017–2018) Sukellus nykytaiteeseen (2018–2019) Mitä ihmettä täällä tapahtuu? (2019–2020)	18 23 21	FIN
Lahden kaupunginteatteri yht. 399	Teatteri	Täällä Pohjantähden alla (2017–2018) Improvisoitu näytelmä (2019–2020)	287 112	FIN
Lapin alueteatteri yht. 137	Teatteri	Nätti Jussin seikkailut (2017–2018) Papin perhe (2018–2019) Cabaret (2019–2020)	24 55 58	FIN
Lappeenrannan kaupunginorkesteri	Musiikki	Soiva Saimaa (2019–2020)	54	FIN
Lappeenrannan kaupunginteatteri yht. 50	Teatteri	Puhtaana käteen (2017–2018) Lokki (2017–2018)	25 25	FIN
Lappeenrannan taidemuseo yht. 75	Kuva- taide	SELFIES & US (2017–2018) Merkkejä Linnoituksessa (2018–2019) Taasha myös tavattiin (2019–2020)	24 26 25	FIN
Mikkelin taidemuseo yht. 39	Kuva- taide	Niina Mantsinen (2019–2020) Tiitus Petäjäniemi (2019–2020)	22 17	FIN
Musiikkiteatteri NYT	Teatteri	Opus Deus (2019–2020)	108	FIN
Oulun kaupunginteatteri yht. 298	Teatteri	Rautatie (2017–2018) Näköala sillalta (2018–2019) Sara Wacklinin Oulu palaa (2019–2020)	120 89 89	FIN
Oulun musiikkijuhlasäätio yht. 109	Musiikki	Lauri Porra – Entropia (2017–2018) Final Symphony (2018–2019)	32 77	FIN
Oulun taidemuseo yht. 182	Kuva- taide Moni- taide Kuva- taide Kuva- taide Kuva- taide Kuva- taide	Liitos- Luonto uudessa tarkastelussa (2017–2018) Näytönpaikka - trilleri pohjoisessa piilaaksossa (2017–2018) Luonnollisesti Anni Rapinoja (2018–2019) Outi Pieski, Helena Kaikkonen (2018–2019) Jaetut unet - Teoksia Heinon taidesäätion kokoelmasta (2019–2020) Ellen Thesleff (2019–2020)	27 34 34 38 21 28	FIN
Poike ry	Oop- pera	Nukketeatteriooppera Croak (2017–2018)	25	FIN
Porin taidemuseo yht. 106	Kuva- taide	”Taide on niiiiiniin outoa, ihmeellistä, kuin porkkana, ja joskus kuin hermostunut äiti, joskus kuin unta.” (2017–2018) Jotakin henkilökohtaista (2019–2020)	39 67	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vieraillee kyseisessä kohteessa	Taide-laji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN /SVE/ molemmat
Radion sinfonia-orkesteri yht. 499	Musiikki	Sinfoniaorkesteri tutuksi (2017–2018) Nuorta rakkautta! (2019–2020)	284 215	FIN
Rakastajat-teatteri	Teatteri	Karkotetut -näytelmä rajoista ja rajattomasta rakkaudesta (2017–2018) Karkotetut -näytelmä rajoista ja rajattomasta rakkaudesta (2018–2019)	57 78 yht. 135	FIN
Red Nose Company	Teatteri	Punainen viiva Lieksassa (2017–2018) Punainen viiva Kuusamossa (2017–2018) Punainen viiva Aleksanterin teatterissa (Hki) (2017–2018) Punainen viiva Kauhajoella (2017–2018) Punainen viiva Mikkelissä (2017–2018) Punainen viiva Aleksanterin teatterissa (2018–2019) Punainen viiva Hyvinkäällä (2018–2019) Punainen viiva Vihdissä (2018–2019) Punainen viiva Viitasaaren teatterissa (2019–2020) Punainen viiva Aleksanterin teatterissa (2019–2020) Punainen viiva Varkauden teatterissa (2019–2020) Punainen viiva Kuusamossa (2019–2020) Punainen viiva Savonlinnassa (2019–2020)	20 17 93 27 29 135 71 47 23 103 37 16 23 yht. 641	FIN
Routa - Kajaanin Tanssin Edistämisyhdistys ry yht. 46	Tanssi	I'm trying to tell you - Ymmärrätkö? (2017–2018) Harmonia (2018–2019)	20 26	FIN
Rovaniemen taidemuseo	Kuva- taide	Raiku-kierros (2019–2020)	24	FIN
Saamelaismuseo Siida	Moni- taide	Minulla on juuret, sinulla on juuret – Meillä kaikilla on juuret! (2018–2019)	7	FIN
Sara Hildénin taidemuseo	Kuva- taide	Robert Longon mustavalkoinen maailma (2017–2018)	44	FIN
Savonlinnan maakuntamuseo	Kuva- taide	Kolme taideraastia - taiteilijan koti, galleria ja juhlanäyttely (2017–2018)	25	FIN
Seinäjoen kaupunginteatteri yht. 183	Teatteri	Yksi mies, kaksi pomoa (2017–2018) Näytelmä joka menee pieleen (2019–2020)	102 81	FIN
Seinäjoen taidehalli	Kuva- taide	Nuori taiteilija nyt! (2018–2019)	71	FIN
Serlachius-museot	Kuva- taide	Mesenaatin matkassa, Gustaf-museo (2017–2018)	61	FIN
Sinfonia Lahti yht. 444	Musiikki	Taidetestaajat-konsertti (2017–2018) Sinfonista beatboxausta (2018–2019)	123 321	FIN
Sisä-Suomen tanssin aluekeskus / Liikelaituri	Tanssi	Liikelaituri PLASTIC – Roskamuovista kauhistunut duetto (2019–2020)	93	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vieraille kyseisessä kohteessa	Taide-laji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet luokat (kpl)	FIN / SVE / molemmat
Kaapelitehdas/ Taiteen päivä Kaapelilla yht. 101	Moni- taide	Taitelijatapaamisia ja työpajoja. (2017–2018) Improvisaatioteatteri Häpeämättömät, esitys (2017–2018) Janina Rajakangas: Teini (2017–2018) Maija Karhunen/ Marc Philipp Gabriel: Ajima (2017–2018) Performanssiesitys ja galleriakävely (2017–2018)	58 17 8 6 12	FIN
Tampere Filharmonia yht. 699	Musiikki	Suomi 100 -konsertti (2017–2018) Avaruusseikkailu-konsertti (2018–2019) Taruja ja fantasiaa -konsertti (2019–2020)	235 232 232	FIN
Tampereen taide-museo	Kuva- taide	Kuka määrää? Backlight -valokuvafestivaali (2017–2018)	54	FIN
Tampereen Teatteri	Teatteri	Sademies (2018–2019)	99	FIN
Tampereen Työväen Teatteri	Teatteri	Tytöt 1918 (2017–2018)	29	FIN
Tanssiteatteri ERI yht. 118	Tanssi	Sata lasissa - rakkautta viiltoja (2017–2018) SUOMI-BENIN BILEET (2018–2019)	37 81	FIN
Tanssiteatteri Hurjaruuth yht. 591	Sirkus	Talvisirkus Rakkaus (2018–2019) Talvisirkus 2019–2020 (2019–2020)	319 272	FIN
Tanssiteatteri MD yht. 221	Tanssi Moni- taide	Mikä **t*n Pikku Prinssi? -esitys ja työpajat (2017–2018) Secunda Pratica -esitys ja työpajat (2019–2020)	106 115	FIN
Tanssiteatteri Minimi yht. 95	Tanssi	Cilla Back: Elämä (2017–2018) Hybrid Momentum (2018–2019) Homo Secundus – Sekundaihminen (2019–2020)	11 35 49	FIN
Tanssiteatteri Raatikko yht. 424	Tanssi	Reclaimed Dreams (2017–2018) At Once, in Helsinki (Kulttuuritalo Martinus, Vantaa) (2018–2019) At Once, in Helsinki (Alandica Kulturhuset, Mariehamn) (2018–2019) At Once, in Helsinki (Vaasan kaupunginteatteri, Vasa) (2018–2019) All Male Panel (Kulttuuritalo Martinus, Vantaa) (2019–2020)	103 104 19 60 yht. 183 138	molemmat
Tapiola Sinfonietta yht. 895	Musiikki	KLASARIBASARI (2017–2018) Klasaribasari II- Melodia musiikissa (2018–2019) Klasaribasari 3 -Harmonia musiikissa (2019–2020)	266 365 264	FIN

Taidelaitoksen nimi + montako luokkaa yhteensä vierailee kyseisessä kohteessa	Taide-laji	Teoksen / teoksien nimi (vuosi)	Teoksen nähneet (kpl)	FIN/SVE/molemmat
Teatteri Taimine	Teatteri	OLE HYVÄ Hyvinkäällä (2017–2018) OLE HYVÄ Lohjalla (2017–2018) OLE HYVÄ Tammisaarella (2017–2018) OLE HYVÄ Porvoossa (2017–2018)	35 24 12 13 yht. 84	FIN
Teatteri Viirus	Teatteri	Den Andra Naturen (2018–2019)	102	SVE
Turun filharmoinen orkesteri yht. 818	Musiikki	Episodi erään taiteilijan elämästä (2017–2018) Pähkinäsärkijä (2018–2019) Open Orchestra (2019–2020)	284 282 252	FIN molemmat
Turun kaupunginteatteri	Teatteri	Komisario Palmun erehdys (2019–2020)	212	FIN
Turun taidemuseo	Kuva- taide	Maalaa mun maailma (2018–2019)	78	FIN
UMO Helsinki Jazz Orchestra yht. 628	Musiikki	Blue Notes on Silver Screen – jazzia elokuvissa (Rovaniemi) (2018–2019) Blue Notes on Silver Screen – jazzia elokuvissa (Seinäjoki) (2018–2019) Blue Notes on Silver Screen – jazzia elokuvissa (Helsinki) (2018–2019) Blue Notes on Silver Screen – jazzia elokuvissa (Brahe-sali, Lieksa) (2019–2020) Mikä Moog/mood muka? (Kuusankoskitalo, Kuusankoski) (2019–2020) Mikä Moog/mood muka? (Rytmikorjaamo, Seinäjoki) (2019–2020) Mikä Moog/mood muka? (Promenadisali, Pori) (2019–2020) Mikä Moog/mood muka? (Savoy-teatteri, Helsinki) (2019–2020)	32 57 245 40 yht. 374 58 59 62 75 yht. 254	FIN
Vaara-kollektiivi	Teatteri	Miehen kosketus (2017–2018)	28	FIN
Varkauden teatteri	Teatteri	SATAVUOTIAS, JOKA KARKASI IKKUNASTA JA KATOSI (2017–2018)	38	FIN
Vasa Stadorkester	Musiikki	Taidetestaajat-konsertit/Konsttestarna-konserter (2017–2018)	53	molemmat
Wasa Teater yht. 215	Teatteri	INGVAR! - en musikalisk möbelsaga (2017–2018) Spelman på taket (2019–2020)	148 67	SVE
Voipaalan taidekeskus	Moni- taide	TAIDETTA PAKOON! Pelillinen draamakokemus kuvataiteen, teatterin ja kulttuurihistorian mysteereissä (2019–2020)	64	FIN
Wäinö Aaltosen museo yht. 287	Kuva- taide	#Kehonkuva (2017–2018) Milloin on nyt? (2019–2020)	129 158	molemmat?
Åbo Svenska Teater yht. 93	Teatteri	HJORT (2017–2018) KALEVALA (2019–2020)	26 67	SVE
Ålands konstmuseum yht. 36	Kuva- taide	Bakom konstkulisserna! (2017–2018) VÅR TID- skapa med Jonas Wilén på Ålands konstmuseum (2019–2020)	18 18	SVE

Kirjoittajat

Maaria Hartman, HuK, opiskelee Helsingin yliopistossa pääaineenaan folkloristiikka ja työskentelee tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa *Nuoret taidetta testaamassa* -tutkimushankkeessa. Aiemmalta koulutukseltaan hän on sosionomi (AMK). Hartman on aiemmin kirjoittanut Nuorisotutkimusverkoston julkaisuun *Väkivallattomuuden sanomaa yläkouluihin hip-hop-kulttuurin keinoin* (toim. Sofia Laine, 2018) ammattitanssiteoksen harjoitusten ja yläkoululaisnäytöksen etnografisesta havainnoinnista.

Sofia Laine, VTT, dos., työskentelee erikoistutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän johtaa Suomen Kulttuurirahaston rahoittamaa *Nuoret taidetta testaamassa* -tutkimushanketta, jonka loppuraportti kirja on. Laine on aiemmin tutkinut nuorten osallisuutta, poliittista toimintaa ja yhteiskunnallisia liikkeitä Suomessa, Euroopassa ja globaalisti. Hän on myös kirjoittanut *Esitystutkimus*-teokseen (Partuuna 2016). Tällä hetkellä Laine johtaa myös Helsingin kaupungin sekä Intomieliset ry:n rahoittamaa *Kohti nuorten kestävää hyvinvointia Itä-Helsingissä* -tutkimushanketta (2018–2021). Samalla hän päätoimittaa *Arviointitutkimus ja nuoriso 2.0* -kirjoitussarjaa Nuorisotutkimusverkoston Näkökulmasarjassa. Laine toimii myös Euroopan neuvoston ja Euroopan Unionin nuorisopoliittisen *Youth Partnership* -yhteistyöelimen nuorisotutkijoiden asiantuntijaelimessä (*Pool of European Youth Researchers, PEYR*).

Tiivistelmä

NUORTEN TAIDEVIERAILUKOKEMUKSET JA KULTTUURINEN OSALLISUUS TAIDETESTA AJAT-HANKKEESSA

Sofia Laine & Maaria Hartman

Tässä Suomen Kulttuurirahaston rahoittamassa tutkimuksessa Nuorisotutkimusverkoston erikoistutkija Sofia Laine ja tutkija Maaria Hartman selvittivät nuorten taidevierailukokemuksia sekä kulttuurista osallisuutta Taidetestaajat-hankkeessa. Taidetestaajat-hanke tarjoaa vuosina 2017–2020 kaikille Suomen kahdeksaslukkalaisille kaksi taidevierailua: luokat tekevät yhden vierailun lähialueellaan ja toisen pääkaupunkiseudulle tai pääkaupunkiseudulta muualle Suomeen. Toiminnan ovat käynnistäneet ja rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden, ja hanketta on koordinoanut Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto.

Tutkimus käynnistyi pilottitutkimuksella keväällä 2018 ja varsinainen tutkimusaineisto kerättiin lukuvuoden 2018–2019 aikana valtakunnallisesti valikoituneissa 10 koulussa: tutkimuksessa ovat mukana Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen ja Lapin suurimmat kaupungit sekä jokaiselta alueelta pienempi paikkakunta, jolla on selvästi niukemmin kulttuuripalvelujen tarjontaa kuin alueen suurimmissa kaupungeissa. Jokaisessa tutkimuskoulussa toteutettiin alku- ja seuranta haastattelut samoille, tutkimukseen suostuneille oppilaille. Haastateltavien kokonaismäärä tutkimuksessa on 116. Haastattelujen lisäksi tutkijat toteuttivat etnografista havainnointia matkustamalla kahden tutkimuskoulun kanssa Taidetestaajat-hankkeen taidevierailukohteisiin sekä havainnoimalla tutkimukseen sisältyneissä muissa pääkaupunkiseudun taidekohteissa paikan päällä tutkimusluokkien vieraillessa niissä. Lisäksi Jyväskylän tutkimuskoulun kanssa havainnoitiin Hair-musikaalivierailu Jyväskylässä. Helsingin aineiston osalta tutkimuksen tekoon osallistui myös kolme Helsingin yliopiston järjestämän *Johdatus etnografiseen arviointitutkimukseen* -kurssin opiskelijaa.

Tutkimuksessa nuorten taidevierailukokemukset Taidetestaajat-hankkeessa osoittautuivat hyvin monenkirjaviksi. Kokemusten tutkimisessa onkin tärkeää holistisuus: se mitä tapahtuu ennen taidekohdevierailua, paikan päällä sekä vierailun jälkeen määrittää nuoren taidekokemusta. Lisäksi on huomioitava yksilölliset ja sosiaaliset tekijät, varsinkin se, että hanke toteutetaan koulu- ja luokkakontekstissa. Tutkimusjulkaisussa nuorten kulttuurista osallisuutta tarkastellaan neliportaisen tasomallin avulla. Tutkimustuloksista selviää, että Taidetestaajat-hankkeessa toteutuu osallisuuden kaksi ensimmäistä tasoa: taiteen saatavuus ja saavutettavuus sekä taiteen ja kulttuurin vastaanotto. Joidenkin nuorten kohdalla toteutuu Taidetestaajat-hankkeessa myös pääseminen mukaan taiteen suunnitteluun, toteutukseen, kehittämiseen tai taiteesta päättämiseen. Näitä nuoria on kuitenkin vain pieni vähemmistö.

Taidekokemusten purkamisen heikkous näyttäytyi tutkimuksessa suurimpana esteenä nuorten taidekokemusten vahvistumiselle. Taidelaitokset ovat suurelta osin tuotta-

neet laadukasta materiaalia kouluille, mutta syystä tai toisesta koulut eivät kuitenkaan varsinkaan vierailun jälkeistä jatko- ja purkutyöskentelyä juurikaan toteuta. Nuorten taidevierailukokemusten erillinen purkutilaisuus olisi tarpeellinen kohteessa mahdollisesti järjestettävän yleisökeskustelun lisäksi. Vierailukokemuksen pohdinta ja purku syventäisivät taidekokemusta. Nyt toteutetun tutkimuksen seuranta-haastattelutilanteet mahdollistivat kokemusten purun tutkimukseen osallistuneille: nuoret kirjasivat ensin itsenäisesti kokemuksiaan, jonka jälkeen niistä keskusteltiin yhdessä.

Abstract

YOUNG PEOPLE'S EXPERIENCES OF ART VISITS AND CULTURAL PARTICIPATION IN THE ART TESTERS CAMPAIGN

Sofia Laine & Maaria Hartman

In this study funded by the Finnish Cultural Foundation, senior researcher Sofia Laine and researcher Maaria Hartman from the Finnish Youth Research Network examined young people's experiences of art visits and their cultural participation in the Art Testers Campaign. Over the years 2017–2020, the Art Testers Campaign is offering every eighth-grade pupil in Finland two art visits: One visit will take place in their own region and the other in the Helsinki area – and for those living in the capital region, a trip elsewhere will be arranged. The activities have been initiated and funded by the Finnish Cultural Foundation and the Swedish Cultural Foundation, and the campaign is coordinated by the Association of Finnish Children's Cultural Centres.

The research started with a pilot study in spring 2018, and the actual study material was collected over the 2018–2019 academic year in 10 schools selected from all over Finland: participating in the study were the largest towns in the regions of Uusimaa, Southwest Finland, North Karelia, Central Finland and Lapland. From each of these regions, a smaller town with a much narrower selection of culture services than the largest in the region also participated in the study. Initial and follow-up interviews were carried out on the same pupils who had consented to the study at each participating school. The total number of pupils interviewed in the study is 116. In addition to the interviews, the researchers also performed ethnographic observation by travelling with two classes to the art destinations in the Art Testers Campaign and by carrying out observation at other art destinations in the study in the Helsinki Metropolitan Area during visits by the study classes. Three students from the *Johdatus etnografiseen arviointitutkimukseen* [Introduction to ethnographic evaluation research] course organised by the University of Helsinki also assisted in carrying out the study in the case of the research material for Helsinki.

The study found that the young people's experiences of art visits in the Art Testers Campaign were very varied. Thus, a holistic approach is important when studying the experiences: everything that happens before the art visit, at the location and after the visit all define the young person's experience of the art. Individual and social factors must also be considered, especially the fact that the project is being implemented in the context of a school and class. The research publication examines young people's cultural participation on a four-level model of participation. The research results show that the Art Testers Campaign achieves the first two levels of participation: availability and accessibility of art and reception of the art and culture. Some young people in the Art Testers Campaign also have the opportunity to get involved in the planning, implementation

and development of the art or making decisions about it. However, these young people only make up a small minority.

According to the study, the lack of young people's possibilities to reflect the art experiences after the visits is the major obstacle in strengthening the young people's art experiences. Most of the art institutions produce high-quality educational materials for schools, but, for one reason or another, the schools hardly ever complete this work, in particular the assignments that is meant for post-visit phase. A separate event where young people could analyse their experiences of an art visit would be necessary in addition to any audience discussion that is arranged at the art location. Reflection and analysis of the experience produced by the visit would help to deepen the young people's experience of the art. The follow-up interviews in this study gave the study participants an opportunity to discuss their experiences: the young people first recalled their experiences independently and then discussed them in a peer group.

Sammandrag

UNGAS ERFARENHETER AV KONSTBESÖK OCH KULTURELL DELAKTIGHET I PROJEKTET TAIDETESTA AJAT / KONSTTESTARNA

Sofia Laine & Maaria Hartman

I den här studien, som finansieras av Suomen Kulttuurirahasto (Finska kulturfonden), utredde Ungdomsforskningssällskapets specialforskare Sofia Laine och forskare Maaria Hartman ungas erfarenheter av konstbesök samt deras kulturella delaktighet inom projektet Taidetestaajat / Konsttestarna. Under 2017–2020 erbjuder projektet Taidetestaajat / Konsttestarna alla åttondeklassare i Finland: det ena besöket görs i det egna landskapet eller närområdet och det andra antingen i huvudstadsregionen eller i övriga Finland. Verksamheten startades och finansieras av Suomen Kulttuurirahasto (Finska kulturfonden) och Svenska kulturfonden, och projektet koordineras av Förbundet för barnkulturcenter i Finland.

Studien inleddes med en pilotstudie på våren 2018, och det egentliga forskningsmaterialet samlades in under läsåret 2018–2019 i tio skolor som valts ut från hela landet: i studien deltar de största städerna i Nyland, Egentliga Finland, Norra Karelen, Mellersta Finland och Lappland, samt från varje region en mindre ort med betydligt mindre utbud av kulturtjänster än i de större städerna i regionen. I varje skola som deltog genomfördes inlednings- och slutintervjuer med samma elever som gått med på att delta i studien. Studiens totala antal intervjudeltagare är 116. Förutom intervjuerna genomförde forskarna etnografisk observation genom att resa till Taidetestaajat / Konsttestarna -projektets konstbesöksmål tillsammans med två klasser, samt genom att observera på plats på de andra konstobjekten i huvudstadsregionen som deltog i studien medan undersökningsklasserna besökte dem. Beträffande materialet för Helsingfors deltog även tre studerande från kursen *Johdatus etnografiseen arviointitutkimukseen* (Inledning i etnografisk utvärderingsforskning) som ordnas av Helsingfors universitet i genomförandet av studien.

I studien visade det sig att de ungas erfarenheter av konstbesök inom projektet Taidetestaajat / Konsttestarna var mycket varierande. Det holistiska perspektivet är viktigt när man undersöker erfarenheter: det som hände före, under och efter konstbesöket definierar ungdomarnas konstupplevelse. Dessutom bör man beakta individuella och sociala faktorer, i synnerhet att projektet genomförs i en skol- och klasskontext. I forskningspublikationen granskas de ungas kulturella delaktighet med hjälp av en modell med fyra nivåer. Ur forskningsresultaten framgår det att delaktighetens två första nivåer uppnås i projektet Taidetestaajat / Konsttestarna: konstens tillgänglighet och närhet, samt mottagande av konst och kultur. I projektet Taidetestaajat / Konsttestarna uppnås också deltagande i planeringen, genomförandet eller utvecklingen av eller beslut om konsten för vissa ungdomar. Dessa ungdomar utgör ändå bara en liten minoritet.

I studien framgår det att genomgången av kulturupplevelserna var tydligaste stötesten i stärkandet av ungdomars konstupplevelser. På det stora hela har konstinstitutionerna

producerat högklassigt material för skolorna, men av en eller annan orsak är det ovanligt att skolorna går igenom eller arbetar vidare med besökets innehåll efter besöket. Ett separat tillfälle för att gå igenom ungdomarnas erfarenhet av konstbesöket vore nyttig vid sidan om en eventuell publikdiskussion som kunde ordnas vid besöksobjektet. Att fundera på och behandla besöket skulle fördjupa konstupplevelsen. Uppföljningsintervjuerna i studien som nu genomfördes gjorde det möjligt för forskningsdeltagarna att bearbeta sina erfarenheter: ungdomarna skrev först självständigt ner sina erfarenheter, och sedan diskuterades de tillsammans.

Miten kahdeksaluokkalaiset kokevat Taidetestaajat-hankkeen taidevierailut luokkansa kanssa? Millaisia ennakkoaajatuksia heillä vierailuista on? Ovatko he halukkaita tekemään vastaavia vierailuja uudelleen? Minkälaista kulttuurista toimijuutta ja osallisuutta hanke tarjoaa nuorille? Millaisia ovat onnistuneen taidevierailun reunaehdot nuorten näkökulmasta?

Vuoden 2017 syksystä vuoden 2020 kevääseen noin 200 000 suomalaista tekee kaksi taidevierailua Suomen Kulttuurirahaston, Svenska kulturfondenin ja Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton historian suurimmassa jättihankkeessa. Hankkeeseen osallistuvat lähes kaikki Suomen kahdeksaluokkalaiset opettajineen kolmena lukuvuotena.

Tässä tutkimuksessa Sofia Laine sekä Maaria Hartman ovat selvittäneet nuorten taidevierailukokemuksia Taidetestaajat-hankkeessa valtakunnallisesti yli sadan nuoren haastatteluiden sekä havainnoinnin avulla. Kirjassa avataan moniulotteisesti, mitä tapahtuu ennen taidekohdevierailua, paikan päällä sekä vierailun jälkeen. Tämä kaikki määrittää nuorten taidevierailukokemuksien onnistumista. Tarkastelun kohteena ovat sekä yksilölliset että sosiaaliset tekijät, varsinkin se, että hanke toteutetaan koulu- ja luokkakontekstissa.

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-372-002-2
ISSN 1799-9227
KI 06.8, 30.12, 38.52

